

Слобожанські перлини

Альманах
дитячої
літературної
творчості
2022

Департамент науки і освіти
Харківської обласної державної адміністрації

Харківська академії неперервної освіти

Слобожанські перлини

*Альманах
дитячої
літературної
творчості*

Випуск 21

Харків
2022

УДК 821.161.2

С 48

За загальною редакцією

*Покроєвої Л.Д., кандидата педагогічних наук, доцента,
ректора Харківської академії неперервної освіти*

Упорядник:

*Клімова С.В., методист Центру методичної та аналітичної
роботи Харківської академії неперервної освіти*

**Слобожанські перлини. Альманах дитячої
літературної творчості. Випуск 21. – Харків:
Харківська академія неперервної освіти, 2022. –
288 с.**

До двадцять першої збірки ввійшли найкращі прозові та віршовані твори учнівської молоді Харківської області – переможців і учасників конкурсів з української мови та літератури, що проводилися Міністерством освіти і науки України, Департаментом науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації та Харківською академією неперервної освіти протягом 2021/2022 навчального року.

Рекомендуємо використовувати учнівські твори на уроках української мови та літератури, історії України, а також у позакласній виховній роботі.

© Харківська академія неперервної освіти

Дорогі читачі!

Ось уже двадцять перший рік Вашій увазі пропонується випуск альманаху дитячої літературної творчості «Слобожанські перлини».

Традиційно – це зібрання найкращих конкурсних робіт учнів закладів загальної середньої освіти Харківщини за минулий навчальний рік, де Ви знайдете цікаві знахідки і справжні перлини творчості юних харків'ян, простежите зростання їхнього інтересу до мови, культури, історії та сучасності України, любові й пошани до видатних українських митців слова.

Упорядковуючи двадцять перший випуск альманаху, ми подаємо на розсуд читачеві творчий доробок переможців і лауреатів інтелектуальних учнівських змагань, що відбулися у 2021/2022 навчальному році: Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка, Всеукраїнського конкурсу учнівської творчості, Фестивалю ораторського мистецтва за темою «Для гордої і владної душі життя і воля – на горі високій (Леся Українка)».

Своїми роботами переможці названих вище конкурсів продемонстрували як літературні таланти та активну життєву позицію, так і громадянську пристрасність, глибокий розум і тонкий естетичний смак, зарекомендували себе здібними особистостями, спрямованими на творчу самореалізацію. Переможці учнівських мовно-літературних конкурсів – справжня еліта не лише Харківщини, а й України, еліта, яка своїм умінням, талантом веде суспільство вперед, примножуючи національне інтелектуальне багатство.

Із творів цих школярів ми бачимо, що вже сьогодні діти розуміють: треба буде ще багато чого навчитися – гідно жити й працювати в цивілізованому суспільстві, завжди створювати навколо себе атмосферу радісної натхненної праці, творчого ентузіазму, бажання пізнавати й творити. Так, розмірковуючи над віршами Кобзаря, учні зазначають, що справді немає нічого

прекраснішого й чарівнішого, ніж образ щасливої людини, і що Шевченкове щастя – це велика любов до ближнього, до рідного краю та до батьківської хати.

У роботах, умічених до альманаху, яскраво розкрилась особистість їх авторів, емоційність, працелюбність, самобутність, свіжість погляду на події. Школярі виявили глибокі знання історії нашої держави, патріотизм і віру в майбутнє України, готовність до участі в розбудові її державності, показали себе національно свідомими громадянами, патріотами своєї країни.

Приємно зазначити, що велика кількість творів – від учнів сільських шкіл. Упевнені, що серед авторів альманаху є майбутня зіркова еліта, талановиті учні, котрі за сприятливих умов через деякий час можуть стати письменниками. Але яку б професію вони не вибрали, ми переконані, що почуття любові до рідної землі пронесуть крізь усе життя.

Тож побажаємо їм широкої та світлої дороги до знань, наполегливості в досягненні поставленої мети, високих творчих злетів, успіхів сьогодні та й у майбутньому!

З повагою та надією, упорядники

На виконання Указу Президента України від 30.09.2010 № 928/2010 «Про Міжнародний мовно-літературний конкурс учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка» у 2021/2022 навчальному році в Харківській області стартував XII Міжнародний мовно-літературний конкурс учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка. Метою його було вшанування творчої спадщини видатного сина українського народу Тараса Григоровича Шевченка, виявлення творчо обдарованої учнівської та студентської молоді, майбутнього сузір'я літературних митців, розвиток їх творчого потенціалу, виховання в молодого покоління українців поваги до державної мови й традицій свого народу, підвищення рівня мовної освіти в Україні й за її межами.

До оргкомітету III (обласного) етапу Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської молоді імені Тараса Шевченка надійшло 420 робіт переможців II (районного) етапу конкурсу з усіх територіальних громад області, закладів загальної середньої освіти обласного і державного підпорядкування.

До участі в III (обласному) етапі конкурсу були допущені 89 учнів 5–11 класів закладів загальної середньої освіти, які посіли I місце в II етапі.

Найкращі роботи переможців II (районного) етапу відбиралися як за кількістю набраних балів, так і за якістю виконання завдань, які перевірялися вчителями – членами журі II (районного) етапу. Саме цим пояснюється визначення кількісно-якісного складу учасників III (обласного) етапу конкурсу.

Творчі роботи конкурсантів оцінювалися відповідно до їхньої специфіки з урахуванням складності, обсягу, важливості у визначенні рівня комплексної мовно-літературної підготовленості учасників, спираючись на оцінювання навчальних досягнень школярів згідно з чинними навчальними програмами.

Учасники конкурсу мали показати мовну грамотність, здатність до критичного мислення, до фахового аналізу мовно-літературного й культурно-історичного матеріалу, а також творчі здібності володіння художнім словом, що надасть можливість віднайти майбутніх поетів,

прозаїків, талановитих митців слова. Обсяг і рівень складності конкурсних завдань мали забезпечити якнайповніше розкриття особистості, інтелектуальних можливостей і творчих здібностей учнів.

III (обласний) етап XII Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка було проведено в дистанційному режимі з використанням платформи Google Meet. Журі III (обласного) етапу Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка визначило 21 переможця:

I місце

Синельник Вікторія, учениця 5 класу Харківської загальноосвітньої школи № 75 Харківської міської ради Харківської області.

Палієнко Іван, учень 6 класу Балаклійського ліцею № 3 Балаклійської міської ради Харківської області.

Ковтун Адріана, учениця 7 класу КЗ «Харківська гімназія № 6 «Маріїнська гімназія» Харківської міської ради Харківської області».

Принцева Оксана, учениця 8 класу КЗ «Харківська гімназія № 6 "Маріїнська гімназія" Харківської міської ради Харківської області».

Жургур Дмитро, учень 9 класу КЗ «Харківський навчально-виховний комплекс «гімназія – школа I ступеня» № 24 Харківської міської ради Харківської області імені І.Н. ?Пітікова».

Трутьєв Катерина, учениця 10 класу Балаклійського ліцею №1 ім. О.А. Тризни Балаклійської міської ради Харківської області.

Доронкін Мирослав, учень 11 класу Харківської гімназії № 152 Харківської міської ради Харківської області.

II місце

Чоренька Нонна, учениця 5 класу Балаклійського ліцею №1 ім. О.А. Тризни Балаклійської міської ради Харківської області.

Скібіна Кіра, учениця 6 класу КЗ «Харківська гімназія № 6 «Маріїнська гімназія» Харківської міської ради Харківської області».

Жарко Анастасія, учениця 7 класу Балаклійського ліцею №1 ім. О.А.Тризни Балаклійської міської ради Харківської області.

Знайко Анна, учениця 8 класу Дворічанського ліцею Дворічанської селищної ради Куп'янського району Харківської області.

Ворончук Кристина, учениця 9 класу Балаклійського ліцею №3 Балаклійської міської ради Харківської області.

Требін Данило, учень 10 класу Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів №7139 Харківської міської ради Харківської області.

Кривобок Наталія, учениця 11 класу Харківської гімназії № 43 Харківської міської ради Харківської області.

III місце

Песчанський Єгор, учень 5 класу Харківської гімназії № 55 Харківської міської ради Харківської області.

Євсікова Марія, учениця 6 класу Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 164 Харківської міської ради Харківської області

Мальцева Анна, учениця 7 класу КЗ «Пісочинський лицей Пісочинської селищної ради» Харківського району Харківської області.

Литвиненко Олеся, учениця 8 класу Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів № 156 Харківської міської ради Харківської області».

Вишнеvsька Олена, учениця 9 класу Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 126 Харківської міської ради Харківської області.

Бондаренко Поліна, учениця 10 класу Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів № 73 Харківської міської ради Харківської області.

Петренко Євгеній, учень 11 класу КЗ «Первомайський лицей № 5» Первомайської міської ради Харківської області.

На загальнонаціональному етапі Конкурсу з числа цих учнів, які представляли Харківщину, шістнадцять стали переможцями, із них – один учень – стипендіатом Президента України.

Казкові стовпи

Синельник Вікторія, учениця 5 класу Харківської загальноосвітньої школи № 75 Харківської міської ради Харківської області

Учитель: Боброва Віра Леонідівна

Оксанка зранку в розпачі. Вона оббігала всі бур'яни і не змогла знайти Тарасика. Не знала, що робити й куди ще бігти. І раптом побачила його: веселий, з прутиком у руці, він швидко біг у долину з гірки.

- Де ти був? Як міг ти змусити мене так хвилюватися!

- А залізні стовпи такі є! – гордо відповів Тарасик. Вони височіють он там, над отим козацьким курганом. Я там щойно був.

- Як? Так далеко! – злякалася Оксанка.

- Ну й що? Зате там я розмовляв зі справжніми козаками. Я просив у них шаблю. Але мені її не дали. Сказали, що це не моя доля.

- А що дали? – зареготала Оксанка. – Отой прутик, який ти тримаєш у руці? Козаків немає вже багато років, як ти з ними міг розмовляти?

- Ні, – серйозно відповів малий Тарас, – коли я піднявся вгору на курган, то спочатку мене засліпило сяйво, і крізь нього я побачив залізні стовпи. Вони охороняють цей курган. І там у печері живуть козаки. Я ж тобі кажу, що розмовляв із ними.

- А, зрозуміло, – промовила Оксанка. – Ти видерся на верхівочку кургану, там тебе пригріло сонце й ти заснув, а увісні бачив козаків.

- А ось і ні. Дивись, що мені дали козаки, коли я почав просити в них шаблю. – І Тарасик дістав з-за пазухи велике пташине перо. – Вони сказали, що це моя доля.

- Дивно, усе це починає бути схожим на правду, – здивувалася Оксанка. – Я теж хочу побачити козаків. Побігли на курган!

І діти, схопившись за руки, попрямували в казковий світ, де волю підпирають залізні стовпи. А в голові малого Тараса починали народжувалися слова:

*Слава не поляже;
Не поляже, а розкаже,
Що діялось в світі,
Чия правда, чия кривда
І чії ми діти.*

Сон

*Чорненька Нонна, учениця 5 класу
Балаклійського ліцею №1 ім. О.А. Тризни
Балаклійської міської ради Харківської області*

Учитель: Родіна Ірина Анатоліївна

Спекотний літній день. У млявому від палючого сонця повітрі пурхають ластівки. Шарудить колоссям жовте жито. Польова Русалка задумливо сплітає вінок із волошок, а молодий Вітерець розчісує їй довгі коси. Він давно закоханий у польову царівну. (Лунає лірична музика, переплетена із звуками природи).

Раптом безтурботність полудня порушує крик дитини.

- Що це? – схвильовано запитує Русалка у Вітерця.

- Я зараз полечу й усе роздивлюся. Не хвилюйся, моя любя Русалонько!

Невдовзі Вітерець повернувся стурбований і почав розповідати:

- Я бачив молоду втомлену жінку. Вона жала пшеницю, а потім знесилена пошкандибала в снопи. А там – немовля! Плаче, їстоньки хоче! Мати розповіла, погодувала маленького Івася й заплакала. Русалонько, як же розрадити бідну жінку?

- Я знаю, Вітерцю! – підхопила Русалка. Тобі треба навіяти жінці чарівний пророчий сон, а я начаклюю матері з сином нове безхмарне життя.

І Вітерець полетів, сповнений бажання полегшити життя молодій матері. А жінці почало снитися казкове видиво:

*І сниться їй той син Іван
І уродливий, і багатий,
Не одинокий, а жонатий
На вольній, бачиться, бо й сам
Уже не панський, а на волі...*

Жінка усміхалася уві сні, пригортаючи маля до грудей. Вона й не здогадувалася, що цей сон мав бути пророцтвом. Таке вільне чудове життя начаклювали їй володарі жовтих нив.

... Червоне сонце вже пливло біля обрію, прокидалися зірки на небі. У гарному волошковому вінку сиділа замріяна польова Русалка, а молодий Вітерець віяв вечірньою прохолодою. (Лунає пісня «Сонце низенько, вечір близенько»).

Ми вкупочці колись росли

Песчанський Єгор, учень 5 класу
Харківської гімназії № 55
Харківської міської ради Харківської області

Учитель: Надточій Ірина Володимирівна

Ставок. Гребля. Вітряк. Чути спів солов'я.

Українська хата. Заходить жінка, одягнена в український одяг.

До неї підходить хлопчик.

Хлопчик: Мамо, а правда, що небо на залізних стопах тримається?

Мати: Правда, синочку.

Хлопчик: А чому так багато зірок на небі?

Мати: Бог запалює свічку, коли народжується людина.

Але скоро стовпи, які підпирали Тарасове небо, впали. Його батьки померли, а хлопчика віддали в найми.

Садок вишневий, яр і поле, і верби...

З'являється Оксана.

Оксана: Чом ти плачеш, Тарасику? Не сумуй. Виростеш і будеш малювати, станеш відомим на весь світ.

Тарас: Так і буде, але зараз усі чомусь кажуть, що я ледащо.

Оксана (обіймає хлопчика): Тарасику! Я тебе нікому не віддам.

Діти беруться за руки. З'являються Муза і Доля.

Доля: Тарасе, чи знаєш ти, що у твоїй сирітській торбині? Там – щедра доля, дар Божий.

Муза: Я – Муза, твоя порадонька, яка не покидатиме тебе ніколи. Буду освітлювати твій шлях і до волі стежку протопчу.

І пішли вони разом – Доля, Муза і малий Тарас.

Звучить пісня «Ой люлі, люлі, моя дитино...».

Палієнко Іван, учень 6 класу
Балаклійського ліцею № 3
Балаклійської міської ради Харківської області

Учитель: Рябініна Наталія Олександрівна

Любий друже!

Мені дуже сподобалася твоя розповідь про італійського художника Леонардо да Вінчі. Україна також стала рідною домівкою для багатьох митців. Уже більше двох століть ми пишаємось Тарасом Григоровичем Шевченком, ім'я якого відоме не лише в нашій державі, але й далеко за її межами.

Кобзар – беззаперечний символ честності, безстрашності, великої відданості рідній землі. Твори Тараса Шевченка дуже красиві, ліричні, мелодійні. Але коли поет пише про ворогів своєї країни, його слово стає грізне й незламне. Мені дуже подобаються його слова з поеми «Кавказ»:

Борітеся – поборете,

Вам Бог помагає!

За вас правда, за вас слава

І воля святая!

Свої життєві принципи та переконання Тарас висловив і в поезії «Заповіт», яка стала безсмертним гімном національної свободи України. Поет щиро бажає щасливого життя рідній землі, закликає українців до боротьби за волю, зміцнює віру в краще майбутнє нашої держави, яка ніколи не корилася ворогам.

Не забував Тарас писати й про незвичайну красу природи своєї Батьківщини. Згадую вірш «За сонцем хмаронька пливе...», у якому Кобзар змальовує красу вечірньої зорі та очікування нового дня. Зорові образи немов переливаються у вірші, міняються різними кольорами: червоними, рожевими, синіми:

*За сонцем хмаронька пливе,
Червоні поли розстилає...*

Пишаюся, що я син народу, котрий має славетного письменника. Слово Тараса пробуджує в душі кожного громадянина щирі почуття до матері-України:

*Свою Україну любіть.
Любіть її... во врем'я люте,
В остатню, тяжкую мінуту
За неї Господа моліть.*

Ось такий він – поет, якого ми дуже любимо й захоплюємося його віршами. Друже, а тобі щось відомо про Тараса Шевченка – велета українського народу?

З нетерпінням чекаю твоєї відповіді.

З повагою – твоїй друг Іван.

*Скібіна Кіра, учениця 6 класу
КЗ «Харківська гімназія № 6 «Маріїнська гімназія»
Харківської міської ради Харківської області»*

Учитель: Мундур Валентина Броніславівна

Привіт, моя любо подруго Елізо!

Ви в школі почали знайомитися з українською літературою? Ми, наприклад, на уроках зарубіжної літератури читали вірші Байрона. Це, мабуть, ваш найвідоміший поет!

Я ж розповім тобі про найславетнішого поета України – Тараса Шевченка, якого ще називають Кобзарем. Він жив у часи, коли українці були поневолені панами, але дуже любив рідну землю.

Рекомендую прочитати в перекладі, звісно, вірш «Садок вишневий коло хати...». У цьому творі все красиве: природа,

родина, навіть хрущі! У вас також увечері сім'я любить збиратися разом, вечеряти, розмовляти, а «мати любить научати». Цей вірш сповнений любові одне до одного, до людей. Мені дуже подобаються такі слова з цього вірша:

*Поклала мати коло хати
Маленьких діточок своїх;
Сама заснула коло їх.
Затихло все, тільки дівчата
Та соловейко не затих.*

Прочитай своїм однокласникам обов'язково «Заповіт». У ньому звучить заклик боротися за нове життя, рвати кайдани неволі, виборювати свободу. А ще в цьому вірші описується українська природа: «лани широкополі», і Дніпро, і кручі, і синє море.

Ліз, упевнена, що тобі сподобаються вірші нашого Кобзаря. Ми дуже пишаємося ним! Читаючи вірші Шевченка, ти зможеш зрозуміти, якими є українці й Україна!

Бажаю тобі гарних прийдешніх свят! Пиши мені!

Кіра.

*Євсікова Марія, учениця 6 класу
Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 164
Харківської міської ради Харківської області*

Учитель: Коновалова Тетяна Володимирівна

Любий друже! У листі хочу поділитися враженнями й емоціями від неперевершених поезій українського письменника Тараса Григоровича Шевченка. Його ім'я відоме на весь світ, твори перекладено багатьма мовами. Мене вразив факт з біографії митця: 24 роки був кріпаком, 10 – на засланні.

Головне в його творчості – це безмежна любов до України, її краси. Він пише словом, немов малює пензлем. А природа в його творах завжди жива:

*Тече вода з-під явора,
Яром на долину.
Пишається над водою
Червона калина.*

У вірші «Садок вишневий уколо хати...» автор милується й захоплюється красою українських пейзажів і ніжністю материнської любові. Він змальовує прості картини, але вони дорогі кожному. «Вечірня зіронька встає...». Сім'я сідає вечеряти. Незважаючи на втому, мати з турботою та трепетом піклується про дітей, укладає їх спати й «сама заснула коло їх».

Біль, відчай, страждання поєднуються з надіями на краще в поезії «Мені тринадцятий минало»:

Хлопчику наснилося, що в нього безтурботне життя, усе добре й він щасливий, а потім прокинувся – й «хлинули сльози», бо реальність була зовсім іншою. Як важливо відчувати підтримку близьких поруч! Дівчина заспокоїла його, утерла його сльози й поцілувала.

*Неначе сонце засіяло,
Неначе вс е на світі стало
Моє... лани, гаї, сади!*

Про затишок, тепло й родинні цінності йдеться також у поезії «І досі сниться під горою».

Сподіваюся, мій друже, що вірші Шевченка зацікавлять тебе й викличуть інтерес до культури нашого народу. Я, наприклад, не уявляю свого життя без них.

До речі, у моєму місті Харкові споруджено найкращий пам'ятник Тарасу Шевченку у світі!

Мені дуже цікаво дізнатися про твої враження від поезії Шевченка.

Чекаю з нетерпінням відповіді.

До побачення!

Гуманістичні ідеали Тараса Шевченка

*Ковтун Адріана, учениця 7 класу
КЗ «Харківська гімназія № 6 «Маріїнська гімназія»
Харківської міської ради Харківської області»*

Учитель: Янченко Юлія Анатоліївна

В епоху стрімкого розвитку передових технологій багато людей часто перебувають осторонь глобальних процесів. На жаль, при цьому інколи ми забуваємо про духовність та значення внутрішнього світу людини в процесі формування сучасного суспільства.

Історія, на жаль, повторюється. Вражаючим залишається той факт, що сучасні проблеми були актуальні й декілька століть тому. Прикладом цього є гуманістичні ідеали Тараса Шевченка, якими сповнені його найкращі поезії.

Кобзар зумів побачити красу й безмежну велич душі людини – свого сучасника, який зміг подолати й пережити все: панську жорстокість, жах кріпацтва, утиски царизму. Тарас Григорович заповідав українцям:

*Учітесь, читайте
І чужому научайтесь
Й свого не цурайтесь.*

Поет наголошує на тому, як важливо любити свій край, не цуратися рідного. Із щирістю і великою любов'ю завжди він пише про батьківщину. У своїй творчості Шевченко звертає увагу на те, що саме в сім'ї формується людина. У центрі пейзажної замальовки у вірші «Садок вишневий коло хати...» зображено саме родину.

У вірші «Мені тринадцятий минало» поет щиро переживає за долю свого народу, за «рай запалений», «село почорніле». Слово Шевченка не тільки ліричне, а й обурливе, палаюче від болю за майбутнє України. Не випадково його «Заповіт» лунає на Майдані в буремні часи Революції Гідності, залишається й досі гімном вільної і незалежної людини-громадянина.

Твори Тараса Шевченка не дають розуму спати, а серцю бути в спокої. Гуманістичні ідеали поета продовжують бути актуальними й нині.

*Жарко Анастасія, учениця 7 класу
Балаклійського ліцею №1 ім. О.А. Тризни
Балаклійської міської ради Харківської області*

Учитель: Аришинова Ірина Валентинівна

Що таке гуманізм? У тлумачному словнику української мови я прочитала, що це – ставлення до людини, пройняте турботою за неї, повагою до гідності, людинолюбство.

Одразу пригадала твори нашого Кобзаря, який був символом честності, правди й безстрашності, справжнім поетом-гуманістом.

Моє знайомство з творами Шевченка розпочалося давно, з ранніх років. Ще маленькій дівчинці матуся часто читала вірші Кобзаря. У 6 років я вже знала напам'ять поезію «Мені тринадцятий минало», яка пробудила в мені глибокі переживання за долю хлопчика – сироти, викликала перші сльози співчуття, змусила плакати разом із ним:

*Обернувся я на хати –
Нема в мене хати!
Не дав мені Бог нічого!..
І хлинули сльози,
Тяжкі сльози!..*

Не раз я перечитувала ці рядки, і мені хотілося обійняти весь світ, зробити щось таке, щоб не було на землі дітей-сиріт, щоб не було горя.

Любов до людей була сенсом віршів Тараса Шевченка. Ідейно-емоційне звучання його віршів відповідає народній моралі, утверджують віру в майбутнє:

*І на оновленій землі врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люде на землі.*

У творах Кобзаря звучить також мотив поваги до інших народів та їх культури. У поемі «Кавказ» він засуджує війну російської імперії проти горців, возвеличує їх боротьбу за свої права, за свободу.

Отже, Тарас Шевченко – видатний митець, якого справедливо вважають одним із найбільших гуманістів усіх часів, бо мало хто в історії світової культури з такою пристрасною й самовідданістю захищав людину, її гідність.

*Мальцева Анна, учениця 7 класу
КЗ «Пісочинський ліцей Пісочинської селищної ради»
Харківського району Харківської області*

Учитель: Сидоренко Лідія Олександрівна

Гуманізм, духовні цінності, людські чесноти – найвищий ідеал людства. На жаль, сучасний світ такий, що ми ставимо на перше місце матеріальні блага. Такі видатні поети, як Тарас Шевченко, пробуджують у нас почуття гідності, честі й любові до рідної землі. Безсмертна спадщина Кобзаря – одна з найбільших вершин людського генія. У його творах знаходимо мотиви поваги до інших народів і культур. Через віки Тарас дає настанову:

*І чужому научайтесь,
І свого не цурайтесь.*

Поезія Шевченка дійсно стала частиною нашого духовного життя. Поет належить не тільки нашій державі, але й усьому людству, хоча кожне його слово – про Україну.

Його вірші мають загальнолюдське значення, бо в них – біль і щастя, радість і смуток.

Найбільше мріяв поет про щасливе життя українського народу, щоб праця була насолодою, а не гнобленням і приниженням.

*Садок вишневий коло хати,
Хруці над вишнями гудуть,
Плугатарі з плугами йдуть,
Співають ідучи дівчата.
А матері вечерять ждуть.*

Любов до рідного краю, туга за ним допомогли поету показати красу і велич рідної землі та поетичність життя простих людей. Шевченкове щастя – це велика любов до ближнього, до рідного краю та до батьківської хати.

Високими гуманістичними ідеалами вражає поезія «На Великдень на соломі». Для сироти прості буденні речі – велика цінність. Людське тепло та удача іноді важать набагато більше, ніж щось матеріальне. Але для Шевченка однаково важливими були як доля сироти, так і страждання цілого народу. Він ніколи не визнавав рабство, приниження за норму існування.

В історію людства Тарас Шевченко увійшов не тільки як геніальний поет, а й як гуманіст світового рівня. Ми, його нащадки, маємо у своїх душах вогник безмежної любові, яку запалив великий Кобзар.

*Принцева Оксана, учениця 8 класу
КЗ «Харківська гімназія № 6 "Маріїнська гімназія"
Харківської міської ради Харківської області»*

Учитель: Ляшенко Марія Іванівна

Тарас Шевченко – геній, художник, поет, а ще – справжній естет, який бачив у навколишньому світі як надзвичайну красу, так і «пекло». Богом було дано Тарасу величезний талант зображувати природу, людей, події так, що в уяві читача все ставало настільки реальним, наче він сам був очевидцем описуваного.

Так, у вірші «Садок вишневий коло хати» ми немовби знаходимося поряд з дівчатами й плугатарями, які повертаються з поля, чуємо спів соловейка та гудіння хрущів, милуємося вечірньою зорею.

У поезії «За сонцем хмаронька пливе...» є рядки:

*А туман, неначе ворог,
Закриває море
І хмароньку рожжевую,
І тьму за собою.*

Вражає реальність цієї картини. Неначе ми відчуваємо той ворожий туман.

У творі «Мені тринадцятий минало» перед очима спочатку оптимістичні картини: хлопчик, який не розуміє, чому йому так весело на серці, навколо все таке миле, любе. Але далі постають картини зовсім інші:

*Мов прокинувся, дивлюся:
Село почорніло,
Боже небо голубеє
І те помарніло.*

Разом з ліричним героєм твору страждає і читач, бо хіба можна не сприймати той біль, тугу, смуток і сльози хлопчика. Ці картини наскільки правдиві, що не можна не перейматися прочитаним.

Але знову сяє сонечко, знову легшає на серці герою вірша. Саме природа створює радісний настрій у душі хлопчика. Емоції змінюються у вірші від рядка до рядка. На мою думку, це дає зрозуміти, що не має права людина страждати, не для того вона народжена. Пам'ятаємо, що вірш цей автобіографічний. Героєві твору лише тринадцять, і він уже розуміє, що приречений на нещастя і несправедливість.

Тільки справді геніальний поет міг так майстерно перенести уяву читача в зовсім інший світ, зрозуміти увесь тягар навколишнього світу для цієї маленької дитини і дійти до висновку: так бути не може!

*Знайко Анна, учениця 8 класу
Дворічанського ліцею Дворічанської селищної ради
Куп'янського району Харківської області*

Учитель: Саранді Наталія Михайлівна

*Краса у всьому, але не всім дано це бачити.
Конфуцій*

Нас оточує прекрасний світ! Наповнений звуками, фарбами, відчуттями, він відкривається людині через зорові та слухові образи, через дотики. Позбав нас хоч одного засобу пізнання навколишнього світу, і ми, мабуть, будемо почуватися неповноцінними, обкраденими. Та як часто самі собі шкодимо, опираючись лише на знання і логіку, але по-справжньому людина

починає розуміти й відчувати все навколо, відкривати світ через твори мистецтва: музику, живопис, художнє слово.

Кажуть, поезія нашого Кобзаря – то щире батьківське слово, безмежна любов до України, гіркий докір і геніальне пророцтво. Вона будила людей від довгого сну покори, стукала в серце, примушувала пригадати, чиї ми сини, яких батьків.

Мені здається, що один із секретів такого неймовірного впливу Шевченка на нас у тому, що він дивився на цей світ очима талановитого художника, знаходив яскраві та виразні художні деталі для зображення життя. Згадаймо рядки, відомі ще з дитинства:

Село на нашій Україні –

Неначе писанка, село.

Зеленим гаєм поросло.

Цвітуть сади, біліють хати.

Палітра Шевченкового слова наповнена білими, зеленими, синіми кольорами.

Яку б поезію ми не відкрили, неймовірні зорові образи створюють у нашій уяві: справжній фільм, кадри якого переливаються кольорами радості й суму, краси і гіркоти життя. Образне слово поета, мов промінь ліхтарика, вихоплює з темряви найвиразніші деталі:

Край неба палає,

Соловейко в темнім гаї

Сонце зустрічає,

Тихесенько вітер віє,

Степи, лани мріють...

Такі художні образи з поеми «Сон» оживають і зачаровують. Але на фоні цієї краси постають інші контрасти: там латану свитину з каліки знімають, «а онде під тинном опухла дитина, голоднее мре». І вже не замилування, а гнів народжується в серці читача.

Отже, ми бачимо, що поняття Шевченко-поет і Шевченко-художник злились воедино. Жодне слово поета не може залишити людину байдужою до зображуваного світу – у цьому головний талант нашого українського поета, вірші якого живуть у поколіннях українців.

*Литвиненко Олеся, учениця 8 класу
Харківської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів № 156
Харківської міської ради Харківської області»*

Учитель: Денисова Лариса Миколаївна

Переконана, що рядки віршів Тараса Шевченка знайомі кожному з нас ще з дитинства. Комуś подобаються вірші поета про природу, іншим – автобіографічні, але завжди це палкі рядки про Україну, селян-кріпаків, які не знають, що таке воля.

Українське село, батьківська хата, вишневі садки, тополі – це і є справжній скарб митця. Подих рідного українського повітря був для Шевченка, мов ковток життя.

Шевченко любив Україну серцем. За цю любов був засуджений на десять років заслання. Абсурд, чи не так?

Згадую, як у дитинстві вперше побачила пам'ятник Тарасу в Харкові. Мене дуже вразили постаті гайдамаків. Здавалося, хвилина – і вони заговорять: «Уперед! Биймо панів!». Такі люди не можуть жити в кайданах. Бути вільним – це бажання кожної нормальної людини. Жити заради краси українського степу, широких ланів, велета Дніпра.

Українці – нащадки гайдамаків та козаків і зараз здатні захистити батьківщину навіть ціною власного життя.

Шевченко водночас і поет, і художник. Його вірші надзвичайно ліричні, немов струмисько чистої води. Його пейзажні замальовки українського села вражають своєю красою:

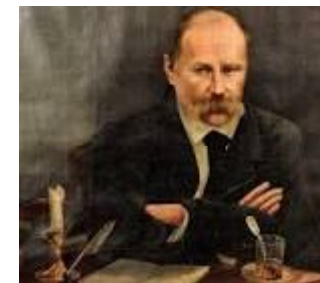
*Неначе диво. А кругом
Широколисті тополі
А там і ліс, і ліс і поле,
І сині гори за Дніпром
Сам бог витає над селом ...*

Вислови Кобзаря про Україну завжди демонструють палку любов поета до своєї батьківщини та неабиякий патріотизм. Часто поет у своїх творах змальовує український вечір. Так, у відомому вірші «Садок вишневий коло хати...» усі художні образи спрямовані на уславлення красуні-природи.

Для змалювання родинного затишку поет обирає саме час вечірньої пори, коли все навколо заспокоюється, і живуть лише вечірні кольори і звуки: «садок вишневий коло хати», «хрущі над вишнями гудуть», «вечірня зіронька встає».

Картин небагато, але вони дуже поетичні й виразні. Такі вірші вчать цінувати красу і незахищеність нашої землі, розуміти мудрі заповіді Тараса.

Чи засяє й моє життя колись яскравою вечірньою зіркою? Чи буду мати право носити горде ім'я – українка? Я впевнена, що так, бо ми рівняємо наше життя по Шевченку.

Віртуальний портал «Тарас Шевченко – захисник України»

Жургур Дмитро, учень 9 класу
КЗ «Харківський навчально-виховний комплекс
«гімназія - школа I ступеня» № 24
Харківської міської ради Харківської області
імені І.Н.Питікова»

Учитель: Радченко Юлія Вікторівна

Думки... Такі суперечливі й неприборкані, мінливі й нестримні, виражені й легковажні (а чи варто намагатися окреслити їх усі вияви?). Як, до речі, і слова, за допомогою яких виразнюємо багатомірну палітру людських почуттів (від обурення до невимовної радості), можемо одним лише словом когось окрилити, надихнути на великі вчинки чи образити так, що не вистачить потім мільйонів вибачень.

Незбагненна таїна Слова... Ти здатне об'єднувати народи, пробуджувати дух свободи навіть у скutoї важкими кайданами нації, вести за собою! Тим паче, коли це слово Генія, Пророка, самовідданого сина України, Захисника, який здатен був пожертвувати всім заради її щасливого майбуття, звільнення, розквіту.

Саме зараз чомусь приходить усвідомлення: поете, ти не просто гідний поваги й нетлінної пам'яті, ти сучасний і завжди актуальний.

Кілька століть тому наші прадіди надихали твоїми словами-закликами людей до волі, так само твої слова ми осмислюємо сьогодні, об'єднуючись і крокуючи в майбутнє.

Кобзарю, певно, не випадково, коли замислився над тим, що варто було б розробити віртуальний портал «Тарас Шевченко – захисник України» (хоча я не вебдизайнер і не розробник сайтів), несподівано промайнула думка: ця інтернет-платформа має стати такою, яка б привертала увагу всієї спільноти в мережі не лише до твоєї багатогранної особистості, а й до твого красивого поетичного слова, яке має надпотужну силу.

Звичайно, зацікавили б твоїх фоловерів і картини Олега Шупляка, зокрема портрет-ілюзія із серії «Двовзори», і твої картини, Кобзарю, і інформація про пам'ятники тобі у всьому світі. Але найважливіше – крилаті вислови й цитати з геніальних високохудожніх творів, які б спонукали читати й осмислювати твої рядки.

Мені чомусь здається, що на цьому порталі основним посилом має стати таке гасло: Кобзар – захисник прав народу на самостійне існування й державотворення, який засуджував колонізаторську політику російської імперії.

Не випадково сьогодні, як і кілька століть тому, надзвичайно потужно звучать рядки із поеми «Кавказ»:

*Борітеся – поборете!
Вам Бог помагає!
За вас правда, за вас слава
І воля святая!*

А якщо доповнити цитату з поеми ілюстрованим матеріалом, зокрема, світлинами, на яких відображено, що розміщені ці слова як молитва на багатьох блокпостах, на лініях розмежування чи на бойових позиціях на Сході, то, гадаю, бажання перечитати поему й осмислити феномен Кобзаря виникне в кожного відвідувача порталю.

А як не згадати на порталі про міфологічного Прометея? Його Тарас вважав уособленням боротьби кавказького народу за волю. Як не карає його ненажерливий орел – символ імперського колоніалізму, та здолати не може.

Чи не важливо дізнатися всьому світу, що той орел намагається виклювати серце України вже не одне століття. А також про те, що це історія непримиренної боротьби та нескореності.

Також відчуваю, що надважливо донести до всіх відвідувачів порталу, що Шевченко – захисник справедливості.

*Подивіться лишень добре,
Прочитайте знову
Тую славу. Та читайте
Од слова до слова,
Не минайте ані титли,
Ніже тії коми,
Все розберіть... та й спитайте
Тойді себе: що ми?..
Чиї сини? яких батьків?
Ким? за що закуті?..*

На сайті важливо розповісти, що Шевченко – захисник вільної думки, демократії, свободи, противник принизливого рабства в будь-якому форматі. Сказати його ж словами: «Де не буде святої волі, не буде там добра ніколи...».

Я пишаюся й тим, що Шевченко був захисником української мудрості, славної історії, поціновувачем живої української мови.

*Наша думка, наша пісня
Не вмере, не загине...
От де, люде, наша слава,
Слава України!
Без золота, без каменю,
Без хитрої мови,
А голосна та правдива,
Як Господа слово.*

«Шевченко – це не тільки те, що вивчають, а й те, чим живуть», – написав Іван Дзюба. Я переконаний, що саме ці слова і є ключем до сприйняття Тараса Шевченка. Щиро вірю: захистимо й збережемо Україну, бо гідні його пам'яті.

*Ворончук Кристина, учениця 9 класу
Балаклійського ліцею № 3
Балаклійської міської ради Харківської області*

Учитель: Щербак Олена Євгенівна

Тарас Шевченко... Апостол правди, захисник знедолених, великий патріот України. Його слово й досі на стороді правди й історичної пам'яті народу.

Постать Кобзаря, його творчість відкривають світові буття українців, несуть через художні образи закодовані меседжі, зміст яких оживає та по-новому осмислюється в XXI столітті.

До Шевченкових образів-символів, пророцтв, як до цілющого джерела, звертаються як митці, так і люди різних професій – від тракториста і сіяча до артиста й режисера.

Якщо говорити про створення віртуального порталу, то його метою повинно бути наближення всіх бажаючих до долі та спадщини Кобзаря.

Інформаційний простір, як відомо, розширює можливості кожного: чи то українця, чи представника світової спільноти. Також портал допоможе привернути увагу до особи Тараса Шевченка як захисника України, її національних ідей, презентувати та розкодувати істини, виписані в художньому слові.

Яким же повинен бути портал, щоб зацікавити якомога більшу кількість відвідувачів в усьому світі?

Насамперед слід осмислити, яку інформацію сайт повинен доносити та на які питання давати відповідь. Необхідно продумати весь зміст: від загального вигляду – до тематичних розділів.

Головну сторінку буде побудовано у вигляді чотирьох блоків, що плавно переплітаються. У верхньому лівому куті буде

розміщено портрет Кобзаря із серії «Обрані часом» сучасного художника Володимира Слєпченка.

У верхньому правому куті – козачі тіні зі списками на тлі сонця, що сходить. Поряд епіграф, що належить Тарасові Григоровичу: «У своїй хаті своя й правда, і сила, і воля».

Унизу – зліва та справа палає вогонь, що пече в грудях від несправедливості, очищує душу та розум, відкриває шлях до оновлення. Також унизу розміщено мовну панель, що допомагає переглядати матеріали сайту будь-якою мовою, але разом із тим містить покликання на словник Шевченкової мови.

Зліва збоку розміщено панель розділів порталу: «Життєпис Кобзаря», «Мистецька спадщина», «Мультимедіа», «Віртуальні подорожі», зібрання творів тощо.

Ю. Мушкетик стверджував, що Тарас Шевченко навіть сьогодні залишається орієнтиром до розуміння історії України. Відвідувач порталу повинен зрозуміти: Шевченко вчить, що неволя сама собою не зникне, за неї треба боротися.

До розуміння духовних орієнтирів поета, аналізу його творів на порталі необхідно розмістити посилання на різноманітні джерела, твори Шевченка, які допоможуть зрозуміти велич українського генія.

У вірші «Я не нездужаю, нівроку» поет карбує у нашій свідомості рядки, що стають пророцтвом національної гідності:

*Добра не жди,
Не жди сподіваної волі –
Вона заснула: цар Микола
Її приснав. А щоб збудить
Хиренну волю, треба миром,
Громадою обух сталить...*

Ідея боротьби проти поневолення та за національну незалежність актуальна й наш час, а рядки Шевченка звучать великою пересторогою, закликають до єднання всіх знедолених.

Безперечно, портал повинен давати відповідь на питання: у чому феномен творчості Тараса Шевченка. Це можуть бути цитати з віршів поета, у яких розкривається безмежна любов до України, добірка художніх, відеофільмів, документалістики про творчість митця. А ще – це повинно бути живе обговорення, спілкування в чаті відвідувачів.

Чудово сказав про значення Тараса Шевченка і його безсмертної творчої спадщини Іван Франко: «Він був селянський син і став князем в царстві духа». Вірю в силу Кобзарєвого слова, його живу й сильну енергетику та несучу його іншим.

Слово Шевченка допомагає мені повсякчас відчувати крила за спиною, торувати свій шлях, орієнтуючись на настанови Тараса.

*Вишневецька Олена, учениця 9 класу
Харківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 126
Харківської міської ради Харківської області*

Учитель: Бендега Світлана Петрівна

У кожного народу є талановиті митці-поети. Саме вони прославляють свою країну, звеличують її серед інших націй світу. В Україні таким є наш славетний Кобзар. Ким є для мене Тарас Шевченко? Чому по ньому я звіряю своє життя? Чому вірю, що постать великого генія завжди надихатиме український народ до боротьби і збереження волі?

Творчість Шевченка – це святиня, якою дорожить і гордиться український народ, тому портал, присвячений поету, повинен бути одним із найкращих у нашій державі.

Портал «Тарас Шевченко – захисник України» має розкрити для кожного відвідувача світову велич поета, його величезний

внесок у культурну скарбницю. Важливо, щоб відкривачам творчості Шевченка було надано змогу здійснювати віртуальні екскурсії, що торкалися б минулого, а також відображували думки видатних людей зі всього світу про творчість Кобзаря.

Сайт може надихати відвідувачів брати участь у різноманітних конкурсах, вікторинах на краще знання спадщини поета, дати змогу слухати аудіокниги, переглядати фільми про Шевченка. Але суть цих матеріалів повинна бути одна – у всі часи Шевченко надихає український народ до боротьби за волю, виступає захисником національної ідеї, вчить любити рідну землю. Для того, щоб переконатися в цьому, відвідувачам порталу повинна бути надана можливість працювати з оригіналами рукописів поета, різноманітними науковими джерелами.

Щоб реалізувати ідею порталу, необхідно продумати засоби візуалізування усіх матеріалів, що тут розміщені. Необхідно також створити «стрічку часу», яка дозволить вивчати факти біографії поета з прив'язкою до історії, місць перебування поета. Таку можливість повинні надавати й офіційні вебсайти музеїв Шевченка в Україні, посилання на які можна було б знайти на всеукраїнському порталі, присвяченому висвітленню яскравих сторінок життя і творчості відомого поета.

Сенс творів Тараса Шевченка залишається актуальним далеко за межами рідної Батьківщини. Незламність духу та непереможна віра в щасливе майбутнє – ось що зачаровує читачів по всьому світу. Презентація на порталі кращих афоризмів поета дасть змогу глибше зрозуміти мудрість його художнього слова.

А ще я дуже хотіла б, щоб окремі сторінки порталу були надані для спілкування молоді про те, ким для кожного з них є український геній. Це повинні бути сторінки запитань і відповідей на них. Відгукуватися можуть відомі письменники, наші доблесні воїни, будь-хто з відвідувачів порталу.

Ці сторінки дадуть змогу молоді глибше пізнати самих себе, озвучити свої прагнення, життєві цілі, допоможуть бути активними, не стояти осторонь тих подій, що відбуваються в країні.

Упевнена, що й свою хату я не збудую скраю, бо хочу бути гідним нащадком Великого Кобзаря. Вірю, як і Шевченко у поемі «Кавказ»:

*Не вмирає душа наша,
Не вмирає воля.
І неситий не виоре
На дні моря поле.
Не скує душі живої
І слова живого.*

Кіносценарій - цифрове кіно про уявну зустріч Тараса Шевченка та Лесі Українки

*Трутеня Катерина, учениця 10 класу
Балаклійського ліцею №1 ім. О.А. Тризни
Балаклійської міської ради Харківської області*

Учитель: Аршинова Ірина Валентинівна

Україна понад усе!

1. Україна... Рідна Черкащина... (Лунає пісня «Моя Україна»).
Голос за кадром. Україна! Країна синього неба та жовтих пшеничних ланів. Земля, що подарувала світові безмірну кількість митців слова, найвеличнішими з яких є Тарас Шевченко і Леся

Українка. Їх по праву називають символами духовного відродження нашого народу.

Черкащина... Тин навколо подвір'я Якіма Бойка, виплетений з вербової лози, подвір'я охайне та затишне.

Тихий літній вечір. Спокійно надворі, тільки двоє вже немолодих людей, видно, близьких по духу ведуть розмову про наболіле. Хто ці люди? Чоловік середнього зросту, широкоплечий і кремезний, нагадує козака. Похмурий, інколи лагідний. Шевченко! То справді він! Саме таким я його й уявляла. А хто ж та жінка? Яка в неї довга та гарна коса! Дуже симпатична. Упізнаю. Ця тендітна, але мужня поетеса боротьби та любові, донька українського народу – Леся Українка.

2. Зустріч однодумців у селі Моринцях.

Моринці – місце, де босими ногами бігав малий Шевченко. Скориставшись запрошенням Тараса Григоровича, Лариса Петрівна відвідала село. Про її приїзд знав тільки поет.

Вона й не планувала цю зустріч, але відмовити не змогла. Дуже давно про неї мріяла, адже вони були однодумцями й планували видати спільну збірку «Україна понад усе!».

3. Розмова двох геніїв української культури.

Леся. Як давно це було, а твої слова, Тарасе, є пророчими, бо ними говорить Україна: «Борітеся – поборете!».

Тарас. Так воно і є: «Караюсь, мучусь, але не каюсь!». Лесю, доню, мені дуже хочеться, особливо зараз, коли йде війна на Сході нашої держави, звернутися до всіх українців і ще раз їм нагадати: «Бережіть свою землю, вона у вас одна, безцінна і рідна».

Леся. Тільки ти – онук гайдамаки і син кріпака – можеш так перейматися долею своєї землі. У тебе, батьку – велика і ніжна душа.

Тарас. А чи досить усього цього? Зараз злі сили намагаються розірвати нашу країну на шматки, молодь їде «на чужину шукати доброго добра».

Та не треба забувати про істину, сказану мною: «Нема на світі України, немає другого Дніпра...».

Леся. Не журися, твоє мудре слово допоможе об'єднати нашу Вітчизну, бо завжди було правдивим і пророчим.

4. Дорости до Шевченка (лунає пісня «Україна»).

Голос за кадром. Україна. Золоті стежки, зоряні ночі, рожеві світанки... Квіти, луки, гаї і сади у барвистому цвіті. Не випадково Тарас називає її чарівним раєм.

Молімося, брати і сестри мої, щоб дорости до Шевченка й здійснити його заповітну мрію в незалежній і мирній державі. Якщо для кожного з нас Україна буде понад усе, то Тарасові думки обов'язково стануть реальністю.

Кіносценарій «Борітеся – поборете!»

Требін Данило, учень 10 класу

Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів №139

Харківської міської ради Харківської області

Учитель: Фірсова Світлана Олександрівна

Кадр 1.

Холодний похмурий грудневий день 2013 року. Зривається сніг. На загальному плані кадру – майдан Незалежності в Києві з висоти пташиного польоту. Видно мільйонний мітинг, чути голоси, пісні, гасла «Слава Україні!».

Кадр 2.

У цьому величезному натовпі людей, які зібралися, щоб висунути ультиматум Януковичу, камера вихоплює двох молодих людей, напевно, студентів. Хлопець тримає в руках плакат, на якому зображений Тарас Шевченко в камуфляжі. Поряд напис:

«Борітеся – поборете!». Дівчина в інвалідному візку, на голові в неї віночок.

Кадр 3.

З використанням комп'ютерної графіки створюються напівпрозорі об'єкти, у яких ми впізнаємо Лесю Українку й Тараса Шевченка. Повільно рухаючись, вони поступово перевтілюються в студентів, на обличчі яких страх, здивування, а потім – рішучість і непоступливість.

Кадр 4.

Тарас Шевченко: Вітаю тебе, моя доню! Нарешті пощастило зустрітися. Чув, як ти мене батьком називала. Хочу висловити захоплення твоїми віршами. Вони по-справжньому чудові. Пригадую:

*До тебе, Україно, наша бездоляная мати,
Струна моя перша озветься.
І буде струна урочисто і тихо лунати,
І пісня від серця полетить.*

Леся Українка: Я давно мріяла про цю зустріч, бо хочу особисто низько вклонитися Вам. Бачите, як український народ Вашим іменем освячує революцію Гідності.

Тарас Шевченко: Моє серце нарешті заспокоїлося. Століттями спостерігав, як Україну злії люди зневажали, нищили її душу. Тепер від того маленького вогника, що я колись запалив, розгорілося полум'я народного гніву.

Леся Українка: А знаєте, Тарасе Григоровичу, що у Львові ще наприкінці минулого століття створили Наукове товариство з Вашим іменем. Я теж деякий час була його активною учасницею.

На великих екранах, установлених на сцені майдану, з'являється обличчя Шевченка.

Кадр 5.

Натовп схвильований, починає скандувати разом із Шевченком: «Банду геть!». Люди починають рухатись в напрямку Адміністрації Президента.

Кадр 6.

Леся Українка: Україна обрала європейський шлях розвитку, Тарасе Григоровичу. Українцям треба бути «у тренді», як каже сучасна молодь. Вони можуть бути європейцями, не забуваючи про своє українське. Моя мрія про втрачене щастя ожила:

*Будуть приходити люди,
вбогі й багаті, веселі й сумні,
радоці й тугу нестимуть мені,
їм промовляти душа моя буде.*

Тарас Шевченко: Добре, доню. Оскільки я дуже поважаю твою думку, то довірюся своїм прогресивним нащадкам. А тепер я хочу дещо зробити, бо колись не встиг. Хочу віддячити нащадкам, побажати їм щасливої долі. Подаруймо їм наші мрії і наші душі.

Кадр 7.

Крупним планом узято двох студентів, із яких вилітають їхні душі.

Революція гідності починається.

*Бондаренко Поліна, учениця 10 класу
Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів № 73
Харківської міської ради Харківської області*

Учитель: Фурманова Олена Миколаївна

Кіно – це мистецтво, що завжди дивує. Воно захоплює, засмучує, розчаровує і радує, але не залишає байдужим.

Коли читаєш про Тараса Шевченка й Лесю Українку, великий жаль полонить душу: як мало прожили ці дві геніальні людини. Чому Дочка Прометея не зустрілася з Великим Кобзарем? Як хочеться оживити минуле!

І ось лунає музика, сповнена меланхолії, на її фоні тихо, а потім голосніше чути постукування ціпка по бруківці. Сивий чоловік, у довгому чорному пальті повільно прямує алеєю. Але музичний фон змінюється: у мелодії з'являються інші нотки, більш мажорні. Назустріч Тарасу Григоровичу граціозно поспішає юна Лариса Косач. На ній вишнева сукня з мережками. Уважний глядач упізнає Університетську гірку Харкова. Тут відбудеться зустріч світоча й молодої поетеси.

В університеті сьогодні свято, організоване гуртком молоді «Плеяда» на підтримку руху свідомих українців Слобожанщини. Ларису переповнюють різні почуття: радість, хвилювання, сором'язливість. Але ще кілька кроків – і Тарас бережно обійме її за плечі, а в мистчині забринять сльози в очах.

Шевченко бере дівчину під руку, вони підходять до будівлі, біля дверей якої чекає юний сходознавець і поет Агатангел Кримський. Він теж не міг пропустити цієї зустрічі. Але Агатангел розуміє, що Лесі потрібно поговорити з Кобзарем, і проводить їх до затишної читальні.

Чим довше триває бесіда, тим більш упевненою та запальною стає Леся, особливо, коли викладає думки про намір підготувати серію книг з української історії. Тарас Григорович серйозно слухає, але в очах час від часу з'являються іскорки, бо радісно поету: у народу є майбутнє. І цитує він із задоволенням рядки Лесі:

До тебе, Україно, наша бездольная мати
Струна моя перша озветься...

Звучить лірична музика, а за кадром голос диктора розповідає про діяльність «Плеяди» по всій Україні, про повернення української мови, української книги до школи. Бачимо, як навчаються діти читати. Усміхнені обличчя, палаючі оченята. Ось білявий хлопчина водить пальчиком рядками Кобзаревих віршів, а русяве закосичене дівча шукає на географічній мапі незнані

країни, тримаючи підручник Лариси Косач з історії. А далі в кадрі вони вже студенти Харківського університету. З'являються титри:

*І гармонія, і сила,
Музика та й годі
А історія! ... поема
Вольного народа!*

Безперечно, в українців є майбутнє, якщо не дамо згаснути вогню, запаленому Великим Кобзарем і Дочкою Прометєя.

*Доронкін Мирослав, учень II класу
Харківської гімназії № 152
Харківської міської ради Харківської області*

Учитель: Толкачова Світлана Іванівна

Твори Великого Кобзаря промовляють до кожного українця, до всього населення планети, у них є чого повчитися.

Якщо б я створював виставу за творами геніального Кобзаря, то найперше б зупинився на творі «І мертвим, і живим...». У цьому посланні поет розкрив власні думки, переконання. Але найбільш важливо, що Шевченко наголошує в цьому творі на тому, що кожен обов'язково має розвиватися, займатися самоосвітою, не забувати про рідну країну:

*І чужого научайтесь,
Й свого не цурайтесь.*

Митець бажав, щоб українська нація була мудрою та висококультурною.

Друге, про що б він дбав, – це воля для нашого народу. І тому у виставі окремо треба висловити ті думки й почуття Кобзаря, які він виклав у поемі «Кавказ». Яскравим образом у

творі є Прометей, якого покарав Зевс за те, що приніс вогонь людям.

*Споконвіку Прометей
Там орел карає,
Що день божий довбе ребра
Й серце розбиває.*

Упевнений, що це думки поета про український народ. Хіба не наші предки протистояли, доводячи силу волі:

*Розбиває, та не вип'є
Живущої крові, –
Воно знову оживає
І сміється знову.*

Ці рядки є дуже важливі, бо засвідчують незнищенність української нації. У виставі, опираючись на рядки Шевченка, необхідно донести до кожного з глядачів, що єдність – сила, яка може зрушити все старе, віджиле, натомість зміцнити державу, об'єднати країни світ, принести щось нове. Тому дуже важливими є думки, що засвідчують: українці завжди повинні прагнути до волі, пам'ятати козацьку славу своїх предків.

У творі «Минають дні, минають ночі...» поетом засуджується насамперед бездіяльність, яка шкодить не менш, ніж зло. Шевченко застерігає майбутні покоління:

*Погано впасти у кайдани,
Умирать в неволі,
А ще гірше – спати, спати
І спати на волі.*

Отже, у виставі необхідно підняти такі питання, які найбільше хвилюють людей у всьому світі. Творчість Тараса Шевченка настільки багатогранна, що дасть змогу створити яскравий самобутній витвір мистецтва – виставу, якій би я дав назву «Серце, що палає». Запевняю, що робота над створенням цього шедедру принесе немало задоволення як творцям, так і глядачам.

Упевнений, що ім'я Великого Кобзаря назавжди вписане золотими літерами в історію України. Через віки промовляє до нас слово великого поета, надихає нас, дає нам силу та мужність і нагадує, що ми – українці!

*Кривобок Наталія, учениця ІІ класу
Харківської гімназії № 43
Харківської міської ради Харківської області*

Учитель: Швидка Любов Федорівна

Якби я була режисером-постановником, то неодмінно створила б цикл театральних вистав, присвячених Тарасові Шевченку. Цей поетичний вернісаж мав би назву: «Життя. Жінки. Кохання». Вистави цього циклу були б створені як з текстів великого Кобзаря, так і з ідей сучасних авторів, зокрема – жінок-режисерок. Поєднання давніх історій і записів із сучасним баченням фемінітивного світу зробило б цикл вистав справжнім спалахом у літературному та театральному світі.

У творах Шевченка йдеться про непросту долю жінок-кріпачок, про знедолених дівчат, про несправедливе ставлення суспільства до них.

Пропоную вашій увазі сценарій поетичного вернісажу під назвою «Життя. Жінки. Кохання».

Перший читець.

Серце митця було напрочуд чутливим до краси. А жінку Шевченко вважав найяскравішим діамантом, створеним на небесах. Не дивно, що поет надзвичайно поцінував жіночу красу.

Другий читець.

Жінки в житті й творчості Т.Шевченка займають особливе місце. Мати Катерина, сестри Ярина і Катерина, подруга дитинства Оксана Коваленко, Ганна Закревська, Ликера Полусмакова, княжна Варвара Репніна – кожна була часточкою його непростого життя.

Третій читець.

Першим коханням Тараса стала Оксана Коваленко. Їй присвячені рядки «Мар'яни – черниці». Спогади про красуню Оксану поет вилив також у вірші «Ми вкупочці колись росли».

Ми вкупочці колись росли,
Маленькими собі любились.
А матері на нас дивились
Та говорили, що колись
Одружимо їх. Не вгадали...

Шевченко зберіг образ Оксани на все життя і не раз відтворював у поезіях.

Четвертий читець.

«Ганні вродливій» (Ганні Закревській поет присвятив поему «Слепая» та поезію «Якби зустрілися ми знову».

Якби зустрілися ми знову,
Чи ти злякалася б, чи ні?
Якеє тихеє ти слово
Тойді б промовила мені?

Перший читець.

Таємниця кохання Тараса Шевченка та Варвари Репніної назавжди залишилась схованою в їхніх серцях.

Княжна Репніна була душею гетьманського дому. Ласкава, дотепна, щира й духовно багата. Цій жінці поет присвятив поему «Тризна», а також подарував їй один із своїх автопортретів.

А сама княжна підтримувала зв'язок з Шевченком усе життя: і в горі заслання, і в радості повернення на Батьківщину.

Інсценізація

(Ліричний діалог, який би міг відбутися між Тарасом Шевченком і Варварою Репніною)

Варвара. Якби я коли-небудь би бажала багатства, то це зараз. Якби були в мене мої діаманти...

Шевченко. Варваро, Ваші діаманти – це Ваша щира душа. До речі, я збираюся завітати до університету. Думаю влаштуватися там на роботу викладачем малювання.

Варвара. Нехай Вам Бог помагає. Проте сподіваюся, що й перо не лежить у Вас без діла.

Шевченко. Мудра сестрице, дякую за турботу.

Варвара. З Божою поміччю здійснимо усе Вами задумане, тільки не знайтеся з людьми дріб'язковими і негідними. Я Ваш найщиріший друг, сестра, і не можу говорити Вам брехню.

Шевченко. Дякую, сестро!

Варвара. Усі благородні душі бажують Вам добра.

Шевченко. Навзаєм, люба. Хай щастить нам у житті. Нехай назавжди залишиться святою наша дружба.

Перший читець. А потім Ликера!

Другий читець. Останнім почуттям, що спалахнуло в серці Шевченка, було кохання до Ликери, колишньої наймички. Саме вона рятувала Шевченка від самотності, була останньою надією на створення маленького раю. Шевченко навіть запропонував їй одружитися і виїхати в Україну. Але не так сталося, як гадалося. В одному з віршів Шевченко писав:

Якби з ким сісти хліба з'їсти,
Промовить слово, то воно б,
Хоч і як-небудь на сім світі,
А все б таки якоесь жилось.
Та ба! Нема з ким...

Так і не судилося поету створити сімейний затишок, не знайшлося тієї жінки, яка б була для нього і другом, і сестрою. І

все ж він не зламався, не впав у розпач. Багатогранною є творчість Шевченка. Але в кожному його слові – наша слава, наше життя, наші мрії. Уявити себе без Шевченка кожному з нас – як без неба над головою. Він – вершина нашого родового дерева.

Творчість Кобзаря – немов козацька вежа, де при наближенні небезпеки запалювали сторожовий вогонь. Вогонь на сторожовій вежі Шевченка не згасне ніколи!

*Петренко Євгеній, учень 11 класу
КЗ «Первомайський ліцей № 5»
Первомайської міської ради Харківської області*

Учитель: Антонова Лариса Михайлівна

Тарасове слово. Із упевненістю кажу: воно промовляє не лише до України, а й до всього світу, а прекрасні думки його не знають ані кордонів, ані меж.

Незважаючи на те, що від дня народження великого поета минуло більше двох століть, його слово не втрачає свого значення для нас. Так що в сучасному світі вже немає людини, котра б не чула рядків славетного Кобзаря:

*Наша дума, наша пісня
Не вмере, не загине.*

У мене є велика мрія – створити у майбутньому міжрегіональний український фестиваль авторських вистав, у яких висвітлюються думки Шевченка. Одну з таких вистав я створив би сам. У її основі були б цікаві літературно-музичні композиції про творчість поета. А акторами цієї вистави обов'язково мали б бути учні. Мабуть, важко було б знайти актора на роль Шевченка. Але зате якою б цікавою стала гра молодого

талановитого актора як для його друзів, рідних, так і для нього самого.

Одним із художньо найдовершеніших віршів Т.Г. Шевченка із циклу «У казематі» є поезія «Мені однаково...». Це справжня присяга на вірність Батьківщині. Читаючи рядки цього твору, я уявляю поета, який, витерпівши багато страшних мук, просить лише щастя для своєї країни.

*Та не однаково мені,
Як Україну злії люде
Присплять, лукаві, і в огні
Її, окраденую, збудять...
Ох, не однаково мені...*

Із яким би запалом лунали ці слова зі сцени театру! У виставі одна за одною змінювалися б сцени і персонажі. Від замріяного хлопчика, який «пас ягнята за селом», юнака, який показував діду свої малюнки та розпитував його про козака Галайду, від Катерини і до гайдамаків. Ще в дитинстві малий Тарас захоплювався розповідями свого діда Івана про козаччину та гайдамаків, а пізніше почуте від діда відтворив у своїх поемах, зокрема у поемі «Гайдамаки».

Насамкінець я б вивів Шевченка на сучасний майдан, де прогулюються кияни та гості столиці. Зустріч і розмова з ними стали б кульмінацією вистави, а дійство, яке б побачили глядачі в театрі, сколихнуло б душі глядачів і змусило ще раз, і ще раз відкрити сторінки славетного «Кобзаря».

Двадцять перший рік поспіль учні Харківщини беруть участь у Всеукраїнському конкурсі учнівської творчості, присвяченому Шевченківським дням. У цьому році конкурс проводився за темою «Заради честі, миру і майбутнього України».

У I (шкільному) етапі змагань 2021/2022 н. р. узяли участь 5810 школярів закладів загальної середньої освіти області, у II (районному) – 1106 учнів.

Протягом січня 2022 року в КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» відбувся III (обласний) етап конкурсу, у якому взяли участь 135 учнів закладів загальної середньої освіти ОТГ Харківської області (у номінації «Література» – 80, «Історія України і державотворення» – 55).

У номінації «Література» переможцями стали:

Білозерова Маргарита – учениця 11 класу КЗ «Чугуївський ліцей № 6 імені тричі героя Радянського Союзу І.М. Кожедуба» Чугуївської міської ради Харківської області;

Бухтіярова Марія – учениця 7 класу Харківська гімназія № 23 Харківської міської ради Харківської області;

Пальчик Ольга – учениця 11 класу КЗ «Краснопавлівський ліцей» Лозівської міської ради Харківської області;

Расулова Аміна – учениця 10 класу КЗ «Лиманська загальноосвітня школа I-III ступенів» Слобожанської селищної ради Чугуївського району Харківської області;

Циганок Анна – учениця 11 класу КЗ «Смирнівський ліцей» Лозівської міської ради Харківської області.

У номінації «Історія України і державотворення» переможцями визначені:

Калич Віктор – учень 10 класу Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів № 108 Харківської міської ради Харківської області;

Кубрак Михайло – учень 9 класу Шевченківського ліцею Шевченківської селищної ради Куп'янського району Харківської області;

Литвиненко Олеся – учениця 8 класу Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів № 156 Харківської міської ради Харківської області;

Потикан Вікторія – учениця 11 класу КЗ «Шарівський ліцей» Богодухівської міської ради Богодухівського району Харківської області;

Ситник Юлія – учениця 7 класу Зачепилівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Зачепилівської селищної ради Зачепилівського району Харківської області.

Роботи переможців відзначалися багатством художнього мислення, яскравістю образів, розмаїттям фактичного матеріалу, послідовністю й логічністю викладу, виразністю й доречністю мовлення.

У своїх творах учні розповідають про неповторний світ рідного краю та його традиції, розкривають роль духовних цінностей у житті співвітчизників, висловлюють роздуми про історію українського народу, про його шлях до незалежності, про те, якою повинна бути Батьківщина в майбутньому.

Багато уваги учні приділяють темі патріотизму та боротьбі за мир. Ця тема повсякчас цікавила дітей, але сьогодні учасники конкурсу проводять досить ґрунтовні дослідження, здійснюють пошукову діяльність, що стосуються найчастіше подій, які відбуваються в країні в останні роки.

У лютому 2022 року в м. Києві було проведено IV (підсумковий) етап конкурсу, у якому відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 15 липня 2022 року № 629 «Про нагородження переможців 4-го (підсумкового) етапу XXI Всеукраїнського конкурсу учнівської творчості» переможцями від Харківської області стали 2 учні закладів загальної середньої освіти:

– у номінації «Література» – Білозерова Маргарита, учениця 11 класу КЗ «Чугуївський ліцей № 6» Чугуївської міської ради Харківської області за роботу «Рекевієм живим – обов'язок і (чи) злочин»;

– у номінації «Історія України і державотворення» – Ситник Юлія, учениця 7 класу Зачепилівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Зачепилівської селищної ради Харківської області за роботу «Заради честі, миру і майбутнього України!».

Знайомтеся з творами переможців конкурсу.

Номінація «Література»

Рекевієм живим – обов'язок і (чи) злочин

Білозерова Маргарита – учениця 11 класу КЗ «Чугуївський ліцей №6 імені тричі героя Радянського Союзу І.М. Кожедуба» Чугуївської міської ради Харківської області

Учитель: Сердюк Світлана Василівна

I. Порожні листи з терпким запахом крові кричать у стіни

Мертве місто залізобетонних п'яти стін. Люди ніби живі. Не всі. Хтось на риторичні питання не має відповідей навіть після останнього стертого знаку непевності. Іноді достатньо тональності тиші, аби оглухнути назавжди.

Часом гімни безсмертних полків родом з лінії Віри та літописи шепотіння розталих льодовиків, що крізь тумани заповідають хвилям стати гарячою кригою, однаково збирають космічний пил на полицях – мертві клітини сердець зірок.

...Цього ранку автобус приїхав на декілька хвилин раніше. Неначе грає Доля у шахи із зав'язаними очима: своїми різкими непередбачуваними рухами розбиває і чорні кришталеві, і білі мармурові статуетки. Помилування немає королям, які передбачили власну перемогу, апелюючи статистичними даними супротивника. Пішаки, схиливши голови до мінного чорного поля, заживо відспівують себе, вчиняють акт самоспалення душ.

Нескінченна партія гри завжди починається з поглядів розставлених по різні боки одне на одного. Хіба їй не набридло стояти босоніж на мільярдах гострих уламків?

Розбиті силуети не забувають свої тіні, під різним кутом дивляться на сонце, неоднаково обходять об'їми п'їтьми: одні лоскочуть п'яти до смерти, а інші зусїбїч гуртуються задля реваншу, бодай в кінці життя. Ні, не всі гострі. Хтось не читає порожні, наповнені найголовнішими втраченими сенсами, рекомендаційні листи з пошти буття.

Вїтер старанно розносить їх з цвинтарїв до шкіл і у зворотному напрямку. Листоноші на розп'ятті посеред танцювальних майданчиків. Долю ніхто не обїграє, але вона сама час від часу піддається. Собї ж. Головне для нас – продовжувати грати. Без пов'язок на очі. Без ноти тремтїння в голосі під час співу оди до бою. Без пацифістичного духу безвиходї з відтїнками смутку та страждань, що здатен крижаною зливою рабських слїз згасити найгарячішу жагу до життя. З естетичною насолодою гостріння ножів у куцах кривавих троянд.

Колеса залишають по собї вогняні слїди на холодному цвинтарному асфальті, чїтко окреслюють лїнії оборони та наступу. Автобус, миттєва нешвидка єдина допомога, приїхав на декілька хвилин ранїше до аеропорту птахів, котрі нарешті вперше побачили небо не крїзь решїтку. Земля як пїр'яне цнотливе простирадло, що тепло вкриває калиновї труни мерців весни. Хмари солодкої вати немовби створенї, аби ними лїтали під музику Шопена цього ранку діти над барвїнковими полями, залишаючи по собї рваний шлейф маминих парфумів із запахом ванїлі та улюбленого молочного шоколаду, на протоптаних голубиним крилом стежках піднебесся. Автобус задовго стояв: не найкращї умови для запланованої подорожї. Достатньо одного погляду, аби раз і назавжди змінити маршрут. Найлїпші обставини для подорожї між свїтів.

Це сталось зовсім випадково, як і все найважливіше. Вперше пїдняти голову складно. Опустити пїсля побаченого неможливо. За вїкном завжди стоїть вїйськовий зі зброєю, у яке б вїкно не дивились. Із синьо-жовтим прапором на шевронах. Пострїл.

Ворог щоразу потрапляє у передплїччя, аби з'явився триколор на одягу. Вїйськовий здався? Впав без духу від поранення, несумїсного із життям? Відкрив вогонь у відповідь, аби знищити загарбника.

Кольори прапору на шевронах і справді змінились. На червоно-чорний. Білий – ніколи. Тепер він нападатиме на своїй землі. Очевидно, стягом перев'язують рани. Аби болїло. Вїйськовї з прапорами довкола, всюди. Завжди були. Пострїли. Чому ранїше не болїло і яким тоді був прапор, де зброя? У нас чудовий чорнозем, ростуть чорнобривцї у спеку і під кучугурами снїгу. Коли плоть стала найкращим, єдиним добривом? Сонце спалює до тла цукор, солонка карамель тарує відкритї рани. Хмари опустились туманом на землю, щоб уважнїше вдивлялись у скло, побачили у ньому дзеркало. Навушники впали, тиху музику приголосних замінили голосні звуки вибухів. Повстанські пїсні як класика. Звїдки лунають акорди весни, голоси козацьких шабель?

Мелодїя воскресїння за пронизливими нотами лїється з криївок. Сталевї квіти проростають з кишень маминої камуфляжної форми, нїжні вогнепальні пелюстки пригортаються до бронезилета. Запах парфумів назавжди перемїшаний з кров'ю, залишає шлейф окопного пилу, яким густо вкритї небеса. В автобусї кожен один, але всі разом, інакше нікого і не було б. Немає ані мапи, ані водїя. Підказки не потрібні. Зрештою, всі поїдуть до одного пункту, незнаному долею. На вїйну? Ми вже на вїйні. Завжди тут були. Але цього ранку нарешті прийшов порожній лист із запахом весняних спалахів мїсяця у спаленїй травї. Поїздка крїзь вїтер, що видуває душі з тіл. Крїзь товщу дитячих спогадів про улюблений молочний шоколад. Що було до прибуття автобуса до аеропорту? Вїйна. Вїйськовий нїс чотири гвоздики на могилу Безїменному Воїну. Ні, на гранїтному пам'ятнику добре видно тонкі золотї лїнії під очима. Але вголос читатиме їм'я лише вїтер. Живим краще завчасно взяти квіти, це лїпше за штучні букети, принесенї для звїту.

Безвихідь. Поразка. Деморалізація. Довкола тисячі українських Героїв, прямо перед школою. Ми не вдивлялись в їхні обличчя, боялись одного разу не побачити у громадському транспорті. Зрозуміти, що більше ніколи не побачимо. Вони прямо перед школою, стіни якої ніяк не падають. Саме завдяки українським лицарям московський окупант не перетворив навчальні заклади на братські могили. Але й досі тримається п'ята стіна. Крізь неї не чути криків з підвалів. Залишиться і після російських обстрілів на руїнах. На дитячих кістках, які омивають дощі вдовиних сліз. На закам'яних серцях, котрі роса б'є кулаками у такт боротьби.

Звичайний урок. Церковний дзвін не для дітей. Не для вчителів. Театральний дзвінок лезом викарбовує назви п'єс на хвилях сухого повітря. Рушниця зі сцени не припиняє стріляти у глядачів. Ножі щоразу проходять крізь душі вдячних поціновувачів мистецтва. Усі мовчать. З кулею в серці спокійніше спиться. Ви чуєте крик? У буфеті висить дзеркало. Ні, вони всюди. Стіни всіх приміщень немовби створено повністю зі скла. Всюди люстерка. Але цього разу Вона побачила відображення у буфеті. Що лякає людину більше: побачені власні пробиті легені, з яких фонтаном ллється кров, шматки органів, що самі відпадають від тіла після одного дотику тремтячих пальців; чи те саме з іншими, часом і гірші випадки, коли серце гниє у напівживому тілі, собаки гризуть людське м'ясо, випадково залишене глядачами.

Дихати. Як можна дихати із пробитими наскрізь легенями? Вона не пам'ятає, чи вдихала раніше вологе повітря підвальних стін. Властиво, ні. Зараз весь кисень для неї, ніхто інший не дихає.

Діти, дуже багато дітей. Дорослі з малечку привчають до відвідування театру. Уся майбутня інтелігенція тут. Зойк. Мить, дзеркало розбивається. Вона єдина, хто побачив. Побачила тінь рушниці на потилиці дівчинки, яка обирала булочку в буфеті. Маленькі долоні, наскрізь просочені кров'ю. Ні, шкіри зовсім не

видно, це складно назвати долонями. Ледве помітно вишитий браслет на руці з ім'ям. Марійка. Декілька купюр прямо на фалангах, дитячих червоних кістках. Нічого дивного, дитина обирала булочку. Рублі. Ціна в російських рублях. Як вам спиться?

Уламки дзеркала в'їлися в коліна. Ні, не впала. Вона не має права впасти. Чому раніше не відчувався навіть фізичний нестерпний біль? Скарги не було передбачено у святковій програмі. Всі звикли до ходячих трупів навколо, всі із вдячністю приймали снаряди. Вона кричатиме завжди. Голос складно почути через постійні гучні оплески після чергових ворожих пострілів. Вона має набагато сильнішу зброю. Голос труби архангельської, що підіймає мертвих з могил. Чи чути за п'ятою стіною? Антракт закінчено. Починається вистава маріонеткових акторів, вічна імпровізація із заготовленим, надрукованим у бібліотеці, текстом.

Учителі розповідають про перспективи торгівлі з Росією. Вища економічна освіта. Найнижча громадянська відповідальність. Усі прекрасно знають, що податки підуть на вбивства українців. Усі мовчать. Перспектива продати Україну за рублі приваблює. Гроші тхнуть кров'ю, але їхня матеріальна цінність не зменшується. Оплески спонсорам убивств. Цим географам не варто дарувати компас, свій дім все одно не знайдуть. Немає кордонів. Її крики добре чути. Затикають не вуха, а душі. На мертвих волонтерах відбитки того, хто завтра читатиме лекції з патріотизму у вишиванці. Світ викривлених дзеркал ілюструє реальне зображення дійсності. Математики ділять на нуль занадто незручну правду, шукають модуль постійно від'ємних значень. Мазки художників виблискують різнобарв'ям веселки, полотно з відразою дивиться на сірі відтінки моралі, однак митці ніяк не можуть розрізнити біле від чорного. Оплески майстрам брехні. Російські загарбники створили концтабір «Ізоляція» на вулиці Світлого Шляху. Як не дивно, катують і своїх же. Електричний струм і «серветковий» хліб як премії за вірність

гарматного м'яса – давня традиція боліт. Біля входу до підвалів портрет Леніна висить. В'язнів змушують співати пропагандистські радянські пісні хором. Хтось робить це без примусу. Українські військові ходять під вікнами приміщень, звідки на перервах лунає гімн імперії Зла. Оплески виконавцям од Кремлю. Історик підспівує дітям. Роздає талони на відвідання цирку – найдраматичнішого дійства культурного життя. Клоуни битимуться на мечах заради звання найкумеднішого – найгероїчніші сторінки історії. Замало крові. Лише тут бачать мечі. Захлинаються, говорячи про безтурботність.

Хтось з Воїнів Світла був у полоні, Його голосу не чуто крізь сміх на уроках інформатики, коли Сталіну домальовують німб з сердечок у фоторедакторі. Хтось. Імена розчинились у датах для ЗНО. А про них, живих, нехай читають у нудних підручниках через декілька десятиліть після смерті. Для іспитів. А в класі висять на вицвілих плакатах розп'яті на шпалерах загублені сенси, які ніхто не читає. Зате на портрет президента дивляться всі. Фотографія Януковича висіла до останнього. Коли Майданом текли ріки крові. Коли слуги диявола стріляли з готелю «Малоросія» у Небесну Сотню. Наказу знімати ката не було. Вибори не відбулись. Легітимний. Так, вони давно зробили свій вибір. Оплески боязким пристосуванцям. Спокійно засинають під звуки скотчу. Контрабандисти запаковують ножі, аби надіслати до Воронежу, до міста розстріляних голубів. Завтра холодною зброєю різатимуть струни душі за п'ять зібраних колосків на полях України, залишаючи порожній простір між відкритими ранами й поживклою шкірою. Для любові та бою. Чекісти закопували розстріляних, щільно перемішуючи гори трупів з ґрунтом, аби не залишити жодного пагорбу, ані натяку. Чим відрізняються сучасні могили, коли їх не бачать? Межі стерті. Школи складно відрізнити від цвинтарів. Іноді це небезпечно робити, є ризик не прокинутись від церковного дзвону навіть на перерві між уроками ненависти Україні. Шлях тернистими

стежками віри, лінією оборони від прагматичного скептицизму є завжди. Але безнадійно впасти камінням на землю у глибокий сон інфантильності, міцно зміцнюючи п'яту стіну, легше.

У якій системі координат знаходимось, якщо допускаємо можливість якого-небудь компромісу з окупантом, який прийшов на чужі землі з метою перетворити дітей української землі на попіл, влаштувати бенкет на кістках їхніх батьків? На колінах, неушкоджених уламками скла.

За таку Україну безустанно борються кров'ю і потом цілі покоління славетних безстрашних воїнів, передаючи силу духу і неодмінну ненависть до загарбника, яка ґрунтується на безперечній любові до своєї правди та волі? Такий поклик крові козацької – постійно боятися назвати все своїми іменами, війну війною? Є право тремтіти в куточку, заспокоюючи себе думками про концепцію малої людини, від якої нічого не залежить? Цього хоче ворог. Аби ми мовчали, замовкли назавжди, чуючи постріли. Аби ми боялися.

Якщо вогню немає прямо за вікном, то війни не існує? Це саме завдяки українським воїнам, добровольцям немає вогню прямо за вікном. Завдяки ним ми сидимо не у бомбосховищі зараз, перечікуючи артобстріл, а в теплих кабінетах. У театральній залі. Як тільки забудемо, завагаємося вогонь і справді добереться до наших вікон.

Ворожі снаряди не беруть інтерв'ю. Байдуже, вбивати аполітичних голубів миру чи прихильників Путіна. Це війна за свідомість, за дітей. Вона стосується всіх українців. Кожного. Там, де ми даруємо «сонечко» російському окупантові із бодай якимось, найменшим натяком на толерантність, він відповідає «градами».

Ворог розуміє тільки мову гармат. Вагатися, чи підіймати голову, чи не боятися кричати, чи все дійсно так, чи займати своє місце в тилу на інформаційному чи військовому фронті з боку України, коли вже п'яте століття окупант наполегливо намагається знищити нас, мріяти про мир не шляхом перемоги, а пошуку ласки в очах загарбника – найбільший злочин.

Справжня історія твориться відвагою, а не підлабузництвом. Лицарською хоробрістю, а не чемністю рабів. Хрестом і мечем, а не споживацьким існуванням прилаштованих під будь-які умови безхребетних хробаків. Силою духа, а не дочасним щастям. Гідністю, а не калейдоскопом розчарувань. Невгамовним рухом життя, а не закам'янілими пейзажами печалі. Кров'ю, а не слізьми. Наполегливістю, а не мінливістю. Чітким переконанням про свою правду, силу і волю, а не роздвоєністю душі. Корінням предків, а не запозиченою модою мінливого сьогодення. Покликом серця, а не прагматичними аргументами.

Справжня історія твориться дітьми. Читати вголос порожні листи з терпким запахом криків. Не вилизувати, а випалювати рани. Аби боліло. Вдихати на повні груди повітря із присмаком крові. З «нічого», зі своєї віри будувати нову дійсність. Не хилити голову над мінним полем, а впевнено йти ним. Лупати цю стіну. Шлях великої Нації. Шлях українця. Ми їдемо у рай – десяте коло пекла піднебесся. З царства Аїда наново до життя пливемо проти течії річки, якої немає. Головне – дивитися у скло автобуса крізь дзеркало душі, коли зіниці янголів відбивають проміння свіч. Ми будемо гасити ліхтарі, запалювати зірки у пільмі. Будувати замки на руїнах. Бути готовими щомиті залишити гаряче серце в українському чорноземі, зігріти вогняними обіймами закам'янілі крижані чорнобривці.

Пожежа починається з грудочки тепла у горах пилу століть. Є те, що не розіб'є Доля, не знищить ворог. Поза межами розуміння залізобетонних стін улюбленого молочного шоколаду. Поміж рядків поезії проникливої, мов крик, цвинтарної тиші. Окупанти наївно думали, що можна отруїти козацьку кров, перевиховати вічно вільну Людину, українця, на собі подібного раба без честі та гідності. Змагали в Дух, а потрапляли в тіло. Московити опинились у трунах, заготовлених для нас. Допоки вбиваємо цвяхи у домовину катів, слуг диявола – будемо жити на власній, своїй землі. Допоки боротимемось – будемо жити. Не у трунах.

II. Ісус помер. У тридцять три убито. Христос воскрес. У тридцять три воскресли.

Нас не мало існувати. Ми не мали жити. Без шансів. Немає приречених. Все починається з полум'я свічки. Новонароджені в шахтах нічні метелики одразу починають шукати світло. Терпіти віск на чолі – тяжкий хрест. Легше розбитися на смерть одразу об скляну лампу. Але перед справжнім польотом до сонця варто щільно обпалити крила вогнем. Змерзлі зсередини й назовні ніколи не розправляться поза межами підземель. Найбільша кара сну – блукати лабіринтами підвалів, не маючи ані сміливості й наснаги піднятися у піднебесся, ані відчайдушності назавжди закінчити нерозпочатий шлях.

23 листопада 2013 р., дванадцята субота осені, четверта – місяця. 19:00. Вона навчалась на шостому, останньому курсі медичного університету у Харкові. Майбутня кардіологиня. Постійна практика, морги згодом стали найулюбленішим місцем. Тиша. Мерці не поспішають доповідати про найдрібніші подробиці життя, якщо не питати. Мовчать про найважливіше, якщо не вслухатися. Тіло – єдине, що її цікавило. Ніщо не має заважати. Тренується, як рятувати серце від ударів. Вона планувала переїхати. Шкода, дуже прикро залишати білі стіни трупарні, подекуди забруднені плямами крові, що ніяк не відмиваються навіть слізьми родичів, які приходять на впізнання тіла. Вона мала б рятувати життя. Так, мріє про це і досі. Але смерть у якусь мить стала буденністю. Бачила тисячі скалічених тіл, у зіниці трунів ніколи не заглядала – не її спеціалізація. Нічим не злякати. Завжди з несамовитою зацікавленістю розглядала серця, що зупинитися. Назавжди? Можливо, є палке серцебиття там, де холодний скальпель прорізає побиту градами шкіру. Вона мріяла переїхати далеко на схід. Там раніше підіймається сонце.

Сьогодні день пам'яті. До храму занадто далеко, до того ж запах лавандових свічок набагато приємніше вдихати разом з

ароматом ванільного шоколаду. Хвилі полум'я на підвіконні б'ються об скло, неначе об корабель під час шторму. Взяти б у руки штурвал, але вогонь наскрізь проб'є борт. Крижана злива зі стелі от-от почне литися у теплу ванну.

Стукіт. По той бік скла. Наполегливий і пронизливий. Перший поверх, до вікна міг дотягнутися ледь не кожен. Вона не побачила нікого за вікном. Можливо, почулося? Діти. Напевно, це вони граються. Чому б не прогулятися перед сном? Вона вийшла з квартири, аби насолодитися пейзажами пізньої осені. Птахи давно відлетіли на південь. Порожнє небо ховає зірки у чорних дірах. Листя вже не лоскоче волосся, гниє під ногами. Тиша. Не чути галасу компаній підлітків. Ліхтарі ще не запалили, стежки видно під тьмяними променями місяця, що поволі поринає в обійми п'тьми. Дуже нагадує атмосферу моргів.

Холодне повітря штовхає вперед, неначе допомагає врятуватися від урагану. Вона і не проти програти, навіть якщо доведеться зіпсувати зачіску. Здаватися не збирається, бігти навипередки із вітром доволі весело. Добре, що немає людей довкола. Мертвий голуб на дорозі. Гордо розправив крила, дивлячись в небо. У калюжі крові видно зірки, які сором'язливо ховаються у тумані. У тілі завелись опариші, зсередини з'їдали пташине серце. Вона не ветеринар. Та і як можна допомогти трупові? Лежала б людина – обов'язково підійшла б. Не можна проходити крізь мерців, які розкладаються поруч із дитячими майданчиками. Вона б обов'язково підійшла. Голуба обійшла.

Час зупинився. Біг неначе колами. Однакові закам'янілі пейзажі, залізобетонні стіни довкола і мертві голуби на замерзлих стежках засохлої трави. Вітер продовжує гонитву за душею. Довкола темінь. Ліхтарів немає. Шкода, що свічка залишилась вдома. Скільки минуло часу? Від трупа першого птаха. Треба бігти, ще трохи та буря за плечима стихне. Вона от-от вийде переможницею у перегонах. Ні. Морозні краплі прорвалася крізь стелю. У гарячу ванну. Аби перетворити піну у кригу, як заповідали льодовики хвилям.

Ліс. Вона ходить між великими соснами. Кори на деревах майже немає. На глиняних стежках не залишаються сліди. Змиває дощ. Вона побачила щось у зав'ялих кущах калини. Можливо, якась мертва тварина. Не ветеринар, не врятує. Але цікаво, кого, окрім розстріляних голубів, побачить цієї зими. Сто метрів. Посеред спаленої трави лежить дівчинка. Згорнулася у клубочок. Холодно. В одній сорочці. Вона підійшла ближче. Дитина тримає у кістлявих руках калинову гілочку. Повільно підносить до потрісканих губ. Починає жадібно смоктати віть, швидко, неначе і її от-от хтось відбере. Аж раптом порожній погляд падає на горстку кісток, що лежить зовсім поруч. Дитина зітхає і підносить тремтячі від голоду та холоду пальці. Ніжно, злегка гладить кістки.

– Тримай, Мурчику. Пробач. Пробач мені. Їсти. Я дуже хотіла їсти. Тримай, любий котик, – шепоче з останніх сил, на кістки кладе поховану гілку. Починає відхаркувати шерсть.

Вона з десяти метрів могла легко перерахувати ребра дівчинки, що прорізали тонку тканину одягу. Як їй допомогти?

– Ходи до мене. Тут зовсім недалеко мій дім. Пиріг. Я вчора приготувала пиріг. З капустою...

– Вона підійшла максимально близько до маленького напівживого тіла. Хотіла взяти на руки, але, торкаючись, зовсім не відчувала шкіру. Не відчувала зовсім нічого. Неначе її немає. Дівчинка не реагувала.

– Мама готує млинці з соснової кори... Як смачно пахне... Щось принести хотіла з лісу, іноді корінці можливо знайти. А кору вже майже всю з'їли. Бідний ліс. Пробачте, сосенки. Їм теж холодно і нічим зігрітись. У мене є сорочка, а дерева зовсім голі на вітру... Сподіваюсь, дідові вистачить млинців. Тиждень не встає, не відповідає. Співав, він раніше гарно співав за вечерею. Більше не почую. Можливо, почують сосенки. Любить виходити до лісу і співати разом із птахами... Чого ти зажурився, Мурчику? Ми ще заспіваємо. Пам'ятаєш, разом колядували?

Бабуся завжди цукерками пригощала... – мовить зовсім тихо і повільно, пригортаючи, премічно обіймаючи кістки. Назавжди заплющує очі, занурюючи руки в холодну землю, притримуючи калинову гілку. Сосни ростуть у піску. Часто на кладовищах. Замки руйнуються на піску.

– Бабцю, не треба цукерок, дайте котику поїсти. «Нова радість стала, яка не бувала...» Вона з усіх сил намагалась взяти дитину на руки. Відкачати маленьке серце. Бодай якось зігріти долоні, які почали покриватись трупними плямами. Жодної реакції, дівчинки неначе не існувало, не було прямо перед її очима. Тіло злегка ворухилось тільки через вітер.

– Як добре, що мої млинці з кори з'їсть дідусь. «Даруй літа щасливії нашій славній Україні» – раптом промовила голосно, неначе повернувшись на мить з Того світу, аби закінчити щедрівку. Аби бабця нагодувала Мурчика. Більше не прокинеться.

– Як звати. Як тебе звати? – Вона вперше за багато років почала кричати.

Здавалося, нічого не злякає. Десятки трупів щодня. Вона бачила багато скалічених тіл, мерців абсолютно різкого віку. Але ці маленькі змерзлі долоні у трупних плямах, котрі обіймали кістки улюбленого котика, стискаючи гілочку калини...Вона не допомогла. Не врятувала. Дівчинки неначе не існувало. Вона тепер навіть її ім'я не дізнається. Її не було...

Вона почала бігти. Сон. Це міг бути сон? Вона розуміла, що не почулося.

Не сон. У півночі добре видно стежки, наскільки б місяць не ховався за хмарами. Метрів зо сорок. Біг. Прірва. Різко зупинились перед краєм. Яма завалена трупами. Вони лежать один на одному. Сотня? Три? П'ять? Їх неможливо порахувати. Вона ніколи не дізнається бодай одного імені. Діти закінчують розпочате життя, гниючи у ґрунті. Вагітні жінки обіймають ненароджених. Голубів Вона не врятує. А їх? Дивиться, як опариші зсередини поїдають серця. Не врятує. Раптом почувся

чийсь голос. З ями. Іноді чекісти скидали у прірву і живих разом із трупами. Все одно помруть. Часто.

– Боротися...перестали боротися. У двадцятих уже пережили Голодомор замовкли, мов собаки, яким кістку кинули. Повстали лиш раз, то й що? От мати за три метри лежить мертва. Добре, хоч молитву встигла прочитати. А ми перестали боротися...Павло? Точно, Павло. От рука його кістлява прямо під мою спиною. Така жалюгідна смерть. Закатували козаків голодом кремлівські дияволи. А як ми разом у Петлюри воювали...І жодних сумнівів, ми вірили. Ми вірили в Україну. І здалися. Втомилися. І добре тепер лежати у братській могилі з половиною села невтомленим, відпочивши?

Син. Мій бідний син...Залишився зовсім один. Якби він тільки не здався...Москалі і його дітей закатують, якщо бодай подумає про примирення з ворогом. Павле, чого ти мовчиш? – Чоловік стиснув долоню трупа побратима.

– Я б теж мовчав, якби спитав хто. Сподіваюсь, виживе син. Мати навчила його готувати млинці з трави й варити кору. А зерно наше у Москві. Сіяли для петербуржців. Оралі землю, аби у Сталінграді ласували врожаєм з присмаком української крові. Збирали для катів з Єкатеринбурга. Аби луснули з жиру. Мій син хоч би крота чи мишу спіймав...Як я хочу, щоб він не втомився. Щоб він не здався. І немає з кого приклад взяти, зовсім один...Він зовсім один. Мати в трьох метрах лежить мертва, з опухлим животом від голоду.

Скільки довкола дітей у братській могилі...Половина села...І скільки ще буде? А я втомився...Ми втомилися, Павле. Ми перестали боротися. З нас вільні люди ніякі. Боягузи, а не козаки. Хоч би син не здався, не успадкував втому...Остапе, не засни... Чоловік мовив голосно, наскільки може це робити людина у напів притомному стані, перед смертю. Чи чує його син? Можливо, уже лежить мертво маленьке серце, що зупинилося, десь саме у цій ямі, недалеко від батька, який читає Заповіт. Чи

він почує, чи помре? Чи в ямі гнитиме, чи у бою поляже? Підкориться чи кров козацька прокинеться? Чоловік мовив із заплющеними очима. І вже договорив останнє в житті. Напевно, помер.

– Подивіться на мене! – Вона не кричала. Розуміла, що все одно не почує. Хіба мерці можуть дати відповідь? Він розплющив очі. Дивився зовсім не на Неї. У небо. – А ви здалися? Одна фраза. Холодні краплі дощу нарешті торкнулися Її теплою закам'яніло серця. Вони всі розплющили очі. Всі мерці в ярі. Почали розповідати свої історії. Кричати свої імена. Всі дивилися в небо. Всі казали про дітей. Мати чоловіка, що читав Заповіт, тримала окривавлений уламок ікони. Читала молитву, її було чути найкраще. Віру не можна вбити. Прикро, що в Україну вони вірили не до останнього...

Вона остаточно зрозуміла. Не почувся стукіт у вікно. Не гралися. Діти гралися з кістками котів. Не сон. Почала бігти, лишаючи закатовані душі наодинці з власним криком.

Ліс. Трупи. Вона бігла обережно, обходячи тіла. Як їм допомогти? Як Вона проходить повз? Мільйони сердець зупинилися. Назавжди? Як їх вилікувати? Мільйони кричать свої імена і жодного не чути. Як звали дівчинку з котиком? Куди Вона бігла? Ліс не закінчується. Не має бодай якихось меж. Під кожним деревом закатовані голодом, чії серця поїдають опариші. Їх мільйони.

Скільки сааме, ніколи не дізнаємось. Вона зупинилась. Серце виривається з грудей. Уперше за життя почало битися. А здавалося, нічого не зможе злякати, зачепити. Смерть стала буденністю? Вона не здалася... Вона і не починала боротися. Заплющила очі. А чи розплющувала їх коли-небудь раніше? – Я одна тут жива, чому замало повітря? Не можу дихати. Жива? – Починає захлинатися істеричним сміхом. Повторювати запитання. Жива? Як вилікувати своє серце, розрізане холодним скальпелем власноруч? Їхні серця ніяк не врятувати. Не живі? Зупинилися.

Знищений московськими катами дитячий сміх. Цвинтарна тиша. Їх тіла скинули в ями. Це не цвинтар. Братські могили, в яких закопано разом половину села. Будуть ще. Їх не поховали. Перемішали кістки з українським ґрунтом. Закопано радість мільйонів родин. Мільярди ненароджених сенсів, розстріляно мрії. Затоптані чоботами долі.

Забути? Пробачити? Здатися? Вона задихалась. Питьма. Жмурів більше не видно, але Вона знає, що вони є. Їх мільйони. Тиша. Вона чула їхні крики поза тональністю. Нарешті відчувала стуків власного серця. Церковний дзвін. Гучний звук чують глухі. Голос труби архангельської, що змушує мертвих вставати з могил. Навіть з братських. Вона не могла визначити, звідки лунає дзвін. Востаннє в церкві була в ранньому дитинстві з мамою. Ароматичні свічки приємніше запалювати у квартирі. Для чого ще відвідують храми? Раніше могла годинами переконувати вірян у теорію еволюції. Антинауковість Біблії та релігії в цілому. Раніше. Чаша Грааля переповнена кров'ю. Вона озирнулась довкола. Жодного промінчика, світла немає. Неначе сама провалилась у прірву з покійниками, що навіть свої імена не кричать тепер. Подивилась на власні руки, лише їх можливо було побачити. Білі рукава з мереживом, святковий одяг. Поклала долоні на груди. Не видно. Червоні рукава з мереживом, святковий одяг. Правильно, на власному похороні треба бути красивою. З серця невпинно лилась кров. Вона не врятує себе. Не вилікує. Крик. Зойк зупинив дзвін. Церковний. Дихати зовсім нічим, простір звузився до декількох метрів. Тепер Її черга стукати. У кришку власної труни зсередини. Її відспівують.

– Самогубців не можна відспівувати! Відспівайте їх, убитих... чії серця гниють у братських могилах... Вона прокинулась. У труні? Гірше, під теплою ковдрою. Не сон. Не почувся стукіт за вікном. Холодні краплі зливи нарешті пробили серце. На вікні згасла свічка. Церковна. І от найважливіше: або запалити, або продовжувати вдихати аромат лаванди з

ванільним шоколадом. Задихатися. Тьмянний маяк зниклого життя. Один спалах як чиєсь буття. Один спалах довший за чиєсь життя.

Нас не мало бути. Ми не мали жити. Скільки мільйонів вбили кремлівські дияволи? Скільки сердець зупинилось у муках, скільки гниє і досі у нас під ногами? Нас не мало бути. Без шансів. Скільки обірваних доль, дитячих усмішок зарито у братських могили? Скільки очей востаннє побачили небо тієї зими, назавжди заплющили їх в українському чорноземі? Нас не мало бути.

Чому ми є? Забудемо? Нас немає. Пробачимо? Нас немає. Здамося? Нас немає. І нас не відспівають. Самогубців не можна відспівувати. Ми є. Ми не маємо права забути. Пробачити. Здатися. Не вірити. Немає приречених. Інакше не буде. Запалила. Полум'я охопило обіймами серце. Своє вилікувала. – Марійка. – Дитячий голос почувся перед її вухом. Вона ніколи не переїде далеко на схід. Там немає сонця.

– Я не здамся. Я вірю. В Україну. 30 листопада 2013 р., 4:00 ночі Вона на Революції Гідності у Києві. Студенти прийшли без фізичної зброї. З вірою. В Україну. Ця зброя сильніша, до сказу лякає. Самопроголошених царів. «Беркут» вийшов, аби силою розігнати непереможених. Вбити безсмертне. Підступом і брехнею підкупити честь і правду. Отруїти волю сльозогінним газом. Змагають в Дух, а потрапляють в тіло. Поки слуги диявола намагались силою розігнати Дух, зрівнявши його назавжди із землею, віра лише зміцнювалась. Пішли у Михайлівський Золотоверхий монастир за свічками. До Неї підійшов Отець. Поклав уламок ікони у крові.

– А ви не здалися. Вірте. Наступного дня повірили мільйони гарячих сердець. В Україну. Не засинають. Не забувають. Не пробачають. Не здаються. Вірять. Немає приречених. Ми є. 20 лютого 2014 р., коли час знов зупинився. Для когось назавжди. Назавжди? Медичні хрести стали мішенню для вбивць, що знову

відчайдушного намагались знищити фізично український опір. Вона була там. З медичним хрестом. Не мала права не бути. Інакше навіщо ми тут? Навіщо ми є? Майдан уже залито кров'ю. І от знову, постріли. По інший бік скла професійні снайпери. Уже вбито 39. По наш бік свічка. Вона вірить. Усі вірять. Стоять до останнього. Інакше нащо ми є? Інакше нас немає. Вона рятувала поранених. Не завжди вдається допомогти серцю, яке пробило ворожою кулею.

Скільки дощів потрібно, аби змило всю кров з асфальту, якщо навіть у морзі залишаються плями на стінах після сліз родичів? Ні, йдеться зовсім не про смерть. Скільки гарячих сердець. Не зупинилося. Б'ються у такт боротьби. Назавжди з нами. Вірять. В Україну. Йдеться зовсім не про смерть. Жоден снайпер не влучить у безсмертне серце. Вона не задихається від диму палаючих шин. Задихнутись можна хіба що у труні. Постріли стали буденністю. Вона розуміє, що вони не припиняться ніколи. Підбігала під вогнем до поранених. Машина швидкої допомоги переповнена тілами.

– Як вас звати? – Остап. Брат...у мене молодший брат під барикадами...Євген. Йому шістнадцять...Допоможіть йому, будь ласка, якщо раптом влучать. Хоча, ви точно допоможете...Сподіваюсь, стоятиме до останнього... – усміхається, заплющуючи очі. Він не здався. Почув. У бою поліг. Прокинулась козацька кров. Вірить. Бореться. Шия простріляна кулею. Дихає. Йдеться зовсім не про смерть. Назавжди з нами безсмертне палке серце. Тому ми є. Немає приречених.

Весна. Як тепло у наметах гарячим серцям під вогнем. Зима починається в області легень. З відсутности пари з роту червневими спекотними вечорами. У когось лютий за вікном. А у нас свіча.

Весна. Десь в області серця. 26 травня 2014 р., на лінії вогню. Завжди. Вона знала, що постріли не закінчаться ніколи. Була готова. Вірила. І от знов московський окупант хоче назавжди

закопати у чорнозем українські серця. Нікчемні слуги кремлівського Сатани. Московський орел завжди живиться виключно ментальним трупом, тому так довго і живе. Вона перев'язує рани в окопах. Розуміє, що це назавжди. Усміхається. Немає приречених. А вороги? Професійна підготовлена армія Зла. Озброєні до зубів. У нас немає шансів? У нас є віра. Свіча не згасне на вікні. Церковний дзвін. Немає приречених. Немає переможених. Безсмертні запеклі серця. А ворог? Тремтить озброєний до зубів. Не влучить в серце ніколи. Не знищить Дух бездушний Сатана. Московський орел завжди ламає зуби об тих, чия жага до життя сильніша за страх смерті. 27 листопада 2021 р., четверта суббота. Церковна свічка на вікні. Вона тримає уламок окривавленої ікони в долоні. Пиріг з капустою лежить на підвіконні. Вона вдивляється у полум'я.

– Я не забула, Марійко. Я вірю.

По той бік скла дитяча усмішка. І знову в бій!

– Вона усміхається у відповідь. Вилікувала дитяче серце. Життя як бій. Тому ми є. З чаші Грааля стікає ріками кров. Безсмертя стало буденністю. На лінії вогню. По той бік скла.

III. «А життя – хіба твоя сутня межа?»

Вірші у вогні. «Не плач, я ще принесу тобі каву з вафлями в окопи». Живим Героям, Євгенові. Усе починається з дитинства. Часто люди змінюються. Не мають нічого спільного із собою маленьким. Деякі моменти, спогади прагнуть забути раз і назавжди, цураються думок ранніх літ. Залишаються дитячі мрії. Назавжди. Хтось відмовляється, не будує замки в повітрі. Але пам'ятає завжди про ті нездійснені бажання. Найщиріші. Інші втілюють їх у життя.

– Ким ти хочеш стати, Євгене?

– Я хочу щось робити руками, допомагати татові. Люблю землю, займатися чимось пов'язаним із землею. Люблю, коли люди усміхаються.

– Ти ще пишеш чудові вірші. Це теж пов'язано із землею. Євген засоромився, хлопці за спиною почали щось обговорювати, сміятися. З нерозуміння, а не зла, скорше. Однак його це все одно ображає. Вчителька з літератури – єдина, хто у школі читав вірші Євгена. Вона обожає передивлятися його роботи, зовсім недитячі роздуми хлопчика. Іншим показати боявся, у селі не зрозуміли б. Маленький Євген і справді любить землю і допомагати татові, у них велике господарство. Дитячі погляди кажуть багато про що. Він з тих, хто здійснює мрії, наскільки б вони не здавали нереальними кому-небудь. Шалено любить, коли хтось усміхається поруч. Справжня душа компанії. Де чує сміх – точно десь неподалік Євген. От він справа, тягне руку по той бік скла. Шкода, що вірші читає тільки вчителька.

Що ховається за дитячою усмішкою? Безмежна любов. До землі. Вірші про життя. Смерть. Вірші про самотність. Щастя. Вірші про Україну. Рядки сповнено синтезом оптимізму та трагізму, зовсім недитячі сенси. Слова прорізають шкіру лезом часу, течуть разом із кров'ю до серця. Таємна поезія нічного безсоння починається зі світла зірок у темному безмежному небі. Євген не просто здійснює свої мрії, а живе ними. Інакше нащо взагалі жити? Зазвичай дитинство пролітає стрілою. Одна мить. Останній твір у школі. Вчителька зберігає найкраще, написане учнями. Всі роботи Євгена у її шухляді лежать. Три роки навчання у Недригайлівському ВПУ. Скільки усмішок пройшло повз. Кілометри чужих історій. Стіни мають вуха, шепочуть вірші, завчені напам'ять. Поезія березневої паморози на трояндах в очах. Євген навчався неподалік від дому. Татові треба завжди допомагати. Робота приносить насолоду, надихає.

Літо 2016. Повістка до військкомату. Йому вісімнадцять. На цей день очікував декілька років. Занадто любить землю, аби ухилитися від обов'язку захищати її. Насправді пішов би раніше, якби пустили. У шістнадцять добре стріляв, постійно тренувався. Треба було лише трохи почекати, набити руку. Євген добре

розумів, що саме зараз на його землі московський окупант. Прямо зараз вогонь. Прямо зараз українці тримають лінію фронту, аби мати могла на кухні спокійно варити борщ. Можливо, прямо зараз від ворожої кулі загинув чийсь син. Чийсь чоловік. Батько. Дідусь. А Євген сидить, їсть борщ. Він все прекрасно розуміє. Не може сидіти.

– Я збираю речі. – Батьки мовчать. Мати, звісно, не хоче розлучатися надовго з єдиним сином. Старшого сина вже втратила. Євген завжди поруч, і навчався зовсім неподалік, постійно приходив додому. Складно, дуже тяжко звикнути не бачити усмішку сина щодня. Тато усвідомлює, що тепер вся господарська робота на його плечах. Усі все прекрасно розуміють. Тяжко. Батьки мовчать, не заперечують. Розуміють, що інакше не можна. От він зараз не піде в армію. Тисячі не підуть. Мільйони боятимуться. І хто триматиме лінію фронту від окупантів? Не буде ані господарства, ані будинку. І борщ готувати у підвалі не дуже зручно. Усі все прекрасно розуміють. Мати мовчки допомагає збирати речі.

– Надовго? – Батько розуміє абсурдність риторичного питання. Знає відповідь. Євген мовчки усміхається. Він обожноє, коли інші роблять так само. Мить і вся кімната освітлена променями любови. Страх перетворюється на гордість. Жодного сумніву, надія і віра. Усі все розуміють. Усі разом усміхаються, поринаючи у теплі обійми. Липневий вітер грався з маминим волоссям. Злегка підштовхував у спину. Так, час іти.

Грудень 2017. Потяг.

– Геро, ти тільки послухай! За 100 гривень навушники купив. Працюють краще, ніж у Тренера за 800.

– Євген тільки-но познайомився з новими побратимами. – В окопах немає зв'язку, краще доньці подзвоню, поки є можливість. Але музика це теж добре. Якщо її чути на війні, Стафе. До речі, чому саме Стаф? – Вірний Україні. І накази швидко виконую. Загризу будь-якого ворога, – гордо показово підняв голову, усміхаючись.

– Ага, і одеколон із запахом собаки. – Командир сидів зовсім поруч. Ставився до Стафа, як до рідного сина. Розумів, цей хлопець, попри брак великого досвіду, ще покаже ворогу, чия це земля. Загризе. Поплескав по плечу Євгена. Стаф злегка скривився, не перестаючи усміхатися. Одягнув навушники, сів на своє місце. П'ятнадцять хвилин. Потяг зупиняється. Ще не приїхали.

– Даси послухати? – Гера вже подзвонила додому.

– Вони вже зламалися. – Стаф зітхнув, дивлячись у вікно. Декілька хвилин мовчання. За вікном клумба з блакитними квітами.

– Я зараз сам як заспіваю! «Незабудка, незабудка, ах, яка у Стафа будка! Незабудка, незабудка, ах, яка у Стафа файна будка!» Засміявся весь потяг. Євген любить, коли інші усміхаються.

– От добре, Новий рік зустрінемо з піснями. А стріляти ти хоч вмієш?

– Ображаєш. День народження Бандери, а не Новий рік. Уже вдруге зустрічаю під вогнем. Ще і як вмію. Ми їдемо не співати. Але весело ж. Усміхатися теж необхідно. Гера переводить погляд на клумбу блакитних квітів за вікном. Напевно, варто ще раз подзвонити донці. Посміятися разом з чогось. Стаф дзвонить батькам. Година як мить, наповнена промінням добра і віри. Тепло. Сонце в грудні зігріває запеклі серця. Приїхали.

Лютий 2018. Світлодарська дуга. Московського окупанта добре видно. Декілька кілометрів. Майорить на вітру триколон. Усі його бачать. Усі стоять на позиції, аби раз і назавжди прибрати цю ганчірку з української землі. Відійдуть бодай на кілька метрів і ворожі війська захоплять містечко, перетворивши будинки на руїни. Українські військові знищили другу поспіль позицію окупанта. Лінію фронту на декілька кілометрів української землі зміцнено. Так діє могутня Армія, що у 2014 повстала «з нічого», лише з віри. Аж з віри. Стаф давно потоваришував з Герою. Ні, він спілкується з усіма. І командира шалено поважає. Той

ставиться як до сина, подекуди навчає чого. Командир пишається Євгеном. Так, у бригаді є і більш досвідчені. Гера, до речі, і дійсно поводить на полі бою неабияк впевнено і професійно. Жодного сумніву в погляді. Стріляє краще за всіх. Знає, що влучні постріли в окупанта точно гарантують спокійне мирне життя доньки. Усі українські воїни це розуміють. Жодного сумніву в погляді. Тільки Гері Стаф читає свої вірші. Цілий щоденник із записами. Вона щоразу із подивом і захопленням перечитує рядки. Глибокі думки криються в тіні світлої усмішки. Душу окутує тепло цими лютневими вечорами під час артобстрілів.

Вересень 2018. Місто Золоте, хутір Вільний. Над українським містом нарешті жовто-блакитний стяг. Прапор свободи. Тепер хутір вільний. Окупант бачить. Кожен рух. Менш як сто метрів. Один крок назад і він тут.

– Геро, ходімо пити каву з вафлями.

– Аби тільки ця прогулянка не стала останньою. Ти мінним полем збираєшся йти до магазину?

– Я прикрию. – Стаф розправив плечі, тягнучи Геру за руку.

– Якщо не дійдемо, так і напишуть: «Герої України, полягли в бою за вафлю».

– З кавою! Поки тихо.

Ідуть. Далеко до магазину. Нічого, скоро зарплата. Я надішлю татові, він відкладає по декілька тисяч щоразу. Ще трошки та назбираємо на відкриття свого закладу для побратимів. Будеш щодня пити каву, коли захочеш, Геро.

– Стаф казав про це часто. І справді щоразу надсилає татові ледь не усю зарплату, декілька тисяч відкладається на кафе. Гера усміхається у відповідь, Стаф постійно ділиться плянами на майбутнє. Це не мрії, це життя. Відкладає гроші. Гера розуміє, що він обов'язково відкриє свій заклад. Інакше це був би не Євген.

– Скільки ми йдемо? Пів години? А от я обов'язково розташую кафе максимально близько до лінії вогню. Чого боятися? На своїй землі. Це зручно, тут окоп, тут вафлі з кавою, –

активно жестикулює, неначе проєктує у повітрі, враховує всі нюанси.

– Дійшли! – Вона відчиняє двері невеличкого магазину, – два капучино і вафлі, будь ласка.

Лютий 2019. Село Деркачівка, дім. Декілька тижнів відпустки. Євген повернувся до батьків. Мати віддала б усе за цю усмішку. Батьки ним пишаються. Мати стіл накрила, улюблений борщ Євгена. Вафлі та молочний шоколад. Купа смаколиків. На їжу сильно не зважали. Не припиняли розмовляти. Усміхатися.

– У тебе закінчується контракт через 4 місяці... Ти вже зробив все.

– Мамо, я не піду з армії, я ще нічого не зробив. Жодного сумніву в голосі. Євген дивися на зморшки на руках батьків. Вони все життя працюють на землі. Це обов'язок – захищати її. До останнього. Як він може залишити своїх побратимів? Як залишить поле бою під час війни? Не може бути жодних вагань. Мати не очікувала на іншу відповідь. Євген занадто любить батьків. Землю. Україну. Не піде, не покладе зброю, поки не звільнить з побратимами останній клаптик землі.

– Ще борщику налити? – Стривожено зітхає, дивиться на порожню тарілку сина. Але вмить заспокоюється, знов переводячи погляд на його усмішку. Євген схвально киває головою. Наступного ранку допомагав татові по господарству. Односельцям розвозили сіно та дрова. Холодно. Обійми гріють ліпше за вогнище у печі.

Декілька тижнів проминуло швидко. Будинок зігріто промінням лютневих розмов про весну. Треба знову повертатися на позицію.

– Пару місяців тому підходила вчителька з літератури, питала, як ти. Про якісь вірші згадувала...

– Євгенові було ніяково і дивно чути се від батька, перед дорогою на фронт.

– Можливо, помилилась. Переплутала з кимось іншим. Щоденник з віршами у рюкзаку. Він не наважувався їх показати кому-небудь, окрім Гери.

– До наступної відпустки, воїне! Ще трошки залишилось, скоро відкриєш свій заклад, я знайшов вже навіть декілька працівників! – Тато тисне руку.

– Повертайся живим, люблю тебе, – мама міцно обіймає.

– Є наказ, буде виконано.

16 березня 2019. Місто Золоте, хутір Вільний. Вогонь не припиняється. Які домовленості? Які домовленості можуть бути з окупантами? Вони порушують усе. От знову. По телевізору, по телеканалах говорять про перемир'я. А прямо зараз вогонь. Мінометні обстріли. Українські військові стріляють у відповідь. Кістки поляжуть, але не здадуть свою землю. Жодної думки про поразку, капітуляцію.

– Двохсотий! – Крик у рацію.

– Хто? – Гера заповнює документацію. За два роки московити вбили не одного з бригади. З цим не можна змиритись. Не можна звикнути до смерті побратимів, навіть якщо ти сама знаєш про ймовірність власної.

– Фокс. Тіло перенесли одразу. Через декілька годин закінчилась перестрілка. Відбилися. Не здали хутір. Він вільний. У Фокса, Руслана Слісаренка, залишилось двоє синів, батько та дружина.

Відійти від утрати складно. Натомість на війні не буває хвилини для слабкості. Немає вихідних в окопах. Осколкове поранення в голову. У вічність відійшов український Герой. Жив, як Герой, а не тільки помер. Не помер. Іноді деяким душам стає занадто тісно в тілі, вони вилітають до зірок. Аби з неба дивитися на рідну землю, просочену і ворожою, і своєю кров'ю. Усміхатися з хмар синам. Обіймати кохану промінням сонця лютневими вечорами.

Ніч. Гера ніяк не може заспокоїтись. У двері стукає Стаф.

– Не спиш. Ходімо.

– За руку тягне Геру.

Вони вийшли у більш-менш безпечне місце на вулиці. Ні, безпечних місць не існує, коли окупант у менш ніж ста метрах. Телефони прослуховуються. Рації теж. Вони все бачать. Але чомусь зараз, саме в цьому місці і Гера, і Стаф почувались безпечно. Стаф починає читати вірші. Про землю. Про Україну. Про Фокса. Про життя. Це сильно, торкається найтонших струн душі. Зворушливо і войовничо. Вони не думали здаватися. Вони борються. За те що і Фокс боровся. За що помер. За що жив.

– Подивись, яке красиве небо. Зірки... Фокс! От він, поруч із Бетельгейзе, світиться найяскравіше. Подивись...

– Стаф ковтає сльози. Гера не відводить погляду від неба. Вони всі усміхаються. Втрюх.

– Я відкрию це кафе. Обов'язково. Пригощатиму тебе кавою щоразу, коли забажаєш. Було якось дивно це чути прямо зараз. Стаф постійно розповідає про плани на майбутнє. Без сумнівів. Гера знає, що от-от відкриє заклад, тато і працівників знайшов. Яке красиве зоряне небо... Втрюх усміхаються.

18 березня 2019. Місто Золоте, хутір Вільний. Ранок, Стаф іде на позицію. Телефон залишає Гері. Спостерігає за ворогом. Чує і без приладів.

– Та вони тільки співати вміють, – шепоче московський окупант.

Вибух. Не влучили. Метрів зо двадцять лівіше потрапила ворожа міна.

– Зараз я заспіваю «Червону руту» з кулемету. І повішу цей патрон, як КГБ Івасюка.

– Стаф кричить. Переходить у контрнаступ. Агресія цілком доцільна на війні, під час бою. У цьому випадку вона ґрунтується на беззаперечній любові. До землі, до України. Окупанти позавчора вбили Фокса. Вони прагнуть зрівняти із землею український Дух. Не можна не відповідати. Не боротися. Декілька

влучних пострілів, командир навчив його військовій справі якнайкраще.

Голос. З неба. Стаф відняв голову, аби краще побачити ворога. Прислухатись до голосу з неба. Хто там шепоче? Мить. Постріл. Усе життя перед очима. Тисячі усмішок. Школа. Батьки. Побратими. Фокс. Гера. Тренер. Земля.

– Двохсотий! – Хто? – Стаф. Крики. Серцебиття. Воно лунало з неба. Іноді є зв'язок, у деяких місцях. Не в окопах, а нагорі. Розмовляти телефоном небезпечно. Тим паче, ворог усе чує. Але зв'язок же є, як не розмовляти з близькими.

Телефон Стафа розривається від дзвінків. Тато. Через годину почала дзвонити мати. Здається, цього дня зв'язок і в окопах ловив би.

– Телефон розривається від дзвінків... Я не знаю, що робити. Я не можу взяти слухавку. Його вбили годину тому...

– Гера говорила тихо. Її розриває зсередини від болю. Телефон взяв командир.

– Він повернеться. Він повернеться у назвах вулиць. Гера заповнювала документацію. 7 хвилин лікарі намагались бодай якомсь допомогти. Марно, куля потрапила прямо в голову. Миттєва смерть. Каска відлетіла на кілька метрів. Губи в крові та молочному шоколаді.

Новини. Якесь жінка дає інтерв'ю.

– Вони розділяють людей! Я ні за тих, ні за тих. І ті, і інші стріляють. А ми хочемо миру. У моєї сестри син за Путіна. І що? Любить Росію. Я теж люблю, ми братські народи. Погана війна. Братовбивча. Посварились політики. Кого розділяють українські військові? Кого вони розділяють? Московський окупант прийшов на українські землі. Вони мали не захищатись? Вони мали здати землю загарбникам? Аби ті знищили все? Аби московити закінчили війну десь під Львовом, танцюючи на українських кістках? Братські народи?

Так, це саме «старший брат» знищив 15 тисяч мешканців Батурина у 1708 році. Вирівав усе населення, навіть немовлят. Так, це саме «старший брат» влаштував ТРИ Голодомори, розстріляв усю українську інтелігенцію у 30-х роках і всіма силами придушував шістдесятництво та дисидентство, кидаючи найкращих дітей української землі до концтаборів.

Це саме московити використовували протягом трьох століть українські землі задля власного збагачення, як сировинний придаток імперії, а українців намагались перетворити на рабів без ідентичності. Це саме на кістках козаків побудовано Петербург. Це саме вони є перманентними ворогами, а не ефемерними родичами. Скільки мільйонів українців вбили і продовжують це робити.

І зараз, під час національно-визвольної війни українців проти московського окупанта, треба вголос називати війну війною. Не давати слово подібним блазням. Фокс боровся не задля того, аби «ліберальні» джерела брали інтерв'ю у прихильників теорії «братських народів», толеруючи таку позицію на всю країну. Стаф боровся не за це. По той бік барикад московити, а не сам Путін. Московський цар очолює свій народ, є повним відображенням «руської душі». Сотні тисяч українських воїнів борються за вільну незалежну Україну, де не толерують колаборантів. Тринадцять тисяч полягло в бою з 2014 року. Сотні тисяч живі.

Гера не звертає увагу на подібні інформаційні атаки. Таких людей багато. Дуже багато. Не за них Стаф боровся. Не за них сьогодні відійшов у вічність. Гера чудово знає, за що бореться. За що живе. За що готова померти. І кожен з її побратимів так само.

Стукіт у двері.

– Слава Україні! – Волонтери приїхали.

– Героям слава! Волонтери забрали тіло. Привезли величезні коробки з гуманітарною допомогою. Молочний шоколад. Дитячі малюнки. Їх десятки. Ні. Сотні. Усі стіни вже обклеєні малюнками. Діти не припиняють малювати, надсилати їх на фронт. От заради

чого варто. Варто жити. Не шкода і залишити гаряче серце у чорноземі. Гера передивлялась дитячі малюнки. На одному з них нічне небо, зорі усміхаються. Номер телефону в куточку. «Подзвоніть, будь ласка, любі Герої». Гера набрала номер.

– Слава Україні!

– Героям слава!

– Дякую. Дякую, що подзвонили. Я Марійка, як вас звати?

– Юля.

– А по батькові? Я така щаслива. Я довго чекала на дзвінок.

Повертайтеся живими, будь ласка!

– Просто Юля. Повернемося обов'язково. Ми тут, щоб жити.

– Дякую за те що я жива.

Уночі. Завжди. Коли на небі співають зірки Гера вийшла на вулицю. Чомусь саме в цьому місці відчувала безпеку. Уночі.

– Подивись, яке красиве небо...Зірки! – Гера чує до болю знайомий голос перед вухом.

– Ви поруч із Бетельгейзе. Бачу, сяєте яскравіше за зорі.

– Гера ковтає сльози.

Мить. Їх уже немає. Декілька днів тому разом пили каву. Стояли пліч-о-пліч в бою. А тепер їх немає. Немає? Ні. Як можна було таке подумати. От вони. Поруч із Бетельгейзе. Вони поруч. Он Стаф усміхається. Євгене, прочитайте свої вірші. Він читає. Завжди. І усміхається. Десь поруч із найяскравішими зірками, яких на тлі блискучих очей не видно.

– Не плач, я ще принесу тобі каву з вафлями в окопи.

Утрюх усміхаються. Готові до бою. На небі співають зірки повстанські пісні. Гроші, відкладені на відкриття кафе, пішли на похорон. Ні, родина отримала грошову виплату. І нагороду, звання Героя України посмертно. Але батько не міг відкрити це кафе. Це мрія Євгена, а не його. Євген її здійснив. Щоранку приносить каву із вафлями побратимам. Усміхається. Кличе до бою.

Ховали під оркестр та залпи автоматів. Вийшло все село, аби востаннє побачити цю усмішку. Тепло. Цього березневого

ранку було вкрай тепло. От він, дивиться з піднебесся. Обіймає батьків. Сонячною усмішкою гріє душі тих, хто прийшов.

Вчителька з української літератури на похороні. Вона щовесни відкриватиме шухляду, аби перечитати твори Євгена. Щоденник батькам передали. Таємна поезія нічного безсоння починається зі світла зірок у темному безмежному небі. Євген щоночі читає їм вірші вголос і співає.

– Мамо, які у нас красиві блакитні квіти біля дому. «Незабудка, незабудка, ах, яка у Стафа будка! Незабудка, незабудка, ах, яка у Стафа файна будка!» Я люблю вас, усміхніться. Я поруч. Подивіться ввверх. На небо.

Йому назавжди двадцять. Він не помер. Не міг не виконати мамин наказ повернутись живим. Герої не вмирають. От він, читає вірші поруч із зірками. Кличе до бою. За землю. Усміхається. Євген Керечанин.

IV. По той бік дзеркала: силуети у власній тіні

Я пам'ятаю той ранок. Понеділок.

18 березня 2019. Зв'язок буває далеко не завжди, тим паче, на першій лінії фронту. Дзвінок. Третій урок закінчився. Перерва. Телефонний дзвінок. Декілька хвилин поговорили. Жива.

– Телефон розривається від дзвінків...Я не знаю, що робити. Я не можу взяти слухавку. Його вбили годину тому... – мати казала про смерть побратима. Я так і не спитала тоді, не дізналась ім'я. Була зайнята. Здавалось неважливим...

Школа. Чи театральна зала? Дзвін. Не церковний. Театральний? Урок. Чи вистава? Рушниця. Постріли. Як дихати із пробити легенями? Жодної вигадки. Автобус приїхав. Чи пробиті колеса? Назад дороги немає. Стежки назад ведуть до іншого боку фронту. З кулею в серці дійсно спокійніше спиться. Там, де немає сонця. У труні. А золоті ланцюги тягнуть на дно болота працівників буфету. Чи вчити ненависти України? Ще не

купили звання за рублі. Продали. Вивезли совість КамАЗами. Усі мовчать. Оплески. Жодної вигадки.

Дзеркальні стіни. Розбиваються на уламки окривавлених ікон. У серцях вогонь. В очах спалах. Чиєсь буття. Чиєсь життя коротше за спалах. За вікном вогонь. За вікном не тільки свічка. Треба зазирнути по ту сторону дзеркала. З іншого боку життя безсмертя. Подивитись, аби не вчинити акт самоспалення душі. Інакше не відспівають, самогубців не можна відспівувати. Інакше нас немає. Порожні листи із запахом крові кличуть на лінію Віри, на конверті недописана поезія смерті. Земля зорана шрамами. Найкращий родючий чорнозем. Просочені кров'ю окопи, ніби відкриті рани. Під час мінометних обстрілів навіть янголи мовчать. В очах вогонь. Від свічки. Де лінія Доли? Де наша державна митниця неба?

Бог боїться заступити за лінію. Дощ не змиє кров на гарячих бетонних плитах, сльози близьких у трупарнях навіть не можуть цього зробити. На дитячих обличчях назавжди відбиток кулеметів, тінь рушниць на потилиці ніколи не випалить до тла сонце. Крики з братських могил не розчиняться у тиші кладовища. Завжди ножі прорізатимуть ребра, бажаючи зменшити питому вагу обладунків бодай на третину. Надалі не вестись. Не переманити, не купити компроміс із совістю. Сумніви? Можливо, інші умови влаштують. Українська голова – три російських рублі. Значок з георгіївською стрічкою. Готові підписати контракт? Умови вигідні. Диявол ніколи не обманює, укладає договори давно. На домовленостях знається. Рациональне пояснення ірраціональних речей. Переконливо. Ніякої України не може бути, це не вигідно. Її не мало бути. Мова красива, діалект російської ліберальної солов'їної гавані. Залиште її як етнічну паперову декорацію. Не продати. Вартість приваблива. Атеїсти не хочуть відспівування після смерті. Хіба в церкві ФСБешного патріархату. Самогубство приваблює. А під вогнем в окопах немає атеїстів. Після смерті. А коли життя? Не

час. Сумніви? Можливо, інші умови влаштують. Бажаєте спокою? Ходімо до цвинтарю. З кулею в серці спокійніше спиться. Дихати неушкодженими легенями необов'язково. Під теплою ковдрою. Щоправда, щомиті може розбитись вікно. Пожежа не почнеться, свічки немає. Але хвилями полум'я знесе на декілька метрів назад. Уламки у скроні одного вечора непомітно доріжуть мозок. На сніданок з'їсте власну мигдалину, частину, яка відповідає за емоції. Нащо в домовині щось відчувати, окрім натягнутої усмішки та суму за розкладом? Смачно. Полювання на мертві душі. Під ковдрою тепло. Годують добре, власною плоттю. На вечерю кора. Чи дерев, чи мозку – не має значення. Оплески шановним кухарям. Оплески господарю, який кидає кістку. Кістку прадіда, власником наших життів спеціально відкопану з братських могил. Немає різниці, що гризти. Дяка господарю! За декілька днів вб'є мертвого.

Ніхто не помітить нічого. А яка різниця, лежати живим чи мертвим у труні, якщо не підійматися. Не думати про підняття. Тепло під ковдрою. З кісткою прадіда. Він так само їв кору. Але не дякував катам. Дякувати за передсмертні муки своїх дітей дивно. Ще дивніше хотіти розпочати їх. Немає сумнівів. Рушаємо по той бік дзеркала. Хуторянську психіку вітер, що видуває душі з тіл, беззаперечно знесе. Неможливо бодай один хутір звільнити, не маючи на меті заволодіти власними містами довкола.

Спокій – химера. Під вогнем марити мріями про ворожу ласку – дочасна миттєва поразка. Одне вагання, а ворог вже тут. Кидає прадідову кістку. Ніхто не помітить, як побіжить. Подякує. Одне вагання. Сумнів вбиває. Це не почує побратим у рації, не підслухає ворог. Сумнів розпочинається у погляді, наповненим бодай однією нотою втоми. Лише одна мить роздумів після риторичного питання і окупант танцює на руїнах шкіл, які перетворив на братські могили. Чи театральні зали? Ніхто не помітить, як почне раптово аплодувати. Демона рухи витончені та завчені. Танго смерті приваблює самогубців. Постріли не

припиняться. Спокій тільки в трунах. Це назавжди. Взимку птахи вже не відлітають на південь. Лютневими сутінками тепло у наметах.

Як потрапити по той бік скла? На руїнах. На руїнах, до ідеалу доведених власноруч, проб'ється промінь. Поміж розстріляних мрій, закопаних усмішок крик. «Слава Україні!» Воскресли. Їх не можна вбити. Хіба сховати під підощвами. Хіба не бачити, затикати душі. Крижана злива прорвалася крізь стелю в теплу ванну, аби стрілою влучити у закам'яніле серце. Є палке серцебиття, де холодний скальпель розрізає побиту градами шкіру. Під підощвами окопний пил з кров'ю. Немає вбитих. Немає приречених. Ми є. Одне вагання і нас немає. Одне хитання «хто ми?» і ми не ми. Одна лиш втома. І ми в труні.

Світло крізь п'яту стіну. Пробиває кулями на смерть. Голос труби архангельської. Мертві повстають з могил. Свічка за вікном. Полум'я не згасне від буревію. Хто по той бік життя? Що криється зі зворотної сторони дзеркал, уламків окривавлених ікон?

Вогнище. Ліс. Мелодія повстанських пісень з криївок. Воскресли мільйони дітей. Запах спеченої щойно паляниці зігриває повітря. Птахи не відлітають на південь цього грудневого ранку. Обпалюють крила полум'ям сонця. Зігривають серця обіймами зоряного сьйва посеред зореного шрамами неба. Всі ласують хлібом, що приготований власноруч на українській землі. Колосся ніжно лоскоче струни душі. Птахи грають на арфах понад ланами широкополими. Залишається терпкий присмак кори дерев у роті. А голубів немає. Лежать тіла, гордо розправивши груди до неба. Зірки у калюжах крові.

Миру немає. Життя – се війна невпинна. Не забувати. Не пробачати. Боротися. Інакше нас немає. Діти. Це діти співають з криївок, прибїгли під час артобстрілів до Воїнів Світла, аби передати малюнки. Усміхнутися. Подякувати. Ваги на столі. Дві чаші. Одна із землею. На іншій чаша Грааля. Поставити своє життя або померти, заживо себе спалити зсередини. Демони мають

мільйони спокус. Але крик. Стукіт власного серця. За столом, за багаттям мільйони сердець. Б'ються в такт боротьби. Усі починають розмову, їх чутно, якщо не затикати душу. Поведуть стежками небачених оком доріг. Провідники української душі. Герої Вольностей безсмертного духу свободи. Мільйони обличч крізь вогонь кричать. Кличуть до бою. Мільйони очей обпалюють свічкою зброю в ковальні Бога. Мільйони на руїнах кричать. «Слава Україні!»

Їх обличчя щасливі розпливаються в усмішці. Живі. Деякі люди стають справжніми прапорами, які окутують плечі мільйонів. Провідники козацького меча, української незламної зброї. Святослав, Самодержець всієї Русі-України, король Данило, Богдан Глинський, Дмитро Путятич, Криштоф Косинський, Северин Наливайко, Петро Сагайдачний, Дмитро Барабаш, Марко Жмайло, Тарас Трясило, Іван Сулима, Павло Павлюк, Яків Острянин, Дмитро Гуня...Ординці не зупинять жагу до життя. Там, де золотий спокій, начебто, підготовка до бою. І от, «з нічого», зі своєї віри побудували нову дійсність. Самі здобули незалежну державу.

Українська вільна земля. Богдан Хмельницький. Максим Кривоніс, Іван Богун, Іван Сірко, Іван Виговський, Петро Дорошенко, Яким Сомко, Дем'ян Ігнатович, Іван Мазепа, Пилип Орлик, Кость Гордієнко, Павло Полуботок, Данило Апостол...ви справді думаєте, можна вбити безсмертне? Воскресла слава, і воля, і дух. Не вмирили. Максим Залізняк, Іван Гонта, Олекса Довбуш. Затихнути? Заснула кров козацька? Згасла свічка? І мечі гниють в чорноземі? Ніколи. Слово. Слово лікує. Випалює, а не вилизує рани. Аби боліло. Слово вбиває. Щонайменше сумніви. Щонайменше. 56 заборон мови, тотальне змосковщення українців...цареві блазні справді думають, що можна вбити дух свободи?

Григорій Сковорода, Іван Котляревський, Пантелеймон Куліш, Петро Гулак-Артемівський, Григорій Квітка-

Основ'яненко, Михайло Максимович, Олена Пчілка, Агатангел Кримський, Дмитро Яворницький. Леся Українка. Тарас Шевченко. Маркіян Шашкевич. Михайло Вербицький, Микола Лисенко, Соломія Крушельницька. Борис Грінченко, Василь Стефаник, Панас Рудченко, Іван Рудченко, Олександр Кандиба, Микола Садовський. Микола Міхновський. Дмитро Донцов. Пожежа в серцях. Січові стрільці. Михайло Галушинський, Олена Степанів, Дмитро Вітовський. Петлюрівці. Симон Петлюра, Омелянович-Павленко, Петро Болбочан, Олександр Удовенко, Марко Безручко. Холодноярівці. Василь Чучупак, Іван Деркач, Кость Блакитний, Герасим Нестеренко-Орел. Герої Крут. Андрій Омельченко, Павло Кольченко, Лука Дмитренко, Лизогуб Микола, Олександр Попович. Червона чума. Розстріляли? Безсмертне не можна вбити. Вони хотіли закопати нас, але не знали, що ми зерно. УВО. ОУН. УПА. Євген Коновалець. Ярослав Стецько. Степан Бандера. Андрій Мельник. Роман Шухевич. Василь Кук. Юрій Липа. Олена Теліга. Євген Маланюк.

Розстріляти хотіли – Стус народився, Василь Симоненко, Алла Горська, Іван Драч. Ліна Костенко. Іван Кандиба, Петро Григоренко, Левко Лук'яненко. Їх мільйони. Мільйони очей дивляться крізь вогонь. Їхні імена назавжди вогняним мечем вписані в українську ідею. Цей перелік можна продовжувати нескінченно довго. Мільйони гарячих сердець відповідають: «Героям слава!».

Ми є. А чи є життя після вбивства Чорновола? Де імена Героїв новітньої національно-визвольної війни? От Він – Герой України, котрий 242 захищав Донецький аеропорт. 242 дні. Залізобетонні стіни не витримують. Український дух витримує. Під час градів навіть янголів оглушує. А голоси кричать. І знов Він...Крізь вогонь дивиться прямо на нас. Живий. Тримає школу на плечах, в якій проходяться театральні вистави. Він...Вона...Де імена? Скільки десятиліть має минути крізь пил після смерті, аби ми дізнались імена? Для іспитів? А вони ходять прямо перед

стінами школи, які ніяк не падають. Вони прямо тут. Дивляться в очі. Хіба не краще спитати ім'я прямо тут. Їм обов'язково треба загинути, аби бодай з надгробних плит прочитали? Так, співи зорь добре чутно. Вони кричать. Євген читає вірші. Кличе до бою. Кличуть. За землю. Є погляди за вікном. Мільйони. Живі. Наша партія шахів не закінчена. Чаша Грааля переповнена, стікають ріки крові. Це назавжди. Тільки ми можемо зупинити все. У трунах. Кроком назад, у прірву. Ми розіб'ємось, якщо впадемо з такої висоти. Тільки в бій. Нам необхідно знати імена. Дарувати квіти без приводу і раніше, ніж на могилу Воїна.

Хіба життя не привід? Проростають сталеві пелюстки з гарячих долонь. Інакше не буде. П'ятої стіни не буде. Не буде сліз на радість Орді. Бо плач не дав свободи ще нікому. А хто борець – той здобуває світ. Нащадки вільних. Вільні люди. Так було. Так буде. Нам передали меч крізь скло століть. Немає сумнівів. Є слово. Є думка. Є сила. Немає приречених. Все – буде Україна. Мільйони поглядів у свічці. Ми живі. Гера повернулась додому на декілька тижнів цієї зими. Кінець грудня.

Я навчалась у восьмому класі. Мати приїхала пізно вночі. Не спала. Як можна спати? Її не було пів року і от приїхала на якесь два тижні, не можна втрачати жодної митті. Друга година ночі. У двері постукали. Мати на порозі. Не заходить. Кличе на вулицю. Стільки місяців у холоді, хіба не хоче зігрітись під теплою ковдрою?

– Йди сюди. – Тягне за руку на подвір'я. Ми стоїмо просто неба цією холодною ніччю. Гаряче. Жовті зорі на синьому небі. Дивляться на нас. Ми мовчимо. Слухаємо.

– Чуєш? – Мати одну долоню прикладає до мого серця, іншою притримує руку, аби я зробила те саме. Торкнулась її серця.

– Допоки прислухаєшся в тиші до серцебиття, – ми живі. Допоки болітиме, допоки ти любиш – ми живі. Допоки до серця прислухатимешся, не вагатимешся ані секунди – ми живі. Допоки боротимешся у такт серцебиття.

Небо. Мільйони сердець. Мільйони зірок. Євген! Усі. Чують серцебиття. Живі.

– Ми живі.

– І впаде п'ята стіна. – Повалимо.

– Новий рік...

– День народження Степана Бандери. Йдемо на марш. – Мати дивиться на зірку, яка сяє поруч із Бетельгейзе. Усміхається у відповідь. Мільйони сердець. Живе місто.

Порожні листи розносить вітер із цвинтарів до шкіл. Недописаний роман мовчання. Це нам. На крилах смерти світло. Це вам. У бій!

Мир крізь завісу війни (збірка оповідань)

Бухтіярова Марія – учениця 7 класу

Харківська гімназія №23

Харківської міської ради Харківської області

Учитель: Хорошилова Аліна Валентинівна

Пролог

Січ... Неймовірна історія волі. Неймовірна історія моєї Батьківщини. Великий козацький союз. І козаки... Сильні, сміливі, волелюбні. Воїни, аскети. Вони надзвичайні у всіх походах та битвах. Недарма турецький історик Найма у XVII столітті зазначав: «Можна стверджувати напевне, що немає на світі людей, які б менше дбали про своє життя і менше боялися смерті, ніж ці... Знавці військової справи твердять, що ці сіромахи завдяки своїй хоробрості й спритності в морських боях не мають собі рівних в усьому світі».

Здається, у такому житті немає місця для родини, жінки. Запорізька Січ неприступна для жінок, там панують свої правила, канони.

А жінка? Хто захистить родинне вогнище, хто оборонить дітей, родину? Такі часи... Козак у походах, на жінці діти, родина, господарство. І жінка вчиться витривалості, самостійності й сміливості, вона вчиться постояти за себе, за свою родину. А під час ворожих нападів жінки гуртуються, беруться за зброю. Іноді не шкодують свого життя задля захисту своєї землі.

В образі Орисі Завісної (доньки сотника) у творі М. Старицького «Облога Буші», втілено кращі риси Олени Зависної, дружини сотника Зависного. Вона – мужня, відчайдушна. Як і кращі сини українського народу, вона – жінка – здатна піти на смерть за кращу долю своєї держави. Для неї честь рідного міста понад усе, тому змогла піти на відважний вчинок – підірвати себе і ще з сотню ворогів, підпаливши пороховий льох.

Дружина фастівського полковника Семена Палія – Феодосія в період заслання чоловіка до Сибіру не раз проводила походи проти московитів і польської шляхти, обороняючи край від їхніх зазіхань.

Софія Ружинська. Волинська княгиня. Так, це її називали «волинською амазонкою». Очолила шість тисяч воїнів, взяла штурмом замок князів Корецьких у м. Черемошні.

Їх дуже-дуже багато. Відомих і ні. Тих, хто воював і віддавав життя за свободу, волю і свою землю. Це, мабуть, у крові українок. Почуття гідності, почуття честі свого роду. Вони й чоловіки поряд, бо Батьківщина – єдина, одна!

Мої історії про війну, так уже трапилося. І про життя у війні. І про людей у війні. Історії, які я створила, цілком реальні і сталися в моєму житті.

Справжня

Вона вразила мене с першого погляду. Я була на роботі в матері (навчалась тоді я в другому класі й майже кожного дня приходила до мами на роботу, мене там усі знали, бо мама переїхала разом із підприємством, де вона працювала, і навкруги були такі самі переселенці, як і ми).

Готувався якийсь спільний проєкт поліції з освітянами, і ця дівчина прийшла обговорити з мамою деталі. Удвох вони щось жваво обговорювали, записували, сперечалися. А я сиділа за столом напроти. І не могла відвести погляду від маминої співрозмовниці.

Вона була неймовірна. Справжня принцеса. Сині-сині очі, довге світле волосся, чарівна посмішка. Ніжна, тендітна, незвичайна. Враження не псував навіть її одяг: вона була в темній поліцейській формі. І цей неймовірний контраст між її зовнішністю і одягом на мене вплинув. Тоді я почала малювати дівчину. Але зображувала її в красивих бальних платтях, із прикрасами.

Я бачила цю красуню декілька разів, і завжди вона була одягнена у форму. Одного разу я спитала маму: «Чому така чарівна дівчина працює поліцейською і як вона взагалі може працювати на цій посаді? Така красива, тендітна, вона ж не зможе затримати злочинця чи вистрілити у людину. Ця красуня ж зовсім інша. Їй би демонструвати десь свою вроду, красивий одяг».

Мама подивилась на мене з подивом і відповіла: «Красива, тендітна? Не зможе? Так я розповім тобі про неї. Ця «тендітна» наша з тобою соземка. Вона із Харцизька. Там, у 2014-му, під час обстрілів, вона шукала когось із знайомих у міській лікарні.

Із міста тоді втекли всі, хто мав можливість. Поранених і травмованих було дуже багато. У лікарні катастрофічно не вистачало персоналу. А ця «тендітна» прийшла в лікарню, до того ж раніше вона закінчила медичне училище, стала поряд з

хірургом і декілька днів поспіль рятувала людей. Ця «тендітна», коли змогла переїхати на вільну територію, вивозила дітей із палаючої Авдіївки, вивозила під нескінченними обстрілами. Вона допомагала переселенцям, віддавала останнє.

Тендітна? Вона стріляє краще за багатьох чоловіків, рівень її фізичної підготовки надвисокий. Вона очолює відділ ювенальної поліції Донецької області, і я не чула, щоб кремезні чоловіки ризикували з нею сперечатися.

Тендітна кажеш? Вона – профі. Вона не пішла на фронт. Її фронт був з нею поряд. У надскладні часи ця жінка взяла на себе відповідальність за свій відділ, за своїх співробітників.

Вона працює у жахливих умовах, коли кожного дня хтось гине, вона працює з неповнолітніми злочинцями, жертвами насилля, дітьми, що опинились у складних життєвих обставинах. І, знаєш, жодного разу я не чула, щоб вона сказала хоча б одне погане слово про дитину».

Я багато думала тоді про матусині слова. І побачила її зовсім іншою. Цю неймовірно красиву дівчину. Справжньою. Сильною. Сміливою.

Але і в ошатній сукні я теж її побачила! Вона виходила заміж, а мама показала мені її світлини. Як вона виглядала? Звичайно ж як казкова принцеса.

...Іноді я заходжу на Фейсбук, розглядаю її сторінку. Вона все така ж сама, як залишилася в моїх дитячих спогадах. Працює в юридичному університеті, виховує майбутніх поліцейських. Стала ще красивішою.

І я горда від того, що вона моя соземка. Активна, невгамовна, чарівна. Майор поліції Катерина Шнейдер.

*І це теж не з історії.
Із посту у Всемережжі.*

У поліції Донеччини сформована перша жіноча команда зі стрільби та силового спорту.

До її складу увійшли три унікальні та сильні співробітниці поліції: Катерина Шнейдер, Валерія Подорожко та Олександра Катькалова.

Своїм стійким характером вони доводять усім, що місце жінки в правоохоронних органах не позаду чоловіків, а поряд із ними.

Тож вона – не одна. Живе коріння і дух історії, дух козаччини. Отже, такою – чарівною, сильною, мужньою, відповідальною мушу стати і я!

Посмішка

Що може бути простіше посмішки? Посміхнутися просто так. Посміхнутися малюкові, що біжить назустріч. Посміхнутися літній парі, яка повільно йде по алеї. Посміхнутися незнайомому собаці. І знайомому сусідському коту. Харків узагалі місто посмішок. Я крокую містом і посміхаюся. І місто посміхається мені у відповідь. Раніше я вважала це якоюсь дурістю – посміхатися просто так, без причини.

«Посміхнись», – говорить мені мама. «Маріє, ямки! Посміхнися!» – це вже в школі репетиція виступу. Я не розуміла, навіщо вони просять мене посміхатися, та й чого посміхатися? Ми живемо в чужому місті, у Слов'янську. Воно непогане, це місто. Але мені в ньому погано. Дуже. Ми вкрай рідко зустрічаємося з рідними. Війна зовсім близько, часто чути віддалені звуки вибухів. Та й люди навколо сірі, стомлені з безвихіддю в очах. І триває все це вже довго-довго. І в перший клас я пішла в чужому місті і четвертий закінчила в ньому. Але історія не про це...

Ми переїжджали до Харкова. І мама запропонувала поїхати до Славкурорту, погуляти в лісі, біля озер, попрощатися зі Слов'янськом, у якому ми прожили п'ять років. І ми поїхали. Пішли гуляти до санаторію. Раніше там проходили реабілітацію люди з проблемами хребта, а під час війни в ньому жили військові й лікувалися поранені.

Ми неквапливо йшли по доріжці, згадували своє життя в Слов'янську, будували плани на майбутнє. І раптом почули сміх. Ні, не просто сміх. Регіт. Веселий, дзвінкий, гучний. Ще кілька кроків – і ми побачили тих, хто сміявся так голосно й нестримно.

Їх було троє. Троє зовсім молодих, симпатичних хлопців, військових. Вони говорили про щось дуже веселе й реготали просто захлинаючись. Вони говорили, перебивали один одного і знову сміялися. Наближались до нас дуже-дуже повільно.

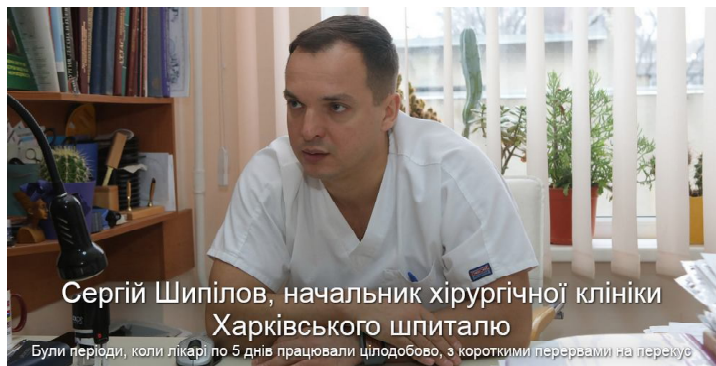
...Іншою мріялась їхня доля. Щасливою, успішною, можливо, дещо романтичною, бо вони ж були зовсім молоді. Але сталося так, як не очікував ніхто. Сталося гірко й образливо. Мої губи тремтіли. Якими вони були красивими – ці хлопці. Тільки один з них був на милицях, другий – із загипсованою рукою. І разом вони штовхали інвалідну коляску третього, у якого не було обох ніг. Вони порівнялися з нами і сказали мені: «Привіт, мала, посміхнися!» Ми привіталися й посміхнулися у відповідь. Відійшли подалі, обійнялися і тихо-тихо заплакали.

Вони – ці мужні хлопці, чийх я навіть не знаю імен, – зробили все для щастя своєї Батьківщини і мали повне право жити, посміхатися й гордитися тим, що вони кращі сини нашої нескореної української землі.

Із тих пір, у хвилини образ чи відчаю, коли сльози застилають мені очі і щось тривожне перехоплює дихання, я згадую тих хлопців, підіймаю підборіддя вище і посміхаюся. Адже це так просто. Посміхнутися...

Це теж із Всемережжя. І теж про молодого хлопця. Але які в нього чисті, хоч і децю стомлені, очі. Сміливий відкритий погляд. Упевнена: він так само один із крацих.

Від початку війни Військово-медичний клінічний центр Північного регіону, чи простіше – Харківський шпиталь, прийняв біля 4 тисяч поранених бійців, а також надав допомогу 6 тисячам військових із бойовими травмами. Загалом же через заклад пройшло близько 26 тисяч військових, котрих доставляли із зони проведення бойових дій.

Те, що ці бійці посміхаються, не втратили любові до життя – заслуга кожного лікаря України!

Не іграшка

Його звать П'ятачок. Він був зі мною завжди. Він не звірятко. Не іграшка. Він друг. З'явився, коли мені було всього два роки. Момент нашої зустрічі я навіть не пам'ятаю. Батьки розповідали, що я дуже просила Вінні Пуха, такого, як в Диснейському мультфільмі. Коли вони насилу розшукали такого ведмеда, на додачу до нього купили і П'ятачка. І були дуже здивовані, коли я вибрала в друзі саме його.

П'ятачок зі мною спав, їв, ходив гуляти і кататися на гойдалках, він малював зі мною і вивчав вірші. Він ходив зі мною в дитячий садочок і їздив до моря. Згодом він дуже змінився. Його рожева мордуля стала сірою і ніякі дорогі засоби не могли повернути йому колишній вигляд. Але я, як і раніше, дуже любила свого друга і він завжди був поряд зі мною.

...Мені виповнилося п'ять, коли почалася ця клята війна. Багато з того, що тоді відбувалося, я не пам'ятаю. Але назавжди врзалися в пам'ять перші обстріли. Тоді ми з мамою і П'ятачком ховалися у підвалі, і до нас прибігав сусідський кіт. Пам'ятаю, як мама збирала речі й переконувала мене, що ми їдемо зовсім ненадовго і незабаром повернемося додому.

Ми не повернулися. Жили в Слов'янську, там я пішла в перший клас. І навіть у шкільному рюкзаку, у спеціальній кишенці, зі мною був мій друг. Через деякий час з Донецька до нас приїхав і тато. Так ми і жили. Мама, тато, я і П'ятачок. Звичайно, у мене були й інші іграшки. Але то були просто іграшки. Друг був один. Іноді до нас приїжджали бабуся з дідусем, іноді ми їздили додому.

І ось на Новий рік ми вирішили відвідати свій дім. Сіли в машину й поїхали. Я закутала свого друга в пухову хустку, яку подарувала мені бабуся, обійняла його і стала розповідати про те, що видно з вікна автомобіля. Було 1 січня. Машин і людей на блокпостах було мало. У нас виникли якісь труднощі з

документами, і ми довго щось оформляли, з'ясовували. Нарешті нам дозволили заїхати на територію блокпосту і всім наказали вийти з машини. Ми вийшли. Батьки кудись відійшли, а я так і стояла біля машини з П'ятачком у руках. І раптом я почула, як солдат каже якомусь чоловікові, що іграшки провозити не можна. Чоловік намагається пояснити, що це подарунки, подарунки його дітям. Але військовий не дозволяє йому провезти іграшки.

І тут до мене підходить величезний чоловік у військовій формі. Просто велетень. Зрошені біля перенісся брови, квадратне обличчя, важкий погляд. З автоматом. Він уважно дивиться на мене і питає: «Дівчинко, що у тебе в хустці?» І я шепочу йому, шепочу швидко-швидко: «Це не іграшка, не іграшка! Це П'ятачок! Це мій друг!!!».

Військовий дивиться на мене довгим поглядом і вимовляє: «Закрий йому вушка, вони змерзли». Він швидко відвертається і я бачу, як по його щоці біжать сльози.

Із тих пір пройшло багато часу. До Донецька ми так і не повернулися. І я вже давно не граю в іграшки. Багато читаю, вивчаю мови. І не пам'ятаю багато чого з того, що відбувалося тоді. А величезного військового пам'ятаю. Сподіваюся, що все в його житті склалося добре. І він повернувся додому.

Я пишу цю історію, а П'ятачок сидить поруч. І посміхається. Не іграшка. Не звірятко. Друг!

Нижче короткий пост із Всемережжя про фабрику іграшок «Марі і Поль», розташовану в м. Маріуполі Донецької області.

Мені здається, що донецькі діти люблять саме такі іграшки, як і я свого П'ятачка. І ненавидять танки й гармати.

Привіт, Марічко!

Привіт, Марічко! Привіт! Тобі п'ять. Ти бешкетниця й улюблениця всієї сім'ї. Родина в тебе велика: мати, батько, сестра, бабуся й дідусь, кіт і собака. Ти живеш у чудовому місці, тихому й затишному. Донецьк зовсім поруч і кожної неділі ви відвідуєте чи цирк, чи театр, чи просто розважаєтесь у парку.

На порозі Новий рік. 2014-ий. Загадуй бажання, Марічко. Пиши листа Святому Миколаю й клади його до морозильника. Загадай щось дуже-дуже дитяче. Велику іграшку. Ляльковий дім. Чи планшет...

Усі наступні роки ти будеш загадувати тільки одне бажання – щоб скінчилася війна. І щороку будеш класти листа в морозильник. Знов і знов будеш благати: «Не треба іграшок, цукерок! Не треба новий телефон! Хай скінчиться війна і ми повернемось додому!». Ти знайдеш свої листи. Усі до одного. У тринадцять років. Мама дбайливо сховає їх в альбом з фотокартками. Ти посміхнешся гірко: «Відправити би ці листи чарівнику, та де ж знайти його адресу?»

Ти співай, Марічко, співай частіше. Батько запише твої пісні на відео й буде переглядати. Передивлятися нескінченно. Під час обстрілів, коли ви з мамою поїдете, а він залишиться в зоні ООС.

А ще, знаєш, частіше відвідуй бабуся з дідусем, малюй їм квіточки, розказуй вірші та співай. Коли закриють усі блокпости, ви не будете бачитися роками. І кожного разу, коли дідусь чи бабуся наберуть твій номер, ти будеш робити глибокий вдих і казати штучно-веселим голосом: «Привіт, у мене все гаразд». Будеш розказувати весело, читати власні вірші, крім одного.

Бешкетуй, Марічко! Малюй на великому папері, який батько закріпив на стіні твоєї кімнати, грайся своїми іграшковими

плюшиками, бався з котом, катайся з друзями на гойдалках. Коли ви поїдете, ти будеш часто згадувати ці часи, бо вони були найщасливіші.

Радісного Нового року, Марічко! 2014-ий на порозі, і в тебе попереду ще цілих **півроку дитинства**.

Вірш дідусяві замість посту із Всемережжя

Так хочеться мені, дідусь до тебе
В твій тихий двір, красивий сад,
Де землю яблука з гілок цілують,
Де найсмачніший стигне виноград.
А вранці аромат суниці
Зливається із запахом троянд,
Роси краплини, точно діаманти,
На сонці сяють, як ліхтарики гірлянд.
І міста кращого на всій Землі немає,
Шепоче там тихенько вітерець,
Та я до селища твого шляху не маю.
Війна. І в гето перетворений Донецьк.

Летять у височінь небесну голуби...

(патріотичний диптих)

Пальчик Ольга – учениця II класу
КЗ «Краснонавлівський ліцей»
Лозівської міської ради Харківської області

Учитель: Кобиш Тетяна Леонідівна

Моїм землякам, справжнім патріотам,
які добровільно стали на захист
нашої держави, присвячую.

Частина I

Козацькому роду нема переводу.

Народна мудрість

Миколка, вийшовши на поріг, смачно потягнувся і підставив своє біле личко під сонячне проміння. У руках він тримав чималий кусень хліба, щедро змащений улюбленим вишневим варенням. Відкусивши шматочок, хлопчик міцно заплющив очі від насолоди, від чого маленький носик, укритий дрібним ластовиннячком, кумедно зморщився. Поніжившись кілька хвилин під сонечком, Миколка попрямував шукати діда Тимофія, який на час відсутності батьків наглядав за онуками, Сашком та Миколкою.

На подвір'ї, як завжди вранці, було гамірно: Бровко гавкав, Кузька нявкав, Буська бекала, Машка хрюкала, зозуляста квоктала

біля жовтих клубочків, а горластий півень, побачивши малого, загрозливо розпустив пір'я та голосно закукурівав. Миколка його вже не боявся, але про всяк випадок передбачливо взяв палицю до рук. До галасливого пташиного гурту підлетів білий голуб і став ласувати просяними зернинками. Півень одразу ж вирішив прогнати нахабу, націливши на нього свого дзьоба. Голуб відскочив убік – і одразу ж потрапив у гострі пазурі kota Кузьки. Здавалося, пташка приречена. Миколці стало шкода голуба, і він щосили жбурнув палицею в kota. Від здивування й обурення Кузьма голосно занявчав і відпустив здобич.

– Молодець, хлопче, захисником ростеш, справжнім козаком будеш, – весело промовив дідусь, що на галас вийшов із клуні. – Але не гоже козакові палицею битися, тримай, Миколко, справжню козацьку зброю – шаблю.

Дід простягнув онуку маленьку дерев'яну шабельку, яку щойно змайстрував для хлопця.

– Діду, а хто такі козаки? – запитав Миколка, із цікавістю розглядаючи подарунок.

– Це справжні лицарі, що рідну землю від загарбників захищали, народ свій, не шкодуючи власного життя, від ворогів боронили.

– Розкажіть, дідусю, розкажіть, будь ласочка, – благально подивився на діда Миколка.

Дід посміхнувся й мовив: «Ну що ж, слухай, онучку...».

І полилася розповідь діда про Січ Запорізьку, про мужніх Сірка і Трясила, Богуна й Орлика, Дорошенка і Хмельницького. Й оживали в уяві хлопця давні часи козацької слави, і чув він згуки кривавої битви та брязкіт шабель, і бачив, як багровіла земля від крові славних лицарів, що захищали край рідний.

Уже поночі, коли всі в будинку поснули, почув Миколка, як хтось легенько постукав у шибку. Відчинив вікно і побачив великого білого голуба, що опустив до землі крило, ніби запрошуючи хлопця сісти на нього. Не довго думаючи, Миколка заліз на птаха, а той, змахнувши крилами, піднявся у небо.

Коли голуб опустився на землю серед широкого степу, хлопчик побачив гурт незнайомців із довгими вусами та чубами. Рукава їхніх білих сорочок були закочені по лікоть, а біля поясів, що підтримували широченні штани, виднілися шаблі та пістолі. «Та це ж справжнісінькі козаки!» – подумав Миколка і вже сміливіше підійшов до гурту.

– Добридень, шановне панство, а чи не прийняли б ви мене до свого товариства, хочу стати справжнім козаком!

Вусані весело засміялися:

– Та малий ти ще, хлопче, підрости трохи.

– Не дивіться на вік, панове, візьміть хоча б джурою, помічником до себе.

– А чи з власної волі до нас ідеш, чи, може, з примусу чийогось?

– Добровільно, бо дуже хочу рідному народові прислужитися.

Козаки оживилися:

– А віри якої ти, хлопче?

– Християнської!

– Ну а шаблю тримати вмієш?

– Звичайно, вмію, – промовив Миколка і гордо підніс свою дерев'яну шабельку вгору.

– А на коні втримаєшся?

Миколка лише ствердно кивнув головою, бо не хотів зізнаватися козакам, що сидів на Буланому лише раз, та й то невдало – упав і боляче забився. Але ж не плакав!

– А чи клянешся вірно народові служити, віру християнську боронити, честь свою зрадою не заплямити?

– Клянуся!

– Ну що, товариство, візьмемо його до свого коша?

– Візьмемо! – разом промовили козаки. – А як величати тебе, хлопче?

– Миколою.

– Ну що ж, козаче, сідай до нашого гурту, спробуй справжнього козацького кулешуку, – промовив молодий вусань та простягнув хлопцеві тарілку з духмяною кашею та куснем хліба.

Миколка ледь відкусив шматочок хліба і довго його жував, трохи скривившись. Це помітив один із козаків:

– Що, не смачно?

– Та ні, смачно, лишень хліб трішки затвердів, тихо промовив хлопець.

Козаки голосно зареготали, обхопивши руками животи.

– Ну що ж, Миколо, бути тобі серед нас ТВЕРДОХЛІБОМ!

Хлопчина здивовано поглянув на козаків: «І звідки вони дізналися його справжнє прізвище?»

Частина II

*Своє життя поклали на ваги,
І не вагались жодної хвилини.
Злякалися, спинились вороги.
І ми сьогодні маєм – Україну!
Ольга Калина*

Погожий березневий ранок. Але зима ще не поспішала віддавати володарювання весні, тож інколи припорошувала землю легеньким дрібним сніжком. Вузькою лісовою стежкою просувалася броньована машина. Старшина Зірка зосереджено вдивлявся у гущавину лісу, поряд сидів Микола Твердохліб, заглиблений у свої думки. Старшина перевів погляд на бійця. Подобався йому цей хлопець, гарну військову підготовку має, освічений. Добровільно пішов на службу до їхнього батальйону. Не міг він інакше, бо колись, казав, обіцянку дав вірно народові служити й землю українську від ворогів боронити.

– Миколо, ти ж пам'ятаєш, що ми на завданні? Так що часу в тебе обмаль.

– Пам'ятаю, товаришу старшино, але ж брат рідний, розумієте, а ми майже рік не бачилися, його нещодавно перекинули до Слов'янська, це ж зовсім поруч.

– Розумію, ствердно кивнув головою Зірка, згадуючи свою родину, яку також не бачив з початку бойових дій на сході України.

Коли доїхали до зазначеного місця, старшина наказав водієві зупинитися.

– Солдате, у тебе двадцять хвилин, – промовив Зірка, а сам вийшов із машини й запалив цигарку.

Микола почав швидко бігати очима, відшукуючи знайоме обличчя.

– Миколко, братику! – почув із натовпу до болю знайомий голос.

Із сусіднього бліндажу, легко минаючи перешкоди, до нього біг Сашко. Брати міцно обнялися.

– Як ся маєш, братику? Ого, бороду, бороду яку відростив, я і не впізнав тебе спочатку, – радісно стискаючи Миколу, вигукував Сашко, а потім смачно поцілував брата в щоку.

– Ти що, Сашко, хлопці ж дивляться, незручно якось, – відсторонив брата Микола.

– Ха-ха-ха, хай дивляться, це я мамин, мамин цілунок передаю. Казала, щоб обов'язково поцілував за неї, як побачу тебе. А ще ось, братику, тримай, мама передала, твоє улюблене, вишневе, – весело промовив Сашко, витягуючи з-за пазухи півлітрову баночку варення, а потім щось, видно, згадавши, вигукнув: – Так у мене ж для тебе ще є один сюрприз!

Сашко роззирнувся, а потім голосно кукнув:

– Агов, Сергію, Павле, ану мерщій сюди, гляньте-но, хто до нас завітав.

Микола обернувся: до них наближалися два здоровані, він вдивлявся в їхні обличчя, але пізнати не міг. Сашко, помітивши це, вигукнув хлопцям: «Шапки, шапки зніміть!». Ті на мить

зупинилися. Потім разом зняли шапки – і враз засяяло на сонці їх вогняно-руде волосся.

– Та це ж Комірні, – весело вигукнув Микола, упізнавши свого однокласника Сергія та його меншого брата Павла. – Хлопці, а ви як тут опинилися?

– Добровільно, друже, як і ти, нас таких тут цілий загін, бо кожному з нас є що втрачати і кого захищати.

Усі четверо міцно обійняли один одного за плечі, на мить здалося, що ось зараз залунає музика – і затанцюють вони аркан тут, серед війни, як колись танцювали на сцені сільського клубу.

– Хлопці, ви краще б до окопу, в укриття сховалися, а то ненароком снайпер обізветься, – почувся дівочий голос.

– Агов, брате, а пам'ятаєш Анютку Білошниченко зі школи, на три класи молодшою за нас була. Вона також тут!

– Здається, ти до медичного училища вступала, – промовив Микола, вдивляючись у блакитні очі дівчини, а потім зауважив: – Справжньою красунею стала! І куди я дивився раніше?

– Зате я Вас добре розгледіла, Ви гарно на гітарі грали на шкільних вечорах, – тихо промовила Аня, а про те, що майже кожної ночі після тих вечорів він їй снівся, вона вирішила промовчати. – Після училища медсестрою в Харкові працювала, а потім сама на передову напросилася, я у військовому шпиталі у Слов'янську працюю, а сюди ми за пораненим приїхали.

– Голубе, нам час їхати, прощайся, – почув Микола командирський голос старшини.

Микола міцно обняв Сашка, Павла та Сергія й ніжно потиснув руку Анюті.

– До скорої зустрічі, друзі, – гукнув, застрибуючи в автомобіль. – Слава Україні!

– Героям слава! – стоголоссям відповіло йому бойове побратимство.

– Голубе? А чому такий дивний позивний у Миколи? – поцікавився Сергій.

– Він ще з дитинства любить цих птахів. Говорить, що між ними існує якийсь незримий, таємничий зв'язок.

Машина швидко віддалялася від передової, ще кілька метрів – і вона зникне з очей, заховавшись за крутим пагорбом.

– Варення, варення забув, – переймався Сашко, тримаючи в руках мамин подарунок, який у метушні так і не віддав братові.

– Нічого, ще буде нагода, – промовив Павло, вдивляючись у бік машини.

Раптом здригнулася земля і тишу прорізав глухий вибух, яскраве полум'я піднялося до неба. Автомобіль, як горошину, підкинуло вгору і швидко опустило на землю.

– Фугас, – почулося звідусіль.

Аня зойкнула й побігла до швидкої: «Може, встигнуть, може, врятують».

У Сашка затремтіли руки. Павло й Сергій підійшли до нього й міцно стисли його за плечі. А на припорошеній снігом землі червоною плямою із розбитої баночки розтікалося улюблене варення Миколи...

...Галина Олександрівна зайшла з острахом до кімнати хлопців. Цілий день якась тривога на душі. Може, хоча б тут трішки заспокоїться, адже звідусіль на неї дивляться усміхнені очі її Сашка та Миколки. У шибу вікна хтось постукав. Жінка підвела очі й ледь не скрикнула. За вікном б'ється об шибу білий голуб, намагаючись залетіти до кімнати. Раптом протяжний сумовитий звук наповнив кімнату. То обірвалася струна на гітарі Миколки і, проспівавши останню пісню у повітрі, безсило звисла донизу...

Ноги у Галини Олександрівни підкосилися, вона опустилася на долівку і закрила очі руками....

А голуб усе бив і бив крильми в мамину шибу...

Заради гордості й слави земля героїв зростила...

Заради землі своєї були стяті голубині крила,

Заради всіх українців: і дорослого, і дитини,

Заради честі, миру і майбутнього України!

Історична довідка Твердохліб Микола Миколайович народився 18 вересня 1984 року в селі Перемога Лозівського району Харківської області.

У лютому 2015 року добровільно вступив на службу в окремий батальйон розвідки національної гвардії.

22 березня 2015 року в околицях міста Слов'янська Донецької області під час виконання бойового завдання потрапив у засідку терористів (автомобіль, у якому знаходилися розвідники, підірвався на «фугасі»). У липні 2015 року за сумлінне виконання службових обов'язків, високі показники в зміцненні законності та порядку, відданість Військовій присязі та українському народові був посмертно нагороджений орденом «За мужність» III ступеня.

«Щоденник О.»

Расулова Аміна – учениця 10 класу
КЗ «Лиманська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів»
Слобожанської селищної ради
Чугуївського району Харківської області

Учитель: Посохова Аліна Олегівна

...Своє життя поклали на ваги,
І не вагались жодної хвилини.
Злякалися, спинились вороги.
І ми сьогодні маєм – Україну!
Ольга Калина

Пролог

То був далекий 1914 рік...

Літо... Вулиці сіл та міст були наповнені дитячим сміхом. Жіночки обговорювали останні новини, а чоловіки поверталися

з роботи. Десь у кінці вулиці було чути, як хтось сперечався, кричав. Лунав гавкіт собак і спів пташок. Усе здавалось ідеальним: он хлопець з дівчиною йдуть за руки; там якась дитина бігає за горобцем і намагається його зловити. Люди насолоджуються життям.

Та це було затишшя перед бурею... Через місяць прийшла страшна звістка... Починається війна... Для нас вона була братовбивчою. Адже Україна входила до складу двох імперій: Російської та Австро-Угорської. Всюди панував безлад, страх і розпач. Люди були налякані. Вони не знали, що робити, як далі жити. Смертність біла рекорди. Уряд Австро-Угорщини прийняв рішення розвинути свою армію. Було сформовано добровольчий легіон з українців. З'явилося таке поняття, як «Українські січові стрільці».

До легіону долучалися всі охочі: чоловіки та жінки. Це було страшним випробуванням для українців. Вони усвідомлювали, що підуть зі зброєю на своїх. Але потрібно оборонятися. Будь-яким способом. Заради честі, миру і майбутнього України...

7 серпня 1914 року

Нам говорили, що війна жорстока, що вона потребує жертв. Я знала це. Якщо мій народ ще не програв, то моя сім'я вже програла... Я втратила брата. Єдиного брата... Ми залишилися втрех: я, мама і маленька сестричка Соля, Соломія. Батько помер ще в 1910, до початку війни, через рік після народження другої донечки.

Брат був старшим за мене на три роки. Після смерті тата він узяв на себе всю відповідальність за нашу сім'ю. Ми вдвох завжди допомагали мамі, доглядали Соломію. Тепер я мушу сама це робити, адже Івана вже немає поруч. Ох, як мені його не вистачає... Він завжди мене підтримував, оберігав, допомагав. І як би не було мені важко тримати це в собі, я ніколи нікому не покажу біль у своїх очах, адже я обіцяла Іванові... бути сильною, оберігати маму і сестричку.

Я вийшла на вулицю, хоча це було дуже небезпечно. Соломійка хотіла їсти. Потрібно знайти щось їстівне в залишках продуктів магазину. Я зайшла в невеличку темну будівлю, яка нагадувала в'язницю. Тут тепер усе таке.

– Доброго дня, Софіє Миколаївно! – привіталась я з продавчиною.

Ця жіночка завжди була привітною, навіть зараз, у такий жахливий період. Вона щоразу бажала мені гарного дня й розповідала нам з братом цікаві історії про свого kota Пухнастика або про онуків. Пані Софія ніколи нікого не обманювала на гроші, завжди пропонувала щось смачненьке та свіженьке. Мені стало шкода її. Вона стоїть у цьому магазині щодня за якийсь дріб'язок. А зараз і поготів, коли небезпечно виходити навіть на вулицю.

– Доброго дня, Олесю! Я так рада тебе бачити! Як мама? – промовила жіночка.

– Я теж дуже рада бачити Вас. Мама... тримається. Скажіть, будь ласка, що Ви можете мені запропонувати?

– Дитя моє, майже нічого не залишилося. Хоча стривай, є два кілограми картоплі, але я хотіла залишити хоча б кілограм собі. Також є якесь печиво, молоко, три хлібини... О, навіть курятина та морква, – проговорювала Софія Миколаївна з-за прилавка.

– Широкий вибір... Дайте, мабуть, хлібину, картоплю та курятину. Думаю, встигну зварити бульйон до приходу мами.

– Вона, бідолашна, досі працює?

– Так, з ранку і до ночі, а я з Соломійкою сиджу.

Розрахувавшись, я подякувала Софії Миколаївні та вийшла на вулицю. Назустріч мені йшла Христя. Вона підбігла й почала «обсипати» мене запитаннями. Христя завжди така допитлива! Через це ми й подружилися. Із нею дуже легко та цікаво спілкуватися.

– Привіт, подруго. Як справи? Як мама? Як Соля? О, бачу ти з магазину. Щось залишилось?

– Привіт, та все добре. А щодо магазину, то там сьогодні дуже великий вибір.

– А, ну то й добре. До речі, ти чула новину?

– Яку?

– Завтра до нас в село прийдуть якісь люди. Будуть загін збирати. Кажуть, братимуть добровольців.

– Здається мені, що в нас добровольців не буде.

– Воно то, може, й правда. Але всі будуть збиратися в центрі. Там і обиратимуть, – захекуючись говорила Христя.

– А коли ж вони прийдуть?

– Якщо не помиляюсь, завтра. Так, все, вибач, але мені треба в магазин.

– Йди звичайно, поки там ще щось є.

– Ну все, бувай.

–тБувай...

Загін із добровольців будуть вони збирати. Хм... І хто ж захоче йти на війну? Мого брата не питали. Взяли й відправили воювати. А тут дають право вибору.

Я прийшла додому. Соломійка спала. Я теж хотіла відпочити, але згадала, що потрібно готувати вечерю. Незабаром прийде мама з роботи. Я швидко приготувала бульйон, і почула, як хтось постукав у двері. Моє серце завмерло. Так само нам стукали, коли прийшли за Іваном. Я переборола свій страх і підійшла до дверей. Повільно відчинила їх і побачила маму. Вона посміхнулася мені та сказала:

– Вибач, я просто ключі забула вдома.

– Нічого страшного. Заходь, я приготувала бульйон.

– Молодчинка! Як Соломійка?

– Вона спить.

Мама зняла своє старе пальто, яке їй подарував батько, й сіла за стіл. Вона опустила свої зелені, ніби величний

карпатський ліс, очі, і почала читати газету, доки я насипала бульйон.

– Як там робота, мамо? – після мовчанки запитала я.

Мама протяжно вдихнула й подивилась на мене. Я зрозуміла, що зараз вона скаже мені щось, що не сказала б за інших умов.

– Доню... Розумієш... Мені потрібно тобі зізнатися... Я... Мене звільнили. У керівництва немає грошей, щоб виплачувати заробітні плати. Працювати залишились одиниці.

Я мовчки подивилась на маму. Мені хотілось плакати. Вона завжди так трималась за цю роботу. Мама вклала в неї всі свої сили. Вона робила все, щоб утримувати нас.

– Нічого, ми щось придумаємо. Ходімо завтра разом у центр. Там будуть набирати людей у якийсь легіон, подивимося на цих сміливців, – сказала я.

Мені хотілося розмовляти про будь-що, окрім маминої роботи.

– Добре, – ледь чутно сказала вона.

8 серпня 1914 року

Я прокинулася рано-вранці та пішла в кухню, щоб приготувати сніданок. У вітальні спала мама. Я вже й забула, що сьогодні вона не йде на роботу. І завтра вона не піде на неї, і наступного тижня вона теж залишиться вдома...

За вікном уже почало світати. Сонячне проміння пробивалося крізь шибки. Примружуючи ліве око, я згадала, що сьогодні приїдуть солдати, щоб знайти добровольців.

– Доброго ранку, доню, – перервала нескінченний потік моїх думок мама.

– Доброго, – промовила я.

– Незвично так пізно прокидатися. О, ти вже приготувала сніданок. Яка молодець!

– Соломія ще спить?

– Не знаю, піду подивлюся.

Мама вийшла з кімнати. Я згадала брата. Мені його дуже не вистачає... І тієї хвилини, ні, секунди, я прийняла рішення, яке вплине на моє подальше життя...

Ми прийшли на центральну площу. Тут уже було пів села. В середині кола з натовпу стояли солдати.

– Усім доброго ранку. Я думаю, вам відомо, чому ми тут. Якщо ні, то дозвольте пояснити. Ми приїхали, щоб набрати добровольців для нашого легіону. Також хочу додати, що ми забезпечимо сім'ї цих людей усім необхідним для життя. Можу запевнити вас, що їх перевезуть у безпечне місце. То що, є охочі захистити свою землю та рідних? – сказав найстарший із солдатів. Він сам був товстенький і з сивими вусами. Дивлячись на нього і слухаючи його, можна зробити висновок, що він не дуже приємна людина.

У середину до солдатів вийшли два хлопці. Зовсім молоді. Молодші за мого Івана. Товстий з вусами усміхнувся їм, і вдарив одного по плечу. Я не могла наважитися, але знала..., що повинна погодитися на їхню пропозицію. У мене почали труситися руки. Я подивилась на маму. Відчувала, що їй це не сподобається, але свого рішення я вже не зміню.

Ноги самі понесли мене в коло. Мама спочатку нічого не зрозуміла. Вона подумала, що я йду просто поговорити.

– Я хочу стати добровольцем! – твердо сказала я.

Солдати й селяни почали сміятися, але потім найстарший сказав:

– Дівча?! Куди тобі на війну? Ти там і тижня не витримаєш. Йди до своєї сім'ї. Дякуємо, розважила нас, можеш бути вільна.

– Ні! Я не жартую! Я знаю, що війна жорстока, але я хочу стати на захист своєї Батьківщини, своєї сім'ї, як мій брат! – сказала я.

– Ух, яка! Дівчина з характером! Ну добре. Але потім не кажи, що я не попереджав, – пробурмотів найстарший. — Добровольці, у вас є чотири години, щоб зібрати речі.

Я поспіхом підійшла до мами й сестри. Вони стояли та плакали.

– Навіщо ти це зробила?! Навіщо погодилася? Я вже втратила одну дитину. Ти хочеш, щоб я й тебе оплакувала? Потрібно спершу думати, а потім робити! Чому ти не порадилася зі мною? Чому нічого не сказала? – в розпачі говорила мама.

– Пробач, але я справді вважаю, що так буде краще. Вас із Соломією перевезуть у безпечне місце. А я обов'язково повернусь, обіцяю.

– Ми навіть не знаємо, як довго ти там будеш. Скільки мені тебе чекати? Ти дівчина. Ти хоч уявляєш, як складно тобі там буде? Ти взагалі розумієш, на що ти йдеш?

– Заспокойся, мамо. Все буде добре. Тобі потрібно просто повірити мені.

– Ти підеш і не повернешся? Як братик? – запитала Соломія.

– Ні, що ти, Солю. Я повернуся. Я вас не покину.

Ми пішли додому. Мама й слова не промовила. Вона просто плакала...

Пройшло три з половиною години. Я стояла на порозі. Міцно обійнявши мене, кризь сльози мама сказала:

– Я буду сумувати за тобою. І пам'ятай, ми тебе дуже любимо, і щодня будемо чекати.

– І я вас дуже люблю.

Я не знала, чим усе закінчиться. Можливо, я не повернусь додому й ніколи не побачу маму та сестру, а, можливо, я повернуся з перемогою. Ніхто не знає, що буде далі. Можна лише здогадуватися...

10 серпня 1914 року

Їхали довго. Мені здавалося, що пройшла ціла вічність. Ми прибули в наметовий табір. Це була так звана військова база. Скажу чесно, атмосфера змусила мене нервувати.

– Чого стоїмо? Ідїть у найбільший намет. Там вам видадуть форму і взуття, – грізно сказав найстарший. Ми всі потім так його й називали, просто – «найстарший». — У вас є 20 хвилин, щоб одягнутися й заселитися. Чекаємо вас тут.

Ми пішли до найбільшого намету. Я хвилювалася. Боялася невідомого.

– Дівчинко, зачекай. Як тебе сюди занесло? – до мене ззаду підбіг молодий хлопець. Високий, стрункий, з темним волоссям і карими очима.

– Знаєш, це досить-таки дивне питання, враховуючи обставини, за яких ми зустрілися. Я прийшла, щоб захистити свою Батьківщину, щоб помститися за смерть брата, – відповіла я.

– Співчуваю... я про брата. Думаю, нам слід познайомитися, якщо ми вже зібралися воювати разом. Мене звать Роман. А тебе як?

– Олеся, – посміхнулася я.

– О, яке гарне ім'я, – весело сказав Роман.

– Дякую, твоє теж непогане.

Так я й знайшла собі вірного друга. Ми вже дійшли до намету. Він здавався більшим, ніж усі інші поблизу. Ми тихенько ввійшли всередину. Там стояло троє солдатів. Один голосно промовив:

– Вітаю вас на війні! Зараз ми видамо вам форму! І ви почнете битву за життя.

– Досить оптимістично, – тихо сказала я Роману.

– Згоден, – усміхнувся він.

Усі один за одним отримували форму. Надійшла й моя черга. Я відразу зрозуміла, що форма для мене дуже велика. Але ж я сама обрала таке життя, тож не повинна жалітися.

Потім нас повели в намети, де ми будемо жити. Зі мною в наметі були ще три солдати, один із них був Роман. Хоч щось мене радувало. Я тут не буду зовсім сама, і це дуже добре. Я зрозуміла, що час перевдягнутися у форму. Але тут так багато людей. Хлопці вже перевдяглися, а я сиділа на своєму спальному місці.

– Ми будемо чекати тебе на вулиці, – сказав один із хлопців.

– Дуже вам дякую, – промовила я.

Чесно кажучи, я не думала, що вони ввічливо погодяться звільнити намет, щоб я змогла перевдягтися. Швидко впоравшись, я переконалася, що форма була на мене великою, а взуття майже злітало з ніг. Добре, що я попросила декілька пар онуч. Обмотала ноги двома парами, і взуття стало майже як на мене зроблене. Я вийшла на вулицю, і мені відразу стало жарко. Звичайно, а чого я очікувала? На вулиці серпень.

– Ну все, я готова! – вигукнула хлопцям.

– Добре, ходімо. Нам не можна запізнюватися.

– До речі, я вважаю, що нам слід познайомитися одне з одним. Адже ми будемо жити разом. Мене звати Олесь. А тебе?

– Ти ж не відчепишся, поки я не скажу?

– Звичайно ж ні, – усміхнулась я.

– Василь.

– У мене так колись собаку звали, – сказав Роман.

– А в мене дядька, – проговорила я, і сміх прокотився луною.

Згодом ми пройшли витоптанною доріжкою прямісінько до того місця, де були вранці. Майже всі зібралися. Але «найстаршого» ще не було.

– О, дівча прийшло. Ти не «втопилося» у формі? – буркнув один із солдатів. Низенький із жахливим писклявим голосом, рудим кучерявим волоссям і бородавкою на лобі.

Усі почали відразу ж сміятися. Ну ні, я не дам їм глузувати з мене. Якщо я не припиню це зараз, то надалі стану посміховиськом.

– Ну хоч мені форма й велика, але вона мені пасує більше, ніж тобі. В тебе он гудзики не застібаються, і живіт випирає. А ви що роти пороззявляли, – повернулась я до інших, – тут що, комедію показують, чи що? Чого його реготати?

Як я й думала, всі замовкли. Нехай ще хоч слово мені спробують сказати. Тут прийшов «найстарший».

– Я бачу, ви вже всі зібрались. Зараз я вам швиденько розповім про перебування тут. Ви повинні прокидатися о п'ятій годині, а потім тренуватися. Далі за розкладом у вас сніданок. Ледарі його не отримують, відразу говорю. Потім вас будуть навчати стріляти з вогнепальної зброї. Дивлячись на вас, видно, що ви нічого в цьому не тямите. Потім знову тренування. Перекус. Тренування. Вечеря. Відбій. Далі вас будуть навчати, як захищатися від ворога, як облаштувати схованку, як працювати в розвідці тощо. Ця робота не для слабаків. До того ж у вас є лише чотири тижні, щоб усьому навчитися, а далі вас відправлять на лінію фронту, тримати оборону та йти в наступ. Хто не встигне чогось навчитися, той помре. У нас в пріоритеті мінімум жертв і максимум зусиль, – давав настанови «найстарший».

– Наче якась гра на виживання, – сказав хтось із гурту.

– Це не гра на виживання, а жорстока війна, яка обирає собі жертв, робить із людей маріонеток та грається цілими країнами, йолопе. І ніхто не має права перебивати мене, коли я розмовляю, – грізно буркнув головнокомандувач.

– Вибачте, пане, – сказав той самий з гурту.

– Пф... пане... Негідники! Бовдури! – прохрипів «найстарший». – Тут більше роботи, ніж я очікував. Все, йдіть спати, ви мені вже набридли. Завтра о 5:15, щоб були вже тут.

Ми з Романом і Василем пішли до свого намету.

– Зараз вже, мабуть, за північ, – обурилася я, – і він хоче, щоб ми завтра були готові до тренувань. Ми ж будемо виснажені. Що за несправедливість?

– Вибач, але ти на війні, а не на відпочинку, – сказав Василь.

– О, дякую, що нагадав, а то я вже почала про це забувати, – вимовила я.

– Пропоную просто лягти спати, не будемо сперечатися. Не знаю, як ви, але я втомився, – пробурмотів Роман.

– Я теж, – підтримав Василь.

Так пройшов мій перший день добровольця.

11 серпня 1914 року

– Підйом! Встаємо! Хто не прокинеться, буде без сніданку! – перервав мій сон голос на вулиці.

Спання на простелених ковдрах далось взнаки. В мене боліла вся спина, адже під наметом були камінці, і я відчувала їх усім своїм тілом. У мене боліла голова, але я мушу це терпіти...

– Доброго ранку, – пробурмотіли хлопці.

– Доброго, – відповіла я їм.

Уже через п'ятнадцять хвилин ми були готові і стояли на галявині.

– Ніхто не запізнився? Швидко шикуйтеся за зростом, – говорив «найстарший».

Ми стали один біля одного, міряючись зростом. Але деякі труднощі все ж виникли. Спереду стояли хлопці ще нижчі за мене й Романа.

– Хто так шикуюється? От же бовдури. Ти! – тицьнув він пальцем у рудого з бородавкою. — Ти взагалі добре бачиш? – той кивнув у відповідь. — То якого біса ти не бачиш, що ти нижчий за нього? Ану помінялися місцями. Швидко! А ти! – промовив до мене. — Що ти тут робиш? Ти повинна стояти перед ним.

Згодом «найстарший» нас розставив правильно.

– Оце друге діло! Запам'ятали, хто де стоїть? – запитав він.

– Так! – усі як один відповіли.

– Тож можемо починати тренування. Струнко! Рівняйсь! Вільно! А зараз десять кіл навколо нашого табору. Один за одним.

Не відстаючи. Хто відстане, буде виконувати вдвічі більше віджимань. Побігли! – наказав «найстарший».

– Швидше! Ви що, ніколи не бігли на потяг, що відправляється? Слабаки. Швидше!

Ми почали бігти перше коло. Єдиною підказкою, за якою можна було зрозуміти кордони табору, була добре витоптана стежка. На жаль, територія табору була величезна. Я почала захекуватися вже на другому колі. Ще вісім... Я зможу. Згодом на п'ятому колі почав відставати рудий з бородавкою і ще один хлопець. На восьмому – відстали ще троє. На дев'ятому ми (хто біг попереду) знизили темп, щоб ті, хто відстали, змогли нас наздогнати. Пробігли. Усі десять кіл. Майже як у Данте. Але в нього їх було дев'ять, і то було в пеклі. Хоча... цей табір мені також нагадує пекло. А «найстарший» – як біс якийсь.

– Нарешті! Дуже довго ви бігли. П'ятеро відстали. Так, думаю, ви вже відпочили. Тепер виконуйте п'ятдесят віджимань, хто не відстав, і сто – для вас, п'ятірка слабаків.

П'ятдесят?! Я ще не набрала достатньо повітря після «легенької пробіжки», а тут тепер ще й віджимання, до того ж головний біль і досі не пройшов.

– Що ти робиш, йолопе? Ти не вмієш віджиматися? А що ти тоді тут забув? Оцими своїми паличками березовими ти автомат навіть не піднімеш, – звернувся головний до якогось хлопця. Той враз почервонів, немов помідор. — Он дивись, як дівчина старається, а ти що? Руки повідсихали? Роби все правильно!

Ну хоч щось радує, він на мене не накричав, а навпаки – поставив за приклад. Іван пишався б мною, якби побачив це.

Незабаром закінчилося наше пекельне тренування. Ми прийшли до імпровізованої кухні та стали в чергу, щоб отримати сніданок. Нам видали пшеничну кашу, шматок огірка й помідора. Чесно кажучи, я думала, що буде гірше, але ж ні, досить-таки нормальний сніданок.

Далі за планом було навчання. Нас будуть вчити стріляти зі зброї. Я навіть у руках її ніколи не тримала. Думаю, впораюсь, адже я не з тих, хто здається без бою.

Після сніданку, нас вивезли на якийсь полігон. Він був досить великий, майже як наш табір.

– Добрий день, я – поручник Гордієнко. Від сьогодні я буду навчати вас усьому необхідному для того, щоб вижити на війні й повернутися з перемогою. Чи є тут хтось, хто хоч раз тримав зброю у своїх руках? – запитав чоловік, що був на полігоні, й у відповідь почув тишу.

– Добре, я вас зрозумів. Шикуйтеся. І я вам розповім спочатку теорію, а потім перейдемо до практики. Тож автомати – це справжня зброя, вам слід повністю тримати контроль над нею. Ви повинні прицілитися й натиснути на курок. Це поки що все, що вам потрібно знати.

Ми вже вишикувались і чекали своєї черги на спробу вистрілити. Нарешті черга дійшла до мене.

– Тримай автомат ось тут і тут, – показував поручник. — Потім тобі потрібно прицілитися. Дивись, ось дві (будемо їх називати) палички на верхній частині зброї, далі є ще одна така паличка. Потрібно, щоб вона була посередині двох інших і направлена на об'єкт, у який ти маєш намір влучити.

Пролунав постріл. Від нього я відчула удар у плече. Поглянувши на мішень, я побачила, що потрапила в середину. На моєму обличчі з'явилася посмішка.

– Чесно кажучи, не очікував такого від молоді худорлявої дівчини, – сказав Гордієнко.

– Дякую, – люб'язно відповіла я і відійшла вбік.

– Ви це бачили? – запитала я у хлопців.

– О, та ти велика молодець, – сказав Роман.

– Не думав, що ти так швидко вчишся, – зізнався Василь.

Згодом наше навчання закінчилося. Ми пішли на тренування. Там знову бігали десять кіл. Потім був обід і ще одне тренування.

Ми забрали свою вечерю та пішли на галявину. Розвели там багаття й почали їсти. Я сиділа з Романом і Василем, адже інші мене не приймали. Хоча вони вже й не глузують з мене, та все ж не вважають, що я здатна вижити на війні хоча б день. Сподіваюсь, мої товариші так не думали. Принаймні мені хотілося в це вірити.

– Може, поговоримо про щось? – запропонувала я.

– Про що, наприклад? – запитав Василь.

– Що вас сюди привело? – вимовив Роман.

– Ну... Я б хотів, щоб мною пишалися батьки, адже все, що я роблю, для них – ніщо. Всі мої досягнення... Розумієте, вони ними нехтують, вони нехтують мною, усім, що пов'язано зі мною. Батьки навіть не прийшли на моє весілля, – говорив Василь.

– То в тебе є дружина? – запитала я.

– Так, ми разом уже три роки, і я її дуже кохаю, – посміхнувся Василь.

– Тож ти прийшов сюди, щоб переконати своїх батьків, що справжній чоловік? – проговорив Роман.

– Можна й так сказати. Я просто хочу, щоб вони мною пишалися, щоб зрозуміли, що я хочу їх захистити.

– А як же твоя дружина? Тобі її не шкода? Адже в пориванні щось комусь довести (у твоєму випадку батькам), ти не бачиш простої істини: потрібно цінувати те, що маєш, а не те, про що мрієш. Ти подумав, як їй буде, якщо тебе вб'ють? Батьки (з твоєї розповіді) це точно переживуть, а ось вона...

– Романо, хіба можна так казати? – не втрималася я.

– Ох, який ти розумний, – роздратовано сказав Василь, – цитатки якісь наводиш. Думаєш, я такий егоїст і не хвилююся про дружину. Так ось: ти помиляєшся! Не хочу тобі щось доводити й у чомусь переконувати. Просто знай, що я виживу й повернусь додому. Побачиш! І в нас буде п'ятеро дітей!

– Отак! Сказав, як відрізав, – насмішкувато продовжував Роман.

- Не зли мене! Спочатку спитав, а тепер ще й повчаєш.
- Ти думаєш, я один такий? Нас тисячі, мільйони! І всі ми намагаємося хоч щось зробити для своєї країни, яку й так роздерли на шматки, – у запалі говорив Роман.
- Я хочу змін для нашої держави, нації, щоб Україна об'єдналася, стала самостійною, незалежною, а для цього потрібно, щоб закінчилась ця війна.
- О, так ти справжній патріот, – промовила я.
- Для мене це дуже «гучне» слово. Я просто люблю свою Батьківщину, тому буду робити все, що від мене залежить, заради її цілісності та розвитку.
- А що тебе сюди привело? – спитав у мене Василь.
- Відносно нещодавно я втратила частину себе, яку вже ніколи не зможу відновити... У мене помер брат, саме на війні. До нас прийшли додому й сказали, що в цьому будинку живе майбутній солдат. Івана забрали, сказавши, що він іде захищати нас. Я плакала... довго. Це був страшний період, – говорила я зі слезами на очах.
- Я щодня молилася, щоб він прийшов додому живим та неушкодженим. Щоб узяв Соломію (це моя сестра) на руки, обійняв маму і мене. Проте прийшла звістка... Мама спочатку подумала, що то лист від Івана, але коли відкрила й прочитала: «Ваш син загинув. Прийміть наші співчуття», – вхопилася за серце. Чесно кажучи, їхні співчуття нічого не вирішували, адже для них він був просто солдатом. Сотим, тисячним, мільйонним... , якого вони вписали у свої політичні розбірки. Їм байдуже, хто ця людина, ким він був, чи була в нього сім'я. Мама довго плакала. Вона боялася цього більше за все. Мені здається, що вона й досі не може прийняти цю звістку, досі чекає Івана. Тому я й пішла сюди добровольцем. Хочу помститися за смерть брата, хочу захистити свою сім'ю, землю, хочу справедливості!

18 серпня 1914 року

Ми вже в цьому таборі тиждень. Я чудово вправляюся зі зброєю, нас навчили робити окопи й облаштовувати схованки. Сьогодні після обіду мене покликав поручник Гордієнко.

- Доброго дня, солдате.
- Доброго.
- Мені повідомили, що в наметі військових медсестер є вільне місце. Якщо хочеш, ти можеш жити там і стати медсестрою, а не стрільцем, – запропонував Гордієнко.
- Дякую, пане поручнику. Я б не відмовилася жити з цими дівчатами. Але медсестрою я не хочу бути. Я буду стрільцем і піду воювати.
- Добре, я зрозумів тебе.
- Дякую.
- Збирай свої речі, можеш переїжджати до дівчат.
- Я прийшла до свого «старого» намету.
- Хлопці, у мене для вас новина. Але не ображайтеся. Добре?
- Та кажи вже, – сказав Василь.
- Я більше не житиму з вами. Мене підселили до дівчат-медсестер.
- Добре, там тобі буде краще, – промовив Роман.
- Ви не ображаєтесь? – запитала я.
- Звісно ні, – відповів Василь.
- Точно?
- Точно, збирай всі свої речі, – проговорив Роман.
- Ну добре, я дуже цьому рада. Та знайте, я все ще солдат. Будемо бачитися на тренуваннях і навчаннях, вечеряти, снідати й обідати разом. Все, не сумуйте без мене.
- Я швидко збрала свої речі (у мене було їх зовсім небагато) та пішла до намету, на який вказав Гордієнко.
- Привіт, тут хтось є?
- О, привіт. Ти, мабуть, Олеся? – відізвалася одна дівчина.
- Так, а вас як звати? – запитала я.

- Я Ірина, а це – Таня, – відповіла інша дівчина.
- Надзвичайно приємно познайомитися, – усмінулась я.
- О, нам також. Ось тут можеш залишити свої речі. А це – твоє спальне місце, – сказала Іра.
- Дякую, дівчата.
- А чому ти не захотіла бути медсестрою? – запитала Таня.
- Це дуже довга історія. Я вам якось її розкажу.

23 серпня 1914 року

Ми потоваришували з дівчатами. Вони виявилися надзвичайно добрими й милими. Одного разу вони помітили, як я намотую на ноги по дві пари онуч, аби взуття не було занадто великим. Вони довго сміялися з мене, і я разом із ними. З того моменту дівчата почали називати мене «Онучкою». Чому так? Звичайно, це весело, але ж у мене чудове ім'я, і воно мені подобалося. Але я не сердилася на них за це прізвисько. А згодом «Онучкою» мене почали називати ще й Роман з Василем.

Ми не припинили наше спілкування, ба більше, вони стали моїми найкращими друзями тут, братами по духу. Я дотримувалась своєї обіцянки, і ми завжди снідали, обідали й вечеряли разом, розповідали все більше й більше про себе. Роман та Василь завжди захищали мене від нерозумних хлопчаків, які насміхалися з мене, коли бачили. І я дуже вдячна їм за це. Насправді за ці 5 днів не трапилося нічого цікавого, окрім того, що я краще за всіх почала вправлятися зі зброєю. Так, майже усі хлопці мені заздрять. Вони просто нікчемні. Тому й глузують з мене.

Нам сказали, що незабаром буде присяга, а потім нас відправлять на війну. Ми будемо спочатку в обороні, а потім підемо в наступ. Нам потрібно використати всі свої знання та вміння, адже ми не матимемо права на помилку.

1 вересня 1914 року

Сьогодні нам дали текст присяги на вірність Австро-Угорщині та її імператору. Це викликало неабиякий бунт.

– Ми йшли сюди не заради Габсбурзької династії та австро-угорської армії, – взяв слово Роман, – а заради своєї країни й усього українського народу! Ми хочемо захистити рідний край від окупантів, тому нам за будь-яку ціну потрібно зберегти свою приналежність до українського війська! Ми мусимо виконати свій національний обов'язок у цій війні!

Усі басовито загули, підтримуючи слова Романа.

Увечері ми домовились змінити виданий текст, і присягнути на вірність Україні. Я його швидко вивчила:

«Я, ..., Український Січовий Стрелець, присягаю українським князям, гетьманам, Запорізькій Січі, могилам і всій Україні, що вірно служитиму Рідному Краєві, боронитиму його перед ворогом, воюватиму за честь української зброї до останньої краплини крові. Так мені, Господи Боже й Архангеле Михаїле, допоможіть. Амінь».

5 вересня 1914 року

Було звичайне навчання. Ми (як завжди) стріляли з автоматів. Після завершення, коли я вже збиралась йти, мене покликав Гордієнко.

– Олесю!

– Пане поручнику, чим можу бути корисною? – запитала я.

– Скажу чесно, я бачу в тобі потенціал. Ти швидко вчишся та є взірцем для більшості з цих хлопців. І знаєш, хоч сотник Кириченко не вважає жінок кимось більше, ніж кухаркою чи швачкою, я все ж назначу тебе старшим стрільцем. Хто знає, може, згодом ти й вістуном станеш? Хоч і насправді дуже ризикую відчувати на собі гнів сотника Кириченка.

– Зроблю все, щоб не підвести Вас, пане поручнику! – з гордістю вигукнула я.

– Сподіваюсь.

Як я пишалася, що мене, якесь дівча з села, назначили старшим стрільцем. Я доведу сотнику (до речі, це той самий «найстарший»), що й дівчата можуть бути дуже відповідальними та бойовими.

7 вересня 1914 року

Завтра ми залишимо наш табір, адже знаємо вже достатньо для того, щоб воювати. Але все ж мені досить-таки страшно. Я, Василь і Роман вечеряли сидючи коло багаття. В повітрі відчувалася напруга.

– Нас уже завтра тут не буде. Ви можете собі це уявити? – тихо запитав Роман.

– Насправді... я вже так звик до цього місця. Знаєте, тепер у мене з'явився страх ніколи не повернутися додому, – відповіла Василь.

– Зізнаюсь, мені також страшно. Але ми мусимо закінчити те, що почали, – вимовила я.

– Я згоден з тобою. А що, якщо хтось з нас не виживе? – відрізав Василь.

– Тоді ті, хто залишаться живими, повинні допомогти родині загиблого, або... загиблої, – сказала я.

– Усе буде добре. Усе повинно бути добре.

8 вересня 1914 року

Ми прокинулися рано-вранці, щоб зібратися й бути повністю готовими. Приготували форму, запаси їжі та зброю. Сьогодні я не боялася, бо знала, що все роблю правильно. Невдовзі ми опинилися на полі бою, біля окупованої території. Все було наче в тумані. Я не пам'ятаю навіть, як ми туди дісталися.

Ми зайшли до напіврозваленого будинку. Єдиного більш-менш цілого поруч з нами. Усюди були лише залишки високих і низьких будівель. Усе виглядало жахливо. На вулиці лежали речі,

які люди не встигли забрати з собою. Я зрозуміла, що ворог увірвався сюди, в беззахисне містечко. Звідси, мабуть, вивезли багато невинних людей, які просто хотіли мирно жити...

– Ворог, імовірно, ще повернеться сюди, щоб завоювати територію й за цим містом. Скоріше за все, йому вже відомо, що ми тут. Тож ми не повинні втратити пильність. Запам'ятайте, це війна, тут не слід думати про гуманність. Нам потрібно знищити противника вцент, – говорив Гордієнко.

Він також буде воювати разом з нами. Адже самі ми не впораємося. Нам потрібен гарний лідер.

– Займіть свої позиції. Спати будете по черзі, якщо взагалі будете. Раптом ви помітите щось підозріле, відразу ж повідомляйте мені. Ви одна команда, працюйте, як одне ціле, – додав поручник.

Я стояла і слухала його, а потім зрозуміла, що тут потрібно буде застосовувати усі ті навички, які ми отримали під час навчань у таборі. Поручник Гордієнко також сказав, що нам слід економити воду та їжу, адже невідомо, скільки ми тут будемо.

11 вересня 1914 року

Ми вже в цьому поселенні три дні. Поки що все мирно. Можливо, ворог і не знає, що ми тут? Та невдовзі ми знайшли відповідь на це запитання.

У нас залишалося дуже мало води. Біля нашого «будинку» знаходився колодязь із чистою водою. Але, як казав Гордієнко, було небезпечно підходити туди й набирати воду. Проте сьогодні його думка змінилася. Він покликав до себе двох хлопців: рудого з бородавкою і дуже молодого юнака з блакитними очима та каштановим волоссям.

На вигляд йому було років 16. Ми так і не познайомилися усі один з одним. Але, сподіваюсь, ще буде час.

Гордієнко наказав хлопцям набрати води, адже наші запаси поступово закінчувалися. Юнаки обережно вийшли з будівлі. Ми

оглядали територію з другого поверху. Все було чисто. Рудий ішов попереду. Він опустив відро, щоб набрати воду, поки менший плентався десь позаду. Та враз почувся гучний постріл.

Рудий впав біля колодязя і залив невеличку ямку поруч своєю темно-червоною кров'ю. Блакитноокий кинувся тікати. В нашому сховищі всі стрепенулися. Ми шукали вбивцю, продивлялися кожен міліметр, видивляючись ворога.

– Цього не мало трапитися. Я був певен, що ворога не буде біля наших позицій, – говорив Гордієнко.

У будівлю забіг блакитноокий юнак. Він був наляканий. Його обличчя було в крові товариша.

– Вибачте, я не повинен був тікати, я повинен був допомогти. Я просто розгубився. Вибачте мені, прошу вас. Вибачте, – швидко говорив юнак.

– Замовкни вже. Ти б його не врятував. Це було попередження. Вони хотіли показати, що вже тут, – відказав поручник.

– Тож у нас є перший загиблий, а ми тут усього три дні. Це жахливо. Я намагатимусь не допустити більше таких втрат.

15 вересня 1914 року

– Та стріляй уже в нього! Швидше! Вони зараз заблокують вихід! Атакуйте їх! Знищте! – кричав поручник Гордієнко.

Сьогодні зранку на нас напали, адже ми ніяк не відреагували на загибель нашого стрільця. Ми знали, що нам не слід атакувати ворогів першими. Ми не мали уявлення, скільки їх там.

– Сьогодні ніхто з наших не помре, – подумала я. Так і трапилося, лише одного нашого стрільця поранили в ногу. Ми знищили мізерний загін ворога. Їх було чоловік 15, якщо не менше. А нас удвічі більше. Хлопця з простреленою ногою відвезли в табір. Скоріше за все, він не зможе більше ходити.

20 вересня 1914 року

Нас перевели в інше місце, на схід. Чекаємо наказів.

25 вересня 1914 року

Ми були в місті, яке мало назву Сянок. Там і пройшла наша перша серйозна битва. Проти нас виступили російські війська. Нам на підмогу прибув ще один загін. Цей день я запам'ятаю назавжди. Сьогодні я втратила друга.

– Прошу, не помирай, не залишай мене. Будь ласка, тобі слід просто потерпіти. Трішечки... І ми врятуємо тебе. Тільки не заплющуй очі, – плакала я над майже бездиханним тілом Романа.

– Будь ласочка, – кричала я, але Роман уже не дихав, не чути було його пульсу.

Усюди стріляли. Мої руки, голова, одяг були в крові. Я сиділа й плакала, розуміючи, що можу зараз померти, якщо не візьму себе в руки. Згадавши обіцянку мамі й Соломійці, я витерла сльози й підвелася на ноги. Я буду боротися. До останнього.

26 вересня 1914 року

Це був ще один надзвичайно важкий день, як морально, так і фізично. Я бачила безліч смертей. Я вбивала людей...

27 вересня 1914 року

Ми приїхали в якесь село, розбите війною. Хати були розвалені. Там нас чекали інші стрільці. Інший підрозділ. Ми об'єдналися з ними. В нас майже не було їжі та води. Тож деякі наші відправилися за припасами.

– Василю, я не можу в це повірити. Він мертвий. Він не заслуговував на це, – майже пошепки сказала я, а мої сльози стікали по щоках.

– Я знаю... – це було все, що зміг сказати мій товариш.

Ми зайшли у велику будівлю. Там було приблизно п'ятдесят чоловік. І на мить мені здалося... Ні, мені просто здалося. Такого бути не може...

Там стояв поручник Гордієнко з якимось чоловіком. Вони роздавали усім їжу й воду. Ми взяли свою частку та сіли в куточку біля наших стрільців.

– Це був важкий бій, – сказав блакитноокий юнак. Я досі вражена, що він ще живий.

– Твоя правда, але нам не слід опускати руки, ми справимося з... – я замовкла, бо не повірила власним очам, – такого просто не може бути...

У натовпі я побачила до болю знайоме обличчя. Воно було таке рідне та дороге. Я б ніколи не переплутала його з яким-небудь іншим. Але на ньому був шрам від брови до нижньої частини носа. Я побігла назустріч тому обличчю. Може, це просто сон?

– Іване? – трохи боязно запитала я. – Невже це справді ти?

– Олесю, що... ти тут взагалі робиш?

На нас чекала довга розмова.

Ми з братом сіли в інший куток холодної мокрої будівлі. Я дивилася на нього, плакала, і боялася щось сказати.

– Сестричко, я повторюю своє запитання. Що ти тут робиш? – почав Іван.

– Я... Нам прийшов лист про те, що... тебе вбили. Я хотіла бути такою ж відважною як ти, і пішла на війну добровольцем. Я хотіла помстися ворогам за тебе й захистити нашу країну.

– Що? Але ж, як бачиш, я живий-живісінький. І листи писав вам з мамою кожного тижня.

– А що це за шрам?

– Це один із доказів жорстокості війни. Але я не хочу, щоб ти була тут. Я б ніколи тобі такого не побажав.

– Уже нічого не змінити, – тихо сказала я. – Ходімо, я тебе краще познайомлю зі своїм другом.

Ми підійшли до Василя. Він сидів сам. Усі порозходилися, а хлопець завжди їв надзвичайно повільно, тож ми з Романом постійно його чекали.

– Василю, я хочу тебе де з ким познайомити. Це Іван, мій брат, – усміхнулась я.

– Вибач, але тебе що, контузило? – з острахом спитав Василь.

– Зараз усе розповім.

Сьогодні я була найщасливішою, адже тепер у мене був і товариш, і брат.

31 грудня 1914 року. Цього дня я написала вірш:

*Мені не хотілось ні кричати, ні вмовляти,
ні мовчати, ні благати...*

І лиш думка про те...,

Щось незакінчене, страшне,

Давала привід згадувать про себе.

І ніби тягарем на плечі впали,

На ті тендітні, милі плечі,

Упали всі турботи враз,

І подали великий знак.

І що ж робить, коли отак

З нічим залишилась сама?

Мовчати просто так?

Чи говорити про права?

І ніби все для мене вмерло,

І ніби вмерла я сама...

7 березня 1915 року

Давно не писала... Немає часу, сил, бажання... Все тримаю в собі.

Із самого ранку мене переслідує якесь погане передчуття... Дуже хвилюююсь за Івана та Василя.

Сотник сказав, що сьогодні окупанти підуть у наступ. Якщо нам не надішлють підкріплення, шанси вижити дуже малі... Але мені чомусь не страшно, мабуть, звикла... Готую зброю й наспівую нашу улюблену пісню:

Ой у лузі червона калина похилилася,

Чогось наша славна Україна зажурилася.

*А ми тую червону калину підіймемо,
А ми нашу славу Україну, гей, гей, розвеселимо!*

P.S. Обіцяю собі: якщо виживу, допишу щоденник. Може, він колись стане єдиним свідком цих подій...

Епілог

5 листопада 2014 року

– Діти, будь ласка, не штовхайтесь. Усі матимуть змогу розглянути експонати, – говорила молоденька жіночка.

– Музей визвольної боротьби України – це самостійний відділ Львівського історичного музею, що представляє історію визвольних змагань українського народу в ХХ ст. Зараз ми проходимо в залу, де зібрані унікальні пам'ятки, які висвітлюють формування та бойовий шлях легіону Українських січових стрільців – першої української військової формації, заснованої в 1914 році.

Перед вами – один з найцінніших експонатів нашого музею. Це щоденник дівчини, яка була добровольцем, і пішла на війну заради своєї сім'ї та майбутнього України. Його було знайдено в одній напівзруйнованій будівлі. Це просто диво, що він залишився цілим і майже непошкодженим.

Останній запис був зроблений перед відповідальною битвою, задовго до кінця Першої світової війни. Скоріше за все, в той день дівчина померла. Історики намагалися з'ясувати якомога більше інформації про неї, але, на жаль, безрезультатно. Відомо лише, що її звали Олесею.

Одна дівчина з натовпу підняла руку й сказала:

– Думаю, їй було страшно на полі бою, але вона пишалася собою, тому що пішла воювати за Україну.

– А знаєте, дуже моторошно, що історія повторюється сьогодні, через 100 років. У нашу країну знову вторглися окупанти, а тисячі добровольців знову стали на її захист, – додав якийсь юнак.

– Так, добровольці – це люди, яким Україна дорожча за життя...

Запала тиша.

– Тепер ходімо до наступної зали, присвяченої подіям національно-визвольної революції 1917–1921 років...

Допоки б'ється серце...

(екзистенційні арабески: хто, як не ми?)

Циганок Анна – учениця 11 класу

КЗ «Смирнівський ліцей»

Лозівської міської ради Харківської області

Учитель: Серeda Інна Вікторівна

Це так як дихати – любити Батьківщину.

В. Сосюра

Станем, браття, в бій кривавий...

*У вогні перетоплюється залізо у сталь,
у боротьбі перетворюється народ у Націю.*

Є. Коновалець

Ніч поволі відступала, неохоче змотуючи сувої темряви, які щільно вкривали втомлену землю. Я прибираю бінокль від втомлених очей і розгладжую рукою напружені м'язи свого обличчя. Сьогодні – на бойовому чергуванні, це остання варта...

Мимоволі погляд притягає барвистий килим неба, оздоблений мірадами самозакоханих зірок, що випромінюють холодне сяйво у своїй далекій недосяжності. Людина, певно, має

відчувати себе піщинкою, не здатною досягнути їхню велич... Скільки років ті очі неба байдуже спостерігають за тим, що відбувається навколо? Тисячі, мільйони, мільярди?

Мовчазні свідки буремних подій, злетів і падінь, прикладів безмежної самовідданості й любові та ганебних учинків, що супроводжують людство на шляху його поступу...

Навколо стоїть багатоголоса тиша, вона тут завжди така нетривка, ефемерна, у будь-який час може розірватися пронизливим пострілом снайперської гвинтівки або гучним вибухом артилерійського снаряду. Моє призвичаєне вухо мимоволі уловлює найтонші звуки, і кожна клітина, ніби натягнута струна, готова блискавично відреагувати на небезпеку.

Знову прикладаю бінокль до очей і пильно вдивляюся вдаль.

Тоненька світла смужка на горизонті ще невиразно відділяє небо від землі. Сонце неквапно виходить зі свого нічного сховку, даруючи всьому живому новий день. Воно боязко визирає з-за крайнеба, його червонясте, ніби заплакане око, здається, боїться знову побачити страшні картини того, на що спроможні люди у своєму кривавому бажанні відібрати, зруйнувати, загарбати...

Навколо монотонно шумить сосновий бір, вітер поволі хитає крони дерев, ніби переповідаючи останні новини з лінії зіткнення. Раптом уранішній промінь вихоплює червоний полиск кетягів калини, посаженої тут невідомою рукою...

Дивними лабіринтами спрямовує час українців, ніби перевіряючи міцність їхньої любові до Батьківщини... Зі сторінок студентських підручників знаю, що й сто років тому її було розмежовано, пошматовано, здавалося, вона загубиться в безмежжі простору. Проте щоразу її сини й доньки палким биттям відданих сердець змушували історію змінити свій хід...

А ми тую червону калину...

*Та прийде час, і ти огнистим видом
Засяєш у народів вольних колі...*

І. Франко

Квітень 1918 року легким грайливим вітерцем нагадував усьому живому, що весна вже вповні вступила у свої права. Третя сотня легіону Українських січових стрільців, що був першою добровольчою військовою частиною від часу ліквідації легендарної Запорізької Січі, прибула під Олександрівськ (сучасне Запоріжжя) й зупинилася неподалік села Нижня Хортиця. Поблизу знаходилися великі сили більшовиків, що вдесятеро переважали за кількістю вояків УСС.

Ад'ютантом сотника Осипа Микитки був Петро Франко – син Великого Каменяря Івана Франка, обидва сини якого були січовиками. Молодий четар був розумним і кмітливим. Зібравши відомості про ситуацію в місті, він зрозумів, що військова перевага не на користь стрільців, тож необхідно було терміново розробити план дій. Він наказав привести двох спійманих у полон:

– Хто ви? – пильно глянувши у вічі, запитав Петро.

– Українці, робітники з Олександрівська.

– Ми пустимо вас додому, але ви маєте розказати, що прибули два

пароплави вояків, які чекають наказу, щоб наступати.

Незабаром у місті виникла справжня паніка, воно було дезорієнтоване, і здавалося, що його легко можна захопити швидким наступом. Тож сотник Осип Микитка вирішив атакувати силами лише одного куреня.

Петро розумів, що попри воєнну хитрість, вигадану ним, бій був нерівним. Він бачив жахливу, часто рукопашну битву. Ручні

гранати січовиків сяли знищення та паніку. Стрільці били по повних вагонах більшовиків. Деякі відважніші підбігали до потягів та кидали в них ручні гранати.

Більшовики затято боронилися, а потім у ході бою отримали підкріплення й оточили стрільців, тож вони змушені були відступити. Те, що в ході цього виснажливого бою усуси мали лише одного вбитого, було справжнім дивом! Із того часу їхню сотню почали називати «залізною» або «безсмертною». Певно, сама Україна-мати допомагала своїм синам...

Згодом Олександрівськ таки відвоювали. Зустріч вояків із різних частин України – Війська Запорізького та Українських січових стрільців – стала справжньою ейфорією й принесла чітке усвідомлення єдності в боротьбі за національні інтереси. Віками розлучені брати об'єдналися в перемозі за серце Запоріжжя – колиски традицій, козацької слави й непоборного духу України.

Щирі емоції українців вилилися у військовий парад, що відбувся 18 квітня. Над святковим маршем майоріли жовто-блакитні прапори й лунали слова пісні:

- А ми тую червону калину підійемо,
- А ми нашу славу Україну, гей-гей, розвеселимо!

Усуси... Воїни-добровольці, тисячі ідеалістів, серця яких палали любов'ю до неньки-України, які прагнули, аби вона була самостійною, суверенною державою.

Перекиньмо місток через десятиліття... «Кіборги»... Гідними нащадками «залізної» сотні стали сучасні воїни-побратими, прозвані так ворогами за надлюдську витривалість і силу духу. Захищаючи Донецький аеропорт, ці добровольці вистояли там, де не витримав метал...

Нас розділяє час, але єднає прагнення відстоювати рідну землю до останнього подиху...

Потік думок перервав ледь помітний рух, який може

розрізнити лише натреноване око. Йде нова зміна. Збігають останні хвилини наряду.

Сьогодні я повертаюся додому після багатомісячного перебування в зоні антитерористичної операції, де один день здається довжиною в життя.

Події останнього часу сплелися в тугий клубок і мимоволі виринають у пам'яті, викликаючи цілу бурю почуттів, здавалося б, у зовні врівноваженого бійця.

Відслуживши строкову військову службу в армії, працював охоронцем в одній із фірм рідного міста. Любов до автомобільного транспорту спонукала вступити до університету на заочне відділення. Та через бурхливі події в Україні довелося змінити плин свого життя.

У час, коли Батьківщина потребувала захисту, питання щодо дотримання військової присяги не підлягало обговоренню, тож одразу пішов до військкомату.

Пам'ятаю розпач мами, яка ледве стримувала сльози й ніби запитувала сама у себе:

- Синочку, що ж то воно буде?
- На те й присяга, щоб її дотримуватися, – намагався не виказати хвилювання батько. Він обережно поклав руку на плече і міцно, як у дитинстві, притиснув до грудей.
- Мамо, тату, хто ж, коли не ми?..

Ненька підійшла не говорячи ні слова, міцно обняла... Досі відчуваю її гарячі сльози на своїй щоці.

- Мамочко, я повернусь... Ось побачиш... Я тобі обіцяю...

У кімнаті повисла гнітюча тиша, лише годинник на стіні монотонно чеканив секунди, невідворотно відділяючи минуле від майбутнього.

Після навчання на одному з полігонів, прибув у зону проведення антитерористичної операції. Потому дізнався, що батько, Тарас Потерейко, також пішов у військкомат проситися до армії. Мимоволі усміхався, коли рідний голос у слухавці

обурювався, що довго не приходять повістки, і що скоро він буде поряд із любим сином. І зринала в пам'яті родинна легенда, розказана старим сивим дідом, батьком його діда, яку той чув від свого діда.

Родинна легенда

Козацькому роду нема переводу.

Було це дуже давно, ще за часів, коли на нашу землю татари нападали: палили села, убивали людей, грабували та в рабство продавали. На невеликому хуторі жила родина Потерейків, вирощувала хліб, доглядала

худобу.

Було в батьків три сини, найстарший звався Тарасом. Гарний був парубок. Невисокий на зріст, але міцний і витривалий, умів добре стріляти з лука й шаблю міцно в руках тримав.

Наслухавшись розповідей про козаків, які захищали рідну землю від татар, хотів побувати на Січі між товариством. Батько його колись теж був між козаків та потім одружився і жив з родиною на хуторі.

Зненацька в село вдерлися татари, підпалили хати. І нарobili б вони ще більше лиха, якби не козаки, які саме нагодилися й вирятували селян із небезпеки. Тарас пристав до товариства і відправився разом з ватагою на Січ, сказавши, що захищатиме Україну від татар.

Невдовзі після цього батько перевіз родину в інше село, а сам поїхав за своїм сином, щоб бути поряд і захистити його від небезпеки, якщо буде потрібно. Так пліч-о-пліч вони й козакували. І не було вправніших та сміливіших за них у бою.

Та одного разу понад десяток товаришів, серед яких були й батько з сином, потрапили серед степу в татарську засідку. Татари

з пекельним криком кинулися на козаків. Товариству стало зле. Вони відчайдушно відбивалися, щоб не потрапити до рук ворога. Та сили були нерівні, допомоги все не було. Один татарин натягнув тятиву і спрямував стрілу прямо в Тараса. Батько побачив це і закрив своїм тілом сина, який рубав на обидва боки шаблею.

Почувши грізні звуки битви, на поклик побратимів прибули козаки, та кілька відчайдухів уже непорушно лежали на землі, серед них був і Тарасів батько. Над його тілом поклявся молодий козак, що завжди захищатиме рідну землю і в тяжку хвилину буде поряд зі своїм сином.

Чи правда то було, чи, може, дід вигадав, виховуючи в ньому справжнього козака, та одне знав напевне, що предки його – мужні й віддані Україні люди.

«Певно, прийшов і наш з татом час», – думав, доправляючи на передову боєприпаси та продукти харчування. Машину, яку він супроводжував, у дорозі не раз обстрілювали, та, на щастя, не влучали.

Незабаром у складі нового поповнення прибув на військову базу тато, попросився в його роту, яка охороняла систему залпового вогню. Разом ходили в наряди. Кожен розумів, настільки відповідальною була ця служба, адже бойовики насамперед намагалися знищити важкі види озброєння, за що вони отримували найбільші винагороди.

На посту були завжди зосередженими й уважними, особливо вночі, коли небезпекою було наповнене навіть повітря навколо і в будь-яку хвилину на позицію могли напасти...

Чомусь згадалися Великодні свята, що відзначали на передовій. Зранку – до каплички на богослужіння. Потому – на блокпост для несення служби. Часом до каплички приходили молитися й місцеві мешканці.

Мабуть, на війні людина має більшу потребу звертатися до Бога, тому капличку цю спорудили самі бійці. Тато найбільше доклав до цього рук, за що капелан подарував йому натільний хрестик, який захищав їх з батьком на тяжких військових дорогах.

Він відводив лихо, коли після чергового «гумконвою» відновлювалися обстріли, коли після влучання з міномета зі взводної машини було зроблено «решето», а бійці отримали поранення, коли спали в степу просто неба, щоб звести у встановлений термін фортифікаційну споруду...

Заступає новий наряд. Ось і зміна.

...Сьогодні повертаюсь до рідної домівки. Серце наповнюється радістю й водночас щемом. Потиск рук. Скупі обійми бойових побратимів.

Виконано синівський обов'язок перед Батьківщиною і перед татом, адже його давно вже повинні були демобілізувати, та він відмовився, щоб повернутися додому разом.

У речовий мішок лягає останній пакунок, потому рвучко затягується мотузка. Останній погляд на бліндаж...

Біля машини на мене чекає батько. Посміхаюся самими очима, міцно тисну руки своїм бойовим побратимам, які залишаються тут, на передовій.

Автомобіль рушає з місця і стрімко набирає швидкість, відносячи все далі від місця їхнього останнього розташування.

Залишаються в минулому години, дні, тижні й місяці страшних випробувань, у яких загартовувався дух, міцніла сила волі, перевірялося бойове побратимство.

Ніхто не може передбачити, що чекає на нас у майбутньому. Та одне знаю точно: як і тисячі таких же українців, буду захищати нашу державу, доки б'ється в грудях серце...

На горизонті все ще шумить сосновий бір. Могутні дерева ведуть між собою неспішну бесіду, нахилиють одне до одного зелені верхівки й мають гіллям, ніби благословляючи на звершення доблесне воїнство.

Номінація «Історія України і державотворення»

Трагедія Крут у творах митців української діаспори

*Калич Віктор – учень 10 класу
Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів №108
Харківської міської ради Харківської області*

Керівник: Смага Тетяна Василівна

Вступ

Сто років поспіль триває боротьба за волю й незалежність України. XX століття було надто кривавим для України. У ХХІ столітті війна триває, і захисники нашої держави, як і під час визвольної боротьби у ХХ столітті, продовжують боронити її від ворога... Ціна Незалежності надто велика...

Поштовхом до написання роботи став перегляд фільму «Крути 1918». Актуальність обраної теми в тому, що події Крутянського бою з кожним роком усе більше хвилюють серця українців. Пройшло багато років від дня цієї символічної битви, але й досі шануємо тих відважних юнаків, які полягли за нашу свободу. Зараз, живучи у вільній, незалежній державі, маємо відроджувати й поновлювати ідею української національної єдності, свідомості як пам'ять про загиблих у нерівному бою за незалежність України.

Події Крутянського бою набули для українського народу символічного значення. Правда про них довгі роки тоталітарного режиму свідомо замовчувалася. Входити у свідомість нації вона почала лише після проголошення України як незалежної держави.

Утім відсутність достовірних свідчень і документів викликає багато запитань і різноманітних тлумачень перебігу тих трагічних подій.

Об'єктом дослідження є події бою під Крутами 1918 року. Предмет дослідження – твори митців української діаспори, присвячені крутянським подіям.

Метою роботи є дослідження та систематизація праць українських митців, у яких зображувалися трагічні події січня 1918 року.

Завдання та цілі роботи:

- опрацювати спогади учасників бою під Крутами;
- узагальнити й систематизувати твори українських митців, які діяли за кордоном;
- описати вшанування Крутянського бою.

Науковою новизною моєї роботи є узагальнення та систематизація творів, присвячених подіям бою під Крутами, виданих українською діаспорою. Це поетичні присвяти, мистецькі твори, мемуари, критичні, політичні, історичні матеріали.

У радянській історичній літературі бій під Крутами всіляко намагалися замовчати. У тритомному виданні «Українська РСР в період громадянської війни» (1967 р.) про бій під Крутами згадано лише одним коротким реченням [5]. Схожим чином автори енциклопедичного видання «Великий Жовтень і громадянська війна на Україні» (1987 р.) роз'яснили читачам, що в січні 1918 р. біля станції Крути «точилися запеклі бої між радянськими частинами і військами української буржуазно-націоналістичної контрреволюції» [15]. Хоча в 1970 році в радянському фільмі «Мир хатам, війна палацам» за романом Юрія Смолича бою під Крутами присвячено хвилин п'ять дорогого екранного часу. Але й вони просто підтримують міф про «напівдітей, яких послали на вірну загибель» [16].

Бій під Крутами посідає чільне місце в національній історичній пам'яті. Але через брак документів про чисельність

військ, перебіг подій, кількість втрат тощо головним інформаційним джерелом є спогади, що доповнюють сухі архівні матеріали живими подробицями, цікавими епізодами. Ця тема була й залишається актуальною в науковій та науково-популярній літературі, її досліджували історики О. Обушний, В. Горака, Ю. Шаповал, О. Палій, Д. Дорошенко, О. Бойко [3] та інші.

Розділ 1

Трагічність і символічність Крут

Червоні війська наступали на Київ двома групами по залізницях Харків-Полтава-Київ та Курськ-Бахмач-Київ. Це була дивна, «ешелонна війна», яка велася, головним чином, уздовж залізничних колій.

На заклик Центральної Ради відгукнулася патріотично налаштована молодь – студенти і гімназисти. 18 січня 1918 р. на зборах студентів Київського університету Св. Володимира і Українського національного університету, скликаних за ініціативою студентів-галичан, було ухвалено приступити до створення студентського куреня ім. Січових Стрільців. 19 січня до ініціативи приєдналися також учні двох старших класів 2-ї української гімназії ім. Кирило-Мефодіївського братства. Запис добровольців відбувався в будинку Педагогічного музею, де засідала Центральна Рада. До куреня вступили більше 200 осіб, які згодом зібралися у Костянтинівському військовому училищі на Печерську. Тут юнаки кілька днів проходили військову підготовку. Частина їх вже встигла повоювати на фронтах Першої світової війни, але були й такі, що перед тим ніколи не тримали в руках зброї. Для охорони кордонів України з півночі на станцію Бахмач ще 21 грудня 1917 р. були вислані дві сотні 1-ї Київської юнацької школи ім. Б. Хмельницького на чолі з командиром сотником Д. Носенком. Вони мали кулемети та саморобний бронепоезд – артилерійську гармату на залізничній платформі. Із

Бахмача висилалися дозори до Ворожби, Гомеля та Хутора-Михайлівського, які охороняли залізницю [14].

На початку січня 1918 р. з Києва сюди було відправлено ще дві сотні (молодший курс) тієї ж юнацької школи. Разом з ними прибув сотник А. Гончаренко, призначений наказом командувача військ УНР Ю. Капкана керівником оборони Бахмача[3]. Обстановка в містечку була неспокойна. На той час у залізничному депо станції Бахмач працювало близько 2000 робітників, переважно росіян. І хоч вони оголосили нейтралітет, із наближенням більшовицького війська могли в будь-який момент перейти на його бік. Тому А. Гончаренко вирішив відійти до станції Крути і зайняти оборону там. Сил було мало, чекали обіцяних командуванням підкріплень, які все не надходили. Очевидним ставало, що Київ не мав резервних частин. Через станцію пройшло кілька ешелонів, але то були вояки, що оголосили нейтралітет і не бажали воювати. 27 січня 1918 р. на підкріплення прибула лише 1-ша сотня новоствореного Студентського куреня (120-130 осіб) під командою сотника Омельченка. За деякими відомостями, студенти самі були ініціаторами відправки на фронт і, вже прийнявши таке рішення, отримали дозвіл від командування. Приїзд студентів викликав величезне піднесення бойового духу серед юнкерів [3]. Більшовицьке угруповання, яке наближалось до Бахмача, складалося із загонів П. Єгорова, Р. Берзіна та С. Кудинського. Це були солдати-росіяни, московські та брянські червоноармійці, балтійські матроси. Таким чином, супротивна сторона мала близько 6000 війська, кулемети й артилерію [6].

Перші спогади були написані в 1918 р. Іваном Шарим, студентом університету Св. Володимира, за два місяці після участі в битві під Крутами: «...Ми знали й це: ми добре знали, що над нашим народом майже 300 літ лежав важкий могильний камінь московської неволі і від його ще не прийшов до пам'яті поневолений люд; це було на світанні великої будуччини нашого

народу, коли ще нарід від ясного, болючого світу не міг вільно глянути на те, що твориться біля його, і твердою ногою піти на оборону своїх прав. Ворожі сили наближались уже до столиці України – Києва, де кувалась нова доля, нові форми життя українського народу.

Час прийшов і нам взятись за рушницю, і ми взяли, ми одважились вмерти за край, за народ, за свою дорогу мрію-ідею – вільну, визволену Україну – ось чому ми взяли за мушкети і рушили в похід.

Така вже історична доля України, що вона, починаючи від славних запорожців, які гострими козацькими тиблями завзято боронили рідний край від напасників, аж до останнього часу в боротьбі добуває своє право на волю і незалежність. Така її доля... Але щастя її в тому, думалось мені, що ніколи не переводились на Україні вірні сини-лицарі, які в найтяжчі часи безправ'я та рабства високо держали прапор визволення, не спиняючись навіть перед тим, щоб життя віддати за матір-Україну»[21].

Олександр Удовиченко в статті «Загибель студентського куреня під Крутами» описує згадані події так: «Так трагічно закінчився запал українських дітей – послужити своїй Батьківщині. Скільки треба мати відваги, щирости, аби вмерти в такий спосіб, в той час, коли в Києві тисячі здорових, сильних українців байдуже ставилися до наших бойових чинів. Українські діти сміло і відважно пішли битися з ворогом. Наша молодь у своїй завзяті, любові до своєї Батьківщини випередила дорослих. Боляче і соромно, що приклад завзяття й самопосягати дали діти.

Ми, українці, повинні вчитися цінувати своїх героїв. Історія кожного народу плекає і великою пошаною оточує героїчні зусилля своїх кращих синів»[3].

«...До молоді, що дуже широко відкликнулася боронити батьківщину, належали переважно люди не партійні, готові присвятитися кожній національній праці. Вони не роздумуючи,

покинули свої родини, покинули стіни рідної almae matris; жодні висші партійні інтереси не наказували їм лишатися в заплілю... Із таких молодих людей складався й студентський січовий курінь та невеличкий відділ першої української військової школи у Києві, яких доля злучила разом...» [14]. Автором цих спогадів, наймовірніше, є Левко Лукасевич.

Командувач силами УНР у бою під Крутами Аверкій Гончаренко згадує: «...Повідомлення про приїзд студентської сотні розійшлося серед юнаків, як блискавка, а враження, її приїздом викликане, було таке, ніби приїхала ціла дивізія. Завдяки цьому, так високо-цінному і завжди в бою вирішальному чинникові – «піднесення духу», і вдалося затримати наступ Муравйова та змусити його до зтяжної боротьби»[2].

Бій, який відбувся 29 січня 1918 року між більшовицькими військами Михайла Муравйова та нечисельними загонами оборонців УНР на залізничній станції Крути, не відігравав у перебігу воєнних дій 1917-1918-го вирішальної ролі. Однак у свідомості українців він набув особливого значення саме завдяки жертовному героїзму української молоді, яка першою відгукнулася на заклик до оборони рідного краю від нападників.

Уже в березні 1918 року, після підписання Брестської мирної угоди, за німецької окупації України та з поверненням уряду УНР до Києва, Центральною Радою від 19 березня 1918 року було прийнято урочисто перепоховати полеглих студентів на Аскольдовій могилі в Києві. Тіла вояків-студентів було перевезено до місця, де відбулася громадська жалоба і поховання. На церемонії виступив Михайло Грушевський, який назвав цей учинок київської молоді героїчним. Подвиг студентів-крутян став символом мужності та беззастережної любові до своєї Батьківщини, прикладом патріотизму і самопожертви української молоді.

Ці історичні події знайшли своє широке відображення в різних жанрах культури – від літератури та живопису до музики і

народної творчості. Українська політична, військова та культурна еліта епохи Визвольних змагань 1917-1921 років також усвідомлювала значення мистецтва в побудові власної, української системи цінностей і світоглядних координат на противагу більшовицьким.

Після цього про подвиг молоді під Крутами було забуто на більш ніж 70 років. Проте про бій під Крутами завжди пам'ятали українці, які проживали за кордоном.

Розділ 2 Вшанування пам'яті

Треба віддати належне зусиллям кількох поколінь української еміграції, які взяли на себе відповідальну місію підтримання пам'яті про героїв Крут. Було зібрано й оприлюднено значний масив споминів безпосередніх учасників бою, політиків і військових, публіцистичні матеріали, художні твори.

У 1929 р. було опубліковано нарис Бориса Монкевича «Бій під Крутами»[7]. Колишній старшина армії УНР розглядав бій під Крутами у контексті боротьби України за незалежність і одним із перших спробував дати йому виважену оцінку. На його думку, бій у стратегічному відношенні не мав великого значення, але в моральному значенні його можна вважати «українським Ватерлоо». Нарис Б. Монкевича започаткував низку праць колишніх військових діячів УНР, які виклали власний погляд на Крутянську подію та її роль в історії України.

У 1937 р. вийшла стаття колишнього полковника В. Лиманця «Крути: відродження української стратегії»[3]. Значення бою він визначив так: «У Крутах уперше після Полтавської баталії були положені національно-моральні підвалини української збройної сили», а Крутянські молоді герої «дали новітньому Українському війську непереможну моральну силу». Саме військові у своїх працях обґрунтовували думку, що після Крут почалося поступове

усвідомлення українцями, що незалежність Батьківщини виборюється в жорстокій, кривавій боротьбі. І саме в цьому вони вбачали глибокий символічний зміст Крутянського бою. Інтерес до Крутянської події підсилювався статтями в періодичних виданнях середовища української еміграції. Розуміння феномену Крут в історичному шляху української нації формувалося поступово. Адже значущість тієї чи іншої події можна оцінити лише після значного проміжку часу.

2.1. Щоразу, відзначаючи дату проголошення незалежності України, українці за кордоном згадували й про крутян. Один із яскравих представників української діаспори Євген Маланюк наголошував: «...народ, творячи з якоїсь події легенду, а Крути без сумніву, є й будуть однією з найвеличніших легенд нашої нації, – знає, що він робить. Народна мудрість і національний геній – це найвища земна справедливість – творячи свої легенди і міти, себто підносячи дану історичну подію до височини надісториччя, ніколи – щодо вибору тієї події – не помиляються. Не помилилися вони й у випадку Крут»[16].

Переглядаючи діаспорні часописи 1920–1930-х років, можна знайти повідомлення про «Свято Крут», яке відзначала українська молодь у Польщі, Чехословаччині, Румунії, Німеччині та інших країнах Європи. Невід'ємною частиною цих вшанувань було декламування віршів крутянського циклу, авторами яких були самі емігранти.

У Галичині культ героїв Крут поширився серед пластової молоді, яка в 1926 році створила «Курінь Старших Пластунів ім. Бою під Крутами». Згодом ініціативу вшанування Героїв Крут перейняло львівське студентство. Друга Студентська конференція, що відбувалася 1931 року, ухвалила «вважати роковини бою під Крутами українським усестудентським святом».

Уже наступного року заходи на вшанування крутян було проведено в Празі та деяких інших містах Європи. Надалі вони

стали невід'ємним атрибутом громадського життя закордонних українців, особливо молоді. Львівський журнал «Студентський шлях» виступив ініціатором збору матеріалів про вшанування героїського чину.

Інтерес до Крутянської події посилювався під час Другої світової війни, що було пов'язано з боротьбою ОУН та УПА за незалежність України. Керівництво ОУН та командування УПА використовувало приклад Героїв Крут для патріотичного виховання своїх членів. Майже в усіх навчальних і виховних програмах для бійців УПА обов'язковим для вивчення був пункт про героїзм молоді під Крутами. В УПА та її запллі була встановлена традиція відзначення пам'яті Героїв Крут як національного свята. В одному з директивних документів командування УПА наголошувалося, що «в дні 29 січня відсвяткувати величаво Свято Крут». Виконавцям доручалося «виробити у вояків святочний настрій, щоб вони глибоко застановилися над значенням цих річниць та назавжди закріпили твердо у своїх серцях». Після завершення Другої світової війни традиція вшанування річниць бою під Крутами поширилась у всіх містах Європи й Америки, де компактно проживали українці.

2.2. Крутянські мотиви в поезіях поетів-емігрантів

1918-го у квітневому номері газети «Нова Рада» з'явився вірш Павла Тичини «Пам'яті тридцяти», що став першим поетичним твором на тему бою, оприлюдненим у тогочасній українській пресі. У пам'ять про полеглих вояків були видруковані плакати із зображенням янгола, що кладе терновий вінець до могили юнаків.

Тема «Крут» в українській літературі є малодослідженою. У добу радянського режиму про цю місцевість і битву біля неї писали в основному тільки українські еміграційні видання в Німеччині, Англії, Канаді, США, Австрії та інших країнах, бо для тих

українців, які проживали на території колишнього Союзу, ця тема була заборонена. Кожен із небайдужих до «крутівської» тематики авторів шукав своїх шляхів пізнання природи феномена українського патріотизму, шукав самобутніх слів для розкриття національної трагедії. Творилася різноголоса за звучанням поезія. Домінуючими мотивами для неї стали мотиви піднесення духу, продовження святої справи національного визволення, історичної слави Крут.

Саме останній мотив відлунює зі славнозвісної поеми-епопеї Юрія Клена «Попіл імперій». На переконання автора, Крути в літописі подій ХХ століття є одним із найяскравіших взірців синівської самовідданості Вітчизні.

Не менш цікавий твір, у якому відбито найгероїчніші роки української визвольної історії на початку ХХ століття, написав і Святослав Гординський. Це його знаменита поема «Сім літ». І Святослав Гординський, і Юрій Клен трактують Крути як одну з найважливіших національно-патріотичних сторінок 1918 року. Особливу роль у популяризації героїчного подвигу української молоді під Крутами відіграв тоді молодий поет і активний громадський діяч Володимир Янів. Він не тільки залучав інших до розмаїтої роботи над цією темою, але й сам над нею працював, осягав її як журналіст і як поет. Володимир Янів присвятив Крутам декілька віршів, написав статті, був одним із найактивніших на Західній Україні творців культу крутівських героїв.

Через п'ятнадцять років після крутівської трагедії вигнанець із рідної землі, видатний український поет Олекса Стефанович у лаконічному вірші «Крути», присвяченому синові Олександра Олеся – Олегу Ольжичу, відтворить подвиг молодих героїв як оптимістично-трагічні сторінки нашої боротьби за незалежність, що ніколи не зігнуться у пам'яті народу. Крутівський мотив присутній і в інших поезіях О. Стефановича, зокрема в таких: «Пам'яті Олега Ольжича», «Шевченко», «Вічна слава», «Вони злились в єдину силу» та інших.

Євген Маланюк, представник Празької школи, написав не тільки вірш, присвячений Крутам, а й відому працю «Крути – народина нового українця», у якій виклав свій погляд на події, свою громадянську позицію. Студія була написана через двадцять три роки після бою, отже, автор дивився на Крути вже з відстані часу. Потреба національного вдосконалення, ідея гарту, необхідність розуміння своєї державницької та людської гідності для Євгена Маланюка завжди залишались основою основ його світоглядної позиції – і тоді, коли над цим питанням він замислювався як публіцист, і коли говорив мовою поезії. Автор захоплюється героями минувшини, зокрема Богданом Хмельницьким, Іваном Мазепою, гайдамаками, і закликає нас бути сміливішими, але пам'ятати про їхні помилки і не повторювати їх [10].

Серед поезій, присвячених цій темі, виділяється вірш Олександра Олеся «Під Крутами», який був написаний до п'ятої річниці події. Якщо до того часу тематика Крутів, в основному, осягалась публіцистичними формами, то поет надав своєму творові форми ліро-епічної балади. Це особливо виділило твір Олеся з-поміж інших, бо саме балада давала новий простір для художньої інтерпретації такої теми. Утомлений подорожній не зміг добратися до хутора, заночував під копою в полі. Уві сні до нього прийшов воїн-юнак, між ними зав'язується розмова, із якої подорожній дізнається про страшну трагедію та її наслідки. Ідея визволення, з якою гинули молоді лицарі, не вмирає. Умирають герої, щоб довершити святе діло:

*...Ми напевне їх розбили б,
Бо ми бились, як орли.*

Особливе місце в поезіях цієї тематики посідає «Крутянська пісня» Богдана-Ігоря Антонича, яку він написав у 1937 році. Автор мав особливий стиль, вироблену оригінальну манеру письма. «Крутянську пісню» розглядали в контексті його громадянської лірики. Висока творчість завжди народжувалася

з високих емоцій. Інтерпретуючи тему Крут у жанрі пісні, автор не повторив нікого з попередників:

*Спом'янімо в пісні славу Крутів,
Найсвятіше з наших бойовиць!
Крути! Крути – смолоскип в майбутнє.
Піднімаймо наші душі ввиш!
Крути! Крути! Це за Батьківщину
Стати муром, шанцем душ і тіл.
Крути! Крути! Мужньо, воєдино
Прямувати в найсвятішу ціль [8].*

Загалом проаналізованим вище поезіям притаманний мотив відплати за героїв, заклик до продовження святої справи національного визволення, дух не розчарування, а навпаки, – піднесення. Чітко простежується мотив «цільної» людини – чину, волі, честі. Культ героїв став однією з важливих підвалин українського націоналістичного руху. Потрібно відзначити, що творчість українських емігрантів міжвоєнного періоду відображає події національно-визвольних змагань 1917 – 1921 рр., важкі умови перебування за кордоном і надії на швидке повернення на батьківщину та її відродження. Чимало ветеранів Армії УНР, УГА включилось у визвольну боротьбу ОУН та УПА, а їх авторитет серед молодого покоління борців став важливим виховним чинником.

2.3. Художники про події 1918 року

Поряд із поетами темою Крут зацікавились і художники. Воїн Армії УНР Леонід Перфецький створив цілу художню серію («Батальний живопис»), присвячену українсько-більшовицькій війні 1917-1918-го. Є серед цих картин і «Крути – станція», на якій художник зобразив сам бій. Ця картина, створена за допомогою олівців і акварелей, передає унікальну історичну мить, яку не змогла б зафіксувати плівка чи звичайна розповідь.

Митцєві, на відміну від більшості українських баталістів першої половини ХХ століття, пощастило творити вільно. Здається, що його картини от-от оживуть – вони створюють ефект намальованих безпосередньо на полі бою. Художник захоплює небайдужого глядача, викликаючи в нього відчуття гордості за свій народ і його боротьбу.

Із-поміж творінь українських художників також відомі праці Сергія Мако «Один з-під Крут» і картина О. Климка «Бій під Крутами. 1918». Львівський художник Олександр Климко показав бій між молодими українцями, які свідомо приймають смерть, і червоноармійцями. Картина «Бій під Крутами» у 1938 році експонувалась у Львові в музеї воєнно-історичних пам'яток при Науковому товаристві імені Шевченка (НТШ). Архітектор за фахом, Олександр Климко намалював картину якраз у той період, коли українські художники у Львові активно звернулися до тематики української визвольної боротьби. За словами мистецтвознавця Софії Король, Олександр Климко базувався на історичних джерелах, зокрема на праці громадського діяча, історика Володимира Яніва «Бій під Крутами».

«У 1932–1933 роках Олександр Климко на виставках презентує свої пейзажі і портрети. А потім змінив творчий імідж. Поштовхом були визвольні змагання і постаті, які не давали завмерти цій історії. Володимир Янів у 1934 році пише працю «Бій під Крутами», у вересні 1936 року при НТШ відкрився музей воєнних пам'яток. У 1936 році Олександр Климко малює батальне полотно, і в 1938-му картина експонується», – каже Софія Король [10].

Полотно в радянський час вважали знищеним, але воно вціліло і зберігалось десятиліттями у фондосховищах бібліотеки. Лише у 2012 році картині присвоїли інвентарний номер і почали її реставрацію.

Новий поштовх до розвитку культу «Героїв Крут» надали українські видання та пластунські молодіжні організації Західної

України в 1930-х роках. Варто зазначити, що вони не просто зверталися до крутянських подій у своїй риторичі, а й розробили цілий комплексний культ цієї події. З'являються також гравюри та плакати, присвячені цій битві.

У 1951 році підпільна пошта Закардонних Частин ОУН випустила ювілейну марку до річниці бою. Дата 29-го січня перетворилася на одну з провідних дат українського календаря в діаспорі.

Герої Крут стали взірцем захисників Батьківщини – як і «кіборги» в новітній історії України. Ці образи закріпилися в інформаційному просторі та суспільній свідомості. Цей узагальнюючий образ є для нас певною мірою моральною сатисфакцією, адже хлопці захистили Батьківщину в найважливіший момент, коли цього не захотіли чи не змогли зробити інші.

Висновок

Аналіз джерел літератури й мистецтва, присвячених бою під Крутами, свідчить, що лише завдяки українській еміграції вдалося відтворити реальний розвиток подій січня 1918 року. Наша діаспора не тільки плекала пам'ять про легендарний бій, а й прагнула зібрати відомості про його перебіг і проаналізувати причини, які призвели до трагічних наслідків.

Трагічна загибель студентського куреня під Крутами стала символом патріотизму й жертвності в боротьбі за незалежну Україну. У роки економічної та соціальної нестабільності молодь прагне кращого для себе і для України як незалежної держави, як великої окремої ланки в цьому світі.

Однак молодь має виграти його не кулями та багнетами, а українським словом, опануванням нашої політики й нашого інформаційного простору. Якщо українські політики зрозуміють відповідальність моменту, народ матиме підтримку і виграє битву – самоствердження. Тому пам'ятаймо про Крути...

Список використаних джерел

1. Бій відлунав [Текст] : на відзначення 90-ої річниці трагедії під Крутами [на Чернігівщині] / [упоряд.- ред. : В. О. Рог]. – Чернігів : Деснянська правда, 2008. – 95 с.
2. Бій під Крутами в національній пам'яті [Текст] : [зб. док. і матеріалів] / Укр. ін-т нац. пам'яті ; [упоряд. О. М. Любовець (керівник), О. М. Березовський, С. В. Бутко та ін.]. – Київ : Пріоритети, 2013. – 288 с.
3. Бойко О. Д. Бій під Крутами: історія вивчення [Електронний ресурс] / Бойко О. Д. // Український історичний журнал. – 2008. – № 2. – С. 43-54. – Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2008_2_43
4. Бойко О. Д. Історія України [Текст] : підручник / О. Д. Бойко. – 6-те вид., стер. – Київ : Академія, 2016. – 717 с.
5. Бондар Т. Д. Українська РСР в період громадянської війни 1917–1920 рр. / Т. Д. Бондар. – К.: Політвидав України, 1967. – Т. 1.
6. Борисенко В. Й. Курс української історії. З найдавніших часів до ХХ століття [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. закл. освіти / В.Й. Борисенко. – 2-ге вид. – Київ : Либідь, 1998. – 615 с.
7. Героїка трагедії Крут [Текст] : [спогади учасників бою під Крутами] / [упоряд. : В. І. Сергійчук]. – Київ : Україна, 2008. – 462 с. : іл.
8. Гуржій, О. І. Славетні битви на теренах України: від князівської доби до початку ХХ століття [Текст] / Гуржій О. І., Реєнт О. П.; гол. ред. Р. Стасюк. – Київ: Арій, 2012. – 336 с.
9. Історія України [Текст] : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл. I-IV рівнів акредитації] / Р. І. Філіппенко та ін.] ; за ред. С.М. Смоленського ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України. – Київ : Алерта, 2013. – 351 с.

10. Киященко М. П. Художня інтерпретація теми битви під Крутами в українській поезії [Електронний ресурс] / М. П. Киященко // Прикарпатський

вісник НТШ. Слово. – 2012. – № 2. – С. 268-279. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvntsh_sl_2012_2_28

11. Ковальчук М. Бій під Крутами: відомі й невідомі сторінки [Електронний ресурс] / Михайло Ковальчук // Історична правда. Спецпроект. – Електрон. дані. – Режим доступу: <https://www.istpravda.com.ua/research/2014/01/29/141189/>. – Назва з титул. екрана. – Мова : укр. – Дата перегляду : 05.12.2021.

12. Крути [Текст] : зб. у пам'ять героїв Крут / упоряд. Осип і Надія Зінкевичі. – Вид. 2-ге. – Київ : Смолоскип, 2017. – 419 с.

13. Крути : 29 січня 1918 р. [Текст] / [упоряд. : О. Бойко]. – Київ : Вид-во ім. О. Теліги, 2007. – 95 с. : іл.

14. Крути. Січень 1918 року [Текст] : док., матеріали, дослідж., кіносценарій / Іст.-культурол. т-во "Герої Крут" ; упоряд. : Я. Гаврилюк. – Київ : Просвіта, 2008. – 840 с. : іл.

15. Малик Я. Й. З Історії Жовтневої Революції Та Громадянської Війни На Україні. Великий Жовтень і громадянська війна на Україні: Енцикл. довід. / відп. ред. І. Ф. Курас. – К.: Гол. ред. УРЕ, 1987. – 632 с.: іл.

16. Мартос Б. Крути [Електронний ресурс] / Борис Мартос / Бій під Крутами в національній пам'яті: Збірник документів і матеріалів / упоряд.: О. М. Любовець, О. М. Березовський, С. В. Бутко, А. О. Тищенко, І. В. Цимбал. – Київ: ДП НВЦ «Пріоритети», 2013. – С. 186-188. – Режим доступу: https://old.uinp.gov.ua/sites/default/files/userupload/kruty_zbirnyk_2013.pdf

17. Петровський, В. В. Історія України. Неупереджений погляд [Текст] : факти. Міфи. Коментарі / В. В. Петровський, Л. О. Радченко, В. І. Семененко. – 2-ге вид., випр. і допов. – Харків : Школа, 2008. – 608 с., [18] арк. іл.

18. Про вшанування пам'яті Героїв Крут : Указ Президента України від 15 січня 2007 р. № 15 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15/2007#Text>

19. Сорока Ю. В. Бій під Крутами [Текст] / Ю. Сорока. – Харків : Фоліо, 2014. – 120 с. – (Знамениті події історії України).

20. Струкевич О. Бій під Крутами (дидактичні матеріали на допомогу студентів та учителів) [Електронний ресурс] / О. Струкевич // Проблеми дидактики історії. – 2017. – Вип. 8. – С. 97-115. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prdist_2017_8_10

21. Шарий Іван. Січовики під Крутами / Іван Шарий // Крути. Січень 1918 року: документи, матеріали, дослідження, кіносценарій. – 2008. – С. 168-170.

«Його зоряний шлях загубився між зір...»

*Кубрак Михайло – учень 9 класу
Шевченківського ліцею Шевченківської селищної ради
Куп'янського району Харківської області*

*Керівники: Кубрак Світлана Володимирівна,
Данилова Марія Миколаївна*

Вступ

Значне, якщо не провідне значення у вирішенні проблем розвитку духовності, національно-патріотичного виховання, посідає краєзнавство. У незалежній Україні національно-культурне відродження нашого народу вже давно стало реальністю. Наше сьогодення тісно переплітається з минулим. Від козацької Вольниці ми перейняли святе почуття Совісті, Гідності, Честі, бажання й уміння відстоювати свою землю, захищати її рубежі від ворожих посягань. Мають українці у своїй історії і гіркий досвід, що відгукується сьогодні болем.

Кували свободу української держави не лише наші предки. Платять за неї своїми життями і наші сучасники. Як так сталося, що у XXI столітті, коли технічний і інтелектуальний прогрес сягнув таких вершин, у людській свідомості щось зламалося: держави не можуть дійти консенсусу у питанні вирішення сьогоденних проблем, ними ж самими і створеними.

Сучасне покоління ввійде в історію не лише як «покоління IT», а як прихильники євроінтеграції, покоління борців за волю, справжніх патріотів. Воно усвідомлює, що патріотизм – це любов до Батьківщини, готовність вирішувати всі її проблеми.

Почуття патріотизму бере свій початок із родини, яка шанує традиції сімейні та державні, потім зміцнюється у школі, де починається усвідомлення себе, як частини народу і нації, тут визріває любов і гордість до рідного краю і людей, які творять його історію.

Нашу Новітню історію пишемо ми, сучасники творення нової держави і очевидці воєнних подій. Саме до тих, хто не лише причетний до неї, а й заплатив своїм молодим життям, належить Ковшар Дмитро Сергійович.

Його життєва дорога розпочалася у невеликому селищі Шевченкове, що на Харківщині, 12 жовтня 1993 року, а закінчилася 4 липня 2015 року під населеним пунктом Кримське Луганської області.

Наш край багатий на славетні імена. У його історію навіки вписані долі славетного Марка Кропивницького, відомого драматурга і актора, Лазаря Бубліченка, знаного своїми новітніми практиками у медицині, Юрія Апазіді - підприємця – новатора на початках становлення нових економічних відносин на Шевченківщині. І серед них золотими літерами сяє ім'я воїна – захисника, пізніше добровольця АТО Дмитра Ковшаря.

Актуальність даного дослідження полягає у вивченні та популяризації життєвого шляху воїна – патріота, Почесного громадянина Шевченківщини, який загинув, захищаючи цілісність Української Держави і продовжувача слави воїнів – захисників минулих століть.

Мета роботи полягає у тому, щоб, спираючись на зібрану джерельну базу, висвітлити життєвий шлях видатного земляка, Почесного громадянина Шевченківщини – Дмитра Ковшаря, оцінити його внесок у священну справу – захисту рідної землі від чужоземних зазіхань.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних завдань:

- збір і аналіз джерельної бази дослідження;
- узагальнення і виклад в хронологічній послідовності основних життєвих етапів військовослужбовця;
- популяризація самовідданості та відваги воїна – добровольця.

Наукова новизна даної роботи полягає в тому, що період з початку російської агресії та активної її фази у 2015 році недостатньо досліджений, не висвітлено повною мірою внесок воїнів – патріотів у збереження цілісності нашої держави.

Практичне значення науково-дослідницької роботи полягає у можливості використання її фактичного матеріалу для формування національно – патріотичних почуттів молоді, проведення позакласних та позашкільних заходів, сприянні професійної орієнтації старшокласників на вищі навчальні заклади військового спрямування. Матеріал науково-дослідницької роботи можна використати при підготовці тематичних експозицій в Шевченківському краєзнавчому музеї, організації зустрічей.

Шлях довжиною у 22 роки

*...І доки є пам'ять в людей,
і живуть матері,
Допоти сини, що спіткнулись об кулі, живуть.
Борис Олійник*

Історія України... Це постійна боротьба за утвердження ідентичності нації, розбудови соборної незалежної демократичної держави. Мужніми борцями за вільне життя в Україні були не тільки наші предки, а й нинішнє покоління. Саме про це покоління напишуть історики як про борців за євроінтеграцію та учасників АТО. Із березня 2014 року наша країна знаходиться в стані неоголошеної війни.

Як так могло статися, що громадяни однієї країни стали по різні боки блокпостів, хто поставив «розтяжку», що вибухнула під ногами (Дмитра) на Луганщині, і хто за це відповідь?!

Страшно усвідомлювати, але на початку третього тисячоліття нам усім, дорослим і дітям, треба надати статус «діти війни», і тим, у кого стріляли, і тим, хто стріляв. Ми всі – діти війни: інформаційної, мовної, гібридної, як тепер кажуть.

Коли всі зрозуміють, що війна веде в нікуди, світ зміниться. І дуже шкода, що це розуміння мусить пролягти через Майдан і через життя цілого покоління українців.

Єднаймося, бо ми один народ. Як сказав великий поляк Ян Куронь: «Минуле залишімо Богові».

(Із творчої роботи «Декілька сторінок зі щоденника випускниці» Любові Красноруцької, альманах дитячої літературної творчості «Слобожанські перлини», 2016 р.)

Ці споконвічні істини ще з дитячих років усвідомив малий Дмитрик, бо ріс у працьовитій родині, де цінували людську честь і гідність, право на свободу й національну приналежність.

Народився Дмитро 12 жовтня 1993 року в селищі Шевченкове, що на Харківщині. Можливо, не випадково ця дата майже збіглася зі святом Покрови, захисниці й опікунки козацького війська. Дитячий садочок, Шевченківський лицей... Усе, як у всіх дітей його віку. Єдине, що вирізняло хлопчика серед однолітків, – це його активність, непосидючість, захоплення спортом і надзвичайне відчуття справедливості та честі.

Ми з першого класу разом... У класі в нього не було ворогів чи недругів. Навпаки, ми завжди зверталися до нього за підтримкою, бо він умів підняти настрій, змусити посміхнутися, навіть коли було сумно на душі. Хіба можна не посміхнутись після слів: «Дівчина повинна бути привітною й усміхненою і не ховати свою вроду за маскою строгості і розуму. Його життєвий принцип «Не можна ображати дівчат, бо це принижує справжнього чоловіка» дуже імпонував однокласникам.

(Із спогадів однокласника Артема Василенка)

Із ним завжди можна було поговорити, порадитись, не боячись, що ця розмова завтра стане надбанням усього класу. Дмитро умів зберігати чужі секрети...

Минуло десять років після закінчення школи. На зустрічі випускників ми знову згадали Дмитра, бо він був присутній у всіх подіях нашого класу та лицю. У кожній ситуації важлива роль належала йому, бо ніколи не стояв осторонь, завжди був у центрі подій. Дуже любив шкільні свята, спортивні змагання, походи, був надійним партнером у танцях. Він понад усе любив життя і прагнув наситити його яскравими подіями, свіжими кольорами, новими враженнями, цікавими зустрічами. Завжди говорив друзям: «Не треба чіплятися за минуле, жити ним, повертатися до нього. Це вже позаду. Треба жити днем сьогоднішнім, прагнути зробити його кращим, мріяти про день завтрашній».

(Із спогадів однокласника Максима Аветчина)

Світ його захоплень надзвичайно широкий: від бальних танців, на яких наполягала мама, до спорту, а також полювання, влучної стрільби, а ще мріяв про професію поліцейського.

У 2011 році, отримавши атестат про повну загальну середню освіту, хлопець вступає на заочне відділення Харківського інституту Міжрегіональної Академії управління персоналом на спеціальність «Фінансовий менеджмент». Одночасно Дмитро приймає тверде рішення йти до лав української армії. Це був усвідомлений, виважений крок. Із жовтня 2011 року по лютий 2012 року Дмитро перебуває в навчальній частині № 0759 м. Кропивницького (тоді м. Кіровоград). Після проходження чотиримісячного навчання розпочинається служба в 3-му окремому полку спеціального призначення імені князя Святослава Хороброго в цьому ж місті. Цей полк перебував у підпорядкуванні 4-ї Служби Спеціальної розвідки Головного управління розвідки Міністерства оборони України.

Бажання вступити до полку спеціального призначення виникло в сина зразу після закінчення школи. Його фізична підготовка дозволяла здійснити цю мрію. Секція боксу, заняття на тренажерах, додавали фізичної вправності також і заняття бальними танцями. Останнього я дуже хотіла. А мамі відмовити він не міг. Він залюбки займався і парашутним спортом, відвідуючи спортивні клуби в місті Харкові. У характері мого сина поєдналися ніжність, тепло у ставленні до найрідніших і водночас твердість і рішучість.

(Зі слів матері Дмитра Світлани Федорівни)

Сім'я Ковшарів у день військової присяги сина Дмитра, м. Кропивницький, 2011 р. Їх прийшло кілька людей. Пам'ятаю, що Дмитро відразу проявив себе відповідальним. Усе виконував. Помітно, що йому подобалось. Працював із захопленням. Сам про все дізнавався. Але й досі не віриться, що його немає.

*(Із спогадів старшого сержанта в/ч 0759
Віталія Сабодаша)*

Роки солдатської служби, м. Кропивницький. Два роки військової служби в Кропивницькому ще раз підтвердили, що саме це його покликання, яке в майбутньому стане справою його життя.

Кінець 2013... Війна несподівано увірвалась у життя тих, хто захищав право на державність і самовизначення Української держави. Із перших днів березня 2014 року 3-й окремий полк спеціального призначення імені князя Святослава Хороброго, що знаходився в м. Кропивницькому, було перекинуто в пункт пропуску Довжанський для охорони державного кордону. Із квітня 2014 року в складі військового підрозділу Дмитро Сергійович перебував у зоні АТО.

Підрозділ Дмитра виконував секретні завдання з ліквідації вогневих точок бойовиків також і в тилу ворога. У червні 2014 року бійці полку захищали бази зберігання бронетанкового озброєння в Бахмуті. Перше справжнє бойове хрещення Дмитро із позивним Ірокез (бо стрижка була така), отримав тоді ж.

– Наши ребята выехали забрать раненого в ногу командира базы танкового хранения. Завязался бой, потребовалось подкрепление. На подмогу выдвинулись на «крутой» спецтехнике: «Таблетке» и Волге, замаскированной под такси! Всего семь километров, а преодолеть их оказалось нелегко: дорога проходила через «сепарский» блокпост. Волга – такси нахально на скорости влетела на блок, бойцы открыли огонь.

Уменьшив количество врага на две единицы, под плотным ответным огнем «такси», похожее на решето, проскочило дальше без потерь. УАЗик шансов на прорыв не имел, вынужден был развернуться, был жестко обстрелян из посадки и еле вырвался из этой передраги, получив раненого на борту.

(Спогади побратимів Дмитра Ковшаря, зібрані волонтеркою Оксаною Червоною, координатором руху «Армія SOS» м.Кіровоград, надано Шевченківським краєзнавчим музеєм, експонат № 23)

Уже тоді, у червні, коли Росія вдавала, що на Донбасі їхніх військових немає, українська армія підтверджувала це конкретними фактами.

– В полночь в 30-ти метрах от артемовских военных складов был замечен русский бронированный КАМАЗ, на котором преспокойно развивался флаг России, а также не по-братски «скакались» установленные три АГСы и пулемет Корда. Завязался жестокий бой. Позже наши узнали, что были атакованы русским ГРУ и бойцами чеченской роты Безлера... Враг не ожидал отпора и отступил, забрав убитых и раненых... Спустя неделю, в четыре часа утра, последовало одновременное танковое наступление на Артемовские склады и на танковую базу в Парасковеевке... После этого Краматорск, Солнцево и ...недельный отпуск... Потом – снова на фронт, боевые выходы на задания в районе Гранитного. На войне для Димы всегда было много работы.

(Спогади побратимів Дмитра Ковшаря, зібрані волонтеркою Оксаною Червоною, координатором руху «Армія SOS» м. Кіровоград, надано Шевченківським краєзнавчим музеєм, експонат № 23).

Протягом червня – липня 2014 року інтенсивність бойових дій наростала, особливо запеклими були позиційні бої за контроль над Савур – Моголою, які з часом перейшли в затяжну фазу. Українські військові здійснили кілька спроб узяти курган, але це було надскладно через щільність артилерійського вогню ворога. У штурмі кургану в перший тиждень серпня 2014 року брали участь спецпризначенці 3-го полку під керівництвом Віталія Пікуліна. До складу групи входив і Дмитро Ковшар.

Починалася неоголошена Росією війна проти України. Усі, хто перебував тоді на Савур-Могилі, це розуміли. Гармати обстрілювали наших військових, а вогонь вівся з території країни-агресора. Що допомогло нам вистояти? Усі, від рядового до

полковника, виконували накази, передавали інформацію про численні колони російських військ, які прибували в той район. І хоча за нашими координатами українська артилерія вже не могла завдати ударів по противнику, інформація давала вищому командуванню змогу тверезо оцінювати ситуацію та ухвалювати правильні рішення.

(Із спогадів учасника подій, Героя України Ігоря Гордійчука)

Наказ відступити отримали пізно ввечері 24 серпня 2014-го. Бійці 3-го полку спецпризначення, що проривалися на підкріплення, були тяжко поранені або розстріляні.

– В тот трагический день мы потеряли лучшего в мире Замполита, подполковника Сергея Сенчева.

В этом бою Дима получил ранение в ногу, а все, кто остался жив, были благодарны Богу за то, что уцелели...

(Спогади побратимів Дмитра Ковшаря, зібрані волонтеркою Оксаною Червоною, координатором руху «Армія SOS» м. Кіровоград, надано Шевченківським краєзнавчим музеєм, експонат № 23)

Потім були безкінечні дні в госпіталах, лікування, реабілітація.

Коли Дмитра відправили на лікування, я дуже раділа, це була радість крізь сльози: живий! Хай поранений, але живий! А коли він, одужавши, повідомив, що знову збирається на фронт, благала: «Дмитрику, залишся, ти вже своє відвоював». Але не втримала... Та й, мабуть, не було такої сили, що змусила б справжнього воїна, героя, залишитися вдома, коли там, де палає земля, гинуть його бойові побратими, коли нашій країні загрожує ворог, коли життя людей нівечить лиха година, відпочивати.

(Зі слів матері загиблого воїна Дмитра Ковшаря)

Після лікування та нетривалої відпустки в рідному селищі Шевченкове він повертається до м. Кропивницького. 14 жовтня 2014 року контракт Дмитра закінчився, але звільнення було неможливе, бо це особливий період – війна, і було розпорядження Головнокомандуючого про продовження служби. Дмитро і сам планував повертатись, піти добровольцем. Він планував залишитись у рідному батальйоні, допомагаючи наблизити кінець війни, чим заслужив повагу й авторитет серед товаришів по службі.

Але через певні обставини з 2015 року його переводять до 310-го окремого інженерно-технічного батальйону в с. Новоайдар Луганської області на посаду виконуючого обов'язки санітарного інструктора батальйону.

Хлопцям говорив, що буде перев'язувати пальці. Я так зрозуміла, що з початку війни Діма дуже багатьох солдатів урятував, мав уже певний досвід. А раніше він у медикаментах нічого не тямив – війна навчила. Коли нам прислали речі сина, то серед них була санітарна сумка, яка зараз знаходиться в місцевому краєзнавчому музеї.

(Із слів матері загиблого воїна Дмитра Ковшаря)

На війні, як на війні... Накази командування не обговорюються. Інженерно-технічні війська – це не зовсім те, де він міг реалізувати свої вже набуті вміння та знання. За кожної нагоди Дмитро рвався на передову. Його відповідальне ставлення до обов'язків, порядність, дисциплінованість виділяли його серед товаришів і схвалювалися командуванням.

У травні 2015 року Дмитро Сергійович отримує статус УБД (учасника бойових дій) та нагрудний знак «За військову доблесть».

В останні дні червня 2015 року Дмитра перевели на блокпост № 29, неподалік села Жолобок Луганської області. Тут пролягає траса Луганськ – Лисичанськ (місцева назва — «Бахмутка»), що

є найбільшою транспортною артерією частини області, обмеженою річками Сіверський Донець і Луганка.

4 липня 2015 року в «зеленці» в районі 29-го блокпоста на Бахмутській трасі працювали спеціалісти 703 інженерно-саперного полку – Дмитро Демковський і Роман Цап. Пролунав вибух. Дмитро Демковський загинув відразу, а Роман кликав на допомогу. Ірокез і ще два бійці кинулися до нього. Як досвідчений санінструктор, Дмитро зробив усе необхідне для того, щоб урятувати життя Романові. Хлопці поклали пораненого на ноші й понесли на блокпост. Із ними був командир із 703-го полку, який провів їх через дві розтяжки. Зелена смуга була замінована дуже щільно. Далі їх мали зустріти і провести через розтяжки бійці з 29-го блокпоста. Командир повернувся, щоб перевести тих, хто ніс тіло загиблого Демковського. Поряд розпочався бій, бо звуки вибуху привернули увагу ворога. Стан пораненого різко погіршувався, і хлопці розуміли це, тому почали рухатися самі без провідника. Хтось випадково з них, мабуть, зачепив вибуховий пристрій, і прогримів новий вибух. Він забрав життя трьох бійців, серед них і Дмитра Ковшаря.

Це сталося близько 15.40 четвертого липня 2015 року.

У цей трагічний день Україна втратила п'ятьох своїх синів. Це бійці: Цап Роман Петрович – солдат; Романов Артем Геннадійович – солдат; Ковшар Дмитро Сергійович – солдат; Смоляр Іван Дмитрович – молодший сержант; Демковський Дмитро Михайлович – сержант.

Дмитро Ковшар найбільше підходив для участі в цій край небезпечній місії, адже тоді він виконував обов'язки санінструктора і, що головне, мав добрі знання з екстремальної медицини. Ковшар очолював рятувну команду.

На мінному полі Дмитро швидко і вправно надавав медичну допомогу пораненим бійцям. Один, другий, третього довелося після зупинки крові та перев'язки евакуювати до своїх позицій. Йому без надання кваліфікованої медичної допомоги загрожувала

смерть. Пораненого потрібно було тягнути через щільно заміновану ділянку, а навколо продовжували рватися ворожі міни.

Евакуаційна група з пораненим бійцем вже майже досягла наших позицій, коли сталося непоправне: ще один вибух став фатальним для саперів, зокрема й для Дмитра...

*(Костянтин Маховець, воєнний експерт, підполковник,
експерт Центру воєнно – політичних досліджень.
Інтернет видання «Народна армія».*

Стаття газети «Красвид» від 19.12.2015 р. № 101-102)

Чорна звістка прилетіла до селища відразу, але офіційних підтверджень загибелі Дмитра від командування не було. Батьки відчували, що щось трапилось, бо кожного дня приблизно о 18.30 із ним розмовляли по телефону, а того фатального дня зв'язку з Дмитром не було.

Підтвердженням цього факту стало повідомлення бійця батальйону «Айдар» Сергія Єфремова на його сторінці у «Facebook»:

«29-й блокпост обстрілювали із самого ранку, і на трасі «Бахмутка» поблизу села Світличне Попаснянського району Луганської області розриваються міни. Під час одного із вибухів загинуло п'ятеро людей: двоє бійців батальйону «Айдар» та троє військових з 24-ї бригади».

Селище Шевченкове спекотного липневого дня було в жалобі. Провести героя в останню путь прийшли не лише рідні, бойові друзі, однокласники, мешканці селища, а навіть люди із навколишніх сіл.

Траурна мелодія тяжким боєм відгукувалась у серцях усіх присутніх, бо вони розуміли, що обірвалося життя єдиного сина Ковшарів, молодого хлопця, у якого попереду було все життя. Дмитро залишився навечно молодим... Батьки Дмитра здійснили подвиг уже у мирному вимірі: дали щастя двом дітям-сиротам –

усиновили їх. У 2017 році семирічний хлопчик Саша та трирічна Ельвіра стали прийомними дітьми родини. А значить, рід Ковшарів продовжується...

Безмежно вдячні Герою за його жертвність мешканці селища. Такі, як він, стоять на варті збереження державного суверенітету, цілісності незалежної України, МИРУ! Наша пам'ять – вічна!

12 березня 2016 року на будівлі Шевченківського ліцею, який у 2011 році закінчив Ковшар Дмитро, було встановлено меморіальну дошку. Захід був велелюдний: на лінійці були присутні його близькі, побратими по зброї, однокласники, представники влади. Батькам вручили синову відзнаку Президента України – орден «За мужність» III ступеня (посмертно).

Окрім відзнаки державного рівня, заслуги Дмитра було високо оцінено й на місцевому рівні: посмертно йому присвоєно звання «Почесний громадянин Шевченківщини». Щорічно протягом шести років у селищі вшановується пам'ять воїна: засновано кубок імені Дмитра Ковшаря, який вручається команді-переможниці футбольних турнірів; його іменем названо сквер у центрі селища. Кожного року біля меморіальної дошки, що знаходиться в ліцеї, відбуваються урочистості з нагоди вшанування пам'яті Дмитра.

Свято бережуть згадку про загиблого воїна його вірні побратими. Щороку в день народження Дмитра вони зустрічаються з батьками, щоб разом віддати шану синові, воїну, коханому, другу, який став на захист мирного життя, заплативши за нього своїм.

Мені п'ятнадцять років. Я поки що не можу повністю усвідомити, чому ллється кров, страждають діти... Але я твердо переконаний, що держава повинна бути цілісною, переділ карти Світу недопустимий. Чому ми не вивчили уроки Першої та Другої світових воєн, коли зупиниться ця страшна руйнівна машина війни, запущена чиймись політичними амбіціями та

недалекоглядністю?! Поки що відповідей на ці питання я не знаходжу...

Справжні герої продовжують захищати нашу землю, нашу державу від планів підступного ворога, а ми, молоде покоління, переконані, що Україна – єдина, соборна, могутня держава з прекрасним майбутнім.

Я пишаюся тим, що мій земляк Дмитро Ковшар зрозумів, що кожен із нас відповідальний за долю держави. А наш обов'язок – зберегти пам'ять про воїна, який заплатив за незалежність найвищу ціну – життя.

Висновки

Сучасне покоління ввійде в історію не лише як «покоління IT», а як прихильники євроінтеграції, покоління борців за волю, справжніх патріотів.

Воно усвідомлює, що патріотизм – це любов до Батьківщини, готовність вирішувати всі її проблеми.

Нашу Новітню історію пишемо ми – сучасники творення нової держави й очевидці воєнних подій. Саме до тих, хто не лише причетний до неї, а й заплатив своїм молодим життям, належить Ковшар Дмитро Сергійович.

Актуальність дослідження вбачаємо в тому, що воно висвітлює життєвий шлях воїна-патріота, Почесного громадянина Шевченківщини.

Мета роботи полягала в тому, щоб, спираючись на зібрану джерельну базу, розповісти про життєвий шлях видатного шевченківця, Почесного громадянина Шевченківщини – Дмитра Ковшаря, оцінити його внесок у священну справу – захист рідної землі від чужоземних зазіхань.

У результаті ознайомлення з архівними матеріалами, спогадами побратимів, рідних і однокласників Дмитра ми дійшли висновку, що на формування та світогляд майбутнього героя мали вплив родина, друзі, однокласники, ліцей, де минули його шкільні роки.

Формування самостійного шляху Дмитра Ковшаря розпочалося після закінчення Шевченківського ліцею у 2011 році. Наступний етап – навчання в навчальній частині № 0759 м. Кропивницького та служба в 3-му окремому полку спеціального призначення імені князя Святослава Хороброго в цьому ж місті, які зміцнили переконання Дмитра в тому, що його вибір професії буде назавжди пов'язаний з військовою справою.

Початок подій 2014 року тільки поглибив патріотичні переконання хлопця: його місце там, де вирішується доля незалежної України та її територіальної цілісності.

Міцне побратимство, елементарні навички володіння зброєю, захоплення спортом допомогли юнаку в надскладний період адаптації в полку спеціального призначення. Про силу його духу, усвідомлення місії захисника свідчить той факт, що після важкого поранення Дмитро повертається на територію бойових дій у 2014 році, незважаючи на умовляння батьків. Рішення бійця було твердим: бути там, де найскладніше. Переведення у 2014 році до 310-го окремого інженерно-технічного батальйону в с. Новоайдар дало можливість уже досвідченому воїнові використовувати свої військові знання в боротьбі з ворогом.

Бахмутка стала місцем «його війни». Бій у «зеленці» в районі 29-го блокпоста досвідчений санінструктор сприйняв, як небезпеку для життя побратимів, які виконували бойове завдання, зрозумів, що його допомога була необхідною. Не вагаючись, санінструктор поспішив на допомогу пораненим.

4 липня 2015 року стало чорною датою для української армії, жителів селища Шевченкове, для всіх рідних і знайомих Дмитра. Рятуючи поранених побратимів, він виконавував не тільки прямий обов'язок воїна, а й людини, патріота, справжнього чоловіка.

Життєвий шлях Дмитра Ковшаря є доказом патріотизму, гідності, честі, прикладом для наслідування. Подвиг його ніколи не зітреється з пам'яті вдячних сучасників і наступних поколінь.

Список використаних джерел та літератури

1. Архівні документи Шевченківського ліцею Шевченківської селищної ради, 2011 р.
2. Архівні матеріали Шевченківської газети «Краєвид», 2015 – 2020 рр.
3. Бої за Савур – Могили. 2014. URL: <https://uk.wikipedia.org>.
4. Булига А. Слід на землі. Шевченкове, 2006. 112 с.
5. Гриценко З. Історія України: навч. посібник. 2-ге вид., випр. і доп. Харків: Факт, 2006. 256 с.
6. Інтерв'ю із Світланою Ковшар.
7. Книга Пам'яті полеглих за Україну. URL: <https://www.memorybook.org.ua/14/kovshar.htm>.
8. Ковшар Дмитро Сергійович. URL: <https://uk.wikipedia.org>.
9. Красноруцька Л. Декілька сторінок із щоденника випускниці. Слобожанські перлини. Альманах дитячої літературної творчості. Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2016. Випуск 15. С.136-145.
10. Матеріали Шевченківського краєзнавчого музею, експ. 23.
11. Оксана Червоная. Про те, як виникла Армія SOS в Кіровограді. URL: <https://gre4ka.info/interv-iu/11788-oksana-chervonaia-pro-te-iak-vynukla-armiia-sos-u-kirovohradi>.
12. Спогади Максима Аветчина.
13. Спогади Артема Василенка.
14. Спогади Світлани Ковшар.
15. Третій окремих полк спеціального призначення. URL: <https://uk.wikipedia.org>.

Насіяла війна хрестів по Україні

*Литвиненко Олеся – учениця 8 класу
Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів №156
Харківської міської ради Харківської області*

*Керівники: Левченко Наталія Микитівна,
Резнік Ольга Іванівна*

*Ми воїни. Не ледарі. Не лежні.
І наше діло праведне й святе.
Бо хто за що, а ми за незалежність.
Отож нам так і важко через те.
Ліна Костенко*

Вступ

Так уже сталося, що історія нашого народу дуже часто переписувалася, підтасовуючись під ідеологію влади тієї держави, що володіла нашими землями. Протягом століть історичні факти, переважно, трансформувалися, змінювалися так, що набували зовсім іншого, а інколи й протилежного значення. Наприклад: «Договір 1654 року, укладений в Переяславі гетьманом Богданом Хмельницьким, як і його наслідки, є найхарактернішим зразком безсоромної фальсифікації. Саме на цій фальшивці будувалися протягом століть стосунки між Росією і окупованою нею Україною. Саме на ній базується сучасна путінська пропаганда, яка намагається довести, що Росія має «історичні» права на контроль над Україною» [10].

Потім були нові фальшивки і наступ на козацькі вольності, аж поки Україна не була остаточно загарбана Московією» [10]. З часом знищений Росією суверенітет козацької держави надав підстави Україні, власна назва якої вперше зустрічається ще в

період існування Київської Русі, зокрема в 1187 і в 1189 роках у Київському літописі Іпатіївського списку [7, с. 343; 347], назвати її принизливо Малоросією, включити до складу Росії, пізніше – СРСР, а у 2014 році, не оголошуючи війни Україні, незалежність якої була неї визнана в 1991 році, розпочати з метою відновлення Малоросії російсько-українську війну, анексувати Крим, окупувала значну частину Донбасу. Озираючись на правдиву історію України, можу твердо сказати, що російсько-українське протистояння має глибоке історичне коріння. Витоки сучасної російсько-української війни криються в періоді становлення Російської імперії й протистояння українській Гетьманщині.

Актуальність моєї дослідницької роботи полягає у фіксуванні реальних фактів російсько-української війни, що стосуються нещодавніх подій і вшанування імен і подвигів героїв-захисників, моїх сучасників. Правдивість відтворення картин війни забезпечується висвітленням тих фактів і подій, свідком, інколи учасником яких була авторка пропонованого дослідження. Сподіваюся, що ця робота зможе стати однією із краплин великого масиву правди про сучасну війну, одним із маленьких запобіжників від подальших фальсифікацій історичних фактів, подібних тим, що описані вище.

Сучасна трагічна історія України пишеться не лише істориками в наукових кабінетах, вона пишеться кров'ю наших героїв-захисників на полі бою. Коли у 2014 році Росія, порушуючи всі норми та принципи міжнародного права, анексувала Автономну Республіку Крим і Севастополь, окупувала окремі райони Донецької та Луганської областей, для більшості мешканців України така реальність стала шоком, але справжні громадяни-добровольці, пригадавши вивчені в школі слова І. Котляревського «Де общее добро в упадку, забудь отця, забудь і матку, лети повинність ісправлять» [4, с. 140], майже голіруч пішли воювати із загарбником.

Війна загострила й пришвидшила процес становлення української нації як запоруки національної безпеки. Активний

наступ військ Росії та її найманців на Україну вдалося зупинити завдяки зусиллям свідомих громадян, які стали на захист держави, прийнявши всеукраїнську мобілізацію до Збройних Сил України, Національної гвардії України, сформувавши добровольчі батальйони та масовий волонтерський рух.

2014 рік став буремним роком, який змінив Україну. 2014-й приніс на нашу землю війну, став роком трагічних поразок, значних перемог, неповторних втрат. Разом з тим 2014-й – це рік народження нової України, нової армії, непереможного прагнення українського народу захистити рідний край. Тисячі українців і українок, не вагаючись, стали на захист своєї країни. Постать кожного з них заслуговує на те, щоб про нього чи про неї писалися наукові дослідження, але формат конкурсної роботи не дозволяє мені приділити належну увагу всім захисникам, тому я обмежилася висвітленням історій полеглих у боротьбі за територіальну цілісність і незалежність України героїв-сковородинівців, серед яких і тато авторки цього дослідження лейтенант юстиції Юрій Юрійович Литвиненко. Осторонь трагічних і небезпечних подій не стояли викладачі, студенти та випускники Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Метою моєї роботи є вивчення звичайної діяльності полеглих добровольців-сковородинівців у справі відстоювання територіальної цілісності й державного суверенітету України, заходів вшанування їхньої пам'яті, що проводяться в Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди, розкриття символіки Козацького хреста, як знаку зв'язку поколінь героїв різних часів.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

- дослідити історичні передумови формування символіки Козацького хреста, як знаку зв'язку поколінь героїв різних часів;
- вивчити діяльність полеглих добровольців-сковородинівців у боротьбі за територіальну цілісність України та заходи

вшанування їхньої пам'яті, що проводяться в Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди.

Основна частина

1. Сковородинівці: учасники бойових дій і волонтери на захисті свободи й незалежності України

З перших днів неоголошеної війни на Сході України в Харківських військових комісаріатах утворилися великі черги добровольців, які прагнули захистити рідний край. І до сьогодні харків'яни гідно виконують військовий обов'язок в Операції об'єднаних сил.

Сьогодні тисячі наших захисників і захисниць продовжують боротьбу на сході, щоб зберегти нашу країну, захистити вибір українського народу та право будувати власну незалежну державу, що розвиватиметься демократичним шляхом, у якій пануватиме слово честі, гідності, свободи. Ми маємо пам'ятати про це щодня та працювати заради розбудови України, про яку мріяли тисячі воїнів, які віддали за рідну землю найдорожче – своє життя. Студенти, випускники та викладачі педагогічного університету також пішли обороняти свою країну. Учасниками бойових дій є Олександр Півнев, студент факультету психології і соціології ХНПУ імені Г.Сковороди, Дмитро Гончаров, кандидат педагогічних наук, доцент ХНПУ імені Г.Сковороди, Михайло Терещенко, випускник українського мовно-літературного факультету імені Г. Квітки-Основ'яненка ХНПУ імені Г.Сковороди, Валерій Романовський, випускник українського мовно-літературного факультету імені Г. Квітки-Основ'яненка ХНПУ імені Г.Сковороди, Олександр Самійленко, випускник українського мовно-літературного факультету імені Г. Квітки-Основ'яненка ХНПУ імені Г.Сковороди, Роман Нестерцов, випускник факультету іноземної філології ХНПУ імені Г.Сковороди, Іван Губенко, випускник історичного факультету ХНПУ імені Г. Сковороди,

Андрій Стеценко, випускник історичного факультету ХНПУ імені Г.Сковороди, Сергій Мороз, випускник історичного факультету, аспірант ХНПУ імені Г.Сковороди, Андрій Симончук, випускник українського мовно-літературного факультету імені Г. Квітки-Основ'яненка ХНПУ імені Г.Сковороди.

В університеті у березні 2014 року було створено потужну волонтерську спільноту, що влилася в Харківську волонтерську організацію «Help army», яка займається технічною, речовою, медичною та іншою допомогою бійцям, а також підтримкою демобілізованих, їх дітей та мешканців постраждалих населених пунктів. Крім того, організація через створений нею благодійний фонд «Харків з тобою» здійснює різноманітні гуманітарні проекти.

Волонтери університету: Світлана Бережна, доктор філософських наук, професор, проректор з наукової, інноваційної і міжнародної діяльності ХНПУ імені Г.Сковороди, Костянтин Голобородько, доктор філологічних наук, професор, декан українського мовно-літературного факультету імені Г. Квітки-Основ'яненка ХНПУ імені Г.Сковороди, Анжела Денисенко, кандидат педагогічних наук, доцент ХНПУ імені Г.Сковороди, Наталія Чен, кандидат педагогічних наук, доцент ХНПУ імені Г.Сковороди, Ольга Андрушкова, кандидат педагогічних наук, доцент ХНПУ імені Г.Сковороди, Олена Варенікова, кандидат філологічних наук, доцент ХНПУ імені Г.Сковороди, Антоніна Яковлева, викладач ХНПУ імені Г.Сковороди, Оксана Савченко, старший інспектор Консультаційного центру з підготовки абітурієнтів ХНПУ імені Г.Сковороди, Наталія Левченко, доктор філологічних наук, професор ХНПУ імені Г.Сковороди.

2. Герої, назавжди забрані війною

На жаль, не всі герої мають можливість повернутися з війни. Найвідчайдушніші з них за мирне небо над головою цивільних громадян України, за можливість мирно працювати, відпочивати, цілувати на ніч дітей, вкладаючи їх спати в ліжечка,

віддали найдорожче – своє життя. Дуже прикро, що не всі мешканці України розуміють ціну їхнього мирного життя, продовжують захоплюватися і вважати росіян братнім народом. Кайн і Авель теж були братами. Убиваючи найкращих синів і доньок України на їхній, Богом даній їм землі, російські військові та їхні найманці руйнують життя рідних і близьких людей полеглих героїв. Джерелом таких висновків є мій власний досвід. Коли бабуся сказала мені, семирічній дівчинці, що мій тато ніколи не повернеться з війни, що він став янголом і завжди буде поруч, захищатиме мене з небес, але я його не бачитиму, а я вже дні рахувала до дня мобілізації – йому залишалося 44 дні, мені здалося, що світ перестав існувати.

Так сталося, що мій тато був для мене і татом, і мамою, і найближчим другом. Звісно, я розуміла, що поряд зі мною залишається бабуся, але від думки, що я ніколи вже не почую від нього казочки на ніч, що не зможу до нього пригорнутися, піти в кіно, у парк чи попрактикувати англійську мову і багато чого іншого, ставало якось незатишно, млосно й холодно, зникла барвистість життя, на кілька років я втратила навіть здатність мріяти...

Моє життя вже ніколи не буде таким, як було раніше. Фраза «Какая різниця», – яка для деяких мешканців України є домінуючою у визначенні їхнього світогляду, для мене є непринятною. Для мене різниця є. Для мене путін і російська імперія – вороги. Після загибелі мого тата на російсько-українській війні я припинила розмовляти російською мовою, але інтенсивно почала вивчати англійську мову, щоб всьому світу розказати, що «іхтамнети» відверто брешуть. І в цьому конкурсі я погодилася брати участь, щоб оприлюднити імена відомих мені особисто полеглих героїв, щоб вони не загубилися в історичних глибинах часу, бо переконана, що війна забирає не лише їхні життя, вона розчавлює своїм кривавим катком долі багатьох небайдужих, близьких і рідних їм людей.

Серед полеглих новітніх героїв України, які навчалися в Харківському національному педагогічному університеті ім. Г.С. Сковороди, варто назвати імена справжніх громадян.

Микола Акінцев (випускник Історичного факультету). Народився 4 грудня 1989 р. в селі Кіндрашівка Куп'янського району Харківської області. Батько – Акінцев Степан Володимирович, ветеринар. Мати – Подобед Лідія Миколаївна, секретар у Кіндрашівській сільській раді. Іноземна мова – німецька. Закінчив експериментальний чоловічий лицей-інтернат у смт Есхар у 2007 році. У тому ж році вступив на денне відділення історичного факультету (спеціальність історія, спеціалізація правознавство) ХНПУ імені Г.С.Сковороди. У 2011 році здобув кваліфікацію бакалавра історії, вчителя історії та правознавства. Продовжував навчання на освітньому рівні спеціаліста. У 2012 році отримав повну вищу освіту за спеціальністю «Історія» та здобуває кваліфікацію історика, вчителя історії, отримавши диплом з відзнакою. 20 травня згідно з порядком працевлаштування випускників вищих навчальних закладів, підготовка яких здійснюється за державним замовленням, Акінцева М.С. було працевлаштовано в Просянську ЗОШ І-ІІІ ступенів на посаду вчителя історії.

Андрій Ваховський (випускник факультету Іноземної філології). Народився 30 вересня 1979 р. в с. Шарівка Валківського району Харківської області. Звання: сержант резерву. Старший кулеметник (БТР). Підрозділ: 2-й батальйон спеціального призначення НГУ «Донбас». Ранком 29 серпня 2014 р. під час виходу Зеленим коридором з Іловайського котла їхав у кузові машини КРАЗ у складі автоколони батальйону «Донбас» по дорозі з с. Многопілля до с. Червоносільське. Коли російські десантники відкрили вогонь по колоні, почав відстрілюватись з автомата. Був убитий кулеметною чергою. Загинув у КРАЗі разом з Броньєю та Енеєм. 16 жовтня 2014 р. тимчасово похований на Краснопільському цвинтарі м. Дніпропетровська, як

невпізнаний герой. Був упізнаний за тестами ДНК та перепохований 29 квітня 2015 року. Місце поховання: с. Шарівка, Валківський район, Харківська область. Указом Президента України № 365/2015 від 28 червня 2015 року, «за особисту мужність і високий професіоналізм, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність військовій присязі», нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (помертньо). Нагороджений «Іловайським хрестом» (помертньо).

Побратими Андрія Ваховського Тараскин, Тополя, Мовчун, Бархан, Гайдамака, яким пощастило вижити в іловайському котлі, присвятили вірш Н. Дороша з обіцянкою помсти за смерть героя:

*Сьогодні в Україні чорний день,
В домівках у героїв ллються сльози,
Та повернути їх ніхто не в змозі –
Сьогодні в Україні чорний день.
Помолимося усі за їхні душі,
Поставимо в церквах за них свічки.
Чоловіки, сини, батьки та друзі
За рідну землю в небі полягли,
А завтра буде помста по заслугі
За кожну краплю материнської сльози,
За дикий біль, що розриває душу,
За кожну цятку української землі [2].*

Святослав Горбенко (студент факультету Іноземної філології). Народився 26 грудня 1994 р. в м. Полтава. По закінченню Полтавського ліцею мав лише 15 років. Здобувати вищу освіту почав у Харкові. Святослав навчався на філологічному факультеті (японська, англійська мови) у Харківському національному педагогічному університеті імені Григорія Сковороди. Водночас на заочному відділенні – на історичному факультеті Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

На третьому році навчання хлопець вступив і на військову кафедру при Харківському інституті танкових військ. У квітні 2014 року за наполяганням батька перевівся на навчання до Інституту філології КНУ імені Тараса Шевченка з причин погроз і переслідування тогочасними провладними бандоформуваннями учасників Майдану і Самооборони Харкова, до лав якої записався Святослав у період Революції Гідності. Продовжив опановувати в Інституті філології японську мову та літературу з кінця третього курсу (кафедра мов і літератур Далекого Сходу та Південно-Східної Азії). Знав кілька мов (вільно володів англійською, розмовляв французькою, осягав японську і читав польською) і навчався в одному з найпрестижніших вузів країни. Міг стати блискучим перекладачем або істориком, але вибрав шлях солдата. Звання: молодший лейтенант (помертньо). Підрозділ: Добровольчий Український Корпус. Загинув 3 жовтня 2014 р. при обороні Донецького аеропорту. Нагороджений Нагрудним знаком «За оборону Донецького аеропорту» (помертньо), Відзнакою «Бойовий Хрест Корпусу» (помертньо, Наказ № 80/17 командира ДУК ПС), медаллю УПЦ КП «За жертвовність і любов до України» (помертньо), орденом ВГО «Країна» «За розбудову України» (помертньо). Указом Президента України № 449/2021 від 28 серпня 2021 року «за особисту мужність, виявлену у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, самовіддане служіння Українському народові», присвоєно звання «Герой України» (помертньо).

Оборона Донецького аеропорту, яка стала символом незламності та мужності українських військових, тривала 244 дні. Українські військові, добровольці, медики та волонтери протистояли навалі російських окупаційних військ і проросійським бойовикам, мужньо відстоюючи малесенький клаптик української землі. Серед цих героїв-кіборгів воював студент-доброволець Святослав Горбенко. Із самого пекла війни

він написав лист своїм учням 9-А класу, який знайшов адресата лише через 4 роки після його загибелі в Донецькому аеропорту. Учні вже були студентами.

Ось цей лист: «Шановні учні 9-А! Хочу вам подякувати за цей місяць, який я зміг провести з вами. Я ще раз отримав можливість впевнитися, що вчитель – це не лише велика відповідальність, а й справді насолода. Вчора, на заході, я сказав, що мені важко спілкуватися з людиною, яка мені не цікава. Так от, маю повне право сказати, що кожен з вас справді класна особистість, людина, яку хотілося навчати. Можливо ви не знаєте, але кожен практикант сам обирає свій клас. Я вибрав ваш одразу і знаю, що не помилився. Мені приємно працювати з усіма дітьми, але найприємніше мати справу зі свідомими людьми, у яких уже є своя думка. Інколи це важко, але маю надію, що я знайшов з вами спільну мову і мою практику ви будете згадувати без поганих думок...

Я намагався робити уроки цікавими, і маю надію, що вони вам сподобалися, – школу я закінчив усього чотири роки назад і розумію, що кожен учитель вибирає свій підхід до навчання. На жаль, я зустрічав поганих вчителів, я можу це казати тепер, адже сам вже майже вчитель. Однак саме ці випадки, цей досвід роботи з поганими вчителями і допомагає мені уникати їх помилок. І хоча в університеті нам кажуть, що учні поганими не бувають, я хочу підкреслити – ви не просто непогані учні – ви класні. Серед вас я не помітив жодного з обмеженими розумовими здібностями, кажучи простіше «тупих». Усе просто залежало від рівня старанності та цілеспрямованості. У когось він більший, у когось – менший, але це все залежить від вас. Нажаль, я зміг провести з вами лише місяць, хоча мені тепер не хочеться залишати вашу групу. Готувати урок для вас кожного дня вже стало звичкою, приємною звичкою. Я впевнений, що кожний з вас стане достойною людиною. Якщо ж хтось з вас вирішить обрати шлях вчителя – значить гарних вчителів у вас

було більше ніж поганих і ви щиро та відкрито любите дітей та людей взагалі. Сподіваюся, що в мене ще буде можливість хоча б випадково зустріти вас. Я вже казав – люблю зустрічати цікавих та розумних людей з почуттям гумору. Поки що все. Удачі вам, рішучості, та близьких друзів поряд. Best wishes!

P.S. Медалька тому, хто буде читати це першим! Горбенко Святослав» [3].

Першими лист Скельда прочитали його батьки... Вони ж отримали посмертну нагороду – орден Героя України. Невідомий автор присвятив Герою України Святославу Горбенку, позивний «Скельд», вірш:

О Скельде, славних воїнів повсталий душе,
 Твоїй хоробрості немає меж,
 Блакитні очі, сяючи вогнем все дужче
 Покликали тебе до ратних стеж.
 На вістрі боротьби за термінали
 Навіки записав себе в літопис слави.
 І пам'ять твоя вічно мусить жити.
 Як приклад честі і героїства послужити
 Для все нових козацьких поколінь,
 Що Україну збудять від одвічних тлінь.
 Що звільнять Неньку від облуди і кайданів,
 Здійснивши мрії всіх Героїв вогненних Майданів.
 (Невідомий автор) [6].

Юрій Литвиненко (випускник Юридичного та Економічного факультетів). Юрій Юрійович Литвиненко, лейтенант юстиції, зам комбата 17 батальйону 57 ОМБР з правових питань народився 28.09.1979 року в с. Шелестове Коломацького району Харківської області. У названому населеному пункті проживав до часу загибелі в залізничній катастрофі 05.03.1983 року його батька Литвиненка Юрія Михайловича. Після загибелі батька разом з матір'ю Левченко

Наталією Микитівною він переїхав до Харкова. У 1986 році розпочав навчання в Харківській СШ № 63, яку закінчив у 1996 році. Щоправда, навчання у СШ № 63 переривалося в 1991 році, протягом півроку він навчався в Шелестівській СШ з через тяжкий стан здоров'я його бабусі Литвиненко Марії Семенівни, якій після інсульту потрібен був постійний догляд.

Після успішного завершення Харківської СШ № 63 у 1996 році Литвиненко Юрій вступив на юридичний факультет ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, який закінчив із червоним дипломом у 2001 році за спеціальністю «Правознавство».

Восени 2001 року був призваний до лав ЗСУ на строкову військову службу, яку проходив на посаді стрілка роти охорони в/ч Д–0150 МЧС України (с. Лоскутівка Попаснянського р-ну Луганської обл.). За відмінне несення служби мав дві подяки від міністра МНС.

Після демобілізації 15.10.2002 року повернувся до Харкова, працював начальником служби безпеки банків «Кредитпромбанк», «Дніпрокредит», «Земельний», «Базис». Пройшов шлях від молодшого спеціаліста до керівника служби. З 2003 року по 2007 рік Юрій здобував ступінь магістра економіки на економічному факультеті ХНПУ імені Г.С.Сковороди.

Юрій мав законні підстави уникнути мобілізації з огляду на тяжку хворобу його дружини й необхідність опікуватися малолітньою донькою. Однак, 30 січня 2015 року без вагань направився в АТО захищати право українських громадян на мирне життя в незалежній Україні. 02.02.2015 року за його особистим проханням був мобілізований до лав ЗСУ і направлений на посаду замкомбата з правових питань 17 батальйону 57 ОМБР. Воював у місті Торецьк (Дзержинськ) Донецької обл., під Горлівкою, де була одна із найгарячіших точок оборони. Добросовісно виконував свої обов'язки: всі бійці вчасно отримали статус УБД, бойову тисячу, премії за підбиту ворожу техніку. До речі, Юрій Литвиненко створив практичний механізм

здійснення бойових виплат для всієї України, про що розповідав у новинах на 1+1 пан Муженко. Часто виїжджав у найгарячіші точки оборони. Побратими розповідали, що він дуже відповідально ставився до чергувань, рятував бойову техніку на полі бою, завжди мав при собі гранати, щоб живим не потрапити в полон.

16.12.2015 року лейтенант юстиції Юрій Литвиненко, позивний «Каратель», потрапив під обстріл, внаслідок контузій стався інфаркт, близько 8 годин він боровся за життя, але в місцевому госпіталі не було технічних можливостей урятувати з таким діагнозом, він помер. Місце поховання: с. Шелестове Коломацького, а нині Богодухівського району Харківської області.

Указом Президента України № 132/2016 від 8 квітня 2016 року «за особисту мужність і високий професіоналізм, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність військовій присязі» нагороджений орденом Богдана Хмельницького III ступеня (посмертно). 2 травня 2016 року в місці розташування 57 ОМБР нагорода була вручена комбатом Щербиною Олександром авторці цієї роботи доньці загиблого героя Литвиненко Олесі Юрївні.

Харківська поетка Олена Рибка на третій день після загибелі Юрія Литвиненка присвятила йому вірш:

*Тільки серце судомить: а як там Тобі в небесах?
Чи дорога легка? Чи зустріли Тебе побратими?
Квилить Мати: По яких же тепер відшукати стежках?
Як же світ віднайти за слідами легкими Твоїми?
Доня знає тепер – це навіки безжальна війна.
Доні терпнуть долоні. Зривається вітер, лоскоче.
Голос лагідний Твій все ще в серці луна...
Доня знає всю правду. Та вірити доня не хоче.
А до Тебе тепер... Ціла вічність до Тебе тепер,
А до Тебе тепер – ні перепусток, ані кордонів.
Притулився до серця – і світ аж навколо завмер,
Вже чекають на Тебе в Небесному батальйоні.*

Тільки серце судомить: а як там Тобі в небесах?
 Мати гірко мовчить. Мати ридає нестримно.
 Квітнуть маком сліди і зникають десь у степах,
 І заносить снігами навіки твою Україну [9].

Військовий журналіст Леонід Логвиненко нарис «Дванадцятий янгол» у своїй книзі «Місячна соната війни», якийж присвятив Юрію Литвиненку. «З 17-го мотопіхотного батальйону повертався в густих сутінках. Десь у Краматорську появився 3G Інтернет і я вирішив виставити знімок у соціальних мережах. Найпершим під руку потрапило фото з вечора напередодні свята Збройних сил, на якому тоді ще невідомий мені чоловік танцює із колишньою затятою КВН-ницею, а тепер волонтеркою Анжелою Денисенко. Як тільки знімок став у Фейсбук, одразу ж з'явився під ним коментар. «Коли я побачила фото, то в мене аж серце кольнуло, – написала мама офіцера. – Дякую, що Ви влаштували мені віртуальну зустріч із сином».

А через десять днів замкомбата з правових питань Юрій Литвиненко загинув під Зайцевим. Не від кулі чи осколка. Під час шквального мінометного обстрілу в нього зупинилося перевтомлене війною серце.

Успішний юрист та економіст Литвиненко Юрій міг би уникнути війни законним шляхом.

– Мій син був зовсім невійськовою людиною. Але коли окупант ступив на українську землю, сказав: «Мамо, я в схроні сидіти не буду, піду захищати Вітчизну – донечку, дружину, тебе», – розповіла мені мати полеглого героя, доцент педуніверситету Наталія Микитівна Левченко. «Я втратила чоловіка, який загинув, рятуючи чужу дитину, коли Юркові було всього два роки. У Зайцевому під мінометним обстрілом поліг і мій син, рятуючи також невідомих йому людей», – доповнила вона.

Зам комбата 17-го майор Бажан, який разом із трьома однополчанами приїхав з передової в педуніверситет, аби взяти

участь у відкритті меморіальної аудиторії на честь полеглих в АТО, говорить, що у них там – справжня війна, про яку не розповідають по телебаченню: «поклавши» на мінські домовленості й заборонені калібри, окупанти прокладають ходи в мінних полях, обстрілюють наших бійців із мінометів і САУ. Ворог зазнає великих втрат, але лізе, мов навіжений, і далі. У батальйоні, який незмінно стоїть під Горлівкою ось уже понад рік, одинадцять загиблих, дістав поранення кожен четвертий. Юрій Литвиненко, який загинув під час мінометного обстрілу, – і є дванадцятим і, на жаль, швидше за все, не останнім янголом.

– Вони хотіли жити, виховувати власних і навчати чужих дітей, але загинули як герої, – сказав на урочистостях із нагоди відкриття меморіальної аудиторії ректор педуніверситету Іван Прокопенко. – Їхні імена будуть навечно занесені в списки академічних груп. Коли староста під час переклички називатиме їх, усі згадуватимуть наших випускників, які віддали життя за майбутнє України. Герої не вмирають!

Коли ректор сказав ці слова, я подивився на заплакане обличчя Наталії Микитівни Левченко, яка тихо шепотіла: «Так, герої не вмирають, умирають сини...» [8, с. 102–103].

Історична наука, звісно, більш цінує не художні, а документальні тексти, у яких відображаються картини війни, подається характеристика її героїв, бо саме документалістика є запобіжником фальсифікацій історичних подій. На жаль, з огляду на неправдиву інформацію «іхтамнетов» уже зараз, коли війна ще йде, очевидцями якої ми є, маю переконання, що висвітлення подій російсько-української війни не уникне фейків, тому вважаю за потрібне навести спогади побратимів Юрія Литвиненка.

Олесь Писаренко (позивний «Сашко») – очільник інженерної служби батальйону, командир інженерно-саперного взводу: «Познайомились уперше з Юрком у Кіровограді (зараз Кропивницький). Там збиралася вся наша бригада. Перше враження від зустрічі було, якщо вже чесно – так собі! Він

тримався трохи осторонь, був злегка зверхнім, у руках поспішним і нервовим, трохи смішним. Я собі тоді подумав: «Певно, якийсь «мажорчик», чи що?».

Пізніше, як виявилось, я геть помилявся: Юрко став душею компанії, мав повагу й авторитет. Робота його була пов'язана зі стосами паперів – виконував обов'язки військового юриста. Але в штабі Юрко сильно сидіти не любив. Їздив по позиціях, безпосередньо спілкувався з бійцями, сумлінно й фахово залагоджував усі юридичні питання. Встигав усюди! Виходив на бойові чергування. Освоїв усі різновиди стрілецької зброї: РПП, гранати, автомат, кулемети, техніка... Системно відвідував стрільбище й мав чоловічий запал до бою й зброї. Відзначався невичерпною працьовитістю, чудовим почуттям гумору, багатofункціональністю. Зовнішньо здавався цілковитим добряком – чуйна світла людина, чудовий співрозмовник, але у важливих питаннях проявляв принциповість, ставав жорстким. До роботи й своїх обов'язків ставився вкрай відповідально, міг піти на конфлікт!... Коротше, був глибшим, ніж здавалося на перший погляд! До війни добре пристосований: не нарікав, тримався, вирізнявся стресостійкістю, хоча негараздів завжди вистачало, намагався все повести в гумористичну площину. За псевдо Юрко взяв собі «Каратель». Його принциповість й рішучість засвідчує ще й такий факт: Юрко завжди носив із собою гранати, казав, що не здасться в полон, як би там не було! Тобто він був готовий йти до кінця за свої переконання й віддати найдорожче – життя» [14].

Олег Бажан (псевдо «Лучник») – заступник командира батальйону по роботі з особовим складом (замполіт): «Юрій прийшов до нас з четвертою хвилиною мобілізації в кінці 2015 року. І як-то кажуть, одразу з корабля на бал: на лінії фронту між Майорське і шахтою «Південна» тривав бій. Він щойно прибув, і ми вже вантажились. Сіли в одну машину й виїхали в підмогу до хлопців на позиції. Мене здивувало, що він не боявся: у ньому

скачав адреналін! Незважаючи на обстріли, у запалі бігав по окопах поміж бліндажами, підносив снаряди, коротше, не відсиджувався! Я ще тоді собі зауважив: «Із цього хлопця буде діло!». Просив його пригинатись і не підставлятись, трохи ляв, щоб не висовувався!

У якості позивного Юрій мав – «Палач-Каратель». Він і ми всі, звісно ж, іронізували з того приводу, стібались так би мовити. Керівництво неодноразово просило його змінити позивний, та де там!

Чим далі Юра все більше розкривався – приємно дивувався! Був винятково обізнаним на юридичній справі. Досконало знав військово законодавство. Ми всі пишалися тим, що маємо такі професійні кадри. Думаю, що в плані захисту й відстоювання прав вояків ми точно були одним із передових батальйонів, завдячуючи Юрію. У «вільний час» між перемир'ями Литвиненко повсякчас моніторив правову ситуацію, типу, які зміни, правки відбулись. Юрко постійно вчився, завжди! Загалом був надзвичайно освіченим. Ми поміж собою частенько називали його «ходяча енциклопедія».

Він дуже швидко опанував різні види зброї, зокрема високотехнологічні. У періоди ротацій часто наставляв новоприбулих, допомагав їм розібратись в особливостях, нюансах озброєння, яке ми мали на той час. Його вабила військова техніка. Був украй скрупульозним та уважним до дрібниць. Колись стався випадок: ми відбивали атаку, мав виїхати танк, але він заглох. Тоді поліз усередину Юра, я точно не знаю, що він там робив, однак вже за п'ять-десять хвилин танк був на ходу.

Не сидів по кабінетах, намагався все особисто контролювати, тож їздив на позиції вздовж всієї лінії фронту. А ми тримали чималий його відрізок протяжністю в 20 з гаком кілометрів. Проте його всі знали й поважали, і мабуть не тільки за компетентність. Часто Юрко надовго затримувався на постах, там і ночував, виходив на бойові чергування. У цілому характеризувався

неймовірною працьовитістю. Тягнув величезний обсяг роботи. Його жарти, підколи – то взагалі окрема «величезна» історія, до того ж мав зухвалий характер. А ще Юра дуже любив свою родину, особливо єдину доньку.

Війна дала й відібрала в мене чудового друга й колегу. Тут на «гражданці» я не мав і напевно вже не матиму такого друга ніколи» [14].

Юрій Кобзавщук (позивний «Грузин») – зв'язківець, старшина батальйону: «Уперше познайомились вже при штабі в санаторії «Райдуга» міста Торецьк (тоді Дзержинськ). Передусім магнетизувала доброзичливість Юрія Литвиненка – відкритої життєрадісної людини. Мав гарне почуття гумору, відзначався комунікабельністю, захоплював своїм мовленням, та разом із тим був людиною справи. А ще запам'ятався товариським і дуже відповідальним. Чудовий юрист, фахівець своєї справи: завзятий, швидко вчився, це точно було його навіть не роботою – покликанням! Кожну справу, кожне доручення чи просто прохання сприймав напрочуд серйозно, усе пам'ятав до дрібниць. Навіть коли ми вже забували. Дійсно багато працював, бо все хотів встигати. Окрім штабної роботи, виходив також на оперативні чергування, в одному з таких щось і пішло не так. У день його смерті я, на жаль, був відсутнім, позаяк їздив у робоче відрядження. Не мав можливості бути й на похованні. Але приїздив на річницю смерті. Особисто знайомився з рідними, сердечно подякував за Юрія та за все, що було зроблено разом» [14].

Віктор Прокопенко (псевдо «Зодчий») – командир третьої мотопіхотної роти: «Юрій був людиною співчутливою, тобто болісно сприймав смерті побратимів, надовго все брав до серця. Водночас завжди мав готовність допомогти іншим, не жаліючи себе, так би мовити. Не скажу, що його місце було на війні. Юрко вирізнявся розумом, швидко вчився і безперечно міг на «гражданці» виконувати будь-яку висококваліфіковану правову

роботу, бути успішним. Але за покликом серця пішов разом з нами на війну. Не відзначався також фізичною силою, попри досить широкую статуру, мав хронічні вади здоров'я, але все утаємничував, ніколи не наголошував на цьому й не вимагав до себе якогось особливого поблажливого ставлення» [14].

Документалістикою материнського болю за втраченим єдиним сином можна назвати вірші матері Юрія Литвиненка доктора філологічних наук, професора Наталії Левченко. Вважаю за потрібне навести кілька віршів з особистого архіву авторки за приклад.

Герою!

Ти так далеко і часом близько...
 Ти сонцем сяєш, і небо низько
 На землю ллється дощем очисним
 Для добрих добрим, для злих зловісним,
 Вогнем у пеклі для окупантів,
 В раю каскадом із діамантів
 Для тих, хто справжні і, хто герої,
 Хто першим став у бою до зброї,
 На хліб не мазав і знав різницю:
 Любив Україну, а не блудницю...

Янгол з очима сумними-сумними
 У вічності світла, любові, добра,
 Герой... Ще учора живий між своїми,
 А нині смерть крила в безсмертя дала.
 Здійнявся над суетним, скривдженим світом
 Туди, де так гучно дзвенить ніщота...
 «Люблю Україну», – сказав перед злітом,
 І в маминім серці кричить німота...

Навіщо спіткнулась, у чому помилка?
 Чому Ти, мій Боже, залишив її...
 Зв'язок обірвався... Де клята мобілка?...
 Піснями ридають в гаю солов'ї...
 Ніщо не змінилось у світі чудному –
 Одні п'ють горілку, а інші меди...
 Лиш справжні воюють, перечать брудному
 Російському «міру», в борні за свободу ідуть до мети.

Ти, синку став гранітним,
 Душа твоя в раю,
 Ледь порухом помітним,
 Змахну сльозу свою...
 Пройду пшеничним полем,
 Зайду в поживклий ліс,
 Об землю вдарю горем,
 Та ж біль у душу вріс...
 Куди не кину оком,
 Навкруг твої сліди...
 Війна біжить галопом –
 Ніхто не ждав біди...
 Як тать прийшла зі сходу,
 Насіяла хрести,
 Зі смертю на угоду
 Примусила піти...

Горю, а пам'ятаю сина, лишенько, живим,
 Усміхненим, дотепним, світлим і щасливим,
 Кмітливим, здібним, мудрим, хоч і молодим,
 З чолом поморщеним, з волоссям срібно-сивим...
 Горю, а пам'ятаю сина, лишенько, живим,

Вродливим, мужнім, переконливим, рішучим,
 Із чесним поглядом, упевненим, твердим
 І, як Едем, спокійним, праведним, квітучим [5].

Андрій Маслов (випускник факультету Фізичного виховання і спорту). Народився 21 травня 1987 року на Харківщині. Молодший сержант Маслов Андрій Вікторович був командиром роти диверсійної групи у складі 24-ї механізованої бригади ЗСУ імені короля Данила. Бороданю-спортсмену саме в день загибелі виповнився 31 рік. Позивний «Футболіст» хлопець отримав завдяки захопленню футболом. Маслов був вихованцем ДЮСШ «Рассвет» (Харків). Також у юнаках грав за ХГВУФК-1 (2001-2003) і ФШМ «Металург» (Донецьк) (2003-2004). На дорослому рівні Маслов виступав за донецький «Металург-2» (Донецьк), ФК «Харків-2», «Гірник-Спорт» (Комсомольськ, тепер – Горішні Плавні), «Олком» (Мелітополь). Був гравцем дубля вищолігових «Харкова» і «Металурга».

У професіоналах Андрій провів 74 матчі, більшість із них – починав в основі. Двічі забивав голи (за «Гірник-Спорт» у другій лізі). Ігрове амплуа – захисник. Захисником України Маслов став і коли почалася російська агресія.

Андрій починав війну в батальйоні спецпризначення Нацгвардії «Донбас». У жовтні 2016-го із побратимами перейшов до складу 16-го окремого мотопіхотного батальйону 58 ОМБР, брав участь у блокаді торгівлі з ОРДЛО. Надалі служив у розвід звозі в 72-й механізованій бригаді, а після її виведення на ротачію – у 24-й бригаді, де з квітня 2018 року він був командиром протидиверсійної групи 2-го батальйону бригади. Через своє спортивне минуле взяв позивний Футболіст.

Указом Президента України № 239/2018 від 23 серпня 2018 року «за особисту мужність і самовіддані дії, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України», нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (посмертно).

3. Козацький хрест як символ звитяги борців за незалежність України від давнини до сучасності

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди готує педагогічний десант, у руках якого ключі до формування української нації, тому патріотичному вихованню майбутніх учителів в університеті приділяється велика увага. Щорічно на День захисника Вітчизни і День пам'яті Героїв Майдану доктором філологічних наук, професором Левченко Наталією Микитівною за підтримки декана українського мовно-літературного факультету ім. Г. Квітки-Основ'яненка доктора філологічних наук, професора Голобородька Костянтина Юрійовича для студентів проводяться відкриті лекції-реквієми за участі волонтерів і учасників бойових дій.

У лютому 2016 року в стінах педагогічного університету була відкрита меморіальна аудиторія, присвячена героям АТО, у грудні 2019 року на території університету було встановлено Пам'ятний знак «Козацький хрест», де викарбувані імена полеглих на російсько-українській війні героїв-сковородинівців; у жовтні 2021 року за активної підтримки Харківської обласної державної адміністрації, керівниці Обласного центру допомоги учасникам АТО та ООС Марини Полякової, ректора Юрія Бойчука було відкрито експозицію «Історія нескорених: продовження», присвячену полеглим у гарячих точках російсько-української війни героям із Харкова та Харківської області.

Багатоважкова історія України засвідчує, що наша земля не один раз потребувала захисту в боротьбі з чужинцями.

Установлений на території педагогічного університету на день його заснування 3 грудня 2019 року Пам'ятний знак «Козацький хрест», де викарбувані імена полеглих на російсько-українській війні героїв-сковородинівців, є даниною традиції встановлювати козацькі хрести на пам'ять про полеглих захисників України від давнини до сучасності. Козацький хрест,

в основі якого лежить тамплієрський хрест – знак перших хрестоносців, є давнім символом козацтва, запорожців, українського лицарства і війська, який указував на приналежність героїв-добровольців до християнської віри.

Він зображувався на печатках Війська Запорозького та Війська Запорозького Низового, на Великій корогві Війська Запорозького Низового, інших козацьких прапорах і гербах козацьких полків. Спадковість героїчних поколінь українського народу зафіксована в збереженні козацького хреста на емблемах Збройних сил України, Державної прикордонної служби України, Служби безпеки України.

Козацький хрест є складовою макетів Державних нагород України, зокрема відомчих відзнак Державної служби з надзвичайних ситуацій,

Міністерства оборони України, Державної прикордонної служби України, Служби безпеки України.

Від часів Запорізької Січі сформувалася традиція встановлювати козацькі хрести на могилах полеглих героїв за свободу Україну. І. Сапожников розробив типологію та хронологію намогильних пам'яток, зокрема кам'яних хрестів [11–13].

Автор наголосив, що на запорозьких і чорноморських козацьких прапорах переважали прямі (грецькі) і лапчаті (корсунські) хрести. Хрести як атрибути поховального обряду зустрічалися на українських землях на білокам'яних великокнязівських саркофагах XI–XII ст. Традиція увічнення пам'яті полеглих героїв кам'яними хрестами сягає середини XVII ст. Започаткована вона була запорізькими козаками. Цивільні мешканці запорізьких вольностей не ставили кам'яні хрести через їхню дороговизну.

На Запоріжжі не зафіксовано жодного випадку поховання, де б встановлювалися козацькі хрести до XVII ст. Науковець стверджує, що запорізькі козаки вважали себе «лицарями» і

відрізнялися ментальністю, світоглядом, етнографічними ознаками від решти населення.

Вони відродили стару великокнязівську традицію і створили для увіковічення пам'яті своїх небіжчиків саме кам'яні різновиди надгробків – хрести різних форм. Аналізуючи відомі типи лапчатих хрестів, дослідник дійшов до висновку, що всі вони однобічні й на жодному з них не помічено ознак католицького хреста.

Згідно з канонами православного християнства до Євангельських атрибутів Ісуса Христа в сюжет надгробних хрестів обов'язково вводився спис і тростина з губкою. Такі атрибути присутні були на пам'ятниках кошових отаманів І. Сірка і С. Гладкого. На надгробку П. Гордієнку на звороті є Хрест Господній досі невідомої форми, а також лапчатий хрест, місяць і зоря, які дуже часто траплялися поряд із зображенням сонця на запорозьких і чорноморських військових прапорах і навіть на печатках.

Отож, зведений на території Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди пам'ятний знак «Козацький хрест» указує і на спадковість поколінь, і на тяглість лицарства, гідності, патріотичності, жертвовності та інших чеснот від звитяги запорізьких козаків, будівничих християнсько-демократичної гетьманської республіки в Січі з першою у світі Конституцією авторства Пилипа Орлика, до доблесті новітніх героїв, які ціною свого життя стали на захист свободи й незалежності сучасної України. Той факт, що Козацький хрест у ХНПУ імені Г. С. Сковороди як знак вшанування пам'яті полеглих героїв сучасної неоголошеної російсько-української війни, що називається то АТО, то ООС, був установлений найпершим і залишається таким донині серед навчальних закладів країни, свідчить про глибоку шану студентсько-викладацького колективу цього університету до всіх захисників свободи України від давнини до сучасності.

«Слава Україні!» – це не лише гасло для сучасних героїв, живих і мертвих, це сенс їхнього життя. Українська громада вся, незалежно від етнічного походження, додала до цього гасла ще й «Героям Слава!», і живе відповідно до цих двох гасел, бо нація, яка не цінує свою Батьківщину, яка не шанує своїх героїв, приречена на вимирання.

Висновки

Кожна із тяжких втрат на війні залишає глибоку рану в наших душах і тяжко раниць серця рідних і близьких людей. У хвилини розпачу й безвиході рятує лише віра. Віра в те, що наші новітні герої не вмирають, доки ми про них пам'ятаємо. Віра в те, що їхні імена будуть навечно занесені в скарбницю духовних цінностей українців.

Мудрість і досвід учасників бойових дій, безумовно, є для всіх нас прикладом, що спонукає до виконання громадянського обов'язку в умовах нашого грізного сьогодення, обпаленого російсько-українською війною. Ось чому всім нам надзвичайно важливо зберегти цей реально існуючий ланцюжок спадкоємності поколінь, яка додає визначеності й стабільності ситуації нинішній.

Ми повинні знати правдиву історію, пам'ятати і шанувати подвиги батьків, дідів і прадідів, пишатися співпричетністю до їхнього життя, відчувати себе їхніми нащадками, бути схожими на них, діяти так само, як вони, у цей непростий для України час – це і є справжній патріотизм у сучасному його розумінні.

На початку роботи було визначено мету та цілі дослідження, які авторка реалізувала.

1. У частині 3 дослідження надано історичний аналіз походження символу «Козацького хреста» й обґрунтування чому саме такий символ був зведений на території Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди як знак вшанування пам'яті полеглих героїв сучасної неоголошеної російсько-української війни.

2. Постає кожного з героїв заслуговує на те, щоб про нього чи про неї писалися наукові дослідження.

У конкурсній роботі я обмежилася висвітленням історій полеглих у боротьбі за територіальну цілісність і незалежність України героїв-сковородинівців, серед яких і тато авторки цього дослідження лейтенант юстиції Юрій Юрійович Литвиненко.

Список використаних джерел

1. Бойко О. Історія України: Посібник. Київ: Академвидав, 2003. 656 с.

2. Ваховський Андрій Миколайович («Браво») Книга пам'яті. Режим доступу: <https://memorybook.org.ua/3/vahovsky.htm> Дата звернення: 19.12.2021 р.

3. Горбенко С. Лист до учнів 9-А класу. Скопійовано з особистого архіву батька Святослава Олександра Горбенка 19 жовтня 2018 р.

4. Котляревський І. Енеїда. - Київ: Радянська школа, 1989. - 286 с.

5. Левченко Н. Вірші. Особистий архів автора. Скопійовано 20 грудня 2021 р.

6. Леся Горбенко. Сторінка у Фейсбуці. Пост за 20 січня 2020 року.

Режим доступу: <https://www.facebook.com/lesyagor/posts/1538345249673914> Дата звернення: 19.12.2021 р.

7. Літопис Руський / За Іпатським списком переклав Леонід Махновець. Київ: Дніпро, 1989. XVI+591 с.

8. Логвиненко Л. Дванадцятий янгол. Місячна соната війни. Харків: Майдан, 2016. С.102–103. 9. Рыбка Олена. Сторінка у Фейсбуці. Пост за 19 грудня 2015 року

Режим доступу: <https://www.facebook.com/olena.rybka>. Дата звернення: 19.12.2021 р.

10. Рябоконт А. Переяславська рада – міфи і правда. Трудова слава. Випуск: № 58 (9773) Субота, 1 серпня 2015 року.

Режим доступу: <https://tspetrovo.net/9773/1661-pereyaslavskara-mifi-i-pravda.html> Дата звернення – 01.12.2021 р.

11. Сапожников І. Кам'яні хрести степової України (XVIII – перша половина XIX ст.). Одеса: Чорномор'я, 1997. 165 с., іл.: I–XXVI

12. Сапожников І. Нариси з історії меморіалознавства в Україні. Човен. Вип.1. Київ–Одеса, 1997.

13. Сапожников І., Шувалов Р. Типологія і хронологія кам'яних намогильних хрестів північно-Західного Надчорномор'я. Дослідження пам'яток українського козацтва. Вип.5. Київ, 1995.

14. Спогади побратимів Юрія Литвиненка. Записані 1 грудня 2021 р.

З історії українського добровольчого руху на Харківщині

*Потікан Вікторія – учениця II класу
КЗ «Шарівський ліцей» Богодухівської міської ради
Богодухівського району Харківської області*

Керівник: Деркач Олена Володимирівна

Вступ

У 2022 році в Україні уп'яте будемо відзначати День українського добровольця. Це свято на честь українських добровольців проводиться в Україні 14 березня, починаючи з 2017 року. Дата вибрана не випадково, адже саме цього дня 2014 року розпочався бойовий шлях першого добровольчого батальйону, коли понад п'ять сотень бійців Самооборони Майдану вирушили на тренувальну базу в Нових Петрівцях [4].

Хоча це свято і є новим для національного календаря України, проте явище, якому воно присвячено, споконвіку супроводжує дружній український народ. «Феномен добровольця» здавна притаманний українцям.

Актуальність теми цього дослідження викликана тим, що уперше з часів здобуття незалежності на території України розгорнувся збройний конфлікт. Усвідомлення українським суспільством реальної загрози, втрати незалежності своєї держави, викликало патріотичне піднесення її громадян і спричинило унікальний у новітній історії України феномен добровольчого руху. Крім частково мобілізованих до Збройних Сил України (ЗСУ), інших військових формувань і правоохоронних органів (ІВФ та ПрО), виникли добровольчі формування з ініціативи найбільш активних, патріотично налаштованих громадян і за підтримки державних органів влади, політичних партій, громадських організацій, волонтерів і благодійників, які стали на захист державного суверенітету та територіальної цілісності [23]. Завдяки спільним діям українських добровольчих формувань та силових структур на початковому етапі АТО вдалося зупинити просування російсько-терористичних військ на Сході України.

Проте питання добровольчого руху українців на Харківщині, на превеликий жаль, як регіональна історія мало досліджується. А там криється дуже багато важливих фактів, які по-новому змушують нас подивитися на українську історію. Тому пропонується дослідження ставить метою підсумувати особливості добровольчого руху на Харківщині, його здобутки на ниві захисту України на різних етапах, виявити характерні напрями діяльності в контексті єдності регіональної та загальноукраїнської історії.

На нашу думку, є нагальна необхідність узагальнити розпорошені відомості про український добровольчий рух нашого регіону, вивчити його малодосліджені аспекти.

Поставлена мета вимагає виконання таких основних завдань дослідження:

1. Дослідити українські добровольчі формування, як унікальне явище України, на прикладі історичного аналізу цих процесів на Харківщині.

2. З'ясувати передумови їх виникнення та діяльності на різних етапах української історії.

3. Установити зв'язки добровольчого руху незалежної України з участю населення в цих процесах на регіональному рівні.

Об'єктом дослідження є «феномен добровольця».

Предмет дослідження – зародження та подальший розвиток діяльності українських добровольчих формувань різних періодів історії України.

Джерельну базу роботи складають: архівні матеріали, джерела усної історії жителів селища Шарівка, історична та публіцистична література, електронні джерела та Інтернет-ресурси. Автор використовує у своїй роботі також спеціальну й додаткову літературу.

Наукова новизна пропонуваного дослідження:

– вироблення концептуальних засад дослідження, а саме: виявлення характерних рис добровольця, критеріїв оцінки та порівняння з внеском у загальноукраїнську історію;

– уведення до наукового обігу матеріалів про жителів-учасників АТО селища Шарівка, аналіз опрацьованих автором документів з архівних фондів і періодичних видань різних років;

– визначення структури періодів і напрямів діяльності добровольчого руху;

– здійснення порівняльної характеристики джерел;

– визначення одержаних результатів у розробленні важливої наукової теми, яка досі не була предметом комплексного розгляду у вітчизняній історіографії, є одним із перших історичних досліджень на регіональному рівні – утворення та

функціонування українських добровольчих формувань 2014–2015 рр.

Теоретичне значення роботи:

– підготовка науково-обґрунтованої бази для аналізу діяльності добровольчого руху щодо узагальнення закономірності й особливостей його становлення та розвитку;

– розкриття напрямів його діяльності, поєднання сучасних форм;

– формування джерелознавчої бази для дослідження «феномену добровольця».

Практичне значення роботи полягає у її використанні:

– для проведення лекцій, семінарів з історії та досягнень українського добровольчого руху;

– у діяльності музею ліцею, при написанні учнями рефератів і повідомлень для уроків історії України, Харківщинознавства;

– для проведення заходів, присвячених розвитку добровольчого руху та увіковічення пам'яті про загиблих борців за Україну, національно-патріотичному вихованню молоді;

– при підготовці новітніх видань з історії українського війська й України;

– для подальших наукових досліджень з історії російсько-українського збройного конфлікту на Сході України.

Структура роботи зумовлена її метою та завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, 2 розділів, висновків (23 разом), списку використаних джерел (32 джерела) та додатків.

Розділ I

Виникнення та розвиток руху добровольців на Харківщині

Явище «феномен добровольця», тобто феномен доброї волі, з давніх-давен притаманне українському народу.

Так, за князівської доби під час ворожого нападу народне ополчення на українських землях скликали з міщан і селян (однак

оскільки вони були недостатньо озброєними та підготовленими, основу війська складала княжа дружина). Найвідомішим прикладом і проявом національної риси є Запорізька Січ, з якою й пов'язано виникнення «феномену добровольця» на більш тривалий час. Отже, період із середини – другої половини XVI століття до другої половини XVIII століття був періодом виникнення цього явища в українській історії. Але в різних регіонах на його формування мали вплив різні чинники.

Вважається, що Слобідська Україна (назва походить від найпоширеніших населених пунктів — слобід і "вільного" становища населення — свобод), як історико-географічна область, постала в середині – другій половині XVII століття, коли почалися масові переселення з Правобережної та Лівобережної України козаків, селян, міщан. Їх тоді називали «викотці». Це люди, які рвали усі свої зв'язки з колишнім місцем перебування та йшли на території незаселені. Формально ці землі належали царю московському, але фактично вони були нічийними – Дике поле [32]. Ці родючі, квітучі за княжої доби терени сплюндрувала і знелюднила у XIII ст. татарська навала. Ми звикли, що Дике поле лежить на Південь до Причорномор'я, але воно було й на Схід. Величезні території, майже аж до Волги, згодом були заселені українцями. На карті французького інженера Г. де Боплана (1637 р.) терміном «losa deserta» (дике поле) позначено землі на Лівобережжі між річками Сіверський Донець та Самара, а на захід – від Азовського моря до Дніпра [15].

Переселенці мали право зберігати свій козацький устрій, але, підпорядковуючись московському уряду, повинні були охороняти московські кордони від татарських нападів, зберігаючи таку ж військову організацію, як у Гетьманщині. Тут було створено 5 полків: Острозький, Сумський, Харківський, Охтирський та Ізюмський.

Відомо, що Богдан Хмельницький не дуже добре ставився до цих переселенців і просив царя повернути їх назад. Потім

гетьмани також порушували питання чи то про переселення цих людей назад на Наддніпрянщину, чи то про приєднання слобідських козацьких полків до Гетьманщини [32].

Спочатку відносини склалися вороже, адже гетьманці їх зневажали, вважали дезертирами. Але згодом, з 1673 року, слобідські полки активно долучалися Московщиною до боротьби проти турецько-татарської агресії. І тут вони вже почали діяти спільно з гетьманськими полками. Зближувалися слобідські полки з гетьманськими. Згодом прийшло розуміння, що Україна одна, що Гетьманщина й Слобожанщина – це одне ціле [32].

Історія Слобідської України дуже цікава й багатогранна. Видатний історик Михайло Грушевський говорив, що ціною заселення Слобідської України було втрачено українську державність у другій половині XVII століття. Тобто величезний людський ресурс пішов на освоєння цих територій. Знелюднене Дике поле перетворили на квітучий розвинений край. Проте цей людський ресурс був тим компонентом, якого не вистачило для здобуття Україною повної незалежності [32].

Як бачимо, хоча і Запорізька Січ і Слобожанщина знаходилися в межах Дикого поля з козацьким устроєм і співпадали в хронологічних межах свого існування частково, але саме через близькість до Московії остання була позбавлена можливості на важливий внесок у боротьбу добровольців як проти турок і татар, так і власне проти Московії. А в 1766 р. імператриця Катерина II повністю ліквідувала полково-козацький устрій на Слобожанщині, перейменувала її в Слобідсько-Українську губернію з російськими установами й розгулом реакції [15].

А Запорізька Січ була воєнізованою структурою, що складалася з добровольчих формувань. Козаки століттями боронили Україну, захищаючи її від загарбників і ворогів. Козацтво було провідною суспільною силою в боротьбі за національне визволення України. Діяльність козаків торкалася

всіх сфер життя українського народу: вони боронили українські землі, освоювали південні степи, підтримували українську культуру і православну церкву, брали участь в антифеодальних виступах, зробили внесок у визволення України з-під влади Речі Посполитої. Козаки створили Запорозьку Січ, яка стала важливим етапом у формуванні української державності, була ініціатором боротьби українців проти панування шляхетської Польщі, турецько-татарської агресії та феодально-кріпосницького гніту. Вона була прообразом демократичної республіканської держави.

Діяльність козаків здійснювалася цілком на добровільній основі, тому їх сміливо можна назвати першими «добробатами». Активним учасником тих подій був і наш земляк Іван Сірко.

Іван Сірко? (1605 (1610) — 1680) — український полководець, подільський шляхтич, козацький ватажок, легендарний кошовий отаман Запорозької Січі й усього Війська Запорозького Низового. Здобув перемогу в 65 боях. Герой багатьох українських пісень і казок [27].

Місцем народження Івана Сірка до недавніх пір вважалася слобода Мерефа на Харківщині. Однак більш прийнятною видається сучасна версія про його народження на Вінниччині. До речі, за однією з версій саме вихідці з Мурафи (тепер Шаргородського району Вінницької області) й заснували слободу на Харківщині. Десь у 1660-х рр. Іван Сірко заснував на Слобожанщині поблизу Мерефи хутір Сірківку (Серківку); згодом цей хутір перейшов у спадок його доньці й за йменням її чоловіка (Івана Артемова) дістав назву Артемівка (з 1928 р. – складова частина Мерефи). Іван Сірко певний час був харківським полковником (ймовірно з 1664 або 1665 року), жив з родиною на своєму хуторі та в Мерефі. Коли 1668 року на Лівобережній Україні вибухнуло повстання, організоване гетьманом Іваном Брюховецьким, який слав зазивні універсали і на Слобожанщину (цю сторінку нашої історії мало вивчено), Іван Сірко очолив тут

виступ; до нього приєдналися мешканці й старшина Царборисова, Маяцька, Змієва, Мерефи й Валок: воєвод у цих містах повбивали, укріплення зруйнували, але здобути Харків повстанцям не вдалося. Іван Сірко рушив на чолі війська до Дніпра, здобув перемоги над московським військом поблизу Охтирки й Полтави [27].

В ЦДІАК України у ф. 1792, Чугуївська приказна ізба, зберігається група документів, що стосуються життя і діяльності Івана Сірка на Харківщині. Це відписки російських урядовців із повідомленнями про події в цьому регіоні.

Найбільший інтерес становлять документи щодо участі Івана Сірка та його однодумців у повстанні 1668 р.

1668 р., березня [не раніше 8]. – Відписка в Белгород Г.Г. Ромодановському від Герасима Rogozina з Чугуєва про відправлення чугуївських станичників з трьома “пушками железными” і ядрами для приборкання зрадників – зміївських черкас, які підпалили м. Зміїв, причому згоріла житниця зі збіжжям. Йдеться також про місцеперебування “изменника” Івана Сірка [28].

1668 р., березня [не раніше 9]. – Відписка Герасиму Семеновичу від Лева Ситіна з повідомленням, що він ходив у слободу Мерефу на “изменника” Івана Сірка. Сірко з Мерефи втік, Ситін її спалив, а багатьох людей порубав. За указом государя Герасиму Семеновичу наказано прийти в Харків і вчинити “промысль” над зрадниками. Всіх, хто приїздив з листами від Івана Сірка та Івана Брюховецького, наказано страчувати [29]. Це лише окремі факти, які свідчать про участь нашого земляка Івана Сірка в організації та керівництві боротьбою козацьких добровольчих формувань Запорізької Січі, чим дійсно можна пишатися. Але за часів Катерини II в 1775 році і Запорізька Січ була ліквідована, як осередок козацької вольності, тому добровольчий рух занепав [32].

З новою силою він активізувався через появу нової загрози – нападу французького імператора Наполеона I на Росію в 1812 році. І хоча в середовищі українців були різні точки зору та ставлення до можливих наслідків цієї події, але ополчення формувалося по всій території України, у тому числі й на Харківщині. 6 липня 1812 року в таборі під Полоцьком російським імператором Олександром I 28 липня на надзвичайному зібранні губернської шляхти було вирішено сформувати тимчасове ополчення для внутрішньої безпеки, брати по одній людині з 50 осіб. З цих обранців сформували 1350 кінних козаків, з інших утворили стрільців і піших козаків. Так було сформоване Слобідсько-Українське ополчення 1812 року – тимчасове міліційне військове формування в Російській імперії, що було частиною земського війська, скликаного в 1812 році у зв’язку з тяжким становищем імперської армії під час Французько-російської війни 1812 року проти Наполеона I. Начальником губернського ополчення було обрано генерал-майора Бекарюкова Захара Івановича. Командиром кінного козацького полку стає полковник Михайло Матвійович Куликовський, а командирами піших полків стають підполковники: Донець-Захаржевський Володимир Якович, Времеєв Олександр Миронович, Двигубський Олексій Михайлович.

Олександром I було підписано маніфест про збори ополчення. Ополчення не встигло остаточно сформуватися, оскільки було виставлене значне ополчення Московської губернії та суміжних губерній, а Слобідсько-Українське ополчення було наказано розформувати [16].

Як бачимо, «феномен добровольця» передбачає не лише героїзм, відданість, а й здатність іти на самопожертву заради Батьківщини.

Інший яскравий приклад, але вже з нової історії України в роки Першої світової війни (1914 – 1918рр.) – легіон Українських Січових Стрільців, що теж формувався виключно на

добровольчих засадах. Оскільки воєнні дії відбувалися на західноукраїнських землях, та й становище українців у складі Австро-Угорщини було кращим, ніж на території Російської імперії (недарма Галичину називали «українським П'ємонтом», центром національного відродження ще в XIX столітті), то приклад легіону УСС щодо добровольців є важливим у контексті загальноукраїнського добровольчого руху. Події Першої світової війни, протистояння Австро-Угорщини Росії, українці вирішили використати задля втілення заповітної мрії про незалежність України. До лав УСС записалося майже 20 тисяч добровольців, але згодом австрійська влада дозволила лише 2500 воякам прийняти присягу й утворити легіон УСС [5, с. 500]. Варто зауважити, що тоді, у 1914 році, українські добровольці нічого не мали: вони були найгірше озброєні, узуті й одягнені. Але попри це, зажили слави як найвідважніші вояки. Саме тоді на західноукраїнських землях розпочався і потужний волонтерський рух. Власне, місцеве населення одягало й годувало українських добровольців, надсилало на фронт так звані любистки – спеціальні посилки-пакунки [5, с. 500].

Новим періодом розвитку добровольчого руху в Україні була боротьба за встановлення української державності в 1917 – 1921 рр.

Українізація військових частин російської армії – процес формування українських військових формувань у складі Російської імператорської армії з метою подальшого створення на їх основі українських національних збройних сил за доби Української Центральної Ради. Процес тривав від березня до кінця 1917 року й отримав фактичним продовженням уже війну проти більшовицької та білогвардійської Росії. Російське командування, погодившись зі створенням української військової частини на добровольчій основі чисельністю 500 осіб, стало одним з ключових чинників проголошення незалежності Української Народної Республіки [5, с. 514]. Українська революція 1917–1921

років повернула нашу батьківщину на мапу світу. Після століть бездержавності українці створили власний парламент, уряд, військо, академію наук, здобули міжнародне визнання. Нинішні символи України – синьо-жовтий прапор, тризуб, гімн «Ще не вмерла Україна» – обрані державними ще тоді.

Харківщина в цей час стала осередком більшовицької влади. Саме тут була проголошена Українська соціалістична радянська республіка. З означення «Енциклопедії українознавства» – комуністична державно-політична формація, що постала як результат збройної агресії більшовицької Росії з допомогою місцевих більшовиків проти Української Народної Республіки. За історіографією часів СРСР, початком існування радянської влади на українських землях вважається 12 (25) грудня 1917, коли російськими більшовиками (РСДРП(б)) разом із російськими соціалістами-революціонерами був організований Перший Всеукраїнський з'їзд Рад у Харкові, на якому обраний Народний секретаріат, оголошений «радянським урядом України» [5, с. 517]. У такий спосіб був створений маріонетковий окупаційний уряд. Не зайве підкреслити, що більшовики України були членами Російської соціал-демократичної робітничої партії, і використовувалися більшовиками Росії для здійснення своїх планів в Україні: за допомогою українського радянського уряду підірвати Українську Народну республіку зсередини.

Усвідомлюючи справжній стан речей, політичний та державний діяч В.П. Затонський в одній із своїх тодішніх промов сказав: «Поки що серед українців розколу немає і не передбачається, а тому доводиться вести війну з українським народом, а більшовиків тільки невеличка жменька». Узагальнюючи власний досвід ведення агітації серед українців, він зазначав: «Коли маса чула українську мову, вона помітно втихомирювалася і зацікавлювалася» [14].

Про ці важкі часи М. Грушевський писав: «Військові українські частини, зібрані в Києві, були деморалізовані до решти

більшовицькою агітацією, висловлювалися проти Центральної ради або проти «братовбивчої війни» з більшовиками. Часто оголошували себе нейтральними. Геройство вірних синів України, які склали свої голови під Крутами, – студентів і середньошкільників, не могло надолужити зради й малодушності або ганебної несубординації інших» [5, с. 515].

Справжній, не вдаваний патріотизм із великої літери всіх українських учасників бою під Крутами 29 січня 1918-го, які добровільно стали на захист України від російсько-більшовицької агресії, – це ще один із прикладів патріотизму та добровільної самопожертви на благо України [1]. Це набагато краще розуміємо нині, коли стали свідками, а ті, хто молодше, – й учасниками добровольчого руху з 2014-го. У 1918-му і 2014-му спільним було головне — усі були добровольцями (учні, студенти, військовослужбовці, силовики і мобілізовані), адже тоді всі, хто забажав, утекли, відсиділись у безпечних місцях і ухилилися від захисту України. І коли мова йде про трагедію Крут, то звертаєш увагу на те, що тоді, як і у 2014 році, армія тільки створювалася. Важливу роль на цьому етапі відіграв добровольчий рух [2].

Отже, вважається, що Слобідська Україна не зробила вагомого внеску в політичну історію України цього періоду. Але, незважаючи на протистояння різних влад, населення робило свій вибір. Так, наші земляки, брати Ємці, обрали свій шлях добровольців – борців за Україну. Після Лютневої революції 1917 року, яка переросла в революцію українську, Василь Ємець стає в лави борців за українську державу. У часи боротьби за державність України бандуристи були на боці борців за незалежність. У січні 1918 року Василь Ємець у складі Бойового куреня військового міністерства УНР брав участь в обороні Києва від червоних військ [13, с. 31]. А в березні-квітні 1918 року він служив у полку імені гетьмана Петра Дорошенка Першої козацької синьої дивізії УНР [30, с. 22].

У 1919 році Василь Ємець воює і виступає з концертами на Тернопільщині та Галичині. За ці концерти нагороджений орденом «Залізного хреста» [11].

Як і його брат Василь, Федір був сповнений патріотизму, не вагаючись став на бік Української Народної Республіки [21, с. 230]. Саме він був одним з організаторів «Січі» табору Вецяяр, де було до 35 тисяч полонених українців. Ця «Січ» була зародком Полку Синьожупанників ім. Гетьмана Петра Дорошенка, що належав до Першої Дивізії Синьожупанного Козацтва. Федір був хорунжим цього полку. Його рукою зроблено малюнок прапора полку, який вишили черниці католицького монастиря поблизу Вецяря в Німеччині. По поверненню в Україну німці роззброїли цей полк і дивізію на бажання Уряду УНР [18, с. 231].

І сьогодні є актуальними слова Василя Ємця: «Минуть літа... Забудуться страшні часи кривавої боротьби. По цілій Україні лунатиме спів великого щасливого народу... А коли часом до того співу болісно приємним дисонансом озвуться сумні акорди кобзи та почується пісня-плач, то співатимуть кобзарі: співатимуть про славу тих, що полягли за Україну, співатимуть про море сліз та крові... Співатимуть про наші дні...» [11, с. 99].

Отже, як бачимо, добровольчий рух 1917–1921 років зміцнювався й організаційно, й ідеологічно, об'єднувався ідеєю створення власної Української держави. Завдяки власній мужності, патріотизму, відданості національним інтересам, а також невичерпній любові до Батьківщини українські добровольці стали гордістю свого народу.

А потім було полум'я Другої світової знову добровольці першими стали на її захист. З новою силою, боротьбою проти нацистських загарбників за визволення України, відбулося піднесення добровольчого руху на Харківщині під час війни в період із 1941 по 1945 роки. Харків'яни, як і більшість населення України, сприйняли початок війни як агресію проти своєї батьківщини.

Цим пояснювалося патріотичне піднесення, яке супроводжувалося масовим добровільним вступом до діючої армії, народного ополчення, підпілля. Із початком війни до військкоматів надходили сотні тисяч заяв із проханням про прийом до Червоної армії. У регулярні частини, народне ополчення, винищувальні батальйони прямували незліченні людські потоки, які зливались у могутню ріку народного гніву та супротиву загарбникові.

До народного ополчення вступали особи, які через вік, стан здоров'я, професійну зайнятість не підлягали призову до армії. Частини народного ополчення організовували за зразком регулярних частин Червоної армії. Розрізняли два види формувань народного ополчення – частини без відриву особового складу від основної роботи і підрозділи, що переходили на казармний режим [17]. 14 липня на засіданні бюро Харківського міського КП(б)У прийнято рішення про формування народного ополчення на підприємствах, в установах, навчальних закладах міста. Було затверджене тимчасове положення про народне ополчення, розроблене військовим відділом міському партії. Затверджено командний склад Харківського корпусу народного ополчення [3]. Перша половина липня. До лав народного ополчення в Харкові та прилеглих населених пунктах вступили 85 тисяч бійців, усього по Харківській області понад 100 тисяч осіб, із яких і був сформований корпус [26, с. 21 – 22].

Бойову підготовку проводили після закінчення робочого дня. Ополченці вивчали статuti Червоної армії, тактику бою, ведення розвідки, займалися стройовою підготовкою [2]. Важливою джерельною базою є представлені документи на on-line виставці «Харків та Харківська область в перші дні війни» з фондів державного архіву області, що розкривають тему організації захисту населення та військової оборони в умовах розпочатої війни. Репрезентовані архівні документи надають можливість доповнити об'єктивну картину подій на теренах Харківської

області та м. Харкова в червні – жовтні 1941 року: формування підрозділів народного ополчення, зокрема винищувальних батальйонів, мобілізація населення на будівництво оборонних споруджень, політична агітація серед населення та евакуація промислових підприємств. Так, в обіжнику військового відділу Харківського обкому КП(б)У з програмою початкової підготовки народного ополчення, надісланого секретарю Ізюмського райкому КП(б)У 07.08.1941 року, зазначалося, що при навчанні бійців в основу слід покласти: «правила зарядження та розрядження гвинтівки, вивчення гранат, використання пляшок із запальною рідиною, зарядження протитанкових мін, їх установка, вивчення правил перебіжок та переповзань, риття ходів сполучення, протитанкових ровів. Навчання проводити без відриву від виробництва» [6]. Цей документ свідчить про курс підготовки ополченця, написаний майже повністю українською мовою, а найголовніше – «без відриву від виробництва». Тому відпрацювавши свій час на виробництві, ополченці навчалися, ішли у бій. Чи не є це свідченням тієї самої самопожертви, героїзму, притаманного добровольцям? В обов'язковій постанові Харківської обласної ради трудящих від 26.08.1941 року № 8/19 «Про проведення фортифікаційних робіт в Харківській області» знаходимо інформацію про «залучення в порядку трудової повинності працездатного населення: чоловіків у віці 16 – 55 років, жінок у віці 18 – 50 років, у тому числі додатково по сільським районам області в Богодухівському районі – 8000 осіб. Заборонити залучати до цих робіт працівників оборонних промислових підприємств. На роботу з'являтися зі своїми штиковими і совковими лопатками. Харчування на місцях роботи залучені забезпечують за свій рахунок. . .» [8]. Це теж один із фактів прояву доброї волі населення Харківщини, які йшли і працювали там, де були потрібні. Особливої уваги заслуговують документи, у яких ішлося про організацію збору теплих речей та білизни для бійців (ватні брюки, валянки, шапки тощо)[9], проведення збору

подарунків за чітким переліком: теплі речі, туалетні та канцелярські приладдя, тютюнові вироби, продукти харчування)[7], бо це теж був вияв доброї волі населення, як і у 2014 році, коли український народ, волонтери намагалися підтримати захисників України і допомогти чим могли.

На світанку 23 жовтня ополченці вступили в перший бій із загарбниками. Після короткої сутички фашистські мотоциклісти відступили й почалася танкова атака, яку також було відбито (знищено чотири ворожі машини). Героїчно бились ополченці, що розташувалися на Університетській гірці. Вони позбавили фашистів можливості переправитися через р. Лопань, відбивши кілька піхотних і танкових атак.

Добре орієнтуючись у місті, бійці з'являлись там, де ворог їх зовсім не чекав. Ополченці виявили виключний героїзм. Так, командир роти А.С. Швецов помітив, що батальйону загрожує оточення. Він із групою бійців пробрався у тил ворожих підрозділів і примусив їх відступити. <...> До 27 жовтня 1941 р. разом з частинами Червоної Армії полк вів оборонні бої, а потім за вказівкою штабу Південно-Західного фронту і Харківського обкому КП(б)У був розформований. Частина ополченців увійшла до складу 15 партизанських загонів і до студентського батальйону» [1, с.110]. Усього до лав народного ополчення в Харківській області увійшло 168 тисяч осіб за роки війни [4].

Активно діяли партизани і підпілля на окупованій території Харківщини. Так, у селищі Шарівка А.Ф. Білоконенко, колишній робітник радгоспу імені Свердлова, молоді юнаки П.І. Цапенко, Ф.А. Салащенко, П.П. Харченко стали зв'язківцями партизанського загону, який діяв у Богодухівському районі. У лютому 1942 року вони були схоплені й повішені. Салащенко Катерина Максимівна, мати Федора (був 1923 року народження), згадувала, що в будинок прийшли поліцаї, запитали про сина, а він тоді працював у радгоспі (загарбники зберегли радгосп) водієм. Дочекалися його з роботи і забрали. Більше мати не бачила

сина. Їх, партизан, повезли на допит в комендатуру в м. Богодухів і після цього в селі на ринковому майданчику втрапили, щоб залякати населення [21, с. 721].

Отже, дослідивши джерельну базу з історії виникнення та розвитку добровольчого руху на Харківщині в контексті загальноукраїнського руху, ми встановили, що:

1. «Феномен українських добровольців» притаманний українському народу з давніх-давен. Український доброволець – це приклад мотивованості, патріотизму, самопожертви заради вищих цінностей.

2. Добровольчі настрої проявлялися в різні періоди історії України, а особливо, коли виникала реальна загроза державності.

2.1. Період з середини – кінця XVI – другу половину XVIII століття був періодом виникнення і становлення добровольчого руху, пов'язаного з існуванням і діяльністю Запорізької Січі, а на Харківщині – нашого земляка Івана Сірка. Запорозька Січ була ініціатором боротьби українців проти панування шляхетської Польщі, турецько-татарської агресії та феодально-кріпосницького гніту. Діяльність козаків здійснювалася цілком на добровільній основі, тому їх сміливо можна назвати першими «добробатами».

2.2. Початок XIX століття (війна 1812 року) – на добровільних засадах створювалося Слобідсько – Українське ополчення для внутрішньої безпеки у зв'язку з тяжким становищем Російської імперської армії під час Французько-російської війни 1812 року проти Наполеона I.

2.3. У роки Першої світової війни (1914 – 1918 рр.) легіон Українських Січових Стрільців, що теж формувався виключно на добровільних засадах, вирішив використати протистояння Австро-Угорщини і Росії задля втілення заповітної мрії про незалежність України, зажили слави найвідважніших вояків. Це був час зародження волонтерського руху, коли місцеве населення одягало й годувало українських добровольців.

2.4. У період боротьби за встановлення української державності в 1917-1921 рр., протистояння України проти Радянської Росії, частина населення Харківщини обирала для себе боротьбу за Україну, як і наші земляки – брати Ємці.

2.5. У період Другої світової війни 1941–1945 років, більшість населення Харківщини, як у цілому й України, сприйняло початок війни як агресію проти своєї Батьківщини. Добровольці були представлені масовим добровільним вступом до діючої армії, народного ополчення, партизан, підпілля. А решта жителів області своїм трудовим героїзмом на оборонних підприємствах, на будівництві фортифікаційних споруд, збором теплих речей та подарунків для бійців із доброї волі робила свій внесок у перемогу.

Українські добровольці – це символ героїзму, патріотизму та відваги в усі часи. На їхніх традиціях виховувалися нові покоління українців сьогодення.

Розділ II

Добровольчі батальйони Харківщини

Українські добровольчі формування як унікальне явище сучасної України, з'ясування передумови їх виникнення та діяльності в умовах російсько-українського збройного протистояння потребує детального дослідження. Саме тому в цій роботі автор оглядово розгляне означені теми, залучивши матеріал про своїх земляків, захисників України. Однією з головних причин сучасної російсько-української війни було (є) з 1991 року те, що переважна більшість української владної еліти не знала і не розуміла, а часто й не бажала знати історію України, показала відсутність бажання вивчати і враховувати в сучасній державній політиці уроки Української революції 1917–1921 років разом із боєм під Крутами, тодішньої російської агресії проти Української держави, інші критичні та повчальні періоди історії нашого народу, його боротьби за незалежність [1].

Тому найновіший приклад добровольчого руху сучасної історії України – це Революція Гідності та початок воєнних дій на сході нашої держави. У ті дні тисячі звичайних українських громадян, кинувши власні справи – навчання, роботу, бізнес, родини, – спочатку пішли на майдани країни, висловлюючи протест проти антидержавної політики тодішнього вищого керівництва країни, а потім зі зброєю в руках першими протистояли озброєній до зубів російській армії [4]. Як бачимо, агресія РФ 2014 року не стала винятком для українських добровольців. Чоловіки й жінки по всій території України висловили бажання та готовність стати на захист країни. З одного боку, навесні 2014-го була рекордна явка до військкоматів із проханням перевірити дані та взяти на облік. Коли була оголошена мобілізація, у військкомати зверталися люди, які не отримали повісток, із заявами про добровільний призов на особливий період. З іншого – були чоловіки та жінки, які самоорганізувалися в батальйони й вирушили на Схід України захищати кордони з тими ресурсами, які вони самостійно змогли дістати. За психотипом обидві ці групи людей фактично підпадають під поняття «добровольці». Проте з погляду чинного законодавства ситуація дещо інакша.

Особи, які добровільно написали заяви з проханням їх мобілізувати, або які добровільно підписали контракти із ЗСУ чи іншими силовими відомствами, фактично перейшли в категорію військовослужбовців або працівників відповідних органів.

Особи, які пішли захищати Україну, не дотримуючись установлених законом процедур, є добровольцями не лише за психотипом, а й де-факто [3].

Отже, у сучасній історії України це поняття набагато ширше, ніж списки особового складу добровольчих батальйонів. Добровольцями можна вважати і тих людей, які з першого дня війни і донині залишили в минулому комфортне мирне життя і

пішли боронити Батьківщину. Їх сотні тисяч – це і капелани, і волонтери, і ті, хто штурмував військові комісаріати з вимогою взяти їх до лав Збройних Сил України та зрештою добився свого. 14 березня 2014 року понад 500 бійців Самооборони Майдану прибули на полігон у Нові Петрівці під Києвом. Так розпочався бойовий шлях першого добровольчого батальйону [20].

Ще однією вагомою подією 14 березня 2014 року, яку варто згадати, стало протистояння між проросійськими сепаратистами та проукраїнськими патріотами, що відбулось у Харкові в ніч з 14 на 15 березня. Під час сутичок на вулиці Римарській члени проросійської організації «Оплот» намагалися взяти штурмом офіс організації «Просвіта». Українським силам вдалося відстояти будівлю. Саме це протистояння вважається першим боєм українських добровольців, які відбили атаку проросійських терористів [3].

Загалом у воєнному конфлікті на сході України брали участь майже 40 добровольчих батальйонів. У Харкові до батальйону «Харків-1» міліціонери-добровольці прийшли ще тоді, у 2014 році, коли АТО не було – натомість проросійські бойовики били людей на вулицях мирного Харкова, а тодішня харківська міліція не протидіяла беззаконню. 14 квітня 2014 року міністр МВС Арсен Аваков підписав указ про створення в Харкові добровольчих міліцейських батальйонів. У короткі строки набрали «Харків-1», «Харків-2», «Слобожанщина», сформувавши їх із добровольців. Вони стали основою «нової міліції» [24].

Однією з найголовніших рис, притаманних добровольцям, була вмотивованість. Ці бійці хотіли не служити, а захищати свою землю, прагнули вчитися справі та блискуче виконували бойові завдання. І хоч у переважній частині з них не було навіть військової форми, однак вони мали найголовніше – бажання воювати. Переважна більшість із них згодом перетворилася на військові частини силових структур. Вони були першими, хто став на захист держави, коли ворог прийшов на нашу землю [20].

Внесок першої хвилі добровольців важко переоцінити, адже на початковому етапі війни Україна зіткнулася з тим, що далеко не всі професійні військові були готові захищати державу. Добровольчі батальйони дали змогу провести мобілізацію та підготувати професійну заміну добробатам. Оскільки Збройні Сили України були значно послаблені через багаторічне недофінансування, відсутність позитивних реформ і виявилися нездатними до швидкого й ефективного захисту держави, цю функцію на початковій стадії конфлікту взяли на себе добровольчі батальйони. Їхній подвиг урятував країну.

Вони пройшли пекло найтяжчих бойових операцій: Широке, Іловайськ, Мар'їнка, Донецький аеропорт... Іменами добровольців, які загинули на фронті, названі вулиці та проспекти українських міст. Із турботою про учасників добровольчих формувань спочатку з окремих волонтерів, які об'єднувались у групи в соціальних мережах, а потім усе більш масово виникає волонтерський рух.

Слід згадати і про волонтерів, які також є добровольцями, – їхній внесок не менш важливий. Саме ці люди причетні до появи волонтерства, без якого взагалі складно уявити успішні дії українського війська. Жителі Харківщини не стояли осторонь волонтерського руху. Вони брали активну участь у збиранні продуктів для воїнів, неодноразово їздили до наших захисників у гарячі точки з продовольчою програмою, одягом та військовою амуніцією. Так, жителі селища Шарівка теж брали активну участь у цих процесах. А вокальний жіночий колектив «Калинка» КЗ «Шарівський будинок культури» під керівництвом музичного керівника Суботи Олександра Петровича, за сприяння районного депутата Скорика О. (забезпечував транспортними засобами), на добу їздили з концертною програмою патріотичного спрямування для підтримки бойового духу добровольців на передову.

З очевидних міркувань значна частина інформації про діяльність добробатів опущена – на сході України проводиться військова операція, отже, багато подробиць, що підтверджують факти історії подій на Сході, мають залишитися прихованими. Не дуже про них розповідають і наші земляки, колишні учасники АТО, і ті, хто зараз несуть свою службу. За участь в антитерористичній операції має урядові нагороди та відзнаки Президента України Красовський Олександр Юрійович. У зоні АТО несли і зараз несуть службу в складі ООС брата Захарчуки Сергій (з 2016 року) та Олександр (з 2019 року), які теж мають нагороди та відзнаки. Під час відпусток вони спілкуються з учнями ліцею. На контрактну службу з 2015 року пішла молода дівчина – Шевцова Наталія Олегівна.

Усього за період 2014 – 2021 роки учасниками подій на Сході було 13 осіб, в основному, усі в розряді військослужбовців: хтось за мобілізацією, інші – за контрактом і зараз перебувають на Сході. Єдине, що їх об'єднує, це вірність присязі, яку дали Україні, і добра воля виконувати свій обов'язок – захищати Україну. Учні ліцею у 2019-2020 роках брали активну участь у пошуковій акції «Герої серед нас: сучасні захисники України» і зібрали матеріал про наших земляків. У музеї ліцею оформлена відповідна експозиція. Саме там і розміщена офіційна емблема Операції Об'єднаних Сил, на якій простежується історична традиція та «феномен українського добровольця» в поєднанні пірнача з мечем на фоні розмежованої карти Донецької та Луганської областей, як символ продовження добровільних козацьких традицій захисту єдності своєї рідної землі на сучасному етапі [10].

Завдяки власній мужності, патріотизму, відданості національним інтересам, а також невичерпній любові до Батьківщини українські добровольці стали гордістю свого народу. День українського добровольця повинен бути однією з основ, на якій зростатимуть і гартуватимуться нові покоління вільних українців, громадян незалежної держави. Ми маємо перемогти і

присвятити цю перемогу насамперед усім тим, кого вже немає поруч.

Отже, опрацювавши джерельну базу з питання виникнення та становлення добровольчих батальйонів, з'ясували, що:

1. Історія українських добровольчих формувань, їх становлення та функціонування розглядається в контексті історіографії антитерористичної операції на Сході України.

2. Спричинили виникнення українських добровольчих формувань, а також впливали на процес їх створення низка чинників, починаючи із ситуації, що склалася на Сході, до їхнього психотипу. На Харківщині це добровольчі батальйони «Харків-1», «Слобожанщина» та «Східний Корпус» як міліцейські об'єднання [24].

3. Комплектування формувань відбувалося з дотриманням принципу добровільності – проявилось у бажанні патріотично налаштованих громадян добровільно захищати територію України від агресивних посягань РФ.

4. Добровольчий та волонтерський рух – це яскравий приклад згуртованості нації, як в Україні, так і за її межами, у боротьбі з сепаратизмом і російською агресією на Донбасі.

5. Важливу роль у речовому, продовольчому, технічному забезпеченні формувань, закупівлі новітніх електронних пристроїв для якісного ведення бойових дій відіграв волонтерський рух.

Феномен українського добровольця завжди в усі історичні часи згуртовував народ, пророчими є слова поетиси Ліни Костенко: «...Бо хто за що. А ми за незалежність...»

Висновки

Отже, дослідивши джерельну базу з історії виникнення та розвитку добровольчого руху на Харківщині в контексті загальноукраїнського руху вдалося встановити, що :

1. «Феномен українських добровольців» притаманний українському народу з давніх-давен. Український доброволець – це приклад мотивованості, патріотизму, самопожертви заради вищих цінностей.

2. Добровольчі настрої проявлялися в різні періоди історії України, а особливо, коли виникала реальна загроза державності, а саме:

2.1. Період із середини – кінця XVI – другу половину XVIII століття був періодом виникнення і становлення добровольчого руху, пов'язаного з існуванням і діяльністю Запорізької Січі, а на Харківщині – нашого земляка Івана Сірка.

Діяльність козаків здійснювалася цілком на добровільній основі, тому їх сміливо можна назвати першими «добробатами».

2.2. Початок XIX століття (війна 1812 року) – на добровільних засадах створювалося Слобідсько – Українське ополчення для внутрішньої безпеки у зв'язку з тяжким становищем Російської імперської армії під час Французько-російської війни 1812 року проти Наполеона I. [24].

2.3. У роки Першої світової війни (1914-1918 рр.) легіон Українських Січових Стрільців, що теж формувався виключно на добровольчих засадах, вирішив використати протистояння Австро-Угорщини і Росії задля втілення заповітної мрії про незалежність України, зажили слави найвідважніших вояків.

Це був час зародження волонтерського руху, коли місцеве населення одягало й годувало українських добровольців.

2.4. У період боротьби за встановлення української державності в 1917 – 1921 рр., протистояння України проти Радянської Росії, частина населення Харківщини обирала для себе боротьбу за Україну, як і наші земляки – брати Ємці.

2.5. У період Другої світової війни 1941–1945 років, більшість населення Харківщини, як у цілому й України, сприйняло початок війни як агресію проти своєї Батьківщини.

Добровольці були представлені масовим добровільним вступом до діючої армії, народного ополчення, партизан,

підпілля. А решта жителів області своїм трудовим героїзмом на оборонних підприємствах, на будівництві фортифікаційних споруд, збором теплих речей та подарунків для бійців із доброї волі робила свій внесок у Перемогу.

3. Історія українських добровольчих формувань у 2014 році, їх становлення та функціонування розглядається в контексті історіографії антитерористичної операції на Сході України.

4. Спричинили виникнення українських добровольчих формувань, а також впливали на процес їх створення, низка чинників, починаючи із ситуації, що склалася на Сході, до їхнього психотипу на Харківщині. Це добровольчі батальйони «Харків-1», «Слобожанщина» та «Східний Корпус» міліцейські [24].

5. Комплектування формувань відбувалося з дотриманням принципу добровільності – виявлялось у бажанні патріотично налаштованих громадян добровільно захищати територію України від агресивних посягань РФ.

6. Добровольчий та волонтерський рух – це яскравий приклад згуртованості нації, як в Україні, так і за її межами, у боротьбі з сепаратизмом і російською агресією на Донбасі.

7. Важливу роль у речовому, продовольчому, технічному забезпеченні формувань, закупівлі новітніх електронних пристроїв для якісного ведення бойових дій відіграв волонтерський рух.

Українські добровольці – це символ героїзму, патріотизму та відваги в усі часи. На їхніх традиціях виховувалися різні покоління українців і виховуються покоління прийдешні.

Список використаних джерел і літератури

1. Авдій В. Правда та міфи навколо Крут / В. Авдій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.golos.com.ua/article/299070>

2. Бій під Крутами: трагедія добровольців, які воювали проти Росії [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://glavcom.ua/ru/articles/boy-pod-krutami-tragediya-dobrovolcev-kotorye-voevali-protiv-rossii-469459.html>

3. Василенко Л. Вічне питання добровольців 11 березня 2016 р. / Л. Василенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <HTTPS://TYZH DEN.UA/SOCIETY/160362>

4. В Україні 14 березня відзначають День українського добровольця [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://armyinform.com.ua/2021/03/v-ukrayini-14-bereznua-vidznachayut-den-ukrayinskogo-dobrovolczya>

5. Грушевський М.С. Ілюстрована історія України / АН України, Ін-т укр. Археогр., Ін – т історії України. Вступна стаття В.А. Смоля, П.С. Соханя. – К.: Наук. Думка, 1992. – 544 с.

6. ДАХО ф.П- 59 оп.1 спр.75, арк.105 Обіжник військового відділу Харківського обкому КП(б)У з програмою початкової підготовки народного ополчення, надісланий секретарю Ізюмського райкому КП(б)У.7.08.1941р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archives.kh.gov.ua/?page_id=5387

7. ДАХО ф.П -22, оп.1, спр.26, арк.116 Обіжник завідувача військовим відділом Харківського міського комітету КП(б)У Ф.К. Сирова про рішення РНК СРСР щодо проведення збору подарунків для бійців і командирів Червоної армії та військово-морського флоту, адресований завідувачу військовим відділом Червонобаварського району м. Харкова. Не пізніше 8 вересня 1941р. [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://archives.kh.gov.ua/?page_id=53876.

8. ДАХО ф.П – 59 оп.1 спр.75, арк.67 Обов'язкова постанова Харківської обласної ради депутатів трудящих від 26. 08. 1941р. № 8/19 «Про проведення фортифікаційних робіт в Харківській області» 26.08.1941р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://archives.kh.gov.ua/?page_id=5387

9. ДАХО ф- 59 оп.1 спр.75, арк.47 Постанова бюро Харківського обкому КП(б)У « Про організацію збору серед населення теплих речей та білизни для Червоної Армії» (із

протоколу засідання бюро Харківського обкому КП(б)У від 6 вересня 1941р. №194, п.1). 6 вересня 1941р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://archives.kh.gov.ua/?page_id=5387

10. Дзюба Д. Емблема ООС: фахівці vs «советское офіцерье» / Д. Дзюба [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://porokhivnytsya.com.ua/2018/08/23/оос/>

11. Ємець В. Бандурист-віртуоз / Історичний клуб «Холодний яр» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

hol.yar.ua/703-2011-04-12-22-24-24

12. Ємець В. До мартирології кобзарства / Календар «Свободи» на 1957р.-Джерсі-Сіті, с 1-1, б.р.1956.-С.113-126

13. Жеплинський Б. Кобзарство – це еліта українського народу / Б. Жеплинський // Кобзарство в контексті становлення української професійної музичної культури: матеріали Міжнар. нау.-прак.конф., 14 жовтня 2005 р. / [редкол.: В.Г.Чернець(голова) та ін.]. – К.:ДАККІМ, 2005. – С.29-31.

14. Затонський Володимир Петрович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=15727

15. Історія України : навчальний посібник / автор: Лазарович М. В.. – К.: В-во «Знання», 2013. – 685 с. [Електронний ресурс]. – [politics.ellib.org.ua/pages-9185, htm](http://politics.ellib.org.ua/pages-9185.htm)

16. Коваль М.В. Народне ополчення / М.В. Коваль [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 7: Мі-О / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін; НАН України. Інститут історії України. – К.: В-во «Наукова думка», 2010. – 728 с.: іл.. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Narodne_opolchennia

17. Коваль М.В. Народне ополчення [Електронний ресурс] / Енциклопедія сучасної України – Режим доступу:

https://esu.com.ua/search_articles.php?id=71203

18. Могилевська Н., Беляєв М. Крилиці світла і добра. Нариси про людей, чий долі пов'язані з Богодухівщиною: худ.-публ.видання / Н. Могилевська, М. Беляєв. – Харків: Харківська друкарня №16, 2002. – 315 с.

19. Онищенко В. К. Харківські ополченці (1941 р.) / В.К. Онищенко, М. І. Старовойт // Український історичний журнал. – 1969. – № 2. – С. 109–111 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://resource.history.org.ua/cgi->

20. Покликання «Доброволець». Без наказів захищати Батьківщину [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://azov.ORG.UA/POKLUKANNIA-DOBROVOLEC/>

21. Сіроштан М. А. Історія міст і сіл УРСР. Харківська обл. / М.А. Сіроштан – К.: АН УРСР, 1967. – 976 с.

22. Сладковский И. В. Имяние «Гуты». 30 лет свекловичного хозяйства / И. В. Сладковский – Х., 1919. – С.730.

23. Старовойт Н.И. Ополченцы встречают врага / Н.И. Старовойт // Красное знамя. – 1990. – 9 мая. Участь народного ополчения у захисті Харкова влітку 1941 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://resource.history.org.ua/cgi->

24. Стасюк Ю. Українські добровольчі формування: створення та функціонування (2014–2015 рр.) / Ю. Стасюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://chtyvo.org.ua/authors/Stasiuk_Yurii/Ukrainski_dobrovolchi_formuvannia

25. Украинская Советская энциклопедия: в 12 т. / редкол.: Антонов О. К., Бабий Б. М., Бабичев Ф. С. и др. – Киев, 1978. – Т. 7 : Молекула. – 1982. – 567 с.

26. Харьковщина в годы Великой Отечественной войны : хроника событий / Ун-т внутр. дел ; [сост.: Б. П. Зайцев и др.]. – Харьков, 1995. – 104 с.

27. ЦДІАК ф.1792. Чугуївська приказна ізба. – Іван Дмитрович Сірко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://cdiak.archives.gov.ua/v_Ivan_Sirko_otaman.php

28. ЦДІАК ф.1791.оп. спр 66, арк..10 Відписка в Белгород Г.Г. Ромодановському від Герасима Рогозіна про відправлення чугуївських станичників з трьома «пушками залізними» і ядрами для приборкання зрадників – зміївських черкес, які

підпалили м. Зміїв, причому згоріла житниця зі збіжжям. 1668 р., березня [не пізніше 8] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://cdiak.archives.gov.ua/v_Ivan_Sirko_otaman.php

29. ЦДІАК ф.1791.оп. 2 спр 69, арк..17 Відписка Герасиму Семеновичу від Лева Ситіна з повідомленням, що він ходив у слободу Мерефу на «изменника» Івана Сірка. 1668р. [не раніше 9] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://cdiak.archives.gov.ua/v_Ivan_Sirko_otaman.php

30. Черемський К. Повернення традицій / К. Черемський // З історії нищення кобзарства. – Харків: Центр Леся Курбаса, 1999. – 288 с.

31. Штаб народного ополчення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mevorydoskikharkov.blogspot.com/2015/04/blog-post_19.html

32. Шурхало Д. Як Дике поле стало Слобідською Україною / Д. Шурхало [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/29059550.html>

Заради честі, миру і майбутнього України

*Ситник Юлія – учениця 7 класу
Зачепилівської загальноосвітньої школи I-III ступенів
Зачепилівської селищної ради
Зачепилівського району Харківської області*

Керівник: Крупіна Ольга Василівна

Вступ

У непростий для країни час знайшлися люди, котрі згуртувались і стали на захист рідної землі від посягань ворога роз'єднати мапу України на окремі частки, від зазіхань на здобуту

багатовіковою боротьбою українського народу незалежність держави.

Хотілося б почати роботу зі слів української поетеси Ольги Калини: ...Своє життя поклали на ваги,
і не вагались жодної хвилини.
Злякалися, спинились вороги.
І ми сьогодні маєм – Україну!

Хто ж вони? Це сильні духом чоловіки й жінки, які пройшли Майдан, а згодом зупинили наступ російського агресора та посягання терористичних угруповань. У мирному житті вони були різними: різна стать, різні професії, уподобання, різні смаки. Але єдиним було почуття великої любові до рідної країни та прагнення, щоб Україна була високорозвиненою, мирною, могутньою, квітучою і вільною від ярма державою.

Тому тема роботи була очевидною, адже моя мама – Клавдія Ситник – має пряме відношення до цих подій. Написання цієї роботи – ушанування її пам'яті, вдячність за подвиг, адже вона, як і багато інших добровольців, захищала інтереси українців на сході моєї держави. Мама загинула, але подвиг... Він вічний.

Якщо пригадати історичне минуле України, то можливо побачити так званий «феномен добровольця», який з давніх-давен притаманний українському народу. Найвідомішим прикладом і проявом цієї національної риси була Запорізька Січ зі своєю воєнізованою структурою, що складалася з добровольчих батальйонів. Козаки століттями боронили Україну від загарбників і ворогів.

Інший яскравий приклад, але вже з нової історії України – легіон Українських Січових Стрільців, що теж формувався виключно на добровольчих засадах. Події Першої світової війни, протистояння Австро-Угорщини Росії українці вирішили використати задля втілення заповітної мрії про незалежність

України. До лав УСС записалося майже 20 тисяч добровольців, але згодом австрійська влада дозволила лише 2500 воякам прийняти присягу й утворити легіон УСС.

Варто зауважити, що тоді, у 1914 р., так само, як і у 2014 р., українські добровольці нічого не мали: вони були найгірше озброєні, взуті й одягнені. Але зажили слави як найвідданіші вояки. «Із нами йшли в наступ українські добровольці. Це, мабуть, найкращий відділ з усієї Австро-Угорщини армії» – із німецького повідомлення з фронту до командування Південної Армії. Півтора року знадобилося стрільцям і австрійському командуванню, щоб офіційно оформити українських добровольців як окрему бойову одиницю – полк УСС.

Саме тоді на західноукраїнських землях розпочався і потужний волонтерський рух – по суті, місцеве населення одягало й годувало українських добровольців, надсилало на фронт так звані «любистки» – спеціальні посилки-пакунки. Потім було полум'я Другої світової – і знову добровольці першими стали на захист Вітчизни. Але найновіший приклад – це Революція Гідності та початок воєнних дій на сході нашої держави. У ті дні тисячі звичайних українських громадян, кинувши власні справи – навчання, роботу, бізнес, родини, – спочатку пішли на майдани країни, висловлюючи протест проти антидержавної політики її тодішнього вищого керівництва, а потім зі зброєю в руках першими протистояли озброєній до зубів російській армії. Навесні 2014 р. була зафіксована рекордна явка у військкомати країни. Люди приходили самі, не чекаючи на отримання повістки. Інші – чоловіки й жінки – самоорганізувалися в батальйони й вирушили на Схід.

Українські добровольці – це не просто допомога регулярним військам. У тій ситуації, що склалась у 2014-му, вони стали окремою самодостатньою народною армією. Сьогодні з усією відповідальністю можна стверджувати: Україна зберегла свій суверенітет у 2014 році саме завдяки добровольцям.

До речі, 14 березня в Україні відзначається День українського добровольця – свято справжніх патріотів, людей, які за покликом серця у важкий час стали на захист територіальної цілісності та

суверенітету своєї держави. Це один із найважливіших днів новітньої історії, коли в єдиному пориві люди були готові віддати душу й тіло за незалежність. Не замислюючись про наслідки, про якісь соціальні пільги, вони йшли воювати, гинули.

Це свято мужності та героїзму захисників незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України. Воно запроваджено Постановою Верховної Ради України 17 січня 2017 року з метою сприяння подальшому зміцненню патріотичного духу в суспільстві, підвищенню суспільної уваги до учасників добровольчих формувань і турботи про них.

Дуже важливо, що країна визнала внесок цих людей. І після внесених змін до Закону «Про соціальний захист ветеранів» у 2019-му році почали видавати посвідчення учасників бойових дій.

Вшанування пам'яті загиблих добровольців одне з найважливіших питань. На державному рівні було створено Книгу пам'яті загиблих військовослужбовців. Книга пам'яті зберігається в Міністерстві оборони, є й інші матеріали, відеоматеріали та фільми. Ми повинні взяти подвиг сміливців за приклад і стати гідними нащадками, бути такими ж сміливими, як вони, стояти до кінця за свою ідею.

На прикладі цих героїв будуть учитися прийдешні покоління, як сучасне покоління виховувалося на прикладі Героїв Крут і Української Повстанської Армії.

Завдяки власній мужності, патріотизму, відданості національним інтересам, а також невичерпній любові до Батьківщини українські добровольці стали гордістю свого народу.

Я схиляю голову перед світлою пам'яттю героїв-добровольців, яким так, як і моїй мамі, не судилося повернутися живими до рідних домівок. Але вони назавжди залишаться в наших серцях. Вічна їм пам'ять!

Розділ 1. До війни

Війна. Яке страшне слово. Війна – це горе і страх. Війна – це розруха і смерть. Історія людства рясніє війнами. Чи був хоч один день, коли ніде на планеті не точилася війна?!

Війни міждержавні та громадянські, локальні та світові, справедливі та загарбницькі. Ще за печерних часів люди воювали за їжу, за зручнішу печеру, за жінку. Пізніше — за іншу здобич, за дорогоцінне каміння, перли і золото, за невільників... І так до сьогоднішнього дня. Тільки потреби інші. Але чи варті вони такої ціни?

Різні часи, різні масштаби, різна зброя (від кам'яної сокири до міжконтинентальної ракети) – та лишалася сутність. Адже так чи інакше, а війна – це лихо, незалежно від того, визвольна вона чи загарбницька, чи це збройний конфлікт, бо від цього страждають прості люди, плачуть матері та вдови, зростають сиротами діти.

Раніше, зі сторінок старих книжок, війна видавалася мені чимось фантастичним. У моїй голові існувала лише давно минула Велика Вітчизняна війна, а вона була ж так далеко! Начебто це страшна, але героїчна вистава. Я знала, що навіть зараз у світі точиться багато малих війн, але вони видавалися мені такими далекими від реального життя – десь там, у Африці..

На жаль, 8 років тому мешканці моєї країни дізнались, що таке війна. Так багато років триває вже цей збройний конфлікт між Україною та Росією на Донбасі. Війна та горе не оминули і моєї родини...

Матусю... Ти все. Я згадую тебе. І ця моя робота як пам'ять про тебе.

Чому все так несправедливо? Чому жінки на війні? Кожна з них – мати, любляча дружина, донька, турботлива сестра чи кохана, а вони нарівні з чоловіками рішуче й відважно стали на захист своєї Батьківщини. Вони – патріотки, вони – захисниці.

Моя мама Клавдія Володимирівна Ситник (дівоче прізвище – Король) народилася 25 лютого 1986 року в селі Зачепилівка Харківської області, у сім'ї працівників сільського господарства. Назвали маму на честь бабусі (мами дідуся) – Клава. Бабуся була дуже «пробивною» жінкою, мама вдалася характером у неї – рішуча та сповнена енергією, «напориста» і пряма.

Завжди в неї поруч було багато друзів, не любила вона неправди. Закінчила Зачепилівську загальноосвітню школу. Майже з першого класу вона мріяла стати медиком, і тому вступила на спеціальність «фельдшер» до Красноградського медичного коледжу. У мамі народилася сестричка – Віта, але вона була інвалідом, мамі з батьками важко доводилось. Матуся допомагала батькам по господарству, доглядала за молодшою сестрою, тож на моря вони не їздили.

Вступити на лікаря не вдалося, тому закінчила тільки медичний коледж. Проходила практику на швидкій допомозі, потім працювала медичною сестрою в лікарні рідного селища, допомагала сусідам, часто робила уколи та крапельниці ставила.

У чудовому 2008 році народилась я – маленька Юлечка. У Зачепилівці ми проживали весь час: батьки займалися господарством, усі працювали, а я підросла. Мама вчила зі мною уроки, відпочивали, часто їздили в зоопарки, аквапарки. Моя матуся була дуже трудолюбива, допомагала своїм батькам ще зі школи. Удома ситуація була складна – із чоловіком стосунки не склалися, сама виховувала донечку, сестричка – інвалід, батько часто хворів. Душа в неї була наскільки доброю! Мабуть, домашнє оточення теж вплинуло на формування характеру цієї дівчинки – Клави.

Усе змінив 2017 рік.

Розділ 2. Твій вибір – бойовий медик

Життя потребувало перемін. Саме в лютому 2017 року моя мама призвалася на військову службу в Зачепилівському

військкоматі. Вона уклала трирічний контракт зі Збройними силами.

«Бойова була дівчина», «рубаха-парень». Добрячка, вона досить активна та бідова була, тому й не боялася. Хотіла мамі допомогти, надсилала їй гроші», – так говорила однокласниця моєї мамі Інна Бех (Сорочинська).

«Вона була відвертою і справедливою. Щира, конкретна, якщо правду – то в лоба! Справжній правдоруб. За це її і любили», так згадують маму знайомі та друзі.

Спочатку вона служила у 54-й окремій механізованій бригаді Збройних Сил України, починаючи з 2017 року і по 2019 рік, а в жовтні 2019 року перейшла до «холоднярців», коли мамина бригада тренувалася на Яворівському полігоні.

Мама була сержантом, старшим бойовим медиком механізованої роти. Восени 2019 року вона пройшла курс розширеної домедичної допомоги в умовах бойових дій та курс підготовки інструкторів із надання домедичної допомоги в умовах бойових дій.

За наказом начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних сил України мама була нагороджена почесним нагрудним знаком «За вірність у військовій службі» III ступеня.

Усі ми згадуємо маму усміхненою, життєрадісною, оптимістичною, завжди готовою прийти на допомогу й підтримати.

Коли я не розуміла чогось, виконуючи уроки, то телефонувала мамі – і вона мені пояснювала, бо добре знала математику та англійську мову. Коли мамі вдавалося приїхати додому, вона завжди привозила подарунки.

«Я пам'ятаю ці слова: «А хто ж, як не я» ... На бойовому чергуванні, яке ми несли в районі зосередження, на бойовій роботі вона виконувала не тільки обов'язки бойового медика, але була і за повара, і за психолога. Вона була не просто медиком,

не просто солдатом, вона була справжнім бойовим побратимом», – згадує заступник командира першого дивізіону 54 ОМБр Валерій Руденко.

Перша вчителька Валентина Михайлівна Сухорукова так розповідала про Клавдію Ситник:

«У першому класі Клава сиділа за третьою партою біля вікна... Була жвава, весела. У той же час була уважна до вчителів, із повагою до них ставилась. Вона була швидка, і всі питали, навіть у старшій школі, як хто побіг: «Це наша Клава?». Вона була дуже доброю дитиною».

Спершу їхня бригада стояла в спокійнішому районі, а за два місяці до завершення контракту їх перевели в інше місце. Напередодні вона відчувала, що не виживе там, говорила бабусі, що це справжнє пекло...

Ми з бабусяю дуже сумували за мамою й просили її швидше повернутися до нас, до мирного життя. Вона обіцяла, що скоро буде вдома. Так і сталося, вона повернулася... тільки перетворившись у янгола.

В інтернеті з'явилася інформація, що на Донбасі внаслідок мінометного обстрілу російськими окупантами загинула військовий медик Клавдія Ситник. Про це повідомила журналістка Яніна Соколова у Facebook. Ми не вірили до останнього. Страх... Паніка... Розпач... Нерозуміння ситуації. Відстань... Сльози. Було дуже тяжко. Ми чекали спростування цієї інформації. Але ні. Це була правда. На жаль, інформація про загибель дівчини-медика, моєї матері, під Новотошківкою 1 лютого 2020 р. – підтвердилась.

Моя матуся сержант Клавдія Ситник загинула близько 13:30 поблизу смт Новотошківське Попаснянського району. Їй залишалось трохи більше трьох тижнів до 34-річчя і лише десять днів до завершення контракту. Уже в середині лютого мама збиралася демобілізуватись – заради мене, бо я дуже сумувала й чекала її. Клавдія Ситник, військова медик в/ч 1302, убита

російськими окупантами, які обстріляли ВОП зі станкових мінометів АГС-17.

Біля села Новотошківське Луганської області якраз активізувалися російські окупанти. Потім ми дізналися, що маму викликали до бійця, який відчув себе погано, вона несла ліки хворому солдатові. Мама побігла до бліндажа, де її чекав боєць, але поблизу розірвався снаряд. Осколки снаряда розлетілися і потрапили їй у праву ногу і ліву руку. Вона спіткнулася, але тут же піднялася і пішла далі.

Через кілька секунд снайпер бойовиків, який бачив військового медика в приціл, натиснув на курок. Куля калібру 7,62 увійшла в район грудної клітки, трішки вище бронежилета, і пробила серце. Не встигла вона добігти до входу в бліндаж лише близько метра. Її побратими кинулися надавати першу допомогу, але вона померла на ношах для евакуації.

«Куля залетіла вище бронежилета, зразу зрозуміли, що от снайпера, там вогонь вівся зі всього, важко було сказати, від чого загинула. Це потім, коли розтин був, уже узнали, що вбита снайпером», – так говорить Андрій Звягольський, замісник командира 93 ОМБр.

Поховали матусю 4 лютого 2020 року. Проститися з мамою прийшли майже всі односельці, рідні та бойові побратими. Це дуже важка втрата для нашої сім'ї. У мами залишилося близько 45 різних грамот, відзнак і медалей.

Указом Президента України № 93/2020 від 18 березня 2020 року за «особисту мужність, виявлену у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, самовіддане служіння Українському народу» нагороджена орденом За мужність III ступеня посмертно [5].

Війна – це один із найбезглуздіших винаходів людства. Вона жорстока та неблаганна. Після себе вона залишає дітей сиротами, жінок вдовами, чийхось чоловіків, синів інвалідами, людські мрії нездійсненими, психіку ураженою. Вона залишає

зруйновані міста, села, порушену екологію та біль, як фізичний, так і моральний.

Але коли в небезпеці твій народ, твоя земля, захищати їх – це справа честі, а отже, усвідомивши всю безглуздість війни, ведучи мирну політику, ніхто не застрахований стати учасником воєнних дій. Тому світ знаходиться в небезпеці, доки виключно кожен не зрозуміє, що на війні переможців не буває, всі сторони приречені: страшні смерті та величезні втрати неминучі.

Кажуть, що солдатами не народжуються, солдатами – помирають. Як би різко це не звучало, та це цілковита правда. Війна – найбезглуздіше, найсмертоносніше, найруйнівніше та найстрашніше, що могли придумати люди.

Пам'ять про мою маму назавжди залишиться в серцях рідних і вдячних земляків. Нехай пам'ятають про наших героїв, що за волю поклали безцінне життя. Вічна Слава Тобі у віках!

Висновки

Боротьба українського народу за незалежність тривала багато століть. Національна пам'ять українців зберігає спомини про подвиги та жертвовність наших пращурів на цьому важкому, політому українською кров'ю шляху, що лише наприкінці ХХ століття привів до проголошення незалежності України та створення власної держави.

Ми маємо пам'ятати про полеглих військовослужбовців, добровольців, які боролися за те, щоб українці могли жити у своїй державі. Історики, волонтери й ветеранки презентують відеопроєкт «Жінки, які загинули за Україну» з нагоди 30-річчя Збройних сил України. Організатори відеопроєкту – Український інститут національної пам'яті, Жіночий ветеранський рух і Національний музей історії України у Другій світовій війні.

Це цикл із восьми відео про жінок, які загинули на сучасній російсько-українській війні. Із моменту публікації вони привернули увагу десятків тисяч глядачів. Зокрема, із 2014 року

на російсько-українській війні загинули 20 хоробрих захисниць. Героїнями циклу стали Ярослава Никоненко, Наталія Хоружа, Яна Червона, Сабіна Галицька, Ірина Шевченко, Олеся Бакланова, Катерина Носкова та Клавдія Ситник. Нас із тіткою запрошували до Києва, де ми давали інтерв'ю про маму. Було емоційно дуже важко, бо рана й досі болить.

Це зворушливі мініфільми, де кожен розповідає історію жінки з двох боків – яка вона була в мирному житті та у військовій професії. Ролик важко дивитися без сліз. Але насамперед автори хотіли, аби смерть жінок сприймалася не тільки з жалем, а з шанобою та повагою до подвигу, із вдячністю за захист. У таких відео розкривається позиція жінки, яка добровільно пішла на війну захищати свою країну.

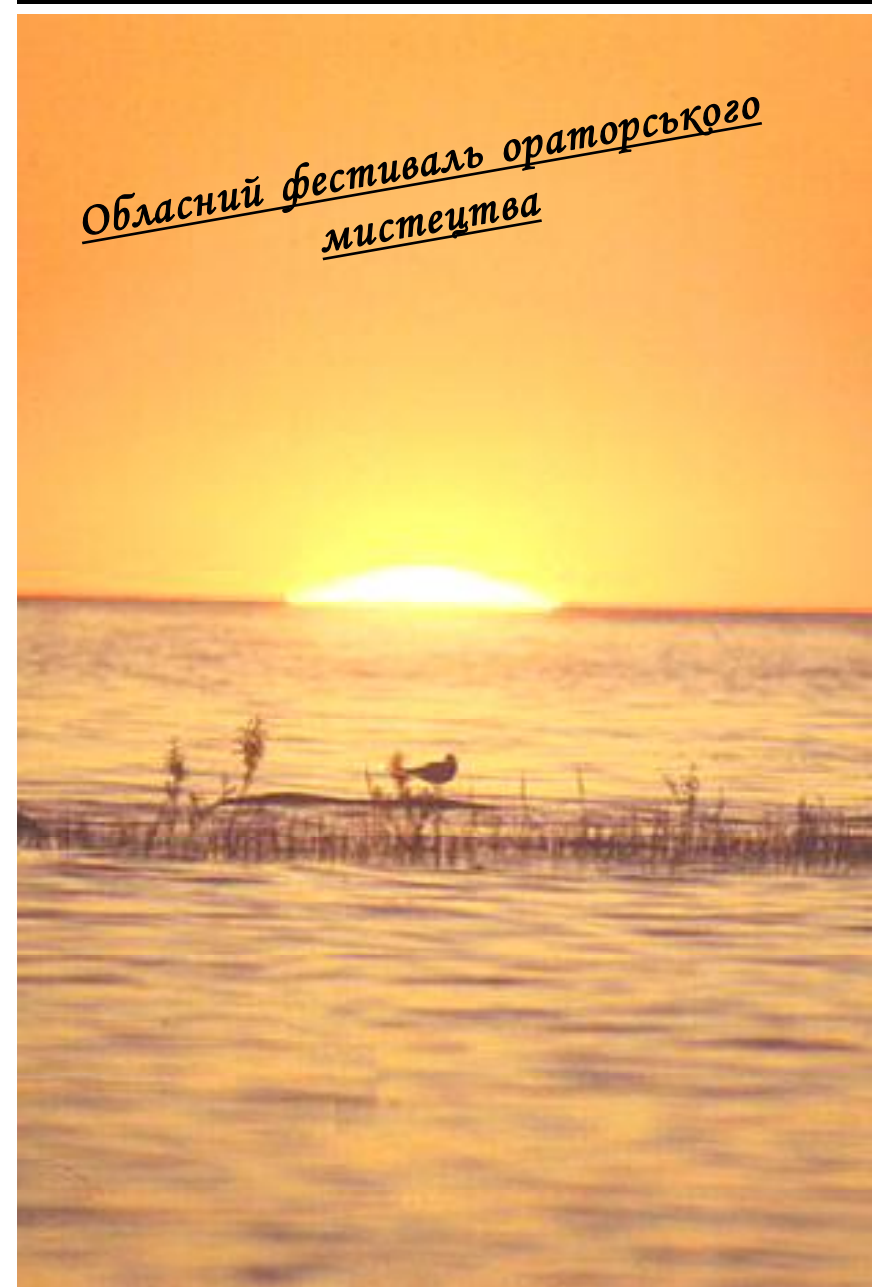
У 2020 році вийшло 5 відео, а 2021 року – 3. Відео, зокрема, оприлюднювалися на сторінках Жіночого ветеранського руху та Українського інституту національної пам'яті, у соціальних мережах. Посилання на відео розміщено у використаних джерелах. Добровольці – не жертви, а герої! Герої, не романтизовані з книжок, а виховані поруч із нами. У них був вибір, можливість відсидітись. Тому ми відчуваємо не тільки біль, але й гордість, що ми – їхні співвітчизники, вони – наші рідні, пересічні односельчани чи знайомі. Ми повинні запам'ятати їх, щоб цінувати нашу землю ще більше і боронити її від ворога.

Ми маємо пам'ятати кожного, хто віддав своє життя, захищаючи Україну! Адже вдячність і пошана – це найменше, чим ми можемо віддячити загиблим героям за мир і захист наших домівок. Адже людина живе, поки живе пам'ять про неї.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Фільм-спогад про Клавдію Ситник: https://www.youtube.com/watch?v=MqnJc3Ngyi0&ab_channel=93%D0%B1%D1%80%D0%B8%D0%B3%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D0%A5%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%B9%D0%AF%D1%80

2. <https://memorybook.org.ua/21/sytnykklavd.htm>
3. <https://www.umoloda.kiev.ua/number/0/2006/142875/>
4. <https://www.objectiv.tv/visually/2020/02/04/u-zachepilivtsi-prostilisa-z-vijskovoyu-medikineyu-klavdiyeyu-sitnik/>
5. Указ Президента України від 18 березня 2020 року № 93/2020 «Про відзначення державними нагородами України».
6. Слобожанські дзвони Перемоги. – Харків, 2020. – С.363.
7. Блаженний, вічний вирій // Горизонти Зачепилівщини (Зачепилівська районна газета Харківської області). – 2020. – 8 лютого (№6).
8. Плакало небо, коли Україна закривала очі своїм героям // Горизонти Зачепилівщини (Зачепилівська районна газета Харківської області). – 2021. – 6 лютого (№ 6)

Обласний фестиваль ораторського мистецтва

«Для гордої і вольної душі життя і воля – на горі високій»

Розкрити в багатьох учнів справжній талант володіння мистецтвом слова дає можливість Фестиваль ораторського мистецтва, започаткований на Харківщині двадцять один рік тому з метою виявлення та підтримки творчо обдарованих учнів, сприяння розкриттю їхнього таланту, розумових здібностей, розвитку комунікативних умінь, поглибленому опануванню ними мовного багатства, а також із нагоди Дня української писемності та мови.

На виконання Обласної програми розвитку освіти «Новий освітній простір Харківщини» на 2019–2023 роки, затвердженої рішенням обласної ради від 06 грудня 2019 року № 817-VII (XVIII сесія VII скликання), із метою виявлення та підтримки лінгвістично обдарованих дітей, сприяння розкриттю їхнього таланту, формування громадянської, соціальної та загальнокультурної компетентностей, виховання почуття національної гідності й патріотизму, із нагоди Дня української писемності та мови у жовтні 2021 року проведено з використанням онлайн-сервісів Обласний фестиваль ораторського мистецтва, присвячений 150- річчю від дня народження Лесі Українки, за темою «Для гордої і вольної душі життя і воля – на горі високій» серед учнів 10-11 класів закладів загальної середньої освіти Харківської області.

Обласний фестиваль ораторського мистецтва є одним із найбільш улюблених для освітянської молоді серед різноманітних мовно-літературних конкурсів у Харківському регіоні.

На місцевому рівні у Фестивалі 2021/2022 н.р. взяли участь 1267 учнів; в обласному – 54 учні 10 – 11 класів закладів загальної середньої освіти Харківської області, 6 учнів закладів загальної середньої освіти обласного та державного підпорядкування та 1 учень приватного закладу загальної середньої освіти. Учасники фестивалю розмістили свої виступи із вищевказаної теми на сервісі YouTube.

Оцінювалися виступи за такими критеріями: повнота розкриття теми; емоційний вплив на глядача; культура мовлення й красномовність; оригінальність виступу; дотримання регламенту (3 хвилини).

За підсумками I та II турів оргкомітетом фестивалю було визначено 13 переможців і 18 лауреатів.

Звання переможців вибороли:

I місце:

Льїна Марія, учениця 11 класу Ізюмського ліцею № 3 Ізюмської міської ради Харківської області.

Овчаренко Данило, учень 11 класу Балаклійського ліцею Балаклійської міської ради Харківської області.

II місце:

Архипова Анна-Марія, учениця 10 класу Харківського ліцею № 107 Харківської міської ради Харківської області.

Неділько Софія, учениця 10 класу Лозівського ліцею № 5 «Лінгва» Лозівської міської ради Харківської області.

Чорновол-Ткаченко Павло, учень 10 класу Харківської спеціалізованої школи II-III ступенів №3 Харківської міської ради Харківської області.

Чулець Діана, учениця 11 класу Куп'янського ліцею №1 Куп'янської міської ради Харківської області.

III місце:

Бабіч Богдан, учень 11 класу Барвінківського ліцею № 1 Барвінківської міської територіальної громади Ізюмського району Харківської області.

Конєв Андрій, учень 11 класу Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів №150 Харківської міської ради Харківської області.

Куплевацька Олександра, учениця 11 класу Зміївського ліцею № 1 Зміївської міської ради Харківської області.

Кут Мар'яна, учениця 10 класу КЗ «Малинівський ліцей №2" Малинівської селищної ради Чугуївського району Харківської області».

Носов Ярослав, учень 10 класу Первомайського ліцею №3 «Успіх» Первомайської міської ради Харківської області.

Похилько Дарина, учениця КЗ «Харківський навчально-виховний комплекс «гімназія – школа I ступеня» № 24 Харківської міської ради Харківської області імені І.Н.Питікова».

Шопінська Єлизавета, учениця 11 класу Мурафського ліцею Краснокутської селищної ради Богодухівського району Харківської області.

Лауреатами були визначені:

1. *Борисова Єліна*, учениця 10 класу Зарожненського ліцею Чугуївської міської ради Харківської області.

2. *Дікова Єлизавета*, учениця 11 класу Слобожанської гімназії №2 Слобожанської селищної ради Чугуївського району Харківської області.

3. *Канівець Євгенія*, учениця 11 класу КЗ «Великобурлуцький ліцей Великобурлуцької селищної ради» Харківської області.

4. *Капарчук Поліна*, учениця 11 класу Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 26 Харківської міської ради Харківської області.

5. *Коваленко Єлизавета*, учениця 11 класу КЗ «Харківський науковий ліцей-інтернат "Обдарованість"» Харківської обласної ради.

6. *Копійка Дарина*, учениця 11 класу КЗ «Богодухівський ліцей №3» Богодухівської міської ради Богодухівського району Харківської області.

7. *Коритний Артем*, учень 11 класу КЗ «Липецький ліцей імені П.В.Щепкіна Липецької сільської ради Харківського району Харківської області».

8. *Німа Анастасія*, учениця 11 класу КЗ «Наталинський ліцей Наталинської сільської ради Красноградського району Харківської області».

9. *Руденко Аліна*, учениця 11 класу КЗ «Козачолопанський ліцей» Дергачівської міської ради Харківської області.

10. *Савельєв Кирило*, учень 11 класу КЗ «Харківська спеціальна школа ім. В.Г. Короленка» Харківської обласної ради.

11. *Саніна Марина*, учениця 10 класу Дворічанського ліцею Дворічанської селищної ради Куп'янського району Харківської області.

12. *Сидоренко Катерина*, учениця 11 класу КЗ «Пісочинський ліцей "Мобіль" Пісочинської селищної ради Харківського району Харківської області».

13. *Собіна Максим*, учень 10 класу Шевченківського ліцею Шевченківської селищної ради Харківської області.

14. *Сосонна Ангеліна*, учениця 10 класу Нововодолазького ліцею № 1 Нововодолазької селищної ради Харківської області.

15. *Сумко Олена*, учениця 11 класу Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 41 Харківської міської ради Харківської області.

16. *Тихоненко Ольга*, учениця 10 класу КЗ «Мереф'янська загальноосвітня школа I-III ступенів № 6» Мереф'янської міської ради Харківської області.

17. *Уніковська Софія*, учениця 11 класу Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів №126 Харківської міської ради Харківської області.

18. *Яремнюк Богдан*, учень 11 класу Харківської приватної спеціалізованої школи I-III ступенів «Харківський колегіум» Харківської області.

Переможці та лауреати фестивалю довели всім присутнім неперевершену майстерність вести дискусію на будь-яку запропоновану тему, аргументувати свою точку зору; виявили високий рівень володіння словом, уміння промовою переконливо донести до інших власні думки, судження, яскраво висловити свою думку.

9 листопада 2022 року, у День української писемності та мови, у режимі онлайн відбулося урочисте нагородження переможців і лауреатів Фестивалю ораторського мистецтва.

У святі взяли участь щирі шанувальники українського слова: письменники, громадські діячі, найкращі вчителі української мови та літератури, учні шкіл Харківської області, переможці фестивалів минулих років.

«Для гордої і вольної душі життя і воля – на горі високій»

Овчаренко Данило, учень II класу
Балаклійського ліцею
Балаклійської міської ради Харківської області

Учителька: Волченко Раїса Іванівна

Шановне товариство! Чи потрібна сучасникам історична пам'ять?

Чудове визначення терміну пам'ять дає у своєму «Тлумачному словнику» Володимир Даль: «Пам'ять – це здатність пам'ятати, не забувати минулого».

І про пам'ять історичну: «Пам'ять відносно минулого те ж, що й висновок, здогадка і уявлення відносно майбутнього».

На цьому можна було б поставити крапку, оскільки відповідь на запитання отримана, тобто майбутнє буде усього на правильно оцінених уроках минулого.

Із якого історичного періоду молодій людині потрібно починати вивчати історичну спадщину?

– Та, мабуть, із найдавніших часів, і головним поводителем у пошуках істини має бути книга усіх часів і народів – Біблія.

Хіба можуть когось залишити байдужими такі рядки з книги Еклезіаста: «Усьому свій час, і час всякої речі під небом. Час народжуватись, і час помирати; час насаджувати, і час виривати насажене; час руйнувати, і час будувати...».

До речі, Петро I «прорубав вікно» до Європи і силою почав робити з росіян німців, англійців, голландців. Сучасні історики вбачають у цьому остереження для нинішніх керівників країни –

дивлячись на Захід, не згубити національну самобутність.

І як же не згадати слова Григорія Сковороди: «Всяк повинен пізнати свій народ, і в народі себе. Чи ти рус? Русом будь. Чи ти німець? Німецтвуй. Татарин? Татарствуй».

Усе добре на своєму місці й у своєму образі, і все красно, що чисто, природно, що не є підробкою!» Довіра до природного розвитку – плідний шлях. Тому важливо не тільки розуміти, але й відчувати серцем, що ти – українець – від батька, діда й прадіда!

Увійдімо ж у храм Істини, Віри, Надії і Любові, гартуймо українця – лицаря.

Це нам, молодим, підтримувати вогонь волі, це ми станемо в перші лави штурманів майбутнього.

Прагнімо, друзі, до вершин – «гори високої» – достойного і мирного життя.

Архипова Анна-Марія, учениця 10 класу
Харківського ліцею № 107
Харківської міської ради Харківської області

Учителька: Єсауленко Світлана Володимирівна.

Що може здивувати світ? Здається, уже нічого. Нічого!? Його здивує вічне! Що саме?! Свобода!

Що є свобода? Добро в ній яке є?

– Що тут дивного? – скажете ви. – Ще Арістотель стверджував, що людина вільна у своїй долі, тільки від неї залежить: прагнути до високого чи до низького.

Свобода – це можливість чинити вибір відповідно до своїх бажань, інтересів і цілей. Чи всі ми маємо таку розкіш сьогодні? Ви задумались... Сумніваєтесь... Здивовані!

Та це не дивно. Вам тільки здається, що кожен з нас особистість, яка випередила час. Насправді воля в боротьбі, на

жаль, часто програє, і всі ми живемо за принципом «мусиш» і «треба».

Але для гордої і владної душі оте «мусиш» дорівнює: ти – раб. Невже ж «чия сила, того й воля»?!

Ні! Тільки не для гордих, чие життя - це вічний бій за те, щоб у кінці кінців зайти на вершину і залишитися там назавжди. Це життя й воля, новий світ суспільства, яке:

Волею край свій, як сонцем, залле,

Щоб міг він і другим зоріти.

Свобода то розкіш для нескорених? Це їх повнокровне життя, що передбачає злагоду особистісного й суспільного, гармонійно поєднує думки, почуття й волю людини.

Леся Українка довела нам своїм життям, що горді та владні душі мають сили та змогу знаходитися вище, долати скелисту гору життєвих негараздів, труднощів і перешкод.

А біля підніжжя тієї гори залишаться слабкі, які є невільниками над самими собою, люди, що не можуть і не хочуть впоратися зі своїм життям, які бачать перешкоду навіть у малесенькому камінчику на своєму шляху.

Не будьмо слабкими! Життя – це воля, яка сягає височини, звідкіля витікає сильний і могутній Дніпро:

У нас воля виростала, Дніпром умивалась,

У голови гори слала. Степом укривалась!

Не зраджуйте українство! України горду душу, що живе на горі високій. Дніпро, гори, степ-воля. Дивний світ свободи, гордий, але самотній. Та для владної і гордої душі життя і воля – на горі високій.

Неділько Софія, учениця 10 класу

Лозівського ліцею № 5 «Лінгва»

Лозівської міської ради Харківської області

Учителька: Гаража Катерина Вікторівна

Хіба жила на світі ще така жінка, в серці якої поєдналися б така мужність, такий вогонь і розум, така пристрасна любов і відданість народові та Батьківщині? Ні, другої такої на світі не було!

Леся Українка... Наскільки вона випереджає час і тоді, і тепер.

Базова, геніальна, приголомшлива, глибока думка Лесі Українки, яку не так часто і цитують, звучить так: «А звемось ми просто – українці, бо такими єсьмо!» І тим висловлено абсолютно все! Це – закон природи, бо ми такими єсьмо!

У медіапросторі часто поширюють вислів ірландця Томаса Девіса у перекладі її величності Лесі Українки: «Нація повинна боронити свою мову більше, ніж свою територію – це певніша межа і міцніша границя, ніж фортеця або річка. Втратити рідну мову і перейняти чужу – се найгірший знак підданства, се кайдани на душу. Втратити національну мову – се смерть, се значить, що ярмо вже в'їлося глибоко».

Тож, звідки ти взялася така, що єдина на цілий світ як письменниця, ідентифікована українка через етнонім і націоонім?

Леся Українка казала про себе: «Вихована я в українській мові». Знання ж десятка мов змушує її вивести на найширші світові дороги – ріднесеньку солов'їну.

У невідомому листі Лесі до Кривинюка від 26 березня 1903 року читаємо: «Тільки тоді починається справді вільна, не шовіністична, але й не рабська національна психологія, коли чоловік каже: «Я б може і міг би бути іншим, але не можу і не

потребую, бо я хоч і не ліпший, так зате й не гірший за інших. Принаймні від тих, що хочуть на свій лад перестановити. Приймайте мене таким, як я є, ким я хочу бути, не ваше діло, яку вибирати мені мову і звичаї...»

І Леся Українка каже: «Годі, годі нас заганяти весь час під чужі лекала!» От власне з цього «годі!» народжується оця Леся Українка – націоналістка чи сепаратистка з погляду тодішніх політичних обставин.

Вона подарувала нам геніальний твір «Бояриня», де протиставила український світ і московський. І там є класна фраза з антропонімом: «Ти, Ганнусю, мене таки Оксаною зови, а не Аксюшей или Аксенией. Бо ім'я – це знак моєї культури».

Згадаймо, як одного разу малороський панок, почувши Лесину мову, сказав: «Ви, пані, напевно малороска?». Леся йому відповіла: «Так, пане, мені теж здається, що я менша за вас ростом...»

Ось так ця велика Леся перетворила мову на зброю.

Слово, моя ти єдина зброє,

Ми не повинні загинуть обое!

Може, в руках невідомих братів

станеш ти кращим мечем на катів».

Читаймо Лесю й будьмо українцями!

*Чорнопол-Ткаченко Павло, учень 10 класу
Харківської спеціалізованої школи II-III ступенів № 3
Харківської міської ради Харківської області*

Учителька: Сургай Любов Іванівна

Душа... Дух... Його злеті і падіння... Що робить людину людиною? Безумовно, душа. Вона змушує нас співчувати й піклуватися, дружити й допомагати, любити й берегти. Кохати...

Що робить людину митцем, героєм, шукачем? Отим «вічним революціонером»? Високі духовні злети! Дух, що не дає заспокоїтися, підкоритися обставинам, що веде вперед, до нових звершень! Шлях, який гордий і владній душі доведеться подолати, повний труднощів та небезпек, він тернистий, той шлях. Але Людина, Людина з великої букви, по-іншому не може. Вона хоче жити, а не існувати. Її душа прагне волі, бо «рабів до раю не пускають». І тому особистість обирає ту тернисту путь.

Такою незламною була Леся, недарма називалася Українкою. Тяжка хвороба не змусила її скласти крила. Страждати? Куди дітися. Підкоритися? Ніколи! Позбавити себе права на творчість, на кохання, на самопожертву? Нізащо! Це складно? Безумовно! Але тоді життя наповнюється сенсом. Цей шлях на високу гору робить тебе щасливим.

І Леся йшла тим шляхом тоді, коли усі були проти неї, навіть мати, а вона все одно поїхала до Сергія Мержинського, щоб доглядати за ним. Біль не давав піднятися їй з ліжка, але Леся все одно продовжувала писати вірші, вона мріяла і творила.

І ми, українці, такі. Ідемо за мрією, прагнемо свободи, будуємо свою державу... Не скорювалися віками. Ні тоді, коли турки й татари гнали нас на невольницькі ринки. Ні тоді, коли Петро I винищив увесь Батурин. Не підкорювались указам, що забороняли нам бути українцями, що намагались знищити нашу ідентичність. Не підкорилися, коли в 1933 мільйони померли мученицькою смертю. Не здалися фашистським нелюдам. Не скорюємося й сьогодні. Знаємо:

Для гордої і владної душі життя і воля – на горі високій.

*Чулець Діана, учениця II класу
Куп'янського ліцею №1
Куп'янської міської ради Харківської області*

Учителька: Обушко Світлана Яківна

Цього року наша країна відзначає 30-річчя незалежності.

Я вважаю себе справжньою українкою. Тому незалежність для мене – це перш за все гордість. За нашу історію. За наших героїв. Тих, хто захищає країну від ворога, і тих, хто виборюють для неї олімпійські медалі.

Упродовж сторіч мільйони українців боролися за здобуття незалежності, пройшли через зради, війни, голодомори, довжелезний шлях із крові, сліз та поту, пройшли крізь терени, втрачаючи мільйони своїх душ.

А здобувши таку омріяну свободу й державність, уже покоління наших сучасників було змушене відстоювати свободу та європейський вибір у революціях, а згодом – зі зброєю в руках захищати суверенітет і територіальну цілісність Української держави.

Це був важкий час для України. Але народ продемонстрував свою гідність і прагнення до свободи. Можна сказати, що Майдан був не тільки революцією гідності, а й волі і справедливості, солідарності й хоробрості, війни проти системи, протистояння громадянина з державою. Зрештою, тут було щось значно важливіше, щось таке, що стосувалося головного людського питання – життя або смерть?

Від Революції гідності минуло сім років. Чи щось змінилось з того моменту? Так. Саме на Майдані народилася нова нація – українська, народ якої готовий стояти до кінця, тільки переможного, готовий віддавати своє життя за достойне майбутнє своєї рідної землі.

Йоганн Вольфганг Гете писав: «Лиш той життя й свободи вартий, хто йде щодня за них у бій».

Я вважаю, що кожен громадянин вільної України має зробити все для того, щоб життя в нашій країні було прикладом волелюбності, стійкості, гідності для всього світу.

Ми повинні будувати нову європейську Україну, у якій основними стануть європейські цінності дотримання права і свободи людини, поваги до гідності кожного.

Тож мусимо розуміти це й захищати ці права! Ми обов'язково розбудуємо державу, у якій найголовнішою цінністю будуть життя й воля кожного її громадянина, як писала Леся Українка: «Для гордої і владної душі життя і воля – на горі високій!».

*Бабіч Богдан, учень II класу
Барвінківського ліцею №1 Барвінківської міської
територіальної громади
Ізюмського району Харківської області*

Учителька: Черна Олена Володимирівна

Дочка Прометей. Лариса Косач, яка увійшла в історію під псевдонімом Леся Українка – одна із найзнаменитіших постатей в історії української літератури.

Знаєте? Особисто для мене – це прообраз сучасної сильної жінки, у якої можна повчитися, як упевнено йти до мети, як бути успішним, незважаючи на випробування долі.

Як і тисячі моїх однолітків, я стою на порозі дорослого життя, створюючи образ бажаного майбутнього, і мрію про те, що моє прийдешнє буде успішним!

«Фантазер!» – скажете ви. Можливо, але історія доводить, що всі найуспішніші люди насправді були мрійниками. Серед них наша Леся – найбільша мрійниця української літератури: «Тільки – життя за життя! Мріє, станься живою!»

Уперше знайомство з Лесею відбулося, коли я був ще зовсім малим. Ми з бабусяю гортали сторінки творів поетеси і читали: «... Місяць ясененький. Промінь тихесенький. Кинув до нас...». А потім було: «... Я на вбогім сумнім перелозі Буду сіять барвисті квітки...». Мабуть, ці рядки Лесі Українки, почуті ще в дитинстві, мене запрограмували.

Щоразу я відкриваю її для себе по-новому.

Цікаво, коли б Леся Українка була мою сучасницею, як би склалася її доля?

Думаю, вона, напевно, стала б або політиком, або соціальною активісткою, але однозначно, не стояла б осторонь різних процесів у нашій державі. Наш сучасник, письменник Юрій Щербак зазначає, що «особливою властивістю генія Лесі Українки є те, що вона випереджала свій час, що вона жила і творила на виріст, не підлаждуючись ні під які примхливі, мінливі моди».

Чи згодні ви, що людина вільна у своєму виборі й своїх вчинках, тільки від неї залежить прагнути високого чи низького? Головне – зробити перший крок! І тоді з'являються мрії, ставляться цілі і починається сходження «на гору високу». Доля Лесі Українки надихає йти вперед, щоб не уподібнитися до Лицаря із її драми «Осінь казка», котрий втомився боротьбою, розчарувався у всьому і згоден покійно існувати, бо «втомлений навіки», а не слідувати заклику наполегливо досягати світлої мети.

Повірте! Адже залежно від того, які плани ми будемо, таким і буде завтрашній день.

Посій понад границями пшеницю добру,
відгородись житами від пустині.

Склади каміння все у підмурівки,
щоб не казали люди: тут руїна;

щоб мовили: колись тут стане дім! (Леся Українка).

Мій! Твій! Наш дім! Наша Україна!

Конєв Андрій, учень 11 класу
Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів №150
Харківської міської ради Харківської області

Учителька: Ободовська Зоя Іванівна

Зея, Дочка Прометея і, зрештою, Леся Українка («єдиний мужчина») – Лариса Петрівна Косач має багато імен. Але ідеали, погляди і принципи поетеси на життєвому шляху – єдині.

Патріотизм, інтелектуальність, висока духовна сила Лесі Українки та її героїв піднесли авторку вірша «Без надії сподіваюсь» на гору служіння своєму народові. Ніколи не коритися злій долі – лейтмотив творів письменниці.

Леся Українка проголошувала національну ідею з високої гори і сприяла боротьбі за її втілення, хоч адресати часто залишалися біля підніжжя і до голосу поетеси не завжди дослухалися.

Коли, як не зараз, у часи протистояння, і навіть війни (ворог хоче нас поневолити), ми маємо знову згадати ці рядки: «Для гордої і владної душі життя і воля – на горі високій». Лариса Петрівна вчила нас ніколи не боятися ставити мету й досягати її. Сьогодні слова поетеси мають стати гаслом оновлення України, творення якої кожен із нас мусить почати з себе, хоча це вимагає багато зусиль і навіть самопожертви: «Геройство мусить мати нагороду, се і Боги, і люди признають».

Справі розбудови нової держави завжди слугувала література. Вустами героїв Лесі Українки стверджується: «Ти мене убити можеш, але жити не примусиш». Її Одержима, Касандра, Долорес, Мавка й Оксана не приймають будь-якого рабства над собою. Кожна з них воліє радше загинути, аніж служити ворогові. Для письменниці найстрашнішою була духовна неволя, моральна деградація, безпорадні квиління, бо «країна ціла може в них («у сльозах») утопитись, доволі вже їм литись».

Поетеса прагнула, щоб людина пізнала в собі свою горду і владну душу. На думку Оксани Забужко, Леся Українка писала так, «ніби Україна вже є, ніби це модерна нація».

Так, Україна є! Молода, тридцятилітня, непохитна! Для мене важливо, щоб ми, нове покоління, готові були піднятися на «туго високою» гору в ім'я служіння народові й розбудови своєї держави.

Тож маємо достатньо внутрішньої волі, щоб бути національно вільною державою!

*Куплевацька Олександра, учениця 11 класу
Зміївського ліцею №1
Зміївської міської ради Харківської області*

Учителька: Запрій Ольга Олександрівна

«Від часу Шевченкового «Поховайте та вставляйте, кайдани порвіте» Україна не чула такого сильного, гарячого та поетичного слова, як із уст цієї слабосилої хворої дівчини», – цю фразу Іван Франко присвятив, не побоюючись цього слова, найвидатнішій письменниці української літератури – Лесі Українці.

До тебе Україно, наша бездольная мати,

Струна моя перша озветься.

І буде вона урочисто і тихо лунати

І пісня від серця поллеться.

Слава вірної доньки Батьківщини Лесі Українки розлетілася далеко за межі нашої країни. Адже Леся – це боєць, мала «в серці те, що не вмирає», своїм словом-мечем, сильним і пробивним, будила свідомість, кликала до боротьби.

Поетеса власним прикладом показала, що усе те, що випадає на наші долі, можливо пройти, пережити, маючи в серці силу волі, жагу до життя. Але таке бажання не купиш, лише внутрішній

вогонь, власний дух дає відчуття любові, свободи, волі, дає змогу прийняти себе таким, який ти є.

Для мене Леся Українка – взірць жінки, яка не боїться відстоювати свої права, не боїться говорити правду у вічі. Леся вчить мене, як упевнено йти до мети, як не боятися труднощів. Через віки письменниця вчить бути сучасною, успішною, крізь сльози сміятися, не зважати на примхи долі.

Я переконана, нам, молоді XXI століття, варто повчитися в Лесі Українки бажанню наполегливо працювати, самовдосконалюватися, прагнути стати кращим, ніж був учора.

Лише маючи горду і владну душу, силу волі, ми можемо змінити своє життя, зробити таким, яким хочемо його бачити саме ми!

*Кут Мар'яна, учениця 10 класу
КЗ «Малинівський ліцей №2» Малинівської селищної ради
Чугуївського району Харківської області*

Учителька: Редька Олена Миколаївна

Сильні, вольові, успішні жінки... Чи багато їх у цьому світі?

Звичайно, так. Але найвідомішою жінкою, яка стала особисто для мене символом незламності духу, є, безперечно, Леся Українка. Вона – прекрасна, горда, волелюбна, мужня. Тож як зробити так, щоб, як і Леся, стати сильною жінкою, досягти своєї вершини успіху та здобути славу?

Говорять, що в кожній людині є «свій Еверест». Тож зачасту ми хочемо зійти саме на нього. Однак далеко не всім це вдається. Іноді шлях до Евересту перетворюється на сізифову працю. І тоді на нас очікують розпач, сльози, гнів – і, як наслідок, невпевненість у собі, зневіра, повернення назад, відмова від своєї мети.

Стоп! Зупиніться! Згадайте рядки відомої Лесиної поезії
«Contra spem spero!»:

Я на гору круту крем'яную
Буду камінь важкий підіймать
І, несучи вагу ту страшную,
Буду пісню веселу співать.

Тож вище голову, друзі, розпочнімо підіймати важкий камінь
вгору і на заздрість усім співати веселих пісень!

Запитаймо себе: «А що зробити сьогодні, щоб стати ближче
до мети?». Більше працелюбності, наполегливості, старанності!
Більше зібраності та послідовності. Більше самоконтролю. Хочу,
щоб мотивацією стали слова американського підприємця Джима
Рона: «Успіх – це не стільки те, що ми маємо, скільки те, ким ми
стаємо в результаті».

Пам'ятаймо, успіх сам не прийде. До нього треба йти.
Дорога до нього лежить через яруги. Через буреломи. Через
провалля й гори. Через терни ми вийдемо до зірок.

Якби я мала можливість звернутися до Лариси Петрівни,
якби нас не розділяли десятиліття, її зірка і моє життя на землі, то
я звернулася б до неї.

Ларисо Петрівно... Ваше полум'яне серце, як серце Прометейя,
світить тим, чия душа співає в унісон з Вашою і на степових
просторах, і на гірських полонинах. Я хочу бути такою, співати.
Хай мене почують не на еверестах. Я хочу, щоб наш голос лунав
з Мавна-Кея – найвищої гори на Землі. Голос Українок!

*Носов Ярослав, учень 10 класу
Первомайського ліцею №3 «Успіх»
Первомайської міської ради Харківської області*

Учителька: Проценко Наталя Володимирівна

Леся Українка почала писати рано. Першим її вчителем і
поціновувачем стала мати, Ольга Петрівна, яка стежила за
кожним рядком доньчиних віршів. Так з'явилася в українській
культурі велика літературна сила, яка піднялася понад багатьох
митців і яка потім вразила світ силою свого духу.

Великий потенціал поетеси скоро затьмарився жорстокою
й упертою хворобою. І все життя Лесі перетворилося на боротьбу
з хворобою, яка то відступала, то набирала нових важчих форм.

Постійне лікування, операції, курорти не зломали сили духу
цієї відважної жінки, а лише укріпили цей непереможний дух,
змусили наполегливіше вчитися і працювати.

Її титанічна, надзвичайно сумлінна праця над собою вражає.
Не отримавши офіційної освіти, Леся Українка своїми знаннями
рівнялася з провідними умами свого часу.

Який це яскравий приклад перемоги людини над
обставинами, які створила доля! Попри тяжкий стан здоров'я
Леся пише все нові й нові вірші. У них – зворушлива лірика,
глибоке сприйняття природи й світу, палке слово громадянина-
патріота, заклик до дій і боротьби задля блага рідного народу.

Згодом Іван Франко напише: «Від часу Шевченкового
«Поховайте та вставайте, кайдани порвіте» Україна не чула такого
сильного, гарячого та поетичного слова, як із уст сеї слабосилої
хворої дівчини... Україна, на наш погляд, нині не має поета, щоб
міг силою та різносторонністю свого таланту зрівнятися з Лесею
Українкою».

Творчість Лариси Петрівни настільки багатогранна і плідна, що навіть не віриться, що прожила вона лише 42 роки. Світова література не може назвати іншого письменника з таким талантом, щирим і самобутнім голосом, полум'яним серцем і мудрим розумом.

Леся Українка залишила нам світлу зброю, своє чисте слово, ніжну музику. Життєвий і творчий шлях поетеси щедро пересипаний тернами, однак вона вперто йшла до мети і здійснила свій подвиг.

Ця тендітна жінка виявилася більш мужньою за багатьох чоловіків. Бо інколи мужність потрібна вже для того, щоб просто жити.

Похилько Дарина, учениця

КЗ «Харківський навчально-виховний комплекс «гімназія – школа І ступеня» № 24 Харківської міської ради Харківської області імені І.Н.Питікова»

*Учителі: Радченко Юлія Вікторівна,
Федюніна Анжела Миколаївна*

Знаєте, саме зараз на думку спадають слова чарівної Мавки, яка з притаманною лише їй щирістю й наївністю дивується:

– Ну, як-таки, щоб воля та пропала?

Се так колись і вітер пропаде.

Воля... Така жадана й омріяна багатьма поколіннями моїх співвітчизників. Найвища цінність людини, її найбільша потреба. Як повітря. Живильна волога. Сонячне світло. Ще Арістотель стверджував, що людина вільна у своїй долі й у своїх вчинках,

тільки від неї залежить: прагнути до високого чи до низького.

Духовна міць, рішучість, нездоланне прагнення до ВОЛІ... Такими ми, українці, народжені. Тож не зневірилися через прикрі невдачі, прокладаючи крок за кроком тернистий шлях до щасливого та вільного майбутнього роками, десятиліттями, століттями!

«Сильними не народжуються, сильними стають». Нам, українцям, на жаль, довелося дізнатися, по чому ківш лиха: утиски й заборони, цькування й приниження національної гідності.

Так. Людину часто називають слабкою, бо доводилося підкорюватися поневолювачам. Та хіба це зупинило свободолюбиву українську натуру? Ні!

Пригадаймо натхненні рядки Григорія Сковороди з поезії «De Libertate»: «Що є свобода? Добро в ній яке? Кажуть, неначе воно золотє?». Головне для Лесі Українки – духовна свобода людини і нації, звільнення від «рабського духу», набуття національної й особистісної ідентичності.

Звісно, дикий орел не буде жити в золотій, проте тісній клітці. Він народжений розсікати блакить небес над безмежними українськими степами. А без свободи неможливе повноцінне самовираження, недосягне щастя. І саме в неволі люди, як правило, стають безбатченками, втрачають себе. Чи не так?

Навіть здобувши виборену кров'ю свободу, маємо розбудовувати Україну, за яку не було б соромно ні волелюбному Сковороді, ні мужній Доньці Прометей, ні нашим нащадкам.

Тож усім серцем любімо Вітчизну, живімо заради Батьківщини й творімо її майбуття!

*Шопінська Єлизавета, учениця II класу
Мурафського ліцею Краснокутської селищної ради
Богодухівського району Харківської області*

Учителька: Давидич Наталія Миколаївна

*Солодке, а, може, гірко полинне
Життя на цім світі дається єдине
І жити, і вмерти потрібно нам гідно
І це аксіома для тебе, людино.*

Жити – це з повною самозреченістю прорубуватися крізь скелю, іншого життя для справжньої людини немає. Бо жити аби жити, аби день до вечора – це недостойно людини.

«Для гордої і владної душі життя і воля – на горі високій» – це життєвий девіз дочки Прометея, Лесі Українки.

Воля! Це клекіт орла, що ширяє там, в недосяжній висоті, це гучний поклик трембіти, це непорочність смерек, що віками ждуть не діждуться обіймів сонця.

Воля! Хто його видумав, хто вперше вимовив оце слово? Благословен хай буде навіки!... Скільки тут простоти, скільки величі! Який безмежний, незбагненно широкий зміст!

Ні перед чим не зупиняйтесь, не хилитесь – піти! Аж на те далекеє верхів'я. Зійти й поставити своє знаменно – нехай має! Хай буде знаком, ясним дороговказом.

Бо хто сказав, що я слабка,

Що я корюся долі?

Хіба тремтить моя рука?

Чи пісня й думка кволі?

Між землею і небом лунає якась могутня і водночас на диво спокійна мелодія-гімн життя, як у думках нарекла її Лесея Українка.

Чи тільки терни на шляху знайду,
Чи стріну, може, де і квіт барвистий?
Чи до мети я певної дійду,
Чи без пори скінчу свій шлях тернистий..

Спів бентежив молоді груди, родив у них нестримний потяг до творення. Співало серце. Її змучене, стомлене серце! Чого хотіло? Спокою, забуття? У такий час? У краю, де гніздяться орли, де в кам'яних ложах набираються сили грому?.. Ні, серце! Нам з тобою іще стояти супроти бурі, будити мертвих. Чуєш-бо? Хай навіть ота лавина з гір впаде на голову, мов доля злая, – стояти маєм! Стояти будем!

Я – випускниця

Переді мною-тисячі доріг

Але, яку б не вибрала,

Найголовнішим є для мене Лесин заповіт:

*Борисова Єліна, учениця 10 класу
Зарожненського ліцею
Чугуївської міської ради Харківської області*

Учителька: Ачкасова Маргарита Олександрівна

Із кожним днем все частіше замислююся над тим, як же нам українцям пощастило, у нас є все: і місячні вечори в лузі, солов'ї на кущах калини, і запашні ночі.

Здається, природа ліпила цю райську країну у стані найвищого натхнення та й подарувала його всім українцям. І свята, і будні, і навіть чорний день...

Так, тих днів було чимало...

У боротьбі народилася і загартувалася єдина нація сміливих, вольових та щирих людей, які пройшли через зради, війни ,голодомори , але при цьому не запали духом й здобували таку

омріяну волю і незалежність. Як казала Леся Українка: «Для гордої і владної душі життя і воля – на горі високій».

До речі, саме Леся Українка своїм життям показала нам приклад сильної духом особистості. Таких людей, як Лариса Петрівна Косач, незламаних, небагато, але саме вони є прикладом для наслідування.

Це ж наші співвітчизники відкривали країну світу, завойовували популярність за кордоном, створювали міжнародний імідж незалежної України.

Погляньмо: у 2004 році перша перемога України на Євробаченні, разом із Русланою весь світ співав наші « Дикі танці», Джамала з піснею «1944» – це друга перемога України в конкурсі та й цього річ ми не пасемо задніх: наша група Go_A здобула п'яте місце, і українська пісня лунає по всіх Європейських радіоефірах.

А Євро-2012, пам'ятаймо? Спільне проведення Україною та Польщею Чемпіонату Європи з футболу, та і Євро 2020 надовго запам'ятаємо, окрім того, що події відбувалися у 2021 році, ще й наша збірна вперше в історії українського футболу увійшла до ? фіналу. Ця подія довго буде в пам'яті народу.

Український народ – унікальний! Пишаюся нашими параолімпійцями, які лише цього року в Токіо завоювали 98 медалей, із яких 24 золотих та 47 срібних – наш гімн неодноразово звучав поза межами країни.

30 років тому нездійсненна мрія багатьох поколінь втілилася в життя: Ми стали вільною та незалежною Україною.

Я щодня засинаю й прокидаюся в Україні. Тут я живу й навчаюся, я ходжу по твоїй землі, Україно! Я тобою живу, я дихаю тобою! Здобуваю свої перші маленькі перемоги, відкриваю свої таланти для того, щоб обов'язково стати успішною, сильною, вольовою особистістю, яка понад усе любить свою Батьківщину!

*Дікова Єлизавета, учениця 11 класу
Слобожанської гімназії № 2 Слобожанської селищної ради
Чугуївського району Харківської області*

Учителька: Журавель Олеся Володимирівна

Для гордої і владної душі життя і воля на горі високій. Яке ж значення має цей вислів? Кожен розуміє його по-різному. Хтось вважає, що тільки горда та владна душа зможе пройти через усі перешкоди і дійти до тієї гори, щоб знайти своє щастя та волю. Інші вважають, що горда людина ніколи не зможе скинути кайдани власної душі та дійти до своєї волі, яка знаходиться дуже високо (на горі). Також є ті, які намагаються і зовсім спростувати це висловлювання. Наприклад, я!

Горда і владна душа – це сильна душа. Вона може самостійно впоратись з багатьма труднощами, але на мою думку ніколи не відчужує свободи.

Люди по-різному розуміють й значення слова «свобода». Для когось це, перш за все, фізична та матеріальна незалежність. Що таке свобода особисто

для мене? Я вважаю, що свобода – це, насамперед, внутрішній стан людини. Це те, як ти себе почуваєш. Ніхто не може її обмежити, якщо вона є в тебе в душі. Можна бути неймовірно багатим, талановитим, мати безліч друзів, приятелів або навіть керувати цілою країною, але без волі неможливо радіти життю по-справжньому. Мені хочеться вірити, що навіть в ув'язненні можна мати вільну душу. Адже внутрішню свободу здобути важче, ніж тілесну.

Також не слід забувати й про те, що свобода – це невід'ємна частина творчості. Можна пригадати тяжку долю української письменниці Лесі Українки. Поштовхом до написання вірша Лесі Українки «Contra spem spero!» стало загострення хвороби авторки

(Лєся Українка хворіла на туберкульоз, який у той час був невиліковним). Поетеса не скорилася, вона стала на шлях боротьби за перемогу. У поєдинку з підступною хворобою, вона відчула жагучу потребу жити повноцінним життям:

Згадаймо твір про горду душу «Кам'яний господар». Головна героїня сильна, неприступна жінка з гордою та владною душею, яка мріяла про кам'яну фортецю на горі. І я замислилась: чи потрібно підійматись на цю гору, щоб здобути щастя та волю? І остаточно можу відповісти: ні. Бо «Життя складається не з того, щоб знайти себе. Життя складається з того, щоб створити себе». Отже, я вважаю, що для того, щоб створити свою волю, не потрібно шукати і збиратись на цю гору, треба лише озирнутися й зрозуміти, що немає ніяких кайданів, це все лише ваші думки. Свобода не на горі, а у вас всередині.

*Канівець Євгенія, учениця II класу
КЗ «Великобурлуцький ліцей Великобурлуцької селищної ради»
Харківської області*

Учителька: Подліщук Олена Сергіївна

Хто з нас, юних, не хотів би стати успішним? Безсумнівно, таких немає. Але чому ж, маючи подібне бажання, не всі цього успіху досягають? Усе дуже просто... Когось ламають життєві труднощі, хтось має кволу волю, когось треба постійно стимулювати, та більшість хоче всього й відразу.

Я теж прагну багато чого досягнути і розумію, що це досить складно. Тому особисто для мене взірцевою щодо цього є доля нашої неперевершеної українки, нашої Лєсі, чергова річниця з дня народження якої минає цього року.

Крила її мрій зламала хвороба, та попри це вона всьому світові довела, що міць людини, її твердиня – це горда і владна душа.

Як тяжко було їй ще змалечку приховувати фізичний біль і «щоб не плакати, сміятись»; як невимовно складно було відстоювати жіноче право в умовах повного безправ'я жінки в суспільстві; як нелегко було довести своїм співвітчизникам просту життєву істину, що мірилом людського щастя є воля, свобода, незалежність.

Ось чому рвалася Лєсіна зболена пісня увись, несучи красу й прозоріння, поверталася здалеку думка до «занапащеного, нещасного краю» й омивала його сльозами-перлами або невпинно шукала ідеал людини, блукаючи сторінками античних міфів.

Як одержима, письменниця прагнула запалити незримий вогонь у душах своїх земляків, аби побачити їх вільними, гордими, не підкореними ні реальним ворогом, ні буденністю, ні власними амбіціями...

І зараз, долаючи відстань у більше ніж сто років, так само долітають до нас її думки:

Довго щирими сими словами
До людей промовлятиму я;
Я загину, – та довго між вами
Гомонітиме пісня моя!..

Сподіваюсь, що струни Лєсіної пісні допоможуть і мені стати успішною, стати потрібною, необхідною своїй країні.

А для цього я створю свою власну мелодію життя, що здійме й мене на високу гору, де залунають на весь світ і мої «сім струн».

Тому такі Лєсіні ноти звучать у моїй душі, яка готова вже сьогодні до того, щоб заявити себе українкою:

До. Докладатиму максимум зусиль для здійснення задуманого.

Ре. Результати своїх досягнень віддаватиму на благо рідної України.

Мі. Мінорні настрої ховатиму на дні душі, але й без них неможливо, вони дарують неповторні емоції.

Фа. Фанатично віритиму в торжество добра й любові, буду їх дарувати друзям і родині, і просто гарним людям.

Соль. Солідарною буду з усіма, хто позбавлений байдужості.

Ля. Лякатися труднощів – марно. Я їм зроблю гідний виклик.

Сі. Сірості й ницості завжди говоритиму «НІ!»

*Капарчук Поліна, учениця 11 класу
Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 26
Харківської міської ради Харківської області*

Учителька: Юхно Тетяна Сергіївна

Люди, як зорі, полишають свій слід у свідомості майбутніх поколінь, особливо люди талановиті. Мовби крізь серпанок легендарності проступає до нас образ поетеси, образ ніжний і чистий.

Усебічно розвинена, Богом поцілована (саме так кажуть про справжній талант), Леся Українка невпинно працювала над собою, цікавилась усім, до чого торкалася її кмітлива й допитлива натура.

Моя Леся – з раннього-раннього дитинства. «З Лілеї». Лілеї в бабусиному палісаднику і Лесина «Лілея» в моїй дитячій уяві були рідними сестрами.

Пізніше ми, школярі, побували в Харківському театрі юного глядача на виставі «Лісова Пісня». Я ці відчуття пам'ятаю досі – як духовна висота протистояла примітивізму. Звідти, мабуть, і моя особлива любов до дерев – кожне дерево мені друг і брат, і мені боляче, коли їм боляче.

Нещодавно я з батьками побувала у Колодяжному і зрозуміла, що Леся – це Волинь, та Волинь, що зберегла в собі могутні кристали домонгольської Руси – України, з яких виріс особливий світ.

Назавжди збережу враження. Дивилася на портрети Лариси Косач, а в мені звучали слова:

Я на вбогім сумнім перелозі

Буду сіять барвисті квітки,

Буду сіять квітки на морозі,

Буду лить на них сльози гіркі.

І від сліз тих гарячих розтане

Та кора льодовая, міцна,

Може, квіти зійдуть, і настане

Ще й для мене весела весна.

Можливо, ці рядки мене «запрограмували»? П о в и н н і взяти для себе від Лесі вміння йти по життю, коли вже зовсім немає сил, вміння встати, коли впали, і йти далі. І в цьому Леся для нас – духовний храм.

Леся Українка благословенним словом, яке єдине здатне гартувати дух, намагалася збудити заснулий розум, бо для неї найголовнішим було зробити Україну свідомою, вона хотіла, щоб людина своїм життям до себе дорівнялась, щоб усвідомила, які скарби сховані в її душі, бо «для гордої і владної душі життя і воля – на горі високій».

Торкніться до слова Лесі Українки і пропустіть його через себе, збагатіться, духовно очистіться й відчуйте свою причетність до великої нації українців.

Хто моря переплив і спалив кораблі за собою,

Той не вмере, не здобувши нового добра.

(«Мріє, не зрадь...»)

*Коваленко Єлизавета, учениця II класу
КЗ «Харківський науковий ліцей-інтернат "Обдарованість»
Харківської обласної ради*

Учителька: Лайко Світлана Григорівна

*Хотіла б я піснею стати
У сюю хвилину ясну,
Щоб вільно по світу літати,
Щоб вітер розносив луну
Леся Українка*

Ось так юна дівчина означила мрію життя, стати вільною, як пісня, що не знає меж і перепон. Як високо підносить роль мистецтва. Вона і є пісня, вона вже вгорі.

Щоб геть аж під яснії зорі
Полинати співом дзінким,
Упасти на хвилі прозорі,
Буяти над морем хибким.

Епоха, на яку припав розквіт таланту Лесі Українки – це злам двох віків, складний час змін та пошуків істини, морально-етичних вартостей. Для неї, дочки Прометея, найвищою цінністю була воля. Устами Мавки поетеса доносить таку, здавалося б, просту, але важливу думку:

Ну як таки, щоб воля та пропала
Сеж так колись і вітер пропаде...

Так. Воля для Лесі – неодмінна умова існування, як же без неї. Без неї людина як птаха без крил. Саме поезія стала для Лариси Косач тими крилами, які дарували їй легкість, відчуття польоту, надихали на творчість, на пошук високих істин. Генріх Гейне, творами якого захоплювалась дівчина, писав, що «поезія

– змах крил». Справді, тільки слово може по-справжньому надихати, приносити насолоду, одухотворювати.

Відпускаючи у світи збірку «На крилах пісень», поетеса стверджувала, що поезія – найвищий поклик свободи, безкрайї злет до вершин духу. «Для гордої і владної душі життя і воля – на горі високій», – писала Леся. Свободу важко здобути, але за неї варто боротися. Леся боролась і стала вільною, злетіла, але не відірвалася від рідної землі, укоханої України, яка випоїла її чистими водами Дніпра та сприяла формуванню славетної жінки-митця, найяскравішої зірки на небосхилі української поезії. Вона піднесла українське слово, захистила від нечестивих, які заперечували саме його існування. Горда душа Українки заговорила устами героїв неперевершених драматичних поем.

Наш народ, на думку поетеси, духовно споріднений з Антеєм, який нізащо не скорився ворогам. Думаю, що саме тому Леся Українка оспівала його в поемі «Оргія» як символ нескореності народу й протиставила Меценату. Устами Кассандри, Оксани Перебійної, Мавки, Міріам та інших героїв поетеса утверджувала вічні ідеали свободи та незалежності людського духу, народів, націй, країн.

Я вдячна долі, що народилась у цій державі, серед народу, що дав світові такого велета духу, як наша Леся. Пишаюся, що в українців такий могутній потяг до свободи, до державності. Сьогодні наш мужній народ ділом доводить, що за волю треба боротися, рідну Україну треба захищати від ворога. Свобода – найвища цінність, а українці – горда нація, яка так довго йшла до волі, боролась за неї і перемогла, творить сильну і вільну країну.

*Копійка Дарина, учениця 11 класу
КЗ «Богодухівський ліцей №3» Богодухівської міської ради
Богодухівського району Харківської області*

Учителька: Клочко Олена Павлівна

*Як я умру, на світі запалає
Покинутий вогонь моїх пісень,
І стримуваний племін засіяє,
Вночі запалений, горітиме удень.
Леся Українка*

Вона називала своє життя «темною ніччю». А сама була ясним променем, що пробиває темряву ночі яскравою квіткою, яка «на вбогім сумнім перелозі» розцвіла в лютий мороз.

Звертаючи погляди до славетних наших земляків, які стали життєвими дороговказами для всіх поколінь українців, немеркнучою зіркою сяє нам Леся Українка.

Та чи так часто ми звертаємось до цієї величавої постаті, яка понад усе любила Україну й українців?.. Якій Господь дарував такий небуденний талант і силу духу... Яка, сприйнявши щедрі дари Всевишнього Творця, збудувала високий постамент слова й інтелекту, здатних підносити людські душі...

Так, Лесі судилося бути дочкою народу, що потерпав від чужого гніту Проте чи зламало її це? Ні. Та чи змогла вона попри все показати справжній український дух на своєму прикладі? Так! Від малого до великого, від знаючого до нетямущого – кожному западають до душі рядки з її поезій. Вони не про долю і муки. Вони про непереможність духу сильної особистості, красу і віру в себе.

Хто вам сказав, що я слабка,
що я корюся долі?
Хіба тремтить моя рука
чи пісня й думка кволі?

Її пісня, її думка вийшли в люди, щоб своїм вогнем палити байдужих, будити безпам'ятних, освітлювати нації шлях до верховин духовності й краси. І такою вона була все своє життя! Чи не благодатний приклад кожному для плекання сили духу. Людина, яка обрала для боротьби з ненависним ворогом слово-зброю, не могла не запалити в серцях прийдешніх поколінь вогонь любові до свободи та волі.

Воскресає Україна... Воскресає народ, який не міг своїм мученицьким життям до себе дорівнятись, тому сльоза над його долею пекла Лесю більше від вогню. І то не Мавка прокинулася від зимового сну в лісах Волині, то наша стражденна Мати-Україна почула весну і каже світові вустами дочки :

Ні! Я жива! Я буду вічно жити!
Я в серці маю те, що не вмирає!

*Коритний Артем, учень 11 класу
КЗ «Липецький ліцей імені П.В.Щепкіна
Липецької сільської ради Харківського району
Харківської області»*

Учителька: Леонідова Валентина Семенівна

Воля, життя, владна душа. Ось вони, ці слова, які розкривають характер усього українського народу. Безсмертна Леся Українка, геніальний Шевченко, неперевершений Франко, нескорений Стус, неповторна Ліна Костенко. Безліч імен, безліч талантів. І це – мій вільний український народ. А душа в нього дійсно горда. Кризь колючі терени страждань пройшла мужня і

нескорена Дочка Прометея. Вона не прагла слави, але ж хіба весь світ не чув ім'я: Леся Українка?

«Хто не жив посеред бурі, той ціни не знає сили». Усього 42 роки відвела їй доля. І постійна боротьба – за кращу долю народу, за волю, за життя. Леся на могла «терпіти кайдани – то всесвітський сором, забудь їх, не розбивши, гірший стид». І вона закликала словом – своєю єдиною зброєю – до боротьби за волю, адже «немає людини, яка б не любила свободу».

А пригадаймо славетних наших предків – борців за волю. Чого тільки варта доба козацтва! «Лицарі волі» опоетизовані в думках та піснях. Я вважаю, що козака з шаблею в руці можна назвати символом вільного народу. А Богдана Хмельницького геніальний філософ Скворода назвав батьком свободи: «Вольності отче, Богдане-герою».

І хоч був народ мій пригноблений, бо і «татарва, й брати по крові, і німець, турок та румун – усі на поля його шовкові загнати прагли свій табун, його і голодом морили, і трупом атома, либонь, а він крізь пекло та могили виходив чистим, як огонь», та як той Фенікс, відроджувався із попелу. Душа була в нього вільна! Як і Леся, піднімався «на гору кругу крем'яную» до заповітної мрії: до волі, свободи, суверенності.

І сьогодні, після 30-ліття незалежності моєї країни, герої віддають свої життя за волю нації, за Батьківщину. Леся Українка слугує прикладом мільйонам моїх співвітчизників. Прикладом стоїцизму, патріотизму, відданості ідеалам. А «геройство мусить мати нагороду – се і боги, і люди признають». І нагорода – любов і пам'ять про мужніх захисників України.

Згадаймо, воскресімо в пам'яті заклики великої поетеси, і нехай племінь незгасного вогню осяває нам життєвий шлях!

*Німа Анастасія, учениця II класу
КЗ «Наталинський ліцей Наталинської сільської ради
Красноградського району Харківської області»*

Учителька: Голубнича Людмила Олександрівна

Видатна поетеса, гордість української поезії. Леся Українка – одна з небагатьох представниць української літератури, ім'я і творчість якої знають далеко за межами нашої країни. Вона знову і знову спонукає нас підводитися на ноги після поразки, загартуватися у боротьбі з випробуваннями.

Я на гору кругу крем'яную

Буду камінь важкий підіймать...

Саме ці рядки з вірша «Contra spem spero» дають нам зрозуміти, що, долаючи будь-які перешкоди протягом життя, ми більше віримо у свої сили. Для когось перешкоди – це змога змінитися на краще, стати сильнішим, упевненішим. Для інших певне випробування долі стає фатальним. Не вірячи у власні сили, вони або й не намагаються розв'язати проблему, або після кількох невдалих спроб занепадають духом, опускають руки, не шукають іншого шляху подолання перешкод.

Якщо познайомитись із життєписом хоча б деяких митців, одразу розумієш: що об'єднує їх – не проста доля і складний внутрішній світ. Нелегко знайти в українській і світовій літературі приклад такої сили духу, яку мала Леся Українка. Зрештою, ця сила була, мабуть, закладена в ній самим Творцем, бо проявлялася ще з раннього дитинства.

Як дитиною, бувало,

Упаду собі на лихо,

То хоч в серце біль доходив,

Я собі вставала тихо.

«Що болить?» - мене питали,

Але я не признавалась –
 Я була малою горда, -
 Щоб не плакати, я сміялась.
 І такою вона була все своє життя!

Задля своїх мрій молода дівчина жила і творила... Творила, перемагаючи важку хворобу, не зважаючи на підвищену температуру і майже постійні болі. Її життя – це прояв великого героїзму, гордості і владності душі.

Хтось із тогочасних українських письменників сказав, що в українській літературі є тільки один справжній чоловік – і це Леся Українка.

Є люди, як свічки, – згорають, відходять у небуття. Є люди, як зірки, – горять і світять все життя!

*Руденко Аліна, учениця 11 класу
 КЗ «Козачолопанський ліцей»
 Дергачівської міської ради Харківської області*

Учителька: Дигало Інна Олександрівна

Крізь завісу років лине до нас образ ніжний і чистий, але водночас сильний і непохитний, гордий та незламний. Це справжня українська жінка, феномен людського духу, зразок духовності. Кожну хвилину свого існування вона віддала народові в його боротьбі за соціальне й національне визволення. Українська письменниця Оксана Забужко зазначила, що саме вона видала українцям візитку «культурної» та «європейської нації». Ім'я її – Леся Українка.

Леся Українка зростала в інтелігентній родині, із дитинства любила музику, знала багато мов, мала філософський склад мислення, але особливу талановитість виявила в художній літературі.

Я на гору круту, крем'яную
 Буду камінь важкий підіймать
 І, несучи, вагу ту страшную,
 Буду пісню веселу співать.

У цій героїчній обіцянці – уся Леся Українка. Кажуть, письменникам потрібно страждати й проходити через душевну муку, щоб творити. Леся пройшла нелегкий життєвий шлях. Безнадійно хвора жінка зуміла знаходити радість навіть у пелюстці, занесеній вітром у прочинене вікно. Єдиною її зброєю в боротьбі за справедливість і волю було поетичне слово. Воно давало надію, допомагало жити, вірити й сподіватися, кохати й перемагати. Ступаючи на шлях боротьби, Леся Українка розуміла, що їй одного життя не вистачить, щоб прийти до перемоги, й побачити омріяну країну волі.

Що ж надавало незламності безнадійно хворій поетесі? Це любов до батьківщини, до свого народу, віра в справедливість.

Сильною, гордою та стійкою була вона й в особистому житті, здатною на сильні почуття, не потребуючи нічого в замін. Таким було її кохання до Сергія Мержинського. Пізніше Леся напише: «Се нічого, що ти не обіймав мене ніколи, се нічого, що між нами не було і спогаду про поцілунки... Тільки ти вмієш рятувати мене від самої себе».

Леся Українка неповторний, недосяжний еталон для наслідування. Її палке слово вічне, бо воно й досі вказує шлях українцям до родини, до рідної землі, до України.

*Савельєв Кирило, учень 11 класу
КЗ «Харківська спеціальна школа ім. В.Г. Короленка»
Харківської обласної ради*

Учителька: Немченко Марина Володимирівна

Що відчуває кожен із нас, коли бачить похмуре осіннє небо? Хтось – зажуреність, хтось – занепокоєність і тривогу, а хтось – прагнення повернутися в тепле сонячне літо. Але, зрештою, ми розуміємо, що це природний стан речей, що всьому свій час, що так і має бути.

А тепер уявіть, що сірість осені карколомно вривається в барви золотої весни... І тут уже протестує все наше єство, бо це категорично неприродно, це суперечить усім законам логіки й здорового глузду.

Але раптом трапляється диво: посіяні на морозі квіти починають яскраво цвісти, а народжена тяжким випробуванням пісня звучить палко й потужно. «О, не журися за тілом...», – закликає героїня безсмертного твору. Без сумніву, Іван Франко знав, про що говорив, називаючи Лесею чи не єдиним чоловіком в українській літературі. Ту, чие тіло було таким слабким, а дух виявився настільки міцним і загартованим, що її натхнення давало життєві сили не лише самій власниці, а й запалювало шляхетними прагненнями та пориваннями серця багатьох людей.

У своїх творах мисткиня нам ясно показує існування й протистояння двох світів: приземленого, матеріального та високого, духовного. І кожен мусить визначитися, яка з цих сутностей переможе в його душі, занурюватиметься вона в болото дріб'язковості й нищості чи підійматиметься до вершин справжньої волі та незалежності, справжнього повноцінного життя.

І так символічно назвала вона себе Українкою. Нашим жінкам нерідко доводиться бути мужніми, виявляючи свою відданість Батьківщині та підтримуючи чоловіків, які її захищають, підіймаючи на круту гору важкий камінь і не даючи себе скорити випробуванням долі. Бо саме така справжня українка: ніжна й сильна водночас, здатна на невтомну повсякденну працю і на непримиренну боротьбу за власну гідність, за високі ідеали.

*Саніна Марина, учениця 10 класу
Дворічанського ліцею Дворічанської селищної ради
Куп'янського району Харківської області*

Учителька: Проскуріна Наталія Леонідівна

Коли звертаємо погляди до славетних наших попередників, котрі здатні бути життєвими дороговказами для всіх поколінь українців, яскравою немеркнучою зіркою сяє нам Леся Українка.

Мабуть, немає жодного українця, хто б не знав це ім'я. Але чи часто ми звертаємося своїм розумом і серцем до цієї величавої постаті, яка понад усе любила Україну й українців, якій Господь дарував небуденний талант і силу духу, яка, сприйнявши щедрі дари від Всевишнього Творця, створила високий постамент слова, інтелекту, здатних підносити й очищувати людські душі?

Вона завжди сподівалася й не втрачала надію:

Як я умру, на світі запалає

Покинтий вогонь моїх пісень,

І стримуваний племін засіяє,

Вночі запалений, горітиме удень.

Переоцінити її творчу спадщину важко, а словами описати всі її здобутки точно неможливо. Леся Українка в моєму житті – це особливий світ. Уперше до нього доторкнулася, коли почула від своєї мами напам'ять «Мріє, не зрадь!». Звичайно, для мене,

маленької дівчинки, було важко заглибитися в глибокий сенс цієї поезії, хіба що слухати мелодію вірша. Але вже тоді цікавило: що це за мрія, якій поетеса присвятила цілий вірш?

Лесі відміряна була тридцятилітня боротьба з тяжкою недугою, та не стільки хвороба, стільки думки за долю рідного народу хвилювали поетесу щохвилини.

Коли говоримо про ювілейний рік Лесі України, починаємо розуміти, що до голосу поетеси не завжди дослухалися ні її сучасники, ні нащадки. Леся Українка пророкувала з високої гори, а її адресати часто залишалися біля підніжжя. Може, й справді для «гордої і владної душі життя і воля – на горі високій».

Велика Леся хотіла увести українську літературу у світовий контекст. Вона була народжена в один час із Теодором Драйзером, Генріхом Манном. А чи знають у світі нашу Лесю Українку, як цих відомих письменників? Із гордістю можемо сказати: так, її твори перекладено багатьма мовами світу.

Для Лесі найголовнішим було зробити Україну свідомою. Вона хотіла, щоб людина своїм життям до себе дорівнялась, щоб збагнула, які скарби сховані в її душі. Торкнутися до слова Лесі України – означає збагатитися, духовно очиститися, і за це їй низький уклін і велика шана.

Сидоренко Катерина, учениця II класу

*КЗ «Пісочинський ліцей "Мобіль" Пісочинської селищної ради
Харківського району Харківської області»*

Учителька: Пахуца Людмила Юріївна

Людське життя... Навіщо воно дане Богом? Навіщо ми приходимо в цей світ? Для чого взагалі живе людина? Мабуть, кожен з нас замислювався над цим питанням.

Для когось достатньо просто ходити по цій землі, сумлінно працювати, народжувати й виховувати дітей, піклуватися про стареньких батьків, будувати свій дім. А для інших цього недостатньо. Їм потрібні вершини, злети і падіння, вир бурхливих емоцій і крила за плечами.

А й правда, крилатим ґрунту не треба,
Землі не має – то буде небо.

Ці слова Ліни Костенко якнайкраще віддзеркалюють душу українського народу, життєве кредо визначних митців, які протягом віків підносили українське слово на світовий рівень. Хто вони? Чи пам'ятаємо ми, сучасна молодь, їхні імена... Сковорода, Котляревський, Шевченко, Франко і... Леся.

Якою ж була вона, дочка Прометея, видатна поетеса та просто жінка з вразливою душею та відкритим серцем? Її життя – це подвиг, щоденна боротьба з хворобою, безсонні ночі, наповнені творчої працею і рядки геніальних творів, які вийшли з глибин чуттєвої душі.

Лариса Петрівна Косач-Квітка – це не просто ім'я, яке може загубитися у віках, поринути в небуття. Таких геніїв земля народжує рідко.

Її слова стали «стрілами», що влучали в саме серце несправедливості: викривали всі жахливі діяння влади, говорили про недолю українського народу, звинувачували інтелігенцію у байдужності. Поетеса залишила нам твори, які й нині дарують нам надію та є дороговказом у житті.

Недаремно поетесу стали величати дочкою Прометея. Нести людям вогонь просвіти, вогонь своєї любові, жар свого невтомного слова було справою всього її життя.

Я переконана, немає жодного українця, хто не знав би її ім'я. Але чи часто звертаємося ми своїм розумом і серцем до цієї величної постаті, яка понад усе любила Україну й українців, якій Господь дарував такий талант і силу духу, яка сприйнявши щедрі дари від Всевишнього Творця, створила високий постамент слова й інтелекту, здатних очищували, підносити людськи душі?

Як умру, на світі запалає
Покинутий вогонь моїх пісень,
І стримуваний промінь засяє,
Вночі запалений, горітиме удень.

Таке переконання вселив Господь у душу цієї небуденної особистості. Не розчаруємо ж її, згадаймо в пам'яті її заклики, і нехай племіння її незгасного вогню осяває нам життєвий шлях, тому що «для гордої і владної душі життя і воля на горі високій».

Дай Боже, нам хоч частину тієї мужності й дієвої любові до рідної неньки-України, якими так переповнена була славетна Леся Українка!

Собіна Максим, учень 10 класу

Шевченківського ліцею

Шевченківської селищної ради Харківської області

Учителька: Данилова Марія Миколаївна

Мої найщиріші вітання всім, хто долучився до дивовижного поетичного світу геніальної Українки, патріотки, європейки-інтелектуалки, чия творчість стала справжнім національним скарбом.

Укотре уважно вдивляюсь у портрет. Нам подарував його колишній мешканець села Колодяжне, що поблизу Ковеля, а зараз працівник нашого ліцею. Там минули дитинство і юність Лесі Українки.

Коли сім'я Калюжних переїжджала до нашого селища, серед найцінніших скарбів, що забрала із батьківської хати, були дві ікони, фотографії батьків і цей портрет.

«У нашому селі такі портрети висіли чи не в кожній оселі. Ми завжди пишалися тим, що Леся Українка наша землячка», – згадував Сергій Олександрович.

Я вже десятикласник, і тепер добре усвідомлюю, що кожен відкриває Лесю по-своєму.

Моя «Давня казка» розпочалася ще в шостому класі, коли на уроці літератури ми вивчали вірш «Мрії». Нас, хлопців, які віршами, як правило, не особливо захоплюються, вразили до глибини наших розбишацьких душ слова переможеного лицаря, які той кинув у вічі принцові: «Убий, не здамся».

І саме ці слова під час наших хлопчачих «війн» на вигоні ставали моральним гаслом. Це робило нас героями у власних очах, а слова «честь», «гідність» втрачали буденність і набували якогось особливого, глибинного змісту.

Навіщо я про це згадую? Бо відтоді я захопився творчістю Лесі, її внутрішньою силою. Тамуючи лютий фізичний біль, вона писала твори, що сягали вершини людського духу. Її тіло спопеляла висока температура, а вогонь творчості гартував поезію неймовірної мистецької досконалості. Бо для неї поезія «...та країна, де чола підводять похилі, де не сльозами, а співом ридують нещасні...».

Невиліковно хвора, зболена і приречена на фатальний кінець, вона геніально ствердила незламність людського духу: «Хто не жив посеред бурі, той ціни не знає силі».

Леся жила в епіцентрі цунамі. І сьогодні своїм життям і творчістю доводить нам: якщо ти доклав стільки зусиль для втілення мрії, то успіх обов'язково прийде.

*Сосонна Ангеліна, учениця 10 класу
Нововодолазького ліцею № 1
Нововодолазької селищної ради Харківської області*

*Учителі: Коваль Олена Василівна,
Степаненко Оксана Григорівна*

*Коли душі торкається струна,
в тобі лиш сенс:
як зазвучить вона.*

Усе в цьому світі залежить тільки від тебе: арфа і її струни, рука, якою проведеш по струнах, музика, що вивільнеться з-під твоїх пальців, слова, які виростить твоє серце, уста, якими донесеш слова до людства. Але... якщо ти горда і чесна, красива і вільна людина.

Не все в цьому безмірі залежить тільки від тебе: досконала арфа, але у когось рука не слухається тіла, і від народження не може чути слів, промовити також не має змоги.

Хоча ти горда, вільна і красива.

Леся Українка. Тендітна і геніальна... Надчутлива і зовсім несильна. Ви згадуєте про аж одинадцять вивчених нею іноземних мов, вдома, наодинці, у напівтемряві, коли вчите лише одинадцять слів з англійської, ридаючи і нарікаючи на долю? Згадуйте!!!

Чи задоволені ви своїм життям?

Знаєте, колись я почула дуже мудрі слова:

Твоя важка робота – мрія кожного безробітного.

Твій спокійний сон – мрія кожного, у кого в країні війна.

Твоє погане самопочуття – мрія кожного невиліковного хворого.

В Україні нині особливий час – час гордої і владної душі. І своїм внутрішнім багатством, і способом бачення, і емоційністю, і логікою людина отримала шанс змінити суспільство та світ.

Час особливий, бо коли ви заходите до класу, стрічаєтеся поглядом з однокласником чи однокласницею в інвалідному візочку. Але це ззовні, це лише картинка.

У цієї дитини є Еолова арфа – душа. Коли ж душі торкається струна, згадуйте чарівну і сильну Лесю Українку.

У пальців танець бездоганний
на клавішах – на білих кахлях.

У грі цього фортепіано

акорди, горами пропахлі.

Прелюдія печальна дзбанку

про козака і дівку-бранку,

тришійх свічників токата

про брата, що пішов на брата,

і fuga ніжного тареля

про солод меду в жалі Леля.

Злітає гордість наче птиця,

І хай тобі в цю ніч не спиться,

Бо ТАМ десь на горі високій

Ще чується відлуння кроків

Коли душі торкається струна, туго натягнута гордою і владною людиною, що зуміла спинити час і лишитися жити на горі високій, горі Вічності, в тобі лиш сенс, як зазвучить усе довкола тебе.

*Сумко Олена, учениця II класу
Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 41
Харківської міської ради Харківської області*

Учителька: Третьякова Ірина Леонідівна

Хто з українців не знає нашу Лесю? Хіба є людина, що не знайома з історією життя цієї сильної жінки? Життя, яке сміливо можна назвати жертвним служінням рідному слову і своєму народові. Яка ж вона, дочка Прометея, жінка Ломикамінь, котра втілювала собою волю і мудрість, талант і щирість, котра, попри хворобу, бажала жити яскравим і повноцінним життям?

«Сором – хилитися і долі коритися», - говорила поетеса, і, дійсно, до останнього подиху не скорилася.

«Хто вам сказав, що я слабка, що я корюся долі? Хіба тремтить моя рука чи пісня й думка кволі?» – пише Леся.

Не піддавайтесь розпачу, сльозам, не потурати тужливим настроям, викликаним хворобою, а виявляти рішучість, наполегливість, волю й силу духу – життєві принципи поетеси.

Про обдарованість поетеси годі й казати: у 4 роки навчилася читати, у 5 – грала на роялі, у 6 – майстерно вишивала, у 9 склала перший вірш «Надія», а в 13 вперше опублікувала свої поезії, узявши псевдонім «Леся Українка». Мало хто знає, але в 10-річному віці після операції з видалення вражених хворобою кісток її обидві руки та одну ногу зафіксували в гіпс. Вільною залишалася лише одна нога, пальцями ступні якої вона навчилася грати на фортепіано.

Хвороба позбавила Лесю змоги вести нормальний спосіб життя, єдиною відрадою стала творчість, вірші, у яких не було жодного слова нарікання на несправедливу долю.

Я на гору круту крем'яную
Буду камінь важкий підіймать

І, несучи вагу ту страшную,
Буду пісню веселу співать.

Дійсно, читаючи поезії Лесі, відчуваєш свою причетність до великої нації українців. «Саме Леся Українка видала українцям паспорт, що ми – культурна нація, що ми – європейська нація», – наголосила Оксана Забужко в інтерв'ю «Радіо Свобода». І я абсолютно з нею згодна.

Талановита, горда, безстрашна перед хворобою і... нещаслива в коханні. чи щаслива? Трагічне кохання до Сергія Мержинського забиравало сили жити, натомість давало наснагу творити:

Все, все покинуть, до тебе поинуть,
Мій ти єдиний, мій зламаний квіте!

По собі Леся Українка залишила вражаючі поетичні поеми, прозові твори, понад 270 віршів, публіцистичні статті, а також неперевершені переклади світової класики.

І ось, аж на тридцятому році незалежності, до 150-ліття від дня народження письменниці, в Україні нарешті видали повне, нецензуроване видання творів Лесі Українки у 14-ти томах. Дочекалися!

Талановиті люди, як відомо, залишають свій слід у свідомості майбутніх поколінь. Легендарним можна вважати чистий і ніжний образ нашої Лесі. Дивно, але вона передбачила, що і через століття ми будемо зачитуватися її творами, пишатимемося талантом і силою волі: «Я буду вічно жити, я в серці маю те, що не вмирає...».

Особисто я взяла для себе від Лесі вміння йти по життю, коли вже зовсім немає сил, вміти встати, коли впала, і йти далі. І в цьому Леся для мене — духовний храм, храм «на горі високій».

*Тихоненко Ольга, учениця 10 класу
КЗ «Мереф'янська загальноосвітня школа I-III ступенів № 6»
Мереф'янської міської ради Харківської області*

Учителька: Радіонова Марина Володимирівна

Вітаю вас, шановна громадо! Члени журі, конкурсанти! Я, Тихоненко Ольга, учениця 10 класу, радію нагоді долучитися до обговорюваної теми, оскільки вона присвячена 150-річчю від дня народження людини, яку, безсумнівно, можна вважати одним із стовпів української культури.

Чи задумувались ви САМІ над тим, що таке воля? Різні люди розуміють це слово по-різному. Одні думають, що це незалежність та свобода від чогось, що не дозволяє жити спокійно. Інші вважають волею здатність самостійно приймати рішення. Мені цікаво, що б відповіла сама Лесі, якби була б змога запитати у неї? Думаю, сказала б, що воля – це, насамперед, здатність іти до поставленої мети, переборюючи усі труднощі на своєму шляху. Адже хто, як не вона, знає все про них?

Мало хто з моїх однолітків зміг би досягти таких успіхів у своїй діяльності, страждаючи від тяжкої хвороби та розуміючи свою безвихідь, як це зробила Леся саме завдяки її волі до життя.

Сьогодні серед молоді модно бути вольовою, гідною свого часу людиною- професіоналом. Багато хто прагне опинитися на владних посадах, щоб мати змогу володіти ще й чужою думкою та підкорювати все нові й нові вершини. Цього навчають на різноманітних тренінгах, показуючи життєвий шлях успішних мільйонерів, політиків, бізнесменів, які досягли свого високого становища завдяки вольовим рішенням та зусиллям.

Часто нове покоління хоче рівнятися на такі досягнення, але чи думали вони, якою ціною успішні люди дістаються цих «високих гір»? На жаль, в умовах експлуататорського суспільства

шлях до омріяних висот лежить через долі інших людей, часто залишаючи їх понівеченими. Ми любимо засуджувати таких особистостей, коли чуємо про їхні успіхи з новин та знаємо, якою ціною вони їх досягли. Та чи може кожен із ВАС сказати із упевненістю, як би вчинив сам, маючи змогу отримати те, чого так довго прагнув? Чи не станете ВИ тими ж самовпевненими й успішними підкорювачами життєвих гір, яких засуджуєте сьогодні?

Я переконана, що ніхто не може дати впевненої відповіді на ці запитання, але точно знаю, що кожна людина прагне мати волю приймати рішення самостійно.

Тож як упевнитися, чи правильним є наше бажання волі? Виходить, бути незалежним і владним – це використовувати інших та прокладати за їхній рахунок собі сходи на верхівку гори? Чи не егоїстичними є наші наміри? Думаю, відповідь на це запитання у тому, що вільною людину робить не вчинок, на який вона здатна заради мрії, а саме те, на що вона ніколи не піде, навіть щоб отримати бажане...

*Уніковська Софія, учениця 11 класу
Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів №126
Харківської міської ради Харківської області*

Учителька: Вірик Оксана Іванівна

Чи є що цінніше від життя? Воно дається людині тільки раз і кожній – своє. Довге чи коротке, неповторне й звичне, радісне й сумне, солодке, як мед, і гірке, як полин, воно триває лише від народження до смерті, і його не можна прожити двічі. А народжуємося ми вільними.

Незалежність...Воля... Бажаний стан, омріяні відчуття. Уперше дитина хоче бути незалежною, коли відпускає руку

дорослого й урочисто проголошує: «Я сам!». Потім формується потреба мати власну точку зору, ще пізніше – фінансову незалежність. Так відбувається становлення особистості.

Що ж означає «бути вільним»?

Це щоденна кропітка робота кожного на своєму місці. Така, коли вкладається душа. Коли робиться все можливе з неможливим, щоб люди на цій землі мали можливість реалізувати Богом дароване.

Це вболівання за негаразди. Коли порепаність доріг болить тобі ранами. Коли темні вікна колишніх шкіл, садків по селах та містечках дивляться на тебе помертвілими зіницями. Коли висохлі криниці викликають мимовільне ковтання.

Це завмирання дихання, коли бачиш в небі «Мрію» – наш дивовижний літак розміром зі стадіон. Цінування митців, науковців, спортсменів, письменників та їх пошана.

Воля – це наші пісні, що звучать у наших серцях та кроках.

Це відповідальність. Не викину сміття повз смітник. Не забрудню річку чи озеро. Не спалюватиму, що заманулося. Не зламаю гілки. Не дозволю пропасти найменшому зі створінь.

Воля – це значить поважаю. Ціную. Не кривджу. Не плюндрую. Не ганьблю.

Це – хочу повноцінності власного життя та життя рідної країни. Її краси. Її випростаності. Її слави. Її розквіту. Її добробуту. Її майбуття.

Бути вільними – це значить намагатися стати кращим чи кращою. Шукати відповіді. Вірити. Не давати згаснути ані собі, ані іншим. Діяти навіть тоді, коли здається, що немає сил зовсім. Воля – це і є життя. Ось що значить бути вільним.. Воля – воістину Сила. Життя. Дія.

*Яремнюк Богдан, учень II класу
Харківської приватної спеціалізованої школи I-III ступенів
«Харківський колегіум» Харківської області*

Учителька: Несвітайло Наталія Василівна

У статті «Новые перспективы и старые тени» Леся Українка писала, що «права виняткової жінки, як кажуть французи, вищої жінки, були визнані скоріше, ніж права звичайної жінки». Таким чином, щоб одержати в патріархальному суспільстві право на свободу й повагу, жінці потрібна була особлива умова – талант.

Література погодилася з цим фактом і визнала за геніальною жінкою багато прав.

Але яким же був шлях гордої та владної душі до вершин?

Ще в дитинстві Ларисі ставало сумно, вона говорила, що їй ввижається майбутня доля...

Боротьба з недугою, яку Леся Українка називала «тридцятилітньою війною», нещасливе кохання, непорозуміння з рідними, нелегке становлення як митця, як особистості в «чоловічому» світі.

Та, попри все, творчість Лесі Українки – вершинне явище, її вплив на формування національної свідомості, мистецтва неоціненний. Мисткиня як і у творах, так і в житті сповідує індивідуалізм, витворює навколо себе абсолютно інше коло спілкування, вона об'єднує, є рушійної новаторською силою. Саме дочка Прометея видала українцям паспорт, що ми є культурна нація, що ми – європейська нація:

Я на гору круту крем'яную
Буду камінь важкий підіймать
І, несучи вагу ту страшную,
Буду пісню веселу співать.

Безумовно, беззаперечно, вона досягла найвищих вершин.

Вона – Везувій, вона – геніальний митець, шляхетна, інтелігентна – і кожне її слово про Україну, головне: мати в серці «те, що не вмирає». А це приналежність до українського роду, що включає і національне, і мовне, і стихійне, і інтелектуальне – і все це, зокрема, завдяки Лесі Українці, невмируще.

Друзі, саме зараз у Харкові проходять активності у межах проекту «ШЛЯХИ РІВНЯЙТЕ ДУХОВІ ЙОГО. ЛЕСЯ УКРАЇНКА: ПОГЛЯД ЗІ СХОДУ». Що ще раз доводить актуальність видатної української авторки Лесі Українки, творчість якої захоплює, надихає, спонукає до осмислення духовної основи українців і себе в цьому світі. Хіба це не вершина!

Зміст

Дорогі читачі! 3

XII Міжнародний мовно-літературний конкурс учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка – 2022 5

Казкові стовпи

Синельник Вікторія 9

Сон

Чорненька Нонна 10

Ми вкупочці колись росли

Песчанський Єгор 12

Палієнко Іван 13

Скібіна Кіра 14

Євсікова Марія 15

Гуманістичні ідеали Тараса Шевченка

Ковтун Адріана 17

Жарко Анастасія 18

Мальцева Анна 19

Принцева Оксана 21

Знайко Анна 22

Литвиненко Олеся 24

Віртуальний портал «Тарас Шевченко – захисник України»

Жургур Дмитро 26

Ворончук Кристина 29

Вишневська Олена 31

Кіносценарій - цифрове кіно про уявну зустріч Тараса Шевченка та Лесі Українки	
Трутень Катерина	33
Кіносценарій «Борітеся – поборете!»	
Требін Данило	35
Бондаренко Поліна	37
Доронкін Мирослав	39
Кривобок Наталія	41
Петренко Євгеній	44
<u>XXI Всеукраїнський конкурс учнівської творчості</u>	46
Рекевієм живим – обов’язок і (чи) злочин	
Білозерова Маргарита	49
Мир крізь завісу війни (збірка оповідань)	
Бухтіярова Марія	84
Летять у височінь небесну голуби... (патріотичний диптих)	
Пальчик Ольга	95
«Щоденник О.»	
Расулова Аміна	102
Допоки б’ється серце... (екзистенційні арабески: хто, як не ми?)	
Циганок Анна	127
Трагедія Крут у творах митців української діаспори	
Калич Віктор	135

«Його зоряний шлях загубився між зір...»	
Кубрак Михайло	151
Насіяла війна хрестів по Україні	
Литвиненко Олеся	167
З історії українського добровольчого руху на Харківщині	
Потикан Вікторія	193
Заради честі, миру і майбутнього України	
Ситник Юлія	221
<u>Обласний фестиваль ораторського мистецтва</u>	233
«Для гордої і вольної душі життя і воля – на горі високій» .	
Овчаренко Данило	238
Архипова Анна-Марія	239
Неділько Софія	241
Чорновол-Ткаченко Павло	242
Чулець Діана	244
Бабіч Богдан	245
Конєв Андрій	247
Куплевацька Олександра	248
Кут Мар’яна	249
Носов Ярослав	251
Похилько Дарина	252
Шопінська Єлизавета	254
Борисова Еліна	255
Дікова Єлизавета	257
Канівець Євгенія	258
Капарчук Поліна	260
Коваленко Єлизавета	262
Копійка Дарина	264

Коритний Артем	265
Німа Анастасія	267
Руденко Аліна	268
Савельєв Кирило	270
Саніна Марина	271
Сидоренко Катерина	272
Собіна Максим	274
Сосонна Ангеліна	276
Сумко Олена	278
Тихоненко Ольга	280
Уніковська Софія	281
Яремнюк Богдан	283

Слобожанські перлини

*Альманах
дитячої
літературної
творчості
Випуск 21*

Відповідальна за випуск: *Клімова С.В.*

Комп'ютерна верстка та оригінал-макет:
Семисошенко С.В.

Дизайн: *Семисошенко С.В.*

Харківська академія неперервної освіти
61057, м. Харків, вул. Пушкінська, 24